

EUROPOS KALBŲ LOBYNAS

DAUGIAKALBYSTĖS POLITIKOS IR PRAKTIKOS
TENDENCIJOS EUROPOJE

REDAKTORIAI: Guus Extra ir Kutlay Yağmur

Projeką remia:

Švietimo ir kultūros GD

Mokymosi visą gyvenimą programa

Šis projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai.
Šis leidinys atspindi tik autorių požiūrį, todėl Komisija
negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos
informacijos naudojimą.

EUROPOS KALBŲ LOBYNAS

DAUGIAKALBYSTĖS POLITIKOS IR PRAKTIKOS
TENDENCIJOS EUROPOJE

REDAKTORIAI: Guus Extra ir Kutlay Yağmur

Projeką remia:

Švietimo ir kultūros GD

Mokymosi visą gyvenimą programa

Šis projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai.
Šis leidinys atspindi tik autorių požiūrį, todėl Komisija
negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos
informacijos naudojimą.

Išleido *Cambridge University Press* Britų Tarybos vardu. Lapkritis 2012.

© Europos kalbų lobynas, Britų Taryba

Leidinio Europos kalbų lobynas turinys gali būti naudojamas, kopijuojamas, atsisiųstas (www.language-rich.eu) arba spausdinamas asmeniniam naudojimui ir ištraukos iš šio leidinio gali būti cituojamos asmeniniuose dokumentuose, pranešimuose, elektroniniuose dienoraščiuose, internetinėse svetainėse ir mokymui skirtuose leidiniuose tik pateikus tinkamas nuorodas į leidinį *Europos kalbų lobynas* kaip šaltinį ir minint Britų Tarybą kaip autorinių teisių turėtoją. Visi prašymai dėl leidinio naudojimo viešiemis ar komerciniams tikslams turi būti siunčiami adresu info@language-rich.eu.

Už mintis ir nuomones, išreikštas šiame leidinyje, atsako jų autoriai.

Europos Komisija neatsako už mintis ir nuomones, išreikštas šiame leidinyje, ar jų naudojimą.

Spausdino *Rotolito Lombarda SpA*, Italija.

9781107673267

TURINYS

PADĖKA	2	TREČIA DALIS: ŠALIŲ IR REGIONŲ APŽVALGA	74
ĮVADAS <i>Martin Hope</i>	5	ĮVADAS <i>Guus Extra, Martin Hope ir Kutlay Yağmur</i>	74
PAGRINDINIŲ TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS <i>Guus Extra ir Kutlay Yağmur</i>	7	1. Austrija <i>Tanja Nagel, Anke Schad, Barbara Semmler ir Michael Wimmer</i>	83
PIRMA DALIS <i>Guus Extra ir Kutlay Yağmur</i>	12	2. Bosnija ir Hercegovina <i>Jasmin Džindo ir Selma Žerić</i>	92
EUROPOS DAUGIAKALBYSTĖS POLITIKOS IR PRAKTIKOS RODIKLIŲ LINK <i>Guus Extra ir Kutlay Yağmur</i>	12	3. Bulgarija <i>Gueorgui Jetchev</i>	98
1.1 Europos daugiakalbystę skatinantys veiksniai.....	13	4. Danija <i>Sabine Kirchmeier-Andersen</i>	105
1.2 Trikalbystės formulė ir įvairiakalbystė.....	18	5. Estija <i>Kersti Sostar</i>	112
1.3 Tirtų kalbų įvairovė.....	19	6. Prancūzija <i>Louis-Jean Calvet</i>	120
1.4 Apklausoje tirtos kalbų vartojimo sritys.....	20	7. Vokietija <i>Ingrid Gogolin, Joana Duarte ir Patrick Grommes</i>	127
1.5 Duomenų rinkimas ir trijų miestų metodas.....	21	8. Graikija <i>Sara Hannam ir Evagelia Papatthanasiou</i>	133
1.6 Tyrimo metodologija.....	23	9. Vengrija <i>Csilla Bartha</i>	140
ANTRA DALIS	26	10. Italija <i>Monica Barni</i>	148
EUROPOS KALBŲ LOBYNO REZULTATAI PAGAL ŠALIS IR REGIONUS <i>Kutlay Yağmur, Guus Extra ir Marlies Swinkels</i>	26	11. Lietuva <i>Irena Smetonienė ir Julija Moskvina</i>	156
2.1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse.....	27	12. Nyderlandai <i>Saskia Benedictus-van den Berg</i>	164
2.2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme.....	32	12.1 Nyderlandai bendrai.....	164
2.3 Kalbos pradiniam ugdyme.....	36	12.2 Fryzija.....	171
2.4 Kalbos viduriniame ugdyme.....	44	13. Lenkija <i>Liliana Szczuka-Dorna</i>	176
2.5 Lyginamoji rezultatų ikimokykliniame, pradiniam ir viduriniame ugdyme apžvalga.....	52	14. Portugalija <i>J. Lachlan Mackenzie</i>	184
2.6 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje.....	54	15. Rumunija <i>Alexandru Cernat, Anca Nedelcu, Stefan Colibaba, Călin Rus ir Ruxandra Popovici</i>	191
2.7 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje.....	58	16. Ispanija.....	199
2.8 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse.....	61	16.1 Madridas, Sevilija, Valensija <i>Marta Genis</i>	199
2.9 Kalbos verslo įmonėse.....	65	16.2 Katalonija <i>F. Xavier Vila i Moreno</i>	207
2.10 Lyginamoji daugiakalbystės profilių ne švietimo srityje apžvalga pagal domenus.....	69	16.3 Baskų kraštas <i>Ivan Igartua</i>	214
Naudota literatūra.....	70	17. Šveicarija <i>Raphael Berthele, Bernhard Lindt-Bangerter ir Susanne Obermayer</i>	221
Terminų žodynėlis.....	72	18. Ukraina <i>Lyubov Naydonova</i>	231
		19. Jungtinė Karalystė.....	239
		19.1 Anglija <i>Teresa Tinsley ir Philip Harding-Esch</i>	239
		19.2 Velsas <i>Hywel Jones</i>	248
		19.3 Škotija <i>Teresa Tinsley ir Philip Harding-Esch</i>	255
		19.4 Šiaurės Airija <i>Teresa Tinsley ir Philip Harding-Esch</i>	262

PADEKA

Europos kalbų lobyno koordinatoriai:

Karin Berkhout, *Babilono* sekretorė, Tilburgo universitetas

Guus Extra, Kalbų ir mažumų skyriaus pirmininkas, Tilburgo universitetas

Martin Hope, projekto *Europos kalbų lobynas* direktorius (2009 m. – 2012 m. rugpjūčio mėn.), Britų taryba

Simon Ingram-Hill, projekto *Europos kalbų lobynas* direktorius (nuo 2012 m. rugsėjo mėn.), Britų taryba

Christiane Keilig, komunikacijos koordinatė, Britų taryba

Eilidh MacDonald, projekto koordinatė, Britų taryba

Nadine Ott, buvusi vyresnioji projekto vadovė, Britų taryba

Aneta Quraishy, vyresnioji projekto vadovė, Britų taryba

David Sorrentino, komunikacijos vadovas, Britų taryba

Marlies Swinkels, Kultūrinių studijų katedra, Tilburgo universitetas

Kutlay Yağmur, daugiakalbystės dėstytojas (docentas), Tilburgo universitetas

Europos kalbų lobyno iniciatyvinė grupė:

Juan Pedro de Basterrechea, lėšų pritraukimo ir pardavimų direktorius, Servanteso institutas

Guus Extra, Kalbų ir mažumų skyriaus pirmininkas, Tilburgo universitetas

Mário Filipe, viceprezidentas, Camões institutas

Martin Hope, Beniliukso ir ES biuro direktorius, Britų taryba (iki 2012 m. rugpjūčio mėn.)

Simon Ingram-Hill, Vengrijos biuro direktorius, Britų taryba (nuo 2012 m. rugsėjo mėn.)

Thomas Huddleston, politikos analitikas, Migracijos politikos grupė

Tony Jones, vyresnysis patarėjas, Anglų kalbos naujovės, Britų taryba

Elidir King, direktorius, *Languages Company*

Ulla-Alexandra Mattl, koordinatė, ES nacionalinių kultūros institucijų tinklas (EUNIC), Briuselis

Xavier North, generalinis prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų atstovas, Generalinė prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų delegacija

Aneta Quraishy, vyresnioji projekto vadovė, Europos kalbų lobynas

Joe Sheils, buvęs Kalbų mokymo ir politikos departamento vadovas, Europos Komisija

Wolf von Siebert, projektų valdymas, Kalbos ir integracijos skyrius, Gėtės institutas

Liliana Szczuka-Dorna, Šiuolaikinių kalbų katedros vadovė, Poznanės technologijos universitetas

Partnerių konsorciumas:

Šis pirmasis leidinio *Europos kalbų lobynas – daugiakalbystės politikos ir praktikos tendencijos Europoje* leidimas buvo parengtas glaudžiai bendradarbiaujant su patikimų partnerių konsorciumu, kuriems esame be galo dėkingi už energiją ir atsidavimą:

Austrija: EDUCULT, *Denken und Handeln im Kulturbereich*

Belgija: Migracijos politikos grupė, EUNIC Briuselis, Danų kultūros institutas ir Gento universitetas (*Steunpunt Diversiteit en Leren* / [vairovės ir mokymosi centras])

Bosnija ir Hercegovina: Sarajevo universitetas, Filosofijos fakultetas

Bulgarija: Sofijos universitetas, Klasikinės ir šiuolaikinės filologijos fakultetas

Danija: Danų kalbos taryba

Estija: Nacionalinis egzaminų ir kvalifikacijos centras

Prancūzija: *Observatoire Européen du plurilinguisme*

Vokietija: Hamburgo universitetas, LIMA – Kalbų [vairovės] valdymas miesto vietovėse ir Gėtės institutas

Graikija: Pietryčių Europos tyrimų centras

Vengrija: Kalbotyros tyrimų institutas, Daugiakalbystės tyrimų centras

Italija: *Università per Stranieri di Siena*, LEND

Lietuva: Lietuvos socialinių tyrimų centras, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Valstybinė lietuvių kalbos komisija

Nyderlandai: Tilburgo Universitetas – *Babilonas*, Daugiakalbės visuomenės studijų centras, *Fryske Akademy*

Lenkija: Švietimo kokybės institutas

Portugalija: ILTEC – Teorinė ir kompiuterinė lingvistika, Camões institutas

Rumunija: Švietimo centras 2000+, EuroEd fondas

Ispanija: Servanteso institutas, Nebrijos universitetas, Kultūros katedra, Barselonos universitetas

Šveicarija: Fribūro universitetas, Daugiakalbystės institutas

Ukraina: Socialinės ir politinės psichologijos institutas

Jungtinė Karalystė: *Languages Company*, Valų kalbos taryba, Nacionalinis kalbų centras CILT (atliko pirminį tyrimą)

Asocijuotieji partneriai

Europos Taryba, Strasbūras

Europos šiuolaikinių kalbų centras, Gracas

Taip pat už vertingą pagalbą ir bendradarbiavimą dėkojame mūsų kolegoms iš Britų tarybos šiose šalyse:

Austrija: Martin Gilbert

Belgija: Julia Kofler, Kirsi Suutarinen

Bosnija ir Hercegovina: Samir Avdibegovic ir Alisa Mulalic

Bulgarija: Tzvetanka Panova

Danija: Dorte Friis ir Brid Conneely

Estija: Ursula Roosmaa

Prancūzija: Marianne Garcia

Vokietija: Michael Croasdale

Graikija: Alison Weedall

Vengrija: Viktoria Vas ir Agota Biro

Italija: Susan Costantini

Lietuva: Vilma Bačkiūtė

Nyderlandai: Manon de Ruijter, Aleksandra Parcinska ir Canan Marasligil

Lenkija: Alicja Dudziak

Portugalija: Fátima Dias

Rumunija: Ruxandra Popovici

Ispanija: Raquel Fernandez Montes

Ispanija (Katalonija): Isabella Petith

Šveicarija: Caroline Morrissey ir Simon Brimblecombe

Ukraina: Irina Sukhinina ir Elena Gorsheniova

Jungtinė Karalystė (JK): Tony Jones

Velsas (JK): Simon Ford

Taip pat esame nuoširdžiai dėkingi šiems ekspertams, recenzentams ir šalių apžvalgų autoriams, sutikusiems pasidalinti savo išsamiomis žiniomis ir pateikti duomenis, kuriais remiasi pirminė ataskaita:

Austrija

Michael Wimmer, EDUCULT

Anke Schad, EDUCULT

Waldemar Martyniuk, Europos Taryba, ECML

Belgija

Piet Van Avermaet, Gento Universitetas

Rebecca Marx, Danų kultūros institutas

Bosnija ir Hercegovina

Ivo Komsic, Sarajevo universitetas, Filosofijos fakultetas

Jasmin Dzindo, Sarajevo universitetas, Filosofijos fakultetas

Bulgarija

Gueorgui Jetchev, Sofijos universitetas

Galina Sokolova, Sofijos universitetas

Danija

Sabine Kirchmeier-Andersen, Danų kalbos taryba

Anne Holmen, Kopenhagos universitetas, Anglų, germanų ir romanų kalbų katedra

Estija

Kersti Sostar, Nacionalinis egzaminų ir kvalifikacijos centras

Prancūzija

Prancūzijos iniciatyvė grupė:

Louis Jean Calvet, Provanso universitetas

Christos Clairis, Europos daugiakalbystės observatorija

Valérie Drake, Užsienio reikalų ministerija

Claire Extramiana, Generalinė prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų delegacija

José Carlos Herreras, Europos daugiakalbystės observatorija

Michel Lefranc, Švietimo ministerija

François Monnanteuil, Švietimo ministerija

Xavier North, Generalinė prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų delegacija

Christian Tremblay, Europos daugiakalbystės observatorija

Claude Truchot, Strasbūro universitetas

Vokietija

Joana Duarte, Hamburgo universitetas, LIMA

Ingrid Gogolin, Hamburgo universitetas, LIMA

Patrick Grommes, Hamburgo universitetas, LIMA

Emel Özcep, Hamburgo universitetas, LIMA

Uwe Mohr, Gėtės institutas

Barbara Thiel, Gėtės institutas

Wolf von Siebert, Gėtės institutas

Rolf C. Peter, Gėtės institutas

Heike Uhlig, Gėtės institutas

Graikija

Sara Hannam, Oksfordo Brukso universitetas
Evangelia Papathanasiou, Pietryčių Europos tyrimų centras
Zoi Tatsioka, Pietryčių Europos tyrimų centras
Nikos Zaharis, Pietryčių Europos tyrimų centras

Vengrija

Csilla Bartha, Vengrijos mokslų akademija,
Daugiakalbystės tyrimų centras
Noemi Nagy, Vengrijos mokslų akademija,
Daugiakalbystės tyrimų centras

Italija

Monica Barni, *Università per Stranieri di Siena*
Silvia Minardi, *lend – lingua e nuova didattica*

Lietuva

Boguslavas Gruževskis, Lietuvos socialinių tyrimų centras
Julija Moskvina, Lietuvos socialinių tyrimų centras
Irena Smetonienė, Valstybinė lietuvių kalbos komisija
Meilutė Ramonienė, Vilniaus universitetas
Skaistė Aleksandravičiūtė

Nyderlandai

Cor van der Meer, *Fryske Akademy*
Saskia Benediktus, *Fryske Akademy*

Portugalija

Lachlan Mackenzie, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Fabíola Santos, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Lis Gonçalves, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Nuno Carvalho, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Maria Helena Mateus, ILTEC – Teorinės ir
kompiuterinės lingvistikos institutas
Cristina Faustino, Camões institutas

Rumunija

Anca Nedelcu, Švietimo centras 2000+
Monica Dvorski, Švietimo centras 2000+
Stefan Colibaba, EuroEd fondas
Anca Colibaba, EuroEd fondas
Monica Vlad, EuroEd fondas
Călin Rus, Timișoaros kultūrų institutas

Ispanija

Marta Genís, *Universidad Nebrija*
Ivan Igartua, Kultūros departamentas
Xavier Vila, Barselonos universitetas

Šveicarija

Raphael Bertele, Fribūro universitetas, Daugiakalbystės institutas
Bernhard Lindt, Fribūro universitetas, Daugiakalbystės institutas
Susanne Obermayer, Fribūro universitetas,
Daugiakalbystės institutas

Ukraina

Lyubov Naydonova, Socialinės ir politinės psichologijos institutas

Jungtinė Karalystė

Phillip Harding-Esch, *Languages Company*
Elidir King, *Languages Company*
Teresa Tinsley, *Alcantara Communications*
Nick Byrne, Londono ekonomikos ir politikos
mokslų mokyklos Kalbų centras
Hywel Jones, Valų kalbos komisaras
Meirion Prys Jones, Valų kalbos taryba
Mike Kelly, Soutamptono universitetas

Velsas

Colin Williams, Kardifo universitetas

Ankstesni dalyviai:

Kathryn Board, Nacionalinis kalbų centras CILT
Youping Han, Nacionalinis kalbų centras CILT
Nick Joujou, Nacionalinis kalbų centras CILT

IVADAS

Martin Hope, *Europos kalbų lobbyno projekto direktorius*
(2009 m. – 2012 m. rugpjūčio mėn.)

Britų taryba, kaip Jungtinės Karalystės kultūrinių ryšių organizacija, yra įsipareigojusi užmegzti ilgalaikius pagarba grįstus ryšius tarp Jungtinės Karalystės ir kitų šalių žmonių. *Europos kalbų lobbynas* (EKL) – projektas, kurį vykdome drauge su Europos Sąjungos šalių nacionaliniais kultūros institutais (EUNIC) ir kitais partneriais Europoje, tiksliai atitinka mūsų kultūrinių ryšių misiją. EKL projektu siekiame paskatinti Europos politikos formuotojus ir praktikus daugiau bendradarbiauti kuriant daugiakalbystės politiką ir gerąsias praktikas. Tokia daugiakalbystės politika užtikrintų, kad kultūriniai mainai ir toliau būtų skatinami ir puoselėjami mokyklose, universitetuose ir plačiojoje visuomenėje. Tikime, kad visiems europiečiams, nepriklausomai nuo amžiaus, labai svarbu išsiugdyti platesnį tarptautinį akiratį, ypač jeigu Europa, kaip visuma, siekia pristatyti save kaip gerai pasirengusią užmegzti verslo santykius su 21-ojo amžiaus sparčiai augančiomis ekonominėmis jėgomis.

Nuo pat įkūrimo 1934 m. Britų Taryba padėjo besimokantiems anglų kalbos visame pasaulyje veiksmingiau bendrauti su žmonėmis iš kitų šalių ir pagerinti įsadarbinimo galimybes, rengdama individualius kursus, o pastaruoju metu ir kursus internete. Taip pat bendradarbiaujame su ministerijomis ir regioninėmis švietimo institucijomis, kad prisidėtume prie mokytojų profesinio tobulėjimo. Galbūt kiek mažiau žinoma apie mūsų pastangas paskatinti užsienio kalbų mokymąsi Jungtinėje Karalystėje – Užsienio kalbų pagalbininkų programą, užsienio kalbų vadovėlių rengimą JK mokykloms ir mokyklų partnerysčių su kitų šalių mokytojais ir studentais gerinimą. 2011–2012 m. Jungtinėje Karalystėje dirba daugiau nei 2 500 užsienio kalbų pagalbininkų iš prancūzų, vokiečių ir ispanų kalbas vartojančių šalių, taip pat iš Italijos, Kinijos, Japonijos, Omano ir Rusijos. Šie pagalbininkai padeda mūsų pačių užsienio kalbų mokytojams pradinėse ir vidurinėse mokyklose, praturtina kultūrinį pamokų turinį.

Europos kalbų lobbynas yra mūsų, kaip organizacijos, įsipareigojimo dalis remti Europos kultūrų dialogą ir įvairovę – įvairovę, kuri aplink mus reiškiasi daugybe kalbų atmainų ir jų turtingumu, kad ir kur gyventume. Šiuo leidiniu pažymime pirmojo šio projekto etapo užbaigimą. Leidinyje pateikiamos pradinio tyrimo išvados apie dabartinę kalbų politiką ir praktiką mūsų partnerių šalyse, atskleidžiama, kokie „kalbų lobbynai“ slėpi kiekvienoje iš jų. Tyrime išsiskėlėme aukštą tikslą ištirti įvairaus statuso kalbas – užsienio kalbas, regionines ir mažumų kalbas, imigrantų kalbas ir valstybines kalbas. Nagrinėdami valstybines kalbas, žiūrėjome būdų, kaip mūsų institucijos sudaro sąlygas naujai atvykusiesiems mokytis valstybinės kalbos, kuri tokia svarbi švietime ir darbo rinkoje.

Tyrime, žinoma, susitelkėme ties švietimu, nes paprastai būtent šioje srityje mokoma ir mokomasi kalbų, tačiau, be švietimo, taip pat žiūrėjome ir kitų sričių – tyrėme kalbų politiką ir praktiką žiniasklaidoje, viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse,

versle. Esame įsitikinę, kad turtinga kalbinė aplinka už mokyklos ribų yra tiek pat svarbi gerinant kitų kalbų ir kultūrų pripažinimą ir žinias, kiek ir formalusis mokymas. Gera kalbų politika gali padaryti miestus svetingesnius lankytojams ir miesto gyventojams, gera kalbų praktika versle – suteikti įmonėms konkurencinį pranašumą, kalbų įvairovė televizijoje ir radijuje – padidinti toleranciją ir atvirumą bet kurioje visuomenėje.

Bendrieji *Europos kalbų lobbyno*, kurį remia ir Europos Komisija, uždaviniai yra šie:

- gerinti pasikeitimą gerosiomis praktikomis skatinant kultūrų dialogą ir socialinę įtrauktį per kalbų mokymą ir mokymąsi;
- skatinti europinį bendradarbiavimą vystant kalbų politiką ir praktiką įvairiuose švietimo sektoriuose ir platesnėje visuomenėje;
- plėsti informuotumą apie ES ir Europos Tarybos rekomendacijas, skatinančias kalbų mokymąsi ir kalbinę įvairovę visoje Europoje.

Pirmasis tyrimo etapas, aprašytas šioje knygoje, suteikia pagrindą kurti Europos kalbų politikos formuotojų ir praktikų tinklams ir partnerystėms. Esame užsimoję sukurti 1 200 žmonių tinklą iš ikimokyklinio ugdymo bendruomenių, formaliojo švietimo sektoriaus, universitetų ir kolegijų, verslo pasaulio, viešųjų paslaugų ir viešųjų erdvių, žiniasklaidos ir imigrantų asociacijų. Esame įsitikinę, kad tik tada, kai visos šios grupės dirbs kartu, galėsime sukurti iš tiesų turtingas visuomenes, kuriose būtų suvokiama kalbų svarba mūsų bendruomenių ir visuomenių sanglaudai ir gerovei, taip pat ir mūsų klestėjimui.

Iki šiol padaryti darbai būtų buvę neįmanomi be partnerių ir tyrėjų konsorciumo, kuriems norėtume padėkoti už jų atsidavimą ir kantrybę. Tilburgo universiteto Daugiakultūrės visuomenės studijų centro *Babilonas* komanda – Guus Extra, Kutlay Yağmur, Marlies Swinkels ir jų pagalbininkė Karin Berkhout, nusipelnė ypatingų pagyrimų už didžiulės užduoties įvykdymą – jie sukūrė tyrimo struktūrą, apibendrino visų šalių duomenis ir pateikė išvadas šiam leidiniui.

Viliuosi, kad pradiniai tyrimo rezultatai sužadins jūsų smalsumą ir prisidės prie diskusijų apie kalbų naudą jūsų šalyje. Mes iš tikrųjų gyvename Europos kalbų lobbyne ir susiduriame su iššūkiu, kaip jį kuo geriau išnaudoti mūsų visų labui.

Europos Taryba (ET)

Europos kalbų lobbyno projekte nutarta remtis Europos Tarybos ilgametėmis tradicijomis ir didele darbo kalbų politikoje patirtimi su 47 šalimis narėmis. Europos Taryba savo ruožtu priėmė projekto vadovų, Britų tarybos, bendradarbiaujančios su EUNIC, kvietimą įsijungti į pradinį vystymo ir bandymų etapą, ypač klausimais, susijusiais su Tarybos politikos priemonių įgyvendinimu.

Europos Taryba organizuoja visos Europos forumą, kurio tikslas dalintis kompetencija ir patirtimi, paremta bendromis vertybėmis ir pagarba skirtingų kultūrų kontekstui. Tais pačiais sumetimais Taryba remia ir bendruosius šio projekto tikslus: palengvinti keitimąsi gerąja praktika skatinant kultūrų dialogą ir socialinę įtrauktį, skatinti Europos bendradarbiavimą formuojant kalbos politiką ir praktiką ir didinti visuomenės informuotumą apie Europos vertybes ir vienijančius principus. Pačios Europos Tarybos siekis yra pasinaudoti EKL projekto rezultatais, kurie parodys, kaip galima sustiprinti jos politikos priemonių ir politinių veikslių poveikį skatinant kalbinę įvairovę bei daugiakalbį ir tarpkultūrinį švietimą.

Europos Taryba nori padėkoti projekto autoriams ir vadovams už jų darbą ir puikiai supranta iššūkius, su kuriais projektui teko susidurti, bandant sukurti itin sudėtingą darinį ir pritaikyti jį daugiau nei dvidešimtyje skirtingų kontekstų. Tikimasi, kad diskusijos ir pasitarimai, vykę pirminiame projekto etape, suteiks tolesniam tobulinimo etapui reikalingą grįžtamąjį ryšį.

Europos Taryba, pasiūliusi savo konsultacijas apie Tarybos vykdomą politiką ir su ja susijusius veiksmus, neprisiima atsakomybės už šio leidinio ar susijusių spausdintų ar elektroninių dokumentų turinį, už kurį atsakingi patys autoriai.

Skaitytojai kviečiami apsilankyti Europos Tarybos tinklalapyje, kuriame pateikiama pati naujausia informacija apie Tarybos konvencijas, rekomendacijas, priemones ir tarpvyriausybinių bendradarbiavimo veiklą.

GD II – Demokratijos generalinis direktoratas

Demokratinio pilietiškumo ir aktyvumo direktoratas – Švietimo departamentas

Kalbų politikos skyrius

www.coe.int/lang

Šaltinių ir nuorodų platforma daugiakalbiam ir tarpkultūriniam švietimui

Europos šiuolaikinių kalbų centras

www.ecml.at

Pagrindinių tyrimo rezultatų aptarimas

Guus Extra ir Kutlay Yağmur

Nepaisant iššūkių, su kuriais teko susidurti lyginant daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politiką ir praktiką skirtingose šalyse ir regionuose, šiame tyrime sukaupti duomenys sudaro išsamų tarpvalstybinių įžvalgų šaltinį. Nekalbant apie daugiakalbystės ir įvairiakalbystės *pripažinimo laipsnį*, visose 24 tirtose šalyse ir regionuose sutinkama daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pavyzdžių, laikomasi daugelio Europos Sąjungos (ES) ir Europos Tarybos (ET) rekomendacijų. Tikimės, kad politikos formuotojai, praktikai ir šios srities specialistai, atsižvelgdami į čia pateikiamas tarpvalstybines lyginamąsias išvadas ir šalių apžvalgose (žr. TREČIA DALIS) tyrėjų pateiktus kontekstinius duomenis, sugebės atpažinti gerąsias praktikas, kurios vėliau galėtų pasitarnauti kaip pagrindas tolesnei plėtrai ir žinių mainams. Toliau apibendrinamos pagrindinės tyrimo išvados apie visas tirtas kalbų vartojimo sritis.

Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

- Valstybinės ir regioninės ir mažumų kalbos minimos beveik visų šalių ir regionų teisės aktuose, užsienio kalbos – keturiolikoje šalių ir regionų, o imigrantų kalbos – tik šešiose šalyse ir regionuose.
- Beveik visų šalių ir regionų oficialiuose kalbų politikos dokumentuose kalbama apie valstybinių ir užsienio kalbų skatinimą, apie regioninių ir mažumų kalbų skatinimą – 18-oje šalių ir regionų, apie imigrantų kalbas – tik keturiose šalyse ir regionuose.
- *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją* (ECRML) yra ratifikavę 11 šalių parlamentai iš 18 tyrime dalyvavusių šalių o pasirašiusios – Italijos ir Prancūzijos vyriausybės. Bulgarija, Estija, Graikija, Lietuva ir Portugalija nėra nei ratifikavę, nei pasirašę šios Chartijos.
- Daugiausiai regioninių ir mažumų kalbų sutinkama Pietryčių ir Centrinės Europos šalių švietimo sistemoje. Vakarų Europos kontekste išimtį sudaro Italija ir Prancūzija, nes šiose šalyse aptinkama didelė kalbų pasiūla. Chartijoje nepateikta aiškaus „regioninių“ ar „mažumų“ kalbų apibrėžimo, tačiau joje akivaizdžiai neužsimenama apie imigrantų kalbas. Vakarų Europos šalyse imigrantų kalbos vyrauja kur kas daugiau nei regioninės ar mažumų kalbos, tačiau jos rečiau pripažįstamos, saugomos ir (ar) skatinamos.
- Dauguma šalių ir regionų yra susipažinę su oficialiais duomenų apie kalbas rinkimo mechanizmais, dauguma iš jų nukreipti į trijų rūšių kalbų vartojimą – valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas bei imigrantų kalbas. Tik penkiuose iš 24 šalių ir regionų iš viso nekaupiami duomenų apie kalbas, tai – Austrija, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Graikija ir Nyderlandai. Portugalijoje renkami duomenys tik apie valstybinę kalbą.
- Taip pat įvairuoja pagrindiniai oficialiuose nacionalinių ar regioninių duomenų rinkimo mechanizmuose užduodami klausimai apie kalbų vartojimą. Daugiau nei pusėje tyrime dalyvavusių šalių ir regionų klausiama apie namų kalbas, kitur klausiama apie pagrindinę ir (arba) gimtąją kalbą.

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

- Daugelyje ES ir ET dokumentų pabrėžiama ankstyvojo kalbų mokymosi svarba. Ikimokykliniame lygmenyje 14 iš 24 apklaustų šalių ir regionų visiems moksleiviams teikia papildomą valstybinės kalbos mokymą, finansuojamą valstybės lėšomis. Nyderlandai ir Ukraina tam skiria daugiausiai laiko.
- Užsienio kalbų šiame ugdymo lygmenyje mokoma septyniose šalyse ir regionuose: Anglijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Baskų krašte, Bulgarijoje, Estijoje, Ispanijoje, Katalonijoje, Škotijoje ir Ukrainoje, tačiau kai kur valstybės programas finansuoja tik iš dalies arba už viską moka tėvai ar globėjai. Dažniausiai siūloma mokytis anglų, prancūzų ir vokiečių kalbų.
- Regioninių ir mažumų kalbų siūloma mokytis 17-oje šalių ir regionų, paprastai šių kalbų mokymą pilnai finansuoja valstybė arba atitinkamas regionas. Kai kuriose šalyse norint suformuoti grupę reikalaujama tam tikro mokinių skaičiaus. Didžiausia kalbų pasiūla sutinkama Austrijoje, Italijoje, Ukrainoje ir Vengrijoje.
- Imigrantų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme vis dar retas reiškinys. Tačiau nepaisant sunkumų, susijusių su tinkamų mokytojų ir mokymo medžiagos atranka, trys šalys (Danija, Ispanija ir Šveicarija) sudaro sąlygas ankstyvo amžiaus vaikams išlaikyti ir vystyti savo kilmės kalbas ir kultūras. Danijoje visos išlaidos dengiamos valstybės, regioninėmis ir vietos lėšomis, o Ispanijoje ir Šveicarijoje pagal dvišalius susitarimus išlaidas iš dalies padengia ir atitinkamos kilmės šalys.
- Ispanija yra vienintelė šalis, kurioje nuo ankstyvo amžiaus mokoma visų tipų kalbų.

Kalbos pradiniame ugdyme

- Pasak Europos Komisijos ir Europos Tarybos, visi europiečiai vaikai turėtų mokytis dviejų kalbų šalia gyvenamosios šalies valstybinės kalbos(-ų). Pradiniame ugdyme, išskyrus Italiją ir Ukrainą, visose šalyse ir regionuose naujai atvykusiems vaikams sudaromos sąlygos mokytis valstybinės kalbos.
- Visose šalyse ir regionuose, išskyrus Velsą, pradiniame ugdyme mokoma užsienio kalbų. Danijoje ir Graikijoje privalomos dvi užsienio kalbos, o 18-oje šalių ir regionų privaloma viena užsienio kalba. Anglijoje, Šiaurės Airijoje ir Škotijoje užsienio kalbos yra neprivalomos.
- Užsienio kalbų mokoma nuo pirmųjų pradinio ugdymo metų 12-oje iš apklaustų šalių, septyniose šalyse – nuo pradinio ugdymo vidurio ir tik Nyderlanduose, Škotijoje ir Šveicarijoje užsienio kalbų pradeda mokytis baigiamajame pradinio ugdymo etape.
- Anglų, prancūzų ir vokiečių kalbos išsiskiria kaip labiausiai paplitusios užsienio kalbos. Daugeliu atveju visiems moksleiviams viena iš šių kalbų yra privalomas dalykas. Italų, ispanų ir rusų kalbų mokoma kaip privalomų ar pasirenkamų užsienio kalbų.

- Mokant užsienio kalbų, *integruotas dalyko ir kalbos mokymas* (CLIL) plačiai taikomas tik Ispanijoje. Šis metodas taikomas ir kituose 13 šalių ir regionų, tačiau ne taip sistemingai.
- Septynios šalys ir regionai teigia užsienio kalbų mokyme atvirai pasitelkiantys *Bendruosius Europos kalbų metmenis* (CEFR), tačiau gali būti, kad ir daugiau šalių ar regionų savo nacionaliniuose standartuose remiasi CEFR principais ir nuostatomis. Šioje amžiaus grupėje siekiama A1/A2 užsienio kalbos mokėjimo lygio pagal CEFR.
- Regioninės ir mažumų kalbos sutinkamos 22 šalyse ir regionuose, išskyrus Daniją ir Estiją. Dvidešimtyje šalių ir regionų regioninių ir mažumų kalbų pamokos ar šiomis kalbomis vedamos kitų dalykų pamokos yra atviros visiems moksleiviams, nepriklausomai nuo jų kilmės kalbų, o Bulgarijoje ir Graikijoje šiuose užsiėmimuose gali dalyvauti tik atitinkamų kalbų gimtakalbiai. Daugelis šalių ir regionų gali pasigirti didele kalbų pasiūla – Austrijoje, Bulgarijoje, Italijoje, Lietuvoje, Rumunijoje, Ukrainoje ir Vengrijoje galima mokytis keturių ar daugiau regioninių ir mažumų kalbų kaip dalyko, nors dažniausiai šios kalbos vartojamos kaip mokymo kalbos. Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) plačiai taikomas dvylikoje šalių, kitose šešiose šalyse ir regionuose, kaip teigiama, CLIL taikomas tik kai kuriose vietovėse.
- Tik penkiose šalyse ir regionuose pradinio ugdymo lygmenyje mokoma imigrantų kalbų. Tai – Austrija, Danija, Ispanija, Prancūzija ir Šveicarija (Ciuricho kantone). Prancūzijoje ir Šveicarijoje imigrantų kalbų gali mokytis visi moksleiviai, Austrijoje, Danijoje ir Ispanijoje imigrantų kalbų pamokos skirtos tų kalbų gimtakalbiams. Ispanijoje ir Šveicarijoje užsiėmimai organizuojami iš dalies per mokyklos valandas, kitose šalyse ir regionuose – kaip užklausinė veikla. Imigrantų kalbų mokymosi pasiekimai nesusieti su jokiais nacionalinėmis, regioninėmis ar mokyklos nustatytais normomis, tačiau visose šalyse, išskyrus Austriją, vyksta kalbinių įgūdžių stebėseną. Austrijoje ir Danijoje imigrantų kalbų mokymą pilnai finansuoja valstybė, o Ispanijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje šių kalbų mokymą paprastai finansuoja kilmės šalys.
- Pradiniame ugdyme dirbančių kvalifikuotų kalbų mokytojų pasiskirstymą pagal šalis ir regionus galima būtų apibendrinti taip: kvalifikuoti valstybinės kalbos mokytojai įdarbinami 16-oje iš 24 šalių ir regionų, regioninių ir mažumų kalbų mokytojai – 17-oje iš 22 šalių ir regionų, užsienio kalbų mokytojai – 14-oje iš 23 šalių ir regionų, o dviejuose iš penkių šalių ir regionų įdarbinami kvalifikuoti imigrantų kalbų mokytojai. Anglijoje, Austrijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos mokytojai. Daugumoje šalių ir regionų organizuojamas visų kalbų, išskyrus imigrantų, mokytojų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas.
- Akivaizdi tolesnės užsienio kalbų mokymo plėtros sritis yra mokytojų judumas – devyniuose iš 24 šalių ir regionų ši sritis nesusilaukia visai jokios paramos ir tik Katalonija, kaip teigiama, įgyvendina struktūrines mokytojų judumo programas. Reikėtų dėti daugiau pastangų sudaryti mokytojams sąlygas daugiau laiko praleisti šalyje, kur vartojama jų dėstoma kalba, ir taip pasitobulinti kalbinę ir kultūrinę kompetenciją.
- Daugelis šalių ir regionų imasi veiksmingų priemonių didinti kalbų mokytojų skaičių. Baskų kraštas, Danija, Estija ir Šveicarija deda pastangas pritraukti valstybinių kalbų mokytojus. Anglijoje, Bulgarijoje, Danijoje, Fryzijoje, Lietuvoje, Ukrainoje ir Vengrijoje papildomai įdarbinami užsienio kalbų mokytojai. Regioninių ir mažumų kalbų mokytojus stengiamasi pritraukti Baskų krašte, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Danijoje, Ispanijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Ukrainoje. Nei viena iš apklaustų šalių ir regionų aktyviai neieško imigrantų kalbų mokytojų.

Kalbos viduriniame ugdyme

- 21-oje iš šalių ir regionų naujai atvykę asmenys pradeda mokytis valstybinės kalbos arba prieš pat pagrindinį ugdymą, arba jau pradėję mokytis ir tik Danijoje, Italijoje ir Ukrainoje tokia parama visai neteikiama.
- Kaip ir tikėtasi, visose šalyse ir regionuose ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje siūloma mokytis užsienio kalbų. Tačiau reikšmingų skirtumų išryškėja lyginant privalomų kalbų skaičių, kalbų pasiūlą, kalbų gebėjimų stebėseną, integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) taikymą, naudojimąsi *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR) vertinant pasiektą kalbų mokėjimo lygį.
- Vienintelės šalys, kuriose ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje privaloma mokytis dviejų kalbų yra Austrija, Estija, Lenkija, Prancūzija, Rumunija ir Šveicarija.
- Kaip ir tikėtasi, užsienio kalbų mokymosi pasiekimų tikslai vidurinėse mokyklose kur kas geriau suderinti su CEFR nei pradinėse mokyklose, 13 tirtų šalių ir regionų aiškiai įvardija reikalingą pasiekti lygį. Panašu, kad bendrai sutariama, jog mokantis pirmosios užsienio kalbos turėtų būti pasiektas B2 lygis, o antrosios užsienio kalbos – B1.
- Devyniolikos šalių ir regionų vidurinėse mokyklose mokoma regioninių ir mažumų kalbų. Šalys ir regionai, kuriuose šių kalbų nemokoma, yra Anglija, Danija, Estija, Graikija ir Lenkija.
- Aštuoniolikoje šalių ir regionų, išskyrus Italiją, mokinių įgyti kalbų įgūdžiai tikrinami pasitelkus nacionalines (regionines) ar mokyklos turimas priemones. Austrija ir Velsas neturi nustatytų mokymosi tikslų normų, kitaip nei kitos likusios šalys ir regionai. Visų šalių ir regionų moksleiviai kalbų mokosi nemokamai.

- Keliose šalyse imigrantų kalbų mokoma sistemingai (trijose šalyse ikimokykliniame etape, penkiose – pradiniam etape), o viduriniame ugdyme į šį klausimą teigiamai atsakė aštuonios iš 24 šalių ir regionų. Tai – Anglija, Austrija, Danija, Estija, Nyderlandai, Prancūzija, Škotija ir Šveicarija.
- Anglija, Austrija, Danija, Nyderlandai ir Škotija imigrantų kalbų mokymui skiria pilną valstybės finansavimą. Prancūzijoje ir Šveicarijoje imigrantų kalbų mokymą finansuoja moksleivių kilmės šalis, o Estijoje mokymo išlaidas apmoka mokinių tėvai ar globėjai. Vienintelės šalys, kuriose imigrantų kalbų mokoma ir pradinėje, ir vidurinėje mokykloje yra Austrija, Danija, Prancūzija ir Šveicarija.
- Labiausiai paplitusios užsienio kalbos yra anglų, vokiečių, prancūzų, nors taip pat siūloma mokytis ir kitų Europos kalbų, pavyzdžiui, ispanų ar italų. Kai kurios imigrantų kalbos, kaip arabų, kroatų, lenkų, rusų ir turkų, siūlomos kaip pasirenkamos užsienio kalbos, o Nyderlandų ir Prancūzijos vidurinėse mokyklose arabų ir turkų kalbos gerai įsitvirtinusios kaip egzaminų dalykai. Rytų Europos šalyse plačiai paplitusi rusų kalba arba kaip regioninė ir mažumų kalba, arba kaip užsienio kalba.
- Kaip ir pradiniam ugdyme, taip ir viduriniame ugdyme integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) plačiau taikomas mokant regioninių ir mažumų kalbų nei užsienio kalbų. Tik Prancūzijoje, kaip teigiama, šis metodas yra plačiai paplitęs, kitose 14 šalių ir regionų minimi pavieniai atvejai.
- Užsienio kalbų mokytojai yra aukštos kvalifikacijos ir tik Estijoje ir Nyderlanduose užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos mokytojai.
- Viduriniame ugdyme tik šiek tiek daugiau struktūrinės paramos skiriama mokytojų judumui nei pradiniam ugdyme. Austrijos ir Katalonijos mokytojai užsienyje praleidžia bent vieną semestrą, tai mokytojų rengimo ir profesinio tobulinimosi dalis. Kitos 17 šalių ir regionų finansiškai remia ir skatina mokytojų judumą. Lieka tik Italija, Portugalija, Prancūzija ir Rumunija – šalys, kuriose kalbų mokytojai turi mažiau galimybių apsilankyti atitinkamas kalbas vartojančiose šalyse.
- Vadovaujantis Europos Sąjungos ir Europos Tarybos rekomendacijomis, daugumos šalių užsienio kalbų mokytojų reikalaujama būti pasiekus tam tikrą užsienio kalbos mokėjimo lygį, o aštuoniose šalyse ir regionuose mokėjimo lygiui nustatyti pasitelkiami *Bendrieji Europos kalbų metmenys* (CEFR). Dažniausiai reikalaujama C1 lygio, tačiau Baskų krašte ir Prancūzijoje pakanka ir B2 lygio.
- Kai kuriose šalyse ir regionuose jaučiamas kalbų mokytojų stygius, todėl imamasi specialių priemonių pritraukti tinkamos kvalifikacijos profesionalus ir paskatinti žmones rinktis kalbų mokytojo profesiją. Naujų mokytojų paieškoje aktyviausios šalys yra Škotija, Baskų kraštas, Anglija, Rumunija ir Šveicarija, kurios stengiasi pritraukti bent trims grupėms (iš visų keturių tirtų) priklausančių kalbų mokytojus.

Kalbos profesiniame ir universitetiniame lavinime

- 67-iose tyrime dalyvavusiuose miestuose buvo surinkta pirminių duomenų iš 69 *profesinio rengimo ir mokymo (VET)* centrų, kuriuose, kaip paaiškėjo, gana plačiai teikiama valstybinės kalbos parama – 30 iš 69 VET institucijų siūlo rinktis įvairias papildomas programas valstybinėmis kalbomis nuo bendrųjų įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems. 24 institucijose aptinkama ribota pasiūla, o 15 institucijų visai neteikia valstybinės kalbos mokymo.
- Užsienio kalbos sutinkamos 62-ose iš 69 institucijų, 15 iš jų teigia rengiančios daugiau nei keturių kalbų kursus, 22 – trijų ar keturių kalbų kursus ir 25 – vienos ar dviejų kalbų kursus. 41 institucija siūlo didelę programų įvairovę nuo bendrųjų kalbos įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems, o 18 institucijų siūlo tik bendruosius kalbų kursus. 26 institucijos dirba pagal su CEFR suderintas programas.
- Regioninių ir mažumų kalbų mokoma 25 institucijose, tik 13 iš jų pačios dengia mokymo išlaidas. Šalys ir regionai, kurių visose trijose apklaustose VET institucijose mokoma regioninių ir mažumų kalbų, yra Baskų kraštas, Katalonija, Šiaurės Airija, Velsas ir Vengrija. Imigrantų kalbų mokoma tik keturiose iš apklaustų institucijų – po vieną Anglijoje, Austrijoje, Italijoje ir Velse.
- Kaip ir buvo galima tikėtis, tarp užsienio kalbų pirmąją anglų, prancūzų, vokiečių ir ispanų kalbos, taip pat rusų kalba kai kuriose šalyse ir regionuose mokoma kaip regioninė ir mažumų kalba, kitur ir kaip užsienio kalba. Arabų kalba taip pat sutinkama daugelyje VET institucijų. Didžiausia regioninių ir mažumų kalbų pasiūla esti šalyse ir regionuose, turinčiuose daugiau nei vieną valstybinę kalbą.
- Naujų pirminių duomenų buvo surinkta ir iš 65 bendrųjų (viešųjų) universitetų iš visų tirtų šalių ir regionų. Kaip ir reikėjo tikėtis, visų apklaustų Europos universitetų, patekusių į tyrimo imtį, dėstymo kalba yra valstybinė kalba, nes daugeliu atveju tai kartu ir pagrindinė studentų kalba, ir oficiali atitinkamos šalies kalba. Tačiau daugumoje apklaustų institucijų gali būti dėstoma ir kitomis kalbomis.
- Panašu, kad tarptautinis studentų ir darbuotojų judumas ir siekis pritraukti įvairių studentų iš viso pasaulio lemia anglų kaip antrosios kalbos statusą daugelyje Europos universitetų ir daugelio vadovėlių leidybą anglų kalba.
- Dauguma universitetų, kaip rekomenduoja ir Europos institucijos, siūlo kalbų kursus ir ne kalbų studentams. Pasiūla plati – 31 institucijoje (beveik pusėje iš visų apklaustųjų) galima rinktis iš daugiau nei keturių kalbų. Tik aštuoni į imtį patekę universitetai ne kalbų studentams nesuteikia galimybių mokytis kitų kalbų. Dėl ribotos tyrimo apimties nenagrinėjome realaus studentų susidomėjimo universitetuose teikiama kalbų kursais.
- Beveik visi universitetai specialiai stengiasi pritraukti daugiau tarptautinių studentų. Pusė taip pat teigia dedantys sąmoningas pastangas susigrąžinti imigrantų kilmės studentus.
- Europos universitetai remia studentų judumą, tačiau tik dešimtyje universitetų judumo programos yra privalomos kalbų studentams.

Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

- Norėdami iširti žiniasklaidos kalbų įvairovę, tyrėjams davėme užduotį pagal geriausiai parduodamų laikraščių duomenis tirtuose miestuose fiksuoti nacionaliniame radijuje ir televizijoje per vieną savaitę vartotas kalbas. Daugumoje šalių ir regionų transliuojama radijo ir televizijos programų kitomis kalbomis nei valstybinė. Katalonijoje sutinkama didelė programų pasiūla įvairiomis užsienio kalbomis, regioninėmis ir mažumų kalbomis ir imigrantų kalbomis. Vengrijoje ir Italijoje programos transliuojamos daugiau nei dešimčia skirtingų kalbų.
- EKL išvados apie subtitravimą ir dubliavimą iš esmės nesiskiria nuo ankstesnių tyrimų: maždaug pusė šalių ir regionų paprastai renkasi dubliavimą, kita pusė – subtitrus. Šalys ir regionai, kuriuose ir televizijos programos, ir kino filmai paprastai dubliuojami, yra Austrija, Ispanija, Italija, Katalonija, Lenkija, Šveicarija ir Vengrija; subtitruojami – Anglija, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Estija, Fryzija, Graikija, Portugalija, Rumunija, Šiaurės Airija, Škotija, Šveicarija ir Velsas. Kitose šalyse laikomasi mišraus požiūrio ir vienos programos subtitruojamos, kitos – dubliuojamos.
- Siekiant iširti kalbų vartojimą spaudoje, tyrėjai iš visų šalių ir regionų lankėsi atrinktų miestų didžiausiuose spaudos kioskuose ir traukinių stotyse ir, vadovaudamiesi lingvistinio kraštovaizdžio metodologija, sudarė įvairiomis kalbomis prieinamų laikraščių sąrašus. Apskritai, labiausiai paplitę laikraščiai anglų kalba, kiek mažiau – vokiečių, prancūzų, rusų ir italų kalbomis. Laikraščių arabų ir turkų kalbomis paplitimas taip pat gana žymus.
- Taip pat tirtas gestų kalbų pripažinimas ir jų vartojimas žiniasklaidoje nušviečiant svarbiausius įvykius. Gestų kalbos oficialiai pripažįstamos ir skatinamos visose šalyse ir regionuose, išskyrus Baskų kraštą, Daniją, Graikiją, Italiją ir Lenkiją. Pusė apklaustųjų šalių ir regionų sudaro sąlygas kurtiesiems vartoti gestų kalbą oficialiai kreipiantis į įvairias institucijas. Gestų kalbų priemonės nuolat prieinamos per visus svarbius žiniasklaidos įvykius Estijoje ir reguliariai prieinamos kitose devyniose šalyse ir regionuose. Tačiau Italijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, kaip pranešama, tokiomis priemonėmis iš viso nesinaudojama.

Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

- Tirta miestų vykdoma kalbų politika ir strategijos, taip pat ir kalbų pasiūla teikiant įvairias viešąsias paslaugas. Be to, miestų atstovai suteikė duomenų apie realią kalbų pasiūlą rašytinėje ir sakytinėje komunikacijoje teikiant švietimo, skubios pagalbos, sveikatos, socialines, teisines, transporto, imigracijos ir turizmo paslaugas bei teatrų repertuaruose.
- Iš viso tirti 63 miestai, atrinkti pagal šiuos pagrindinius kriterijus – sostinė, antras pagal dydį miestas ir miestas, kuriame vartojama regioninė kalba. Pasak tyrėjų atskaitų, visuose miestuose kartu sudėjus paslaugų sektoriuje, be valstybinės kalbos, vartojama dar 140 kitų kalbų.

- Maždaug trečdalis apklaustų miestų plačiai taiko institucionalizuotas daugiakalbystės skatinimo strategijas, o pusė apklaustų miestų praneša teikiantys platų daugiakalbių paslaugų spektrą. Tik viename iš tirtų 63 miestų neteikiama daugiakalbių paslaugų. 23 miestų savivaldybėse kalbų įgūdžiai įtraukti į darbuotojų pareigybių aprašymus, 18 miestų savivaldybėse plačiai taikoma praktika darbuotojams organizuoti kalbų kursus. Sprendžiant iš gautų duomenų, penki miestai, turintys geriausiai išplėtotą kalbų politiką, yra Barselona, Krokva, Londonas, Milanas ir Viena.
- Daugiakalbystė labiausiai paplitusi turizmo, imigracijos ir integracijos, teisiųjų paslaugų (žodinėse bendravimo priemonėse) ir transporto (rašytinėse bendravimo priemonėse) srityse. Žemiausias daugiakalbystės lygis aptinkamas kultūros sektoriuje (teatruose) ir politinėse diskusijose ar politinių sprendimų priėmimo. Švietimo paslaugos taip pat neužima aukštos vietos, kaip būti galima tikėtis pagal tai, kad daugelis visoje Europoje mokyklas lankančių studentų ir mokinių (bei jų tėvų) negali sklandžiai bendrauti valstybine šalies, kurioje mokosi, kalba.
- Septyniolika miestų teikia aukščiausiai išvardytas paslaugas daugiau nei keturiomis kalbomis, 23 miestai – keturiomis kalbomis. Miestai, kuriuose, kaip teigiama, kuo įvairesnėmis kalbomis teikiama daugiausiai žodinių paslaugų, yra Aberdynas, Barselona, Belfastas, Glazgas, Lugasas, Madridas, Milanas, Valensija ir Ciurichas.
- Kiek mažiau miestų teigiamai atsakė apie rašytines bendravimo priemones: tik šeši miestai patikino, kad dauguma paslaugų teikiamos daugiau nei keturiomis kalbomis, o 27 miestai – kad trimis arba keturiomis kalbomis. Tai galėtų reikšti, kad įvairių kalbų vartojimui dokumentuose teikiama mažiau svarbos nei bendraujant, verčiant ar tarpininkaujant tiesiogiai žodžiu.
- Visuose tirtuose miestuose anglų kalba yra dažniausiai sakytinėje ir rašytinėje komunikacijoje vartojama kalba, neskaitant valstybinės kalbos, toliau seka vokiečių, rusų, prancūzų ir ispanų kalbos. Kinų ir arabų kalboms taip pat teikiamas aukštas prioritetas, jos vartojamos daugelyje miestų. Valų, katalonų ir baskų kalbos plačiai vartojamos viešosiose atitinkamų regionų paslaugose. Dažniausiai viešosiose paslaugose vartojamų kalbų pasiskirstymas yra labai panašus į dažniausiai laikraščiuose vartojamų kalbų pasiskirstymą.
- Viešosiose paslaugose ir erdvėse galima išskirti tris sakytinės ir žodinės komunikacijos tikslines grupes: a) tarptautiniai keliautojai, verslininkai ir turistai, b) imigrantų grupės ir c) regioninių ir mažumų kalbų vartotojai.
- Daugumos miestų interneto svetainėse šalia valstybinės kalbos paprastai vartojama anglų kalba. Vokiečių ir prancūzų kalbos taip pat gana paplitusios mūsų tirtuose miestuose. Kai kurių antrųjų pagal dydį miestų interneto svetainės yra labiau daugiakalbės nei atitinkamų šalių sostinių. Pavyzdžiui, Romos interneto svetainėje informacija pateikiama tik italų ir anglų kalbomis, o pramoninis Milanas informaciją teikia aštuoniomis skirtingomis kalbomis, neskaitant italų kalbos. Tas pats pastebėta ir Lenkijoje palyginus Krokvos ir Varšuvos interneto svetainės. Tirtų regioninių miestų interneto svetainėse, be valstybinės kalbos, vėlgia labiausiai paplitusi anglų kalba.

Kalbos versle

- EKL projekte buvo sudaryta speciali apklausa, skirta ištirti įmonių kalbų strategijas, išsiaiškinti, ar jos supranta kalbų svarbą, ar sudaro sąlygas darbuotojams mokytis kalbų. Taip pat norėta ištirti bendraujant su klientais ir reklaminėje medžiagoje vartojamų kalbų spektrą. Nagrinėtus kriterijus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: bendrosios įmonių kalbų strategijos, vidinės kalbų strategijos ir išorinės kalbų strategijos.
- Apklaustos iš viso 484 įmonės, įsikūrusios tyrime dalyvavusių šalių ir regionų didžiuosiuose miestuose. Taikytasi į keturių verslo sektorių įmones – bankus, viešbučius, statybų įmones ir prekybos centrus. Apskritai, nors, palyginti su kitais sektoriais, apklausoje dalyvavo kiek daugiau viešbučių, pavyko išlaikyti gana tolygų duomenų pasiskirstymą.
- Bendrųjų kalbos strategijų požiūriu, ketvirtadalis apklaustų įmonių turi parengusias aiškias kalbų strategijas, daugiau nei pusė įmonių atsižvelgia į kalbas įdarbindami naujus darbuotojus. Ketvirtadalis nuosekliai skatina darbuotojų judumą kalbų mokymosi ir kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslais. Tačiau 70 proc. įmonių nekaupia duomenų apie savo darbuotojų kalbinius gebėjimus ir tik nedidelė dalis pasinaudoja ES programomis, skirtomis kalbų mokymuisi.
- 27 proc. apklaustų įmonių, kaip teigiama, plačiai taiko verslo anglų kalbos mokymo praktiką, 14 proc. sudaro sąlygas negimtakalbiams darbuotojams mokytis valstybinės kalbos, 12 proc. – kitų kalbų. Palyginti nedidelė dalis savo veikloje pasitelkia paskatinimo priemones, 11 proc. įmonių teigia, kad skatinimo praktiką plačiai taiko verslo anglų kalbai, ir tik 5 proc. – valstybinei ar kitoms kalboms. Įmonių skaičius, kurios stengiasi užmegzti ryšius su švietimo institucijomis su tikslu pagerinti savo darbuotojų kalbų gebėjimus, taip pat gana kuklus: tik ketvirtadalis reguliariai ar retkarčiais bendrauja su švietimo sektoriumi rengdamos anglų kalbos kursus, 17 proc. – valstybinės kalbos kursus negimtakalbiams, 14 proc. – kitų kalbų kursus.
- Tirtuose sektoriuose kiek mažiau nei pusė įmonių šalia valstybinės kalbos išorinėje komunikacijoje plačiai vartoja ir anglų kalbą, o 30 proc. interneto svetainėse vartoja ir kitas kalbas.
- Vokiečių, rusų, prancūzų ir ispanų kalbos išryškėja kaip dažniausiai apklaustose verslo įmonėse vartojamos kalbos, tai byloja apie stiprią Europos vidaus rinką. Didelis katalonų, baskų ir galisų kalbų paplitimas atskleidžia šių kalbų svarbą Ispanijos regionuose, o valų kalbos paplitimas atspindi šios kalbos vertę Velse. Kinų, japonų, arabų ir turkų kalbos taip pat vertinamos kai kuriose Europos įmonėse, nors tikėtina, kad šių kalbų svarba yra dar didesnė.

Išvados

Šiame skyriuje pateiktos lyginamosios išvados atskleidžia įdomių daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politikos ir praktikos tendencijų Europos kontekste. Kai kurių šalių ir regionų daugiakalbystės politika ir praktika itin gerai išplėta specializuotose kalbų vartojimo srityse, kitos šalys ir regionai turėtų padaryti didesnę pažangą, kad atitiktų Europos rekomendacijas ir sukurtų kalbų atžvilgiu turtingesnes bendruomenes. Iš visų tirtų kalbų vartojimo sričių (*domenų*), daugiausiai pastangų dedama plėtoti daugiakalbystę ir įvairiakalbystę pradiniam ir viduriniame ugdyme. Tačiau, sprendžiant iš mūsų tyrimo rezultatų, ankstyvojo kalbų mokymo, profesinio ir universitetinio mokymo srityse, viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse oficialiai deklaruojamas Europos šalių ir regionų pasiryžimas remti daugiakalbystę ir įvairiakalbystę turėtų virsti konkrečiais veiksnių planais ir atsispindėti institucijų praktikoje ir vietos lygmeniu apskritai.

Nepaisant visų palankių veiksnių Europos lygmeniu, iš visų tirtų ne valstybinių kalbų atmainų, imigrantų kalbos susilaukia mažiausiai pripažinimo, apsaugos ir (arba) paskatinimo. Jeigu šalia valstybinės kalbos daugiau dėmesio susilauktų ir kitos kalbos, pagerėtų Europos miestų ir įmonių integracija didėjančio judumo ir migracijos Europoje kontekste.

Manome, kad projekto rezultatai pranoksta dabartines žinias apie Europos kalbos politiką ir praktiką keturiais aspektais: (i) dalyvaujančių šalių ir regionų skaičiumi, (ii) pasirinktų Europoje vartojamų kalbų atmainų įvairove, (iii) pasirinktų kalbų vartojimo sričių imtimi švietimo sektoriuje ir už jo ribų, (iv) daugiakalbiu projekto leidiniu, kuris bus išleistas ir platinamas anglų ir dar 23 kalbomis. EKL apklausos, kurios metu buvo sukaupta didžiulė duomenų bazė apie kalbų politiką ir praktiką švietime ir už jo ribų, imtį ir mastą galima apibendrinti šia formule – 24 šalyse ir regionuose buvo užduota iš viso 260 klausimų, iš viso apskaičiuota ir išanalizuota 6240 atskirų dydžių (neskaitant trūkstamų duomenų iš Fryzijos).

Kaip minėta pirmajame šio leidinio skyriuje, projekto metu parengti rodikliai siūlomi kaip pagalbinių priemonė šalims ir regionams patiems įsivertinti save pagal ES ir ET dokumentus apie daugiakalbystę ir įvairiakalbystę. Taip siekiame visuomeniniu ir politiniu lygmeniu atkreipti Europos, atskirų šalių ir regionų kalbų politikos formuotojų dėmesį, motyvuoti pagrindines suinteresuotąsias šalis iš įvairių sektorių, kalbų ir valstybių imtis konkrečių veiksnių. Mielai laukiame pasiūlymų dėl papildomų rodiklių ir tikimės aktyvaus atsako į projekto išvadas.

PIRMA DALIS

Europos daugiakalbystės politikos ir praktikos rodiklių link

Guus Extra ir Kutlay Yağmur

Įvadas

Šis leidinys yra projekto *Europos kalbų lobynas* (EKL, angl. *Language Rich Europe*) dalis. Projektą iš dalies rėmė Europos Komisija pagal *Mokymosi visą gyvenimą* programą, inicijavo Britų taryba – tarptautinė Jungtinės Karalystės organizacija kultūros bei švietimo ir mokslo ryšiams su užsieniu. Projektą koordinuoja Britų taryba, o projektui vadovauja iniciatyvinė projekto grupė, kurią sudaro Europos Sąjungos šalių nacionalinių kultūros institutų ir bendradarbiaujančių organizacijų atstovai.

Daugiakultūrės visuomenės centras *Babilonas* Tilburgo universitete rūpinosi mokslinė šio projekto puse, pagal Europos Sąjungos (ES) ir Europos Tarybos (ET) rezoliucijas, konvencijas ir rekomendacijas sudarė pradinį rodiklių sąrašą, kad būtų galima ištirti kalbos politiką ir praktiką 24-iose šalyse ir regionuose, kartu su partnerių tinklu sudarė ir koordinavo tyrimo klausimyną, apdorojo duomenis ir atliko jų analizę, parengė tekstus apie tarpvalstybinius duomenų rinkimo rezultatus. Tyrimo partneriai iš visų šalių ir regionų papildė surinktus duomenis savo analizės išvadomis, gerosios praktikos ir perspektyvių iniciatyvų pavyzdžiais.

Bendrieji EKL projekto tikslai:

- palengvinti keitimąsi gerąja praktika kultūrų dialogo ir socialinės įtraukties skatinimo per kalbų mokymą ir mokymąsi srityje;
- skatinti Europos bendradarbiavimą formuojant kalbos politiką ir praktiką įvairiuose švietimo sektoriuose ir platesnėje visuomenėje;
- didinti visuomenės informuotumą apie ES ir ET rekomendacijas apie kalbų mokymąsi ir kalbinę įvairovę Europoje.

Projekto metu parengti rodikliai pateikiami kaip priemonė šalims ir regionams patiemis įsivertinti save pagal daugiakalbystei ir įvairiakalbystei skirtus ES ir ET dokumentus. Taip siekiame visuomeniniu ir politiniu lygmeniu atkreipti Europos, atskirų šalių ir regionų kalbų politikos formuotojų dėmesį, motyvuoti pagrindines suinteresuotąsias šalis iš įvairių sektorių, kalbinių bendruomenių, valstybių ar regionų imtis konkrečių veiksmų. Laukiame pasiūlymų dėl papildomų rodiklių ir aktyvaus atsako į projekto išvadą. Tikimės, kad čia pateikiamos išvados paskatins tolesnes konkrečių atvejų studijas ir nuodugnius daugiakalbystės politikos ir praktikos tyrimus, kurie suteiktų papildomų duomenų ir vertinimų.

Tokio pobūdžio tyrimuose neišvengiamai tenka riboti siekiamus tikslus. Apie tai kalbama 1.6 skyriuje. Nepaisant šių apribojimų, manome, kad projekto rezultatai pranoksta dabartines žinias apie Europos kalbos politiką ir praktiką keturiais aspektais:

- dalyvaujančių šalių ir regionų skaičiumi – 24;
- pasirinktų kalbos atmainų įvairovė – tirtos užsienio, regioninės arba mažumų, imigrantų ir valstybinės kalbos, pastarųjų kalbų atveju ypatingą dėmesį skiriant naujai atvykusių asmenų mokymui;
- pasirinktų kalbų vartojimo sričių imtimi švietimo sektoriuje ir už jo ribų, įtraukiant verslą, viešąsias paslaugas ir miestų erdves bei žiniasklaidą;
- daugiakalbiu projekto leidiniu, kuris bus išleistas ir platinamas anglų ir dar 23 kalbomis.

Šio leidinio pirmosios dalies 1.1 ir 1.2 skyriuose aprašytas Europos institucijų vaidmuo skatinant daugiakalbystę ir kalbų įvairovę bei trumpai aptarta trikalbystės formulė. 1.3 ir 1.4 skyriuose apibūdinama tiriamų kalbų įvairovė ir tirtos kalbų vartojimo sritys. 1.5 skyriuje aprašytas duomenų rinkimo procesas ir trijų miestų formulė. Paskutinis 1.6 skyrius skirtas tyrimo metodologijai.

1.1 Europos daugiakalbystę skatinantys veiksniai

Kalbų įvairovė yra pagrindinis Europos tapatybės bruožas, todėl ES institucijos Briuselyje ir Europos Taryba Strasbūre aktyviai skatina kalbų mokymąsi, daugiakalbystę ir įvairiakalbystę. Už kalbų politiką šiose dviejose institucijose atsakingas Europos Komisijos Švietimo ir kultūros generalinio direktorato Daugiakalbystės politikos skyrius ir Europos Tarybos Švietimo direktorato Kalbų politikos skyrius. Šių agentūrų darbas yra susijęs su atitinkamų institucijų rengiamomis svarbiomis rezoliucijomis, chartijomis ir konvencijomis. Beatens Beardsmore (2008) pateikia įdomią ES ir ET ankstesnių veiklų, skirtų kalboms skatinti, apžvalgą.

Publikacijų apie daugiakalbystę paieška (<http://europa.eu>) grąžina svarbiausius dokumentus įvairiomis kalbomis pagal penkias kategorijas: ES politikos dokumentai, informacinės brošiūros, ataskaitos, studijos ir apklausos. Europos Tarybos svetainėje (www.coe.int/lang) skelbiamos publikacijos apima politikos formavimą, priemones ir standartus, mokyklinio ugdymo kalbas, migrantus, konferencijų pranešimus ir rinktines studijas.

Europos Taryba skiria daugiakalbystės ir įvairiakalbystės sąvokas. Daugiakalbystė apima geografinėje teritorijoje vartojamas kalbų atmainas, o įvairiakalbystė (arba individualioji daugiakalbystė) – individualių vartojamų kalbų ar jų atmainų repertuarą, Europos Sąjunga vartoja daugiakalbystės terminą abiem atvejais (kartais pabrėžiant „individualiąją daugiakalbystę“). Šiame leidinyje vartojamos abi sąvokos: ir daugiakalbystės, ir įvairiakalbystės.

Europos Sąjunga (ES)

Europos Sąjungoje kalbų politika yra atskirų valstybių narių atsakomybė. ES institucijoms tenka tik pagalbinis vaidmuo, grindžiamas subsidarumo principu. Šių institucijų užduotis – plėtoti valstybių narių bendradarbiavimą ir europinę dimensiją valstybinių kalbų politikoje. Daugelį metų daugiakalbystė buvo visų trijų Europos Sąjungos (ES) struktūrinių padalinių – Europos Komisijos (EK), Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Parlamento, dėmesio centre.

ES kalbų politikos tikslas yra apsaugoti kalbinę įvairovę ir skatinti kalbų žinias, siekiant kultūrinio tapatumo ir socialinės integracijos, bet ir dėl to, kad daugiakalbiai piliečiai gali geriau pasinaudoti integruotos Europos teikiamomis švietimo, profesinėmis ir ekonominėmis galimybėmis. Daugiakalbystės politika vadovaujasi ES Tarybos 2002 m. Barselonoje išskeltu uždaviniu – tobulinti pagrindinius kalbų įgūdžius, o pirmiausia, nuo labai ankstyvo amžiaus pradėti mokytis mažiausiai dviejų užsienio kalbų. Šis uždavinys remiasi 1995 m. Baltąja knyga *Mokymas ir mokymasis – besimokančios visuomenės link*, kurioje rekomenduojama, kad kiekvienas ES pilietis, be gimtosios, mokėtų dar dvi Europos kalbas. Barselonoje taip pat buvo pasiūlyta įvesti kalbų kompetencijos rodiklį.

2003 m. EK įsipareigojo imtis 45 naujų priemonių paraginti nacionalines, regionines ir vietos valdžios institucijas siekti „esminių pakeitimų skatinant kalbų mokymąsi ir kalbų įvairovę“. 2005 m. lapkritį buvo priimtas pirmasis EK komunikatas dėl daugiakalbystės, *Nauja daugiakalbystės pagrindų strategija*, kuris papildė veiksmų planą *Kalbų mokymosi ir kalbų įvairovės skatinimas*. Europos Komisijos komunikate (2005) išvardytos trys pagrindinės ES daugiakalbystės politikos kryptys:

1. užtikrinti, kad visi piliečiai turėtų prieigą prie ES teisės aktų, procedūrų ir informacijos savo gimtąja kalba;
2. pabrėžti kalbų ir daugiakalbystės svarbą Europos ekonomikai ir ieškoti būdų, kaip toliau tai plėtoti;
3. skatinti visus piliečius mokytis ir vartoti daugiau kalbų siekiant pagerinti abipusį supratimą ir bendravimą.

2007 m. pradžioje EK pabrėžė daugiakalbystės svarbą pirmą kartą paskirdama specialųjį Europos Komisijos narį Leonard Orban tvarkyti daugiakalbystės reikalų, tačiau po 2009 m. Barosso pertvarkymo daugiakalbystė buvo priskirta Komisijos nario, atsakingo už švietimą, kultūrą, daugiakalbystę ir jaunimą, kompetencijoms. 2008 m. EK su Komisijos nariu Orban priešakyje paskelbė komunikatą *Daugiakalbystė – Europos turtas ir bendras rūpestis*, kuriame konstatuota, kad kalbų politika yra tarpdalykinė sritis, prisidedanti ir prie visų kitų ES politikos sričių. Šiame komunikate EK išdėstė, ką reikia padaryti, norint paversti kalbinę įvairovę solidarumo ir gerovės turtu. Du centriniai daugiakalbystės politikos uždaviniai:

- didinti informuotumą apie ES kalbų įvairovės reikšmę ir teikiamas galimybes bei paskatinti šalinti kliūtis kultūrų dialogui vykti;
- suteikti visiems piliečiams realias galimybes, be savo gimtosios kalbos, mokytis ir bendrauti dar dviem kalbomis.

Valstybės narės raginamos veiksmingiau diegti įvairesnių kalbų mokymą švietimo sistemoje, pradėdant nuo ankstyvo amžiaus vaikų ir baigiant suaugusiųjų švietimu, ir skirti daugiau dėmesio neformaliai kalbinių įgūdžių lavinimui. EK taip pat pareiškė savo pasiryžimą strategiškai naudotis atitinkamomis ES programomis ir iniciatyvomis, kad priartintų daugiakalbystę prie piliečių gyvenimo.

EK komunikatą lydintis Komisijos personalo darbinis dokumentas (2008) pateikia ES veiklų daugiakalbystės srityje apžvalgą. Europos Komisijos komunikatas (2008) buvo palankiai priimtas ir patvirtintas ES Tarybos (2008) ir Europos Parlamento (2009) rezoliucijomis, ypač pabrėžiant mokymąsi visą gyvenimą, konkurencingumą, mobilumą ir galimybes įsidarbinti. 2011 m. EK atsiskaitė už pasiekimus nuo 2008 m. ir pateikė išsamų ES veiksmų šioje srityje aprašą. Europos Komisija taip pat teigė laukianti, kol bus parengtas *Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginis pagrindas (ET2020)*, kuriame kalbų mokymasis, kartu su bendravimu užsienio kalbomis, pripažintas prioritetiniu, kaip vienas iš aštuonių bendrųjų gebėjimų pagerinti švietimo ir mokymo kokybę ir efektyvumą. Tarp pagrindinių įgūdžių taip pat minimas bendravimas gimtąja kalba, tarpininkavimas ir kultūrų supratimas.

Ataskaitoje pabrėžiama, kad kalbiniai įgūdžiai yra svarbi iniciatyvos *Naujų įgūdžių ir darbo vietų planas* dalis, nes padidina įsadarbinimo galimybes. Kalbiniai įgūdžiai taip pat yra išankstinė mobilumo, kartu ir sėkmingo naujos pavyzdinės iniciatyvos *Jaunimas kelyje* įgyvendinimo sąlyga. Apskritai, kalbiniai įgūdžiai turi potencialo palengvinti ES piliečiams naudotis teise laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje bei skatinti juos pasinaudoti ir kitomis ES teisės akto suteikiamomis teisėmis tarpvalstybiniu mastu.

Europos Sąjungos Euridikės (angl. *Eurydice*) ir Europos Komisijos Eurobarometro (angl. *Eurobarometer*) apklausų ir tyrimų tarnybos pateikia pagrindinius statistinius duomenis apie kalbų mokymą ir mokymąsi. Sudarydami EKL klausimyną, trečiame ir ketvirtame domenuose rėmėmės šiomis ataskaitomis: *Key Data On Teaching Languages At School In Europe* (*Eurydice* 2008, atnaujinta 2005 metų versija), *Integrating Immigrant Children Into Schools In Europe* (*Eurydice* 2009), ir dvejomis Eurobarometro apklausomis apie Europos piliečių kalbų mokėjimą ir požiūrį į jas (*Eurobarometer* 2001 ir 2006). Strubell *et al.* (2007) ataskaitoje Europos Komisijai pateikiami duomenys, lyginamoji analizė apie tendencijas ir išvados su rekomendacijomis apie moksleivių kalbų mokymąsi pradiniam ir viduriniam ugdymui ES šalyse.

Konkretūs duomenys apie asmenų, kurie mokosi kalbų ir laiko kalbų egzaminus, skaičių ir jų kompetencijas gali būti renkami kitame EKL projekto etape, papildžius EKL klausimyną. Mes planuojame ieškoti sinergijų su Europos nacionalinių kalbų institucijų federacijos (angl. EFNIL) vykdomu „Europos kalbų stebėsenos“ projektu ir „Kalbos kompetencijų tyrimų Europoje“ (angl. ESLC) atliekamomis apklausomis. „Europos kalbų stebėsenos“ projektas tiria valstybines kalbas ir atskirai pateikia lyginamąją analizę apie valstybinių kalbų ir anglų kalbos mokymąsi ir vartojimą universitetuose. „Kalbos kompetencijų tyrimų Europoje“ projektas tiria moksleivių pirmosios ir antrosios užsienio kalbų (anglų, prancūzų, vokiečių, italų ir ispanų) kompetencijas, įgytas žemesniosios vidurinio ugdymo pakopos pabaigoje arba antrais mokymosi aukštesniojoje vidurinio ugdymo pakopoje metais, priklausomai nuo konkrečios švietimo sistemos. Šio tyrimo projekto, kuriame dalyvavo 54 000 moksleivių iš 14 šalių, pirmąją ataskaitą Europos Komisija paskelbė 2012 metais. Moksleiviams buvo pateikti specialiai parengti, nuo mokymo programų nepriklausomi, standartizuoti testai įvertinti jų skaitymo, klausymo ir rašymo kompetencijas penkiomis užsienio kalbomis pagal CEFR metmenis. Tyrimo rezultatai rodo, kad moksleivių pasiekimai yra gana žemi ir pirmojoje, ir antrojoje užsienio kalbose. Tyrimas taip pat parodė, kad labai skiriasi šalių rezultatai pagal kalbų pasirinkimą ir kalbos įgūdžių vertinimą.

Pagrindinė EK remiama daugiakalbystės skatinimo programa 2007–2013 m. yra *Mokymosi visą gyvenimą* programa (MVGPP), jungianti įvairias Europos švietimo ir mokymo iniciatyvas ir turinti beveik 7 milijardų eurų biudžetą septyneriems metams. Mokymosi visą gyvenimą programą, 1994–2006 m. programos *Socrates* tęsinį, sudaro keturios paprogramės, kurių kiekviena skirta tam tikram švietimo sektoriui: *Comenius* – mokykloms,

Erasmus – aukštajam mokslui, *Leonardo da Vinci* – profesiniam švietimui ir mokymui ir *Grundtvig* – suaugusiųjų švietimui. Šias keturias paprogrames papildo skersinė programa ir kalboms skirta pagrindinė veiklos sritis (angl. *Key Activity*). Be to, *Jean Monnet* programa skatina mokyti, apmąstyti ir diskutuoti apie Europos integracijos procesą viso pasaulio aukštojo mokslo institucijose.

Vienas iš išskirtinių *Mokymosi visą gyvenimą* programos tikslų yra skatinti kalbų mokymąsi ir kalbinę įvairovę. Pagal įvairias programos dalis gali būti teikiami kalbų projektų, tinklų ir kitų su kalbomis susijusių veiklų (pavyzdžiui, skatinančių studentų, dėstytojų ar darbuotojų mobilumą) pasiūlymai Europos lėšoms gauti. Šioje programoje gali dalyvauti projektai, susiję su įvairiomis kalbomis – oficialiosiomis, valstybinėmis, regioninėmis, mažumų ar migrantų. *Europos kalbų lobynas* taip pat finansuojamas pagal antrąją šios programos veiklos sritį „Daugiašaliai tinklai“.

Europos Taryba (ET)

Europos Taryba (ET), įkurta 1949 m. gegužės 5 d., yra tarpvyriausybė organizacija, kuriai priklauso 47 valstybės narės, įskaitant 27 Europos Sąjungos nares.

Europos Tarybos pagrindinis tikslas yra ginti žmogaus teises ir teisinę valstybę. Šios pagrindinės organizacijos vertybės sąlygoja organizacijos veiklas visose srityse, įskaitant ir kalbų politiką, apimančią tris atskiras, bet viena kitą papildančias dimensijas: konvencijas, rekomendacijas ir priemones.

Europos kultūros konvencija skatina visų valstybių narių piliečius studijuoti kalbas, istoriją ir civilizacijos raidą. *Europos socialinė chartija* užtikrina darbuotojų iš kitų šalių ir jų šeimų narių teisę mokytis priimančios šalies kalbos ir remia tokių darbuotojų vaikų gimtosios kalbos mokymą.

Dvi Europos Tarybos konvencijos yra tiesiogiai susijusios su Europos standartais, skirtais kalbų įvairovės skatinimui ir kalbų teisių apsaugai. Tai yra *Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija* ir *Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija*. Chartija sukurta apsaugoti ir skatinti regionines arba mažumų kalbas kaip Europos kultūros paveldą. Ji numato konkrečias priemones, kurios skatina šių kalbų vartojimą švietime ir žiniasklaidoje. Ji leidžia šių kalbų vartojimą teisės, administravimo, ekonomikos, kultūros ir visuomenės gyvenimo veiklose. *Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija* apibrėžia palankias sąlygas, reikalingas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims išlaikyti ir plėtoti savo kultūrą bei išsaugoti esminius savo tapatybės elementus, t. y. religijos, kalbų, tradicijų ir kultūros paveldą.

Šias konvencijas ratifikavusių valstybių įsipareigojimų vykdymas yra atitinkamai kontroliuojamas.

Europos Tarybos *rekomendacijos* yra svarbios nacionalinėms vyriausybėms ir autoritetams nurodo kryptis ir įgyvendinimo priemones, bet teisiškai neįpareigoja. Mūsų projekto tikslus labiausiai atitinka šios *rekomendacijos*:

- *Europos Tarybos Ministrų šiuolaikinių kalbų komiteto* (Europos Taryba, 1998) *rekomendacija Nr. R (98) 6* akcentuoja bendravimą tarp kultūrų ir kalbų įvairovę kaip pagrindinį politinį tikslą ir numato konkrečias priemones kiekviename ugdymo lygmenyje bei mokytojų rengime ir kvalifikacijos kėlime. Šios rekomendacijos priede išsamiai apibūdinami būdai, kaip įvairiakalbystės siekis gali būti įtvirtintas visų Europos Tarybos valstybių narių kalbų mokymo koncepcijose visuose ugdymo lygmenyse.
- *Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija 1383* (1998) *dėl kalbų įvairinimo*, kurioje teigiama, kad „Europos kalbų įvairovė yra svarbi kultūrinė vertybė, kuri turi būti puoselėjama ir saugoma“ ir kad „tam reikalinga Europos Tarybos valstybėse narėse dėstyti daugiau šiuolaikinių kalbų; tai turėtų lemti, kad visi Europos piliečiai šalia savo gimtosios kalbos ir, kur reikalinga, regioninės kalbos, išmoktų ne tik anglų, bet ir kitų Europos ir pasaulio kalbų“.
- *Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija 1539* (2001) *dėl Europos kalbų metų*, raginanti valstybes nares „išlaikyti ir toliau vystyti Europos Tarybos kalbų politikos iniciatyvas daugiakalbystei, kultūrų įvairovei ir tautų tarpusavio supratimui skatinti“ ir „padrąsinti visus europiečius įgyti tam tikrų gebėjimų bendrauti keliomis kalbomis, pavyzdžiui, skatinant įvairius naujoviškus būdus, pritaikytus individualiems poreikiams“.
- *Ministrų komiteto rekomendacija* (2005) *3 dėl kaimyninių kalbų mokymo pasienio regionuose*, raginanti valstybes nares „taikyti įvairiakalbio švietimo principus, ypač sudarant sąlygas pasienio regionų mokymo institucijoms visuose lygmenyse išsaugoti arba, jei reikalinga, įdiegti kaimyninėse šalyse vartojamų kalbų mokymą ir vartojimą, suderintą su mokymu apie tų šalių kultūrą, nes tai glaudžiai susiję su pačios kalbos mokymu“.
- *Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija 1740* (2006) *dėl gimtosios kalbos padėties mokykliniame ugdyme*, skatinanti jaunosius europiečius mokytis savo gimtosios (ar pagrindinės) kalbos tais atvejais, kai ji nėra jų šalies oficiali kalba ir tuo pat metu pabrėžianti, kad kiekvienas jaunas europietis turi pareigą išmolti šalies, kurios pilietis(-ė) yra, oficialios kalbos.
- *Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R* (2008) *7 dėl Bendrųjų Europos kalbų metmenų naudojimo ir daugiakalbystės skatinimo*, įvardijanti bendruosius principus ir priemones, skirtas institucijoms, atsakingoms už kalbų švietimą nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmeniu, taip pat specialias priemones politikos formavimui, mokymo programų ir vadovėlių rengimui, mokytojų rengimui ir vertinimui.

Kalbų švietimo srityje vadinamosios „techninės“ priemonės apima bendrąsias nurodomąsias priemones, kurios visais atvejais nėra normatyvinės ir kuriomis politikos formuotojai ir praktikai gali pasinaudoti ir prisitaikyti, kad labiau atitiktų jų specifinį švietimo kontekstą ir jas poreikius. Tai plačiai naudojami *Bendrieji Europos kalbų metmenys* (CEFR), *Europos kalbų pasas* (ELP), politikos gairės ir daugybė kitų praktinių priemonių, parengtų per Kalbų politikos skyriaus Strasbūre ir Europos šiuolaikinių kalbų centro Grace vykdytas programas.

Bendrieji Europos kalbų metmenys (angl. CEFR, 2001) buvo sukurti tam, kad paskatintų įvairiakalbį švietimą ir galėtų būti pritaikyti įvairiuose kontekstuose. CEFR suteikia bendrą pagrindą vystyti ir palyginti antrųjų/užsienio kalbų mokymo programas, vadovėlius, kursus ir egzaminus dinamiško įvairiakalbio mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje. CEFR – mokslinių tyrimų ir plataus masto konsultacijų rezultatas – yra praktinė priemonė, padedanti nusistatyti aiškius tikslus, kurių siekiama skirtingose mokymosi pakopose, ir įvertinti mokymosi rezultatus pagal tarptautinius standartus. Metmenys sudaro prielaidas kalbų kvalifikacijų pripažinimui skirtingose šalyse, todėl sudaromos sąlygos studentų ir darbuotojų judumui. Jie vis dažniau pasitelkiami nacionalinėse švietimo reformose, jais naudojasi ir tarptautiniai kalbų sertifikatų konsorciumai Europoje ir už jos ribų. Metmenys yra prieinami daugiau nei 35 kalbomis.

Europos kalbų pasas (2001) yra asmeninis dokumentas, kuriame visi, kas mokosi ar yra išmokę bet kokios kalbos – ar mokykloje, ar už jos ribų, – gali kaupti įrašus ir pastabas apie savo kalbos mokymąsi ir kultūrinius patyrimus. Tai paties mokinio nuosavybė. Pase vertinamos visos kompetencijos, nepriklausomai nuo esamo lygio nei nuo to, ar buvo įgytos formaliojo švietimo procese, ar ne. Pasas susietas su *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis*.

Kalbų švietimo politikos vystymo Europos gairės (2007) yra analitinė priemonė, galinti pasitarnauti kaip atskaitos dokumentas formuluojant ar reorganizuojant kalbų mokymo politiką, skirtą daugiakalbystei ir įvairovei skatinti, planingai, kad sprendimai būtų nuoseklūs. Gairėse įvairiakalbystė suvokiama kaip viena kompetencija, apimanti – galimai – keletą kalbų su skirtingo lygio gebėjimais, – „komunikacinė kompetencija, į kurią įeina visų kalbų žinios ir patirtis ir kurioje kalbos siejasi ir sąveikauja tarpusavyje“.

Aukščiau minėtos politikos priemonės buvo sukurtos Kalbų politikos padalinyje (dabar Kalbų politikos skyriuje), kuris neseniai paskelbė informacinę platformą *Įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo šaltiniai ir nuorodos* (www.coe.int/lang). Šioje internetinėje svetainėje laikomasi platesnio požiūrio ir kalbama ne tik apie šiuolaikines užsienio kalbas, bet ir klasikines kalbas, imigrantų kalbas ir, svarbiausia, mokykloje dėstomas kalbas, pavyzdžiui, vokiečių kalba Vokietijoje, švedų kalba Švedijoje ir t. t., kurios mokykloje dėstomos kaip atskiri dalykai ir vartojamos kaip kitų dalykų dėstymo kalbos (atsižvelgiant į kartinį kalbos vaidmenį gilinant bet kurio dalyko žinias). Svetainė veikia kaip atviras dinamiškas šaltinis, kuriame pateikiama apibrėžimų sistema, vertinimo atskaitos taškai, aprašai, tyrimai ir gerosios praktikos ir kuriuo valstybės narės kviečiamos pasiremti ir naudotis savo kalbų politikoje, siekdamos užtikrinti lygias galimybes turėti kokybišką švietimą atsižvelgiant į skirtingus poreikius, išteklius ir švietimo kultūrą.

Šalia informacinės platformos pateikiamos *Įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo mokymo programų rengimo gairės*, kurios šiuo metu pradėtos taikyti skirtinguose formaliojo švietimo sektoriuose. Gairėmis siekiama pagerinti įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo vertybių ir principų įgyvendinimą visų

kalbų mokyme – užsienio, regioninių ir mažumų, klasikinių ir mokykloje dėstomų kalbų. Jose apibendrintai pateikiami aspektai ir principai, susiję su mokymo programų rengimu ir (arba) gerinimu, pedagoginiai ir didaktiniai sprendimai, kurie atveria kelią geriau suprasti pagrindinį įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo tikslą.

Europos Tarybos veikloje įvairiakalbe ir tarpkultūrine kompetencija vadinamas gebėjimas pasinaudoti įvairiais kalbiniais ir kultūriniais ištekliais siekiant skirtingų komunikacinių tikslų ar bendraujant su skirtingos kilmės žmonėmis, taip pat gebėjimas viso šio proceso metu praturtinti jau turimą kalbinį ir kultūrinį repertuarą. Įvairiakalbis ir tarpkultūrinis švietimas atsižvelgia į individualių mokinių įgytų kalbų repertuarą ir su tomis kalbomis susijusias kultūras, nepriklausomai nuo to, ar jos formaliai įtrauktos į mokymo programas, ar ne. Tai gali būti mokykloje dėstomos kalbos (kaip dalykas arba kaip dėstymo kalbos), regioninės ir mažumų kalbos, šiuolaikinės užsienio kalbos, klasikinės kalbos, imigrantų kalbos. Europos Taryba skatina vadovautis holistiniu požiūriu, kuris sudaro sąlygas rasti sinergijai tarp kalbų, mokytojams geriau koordinuoti savo darbą ir geriau išnaudoti įvairiapusių mokinių gebėjimus.

Europos Tarybos veiklą kalbų švietimo srityje koordinuoja Kalbų politikos skyrius Strasbūre ir Europos šiuolaikinių kalbų centras (angl. ECML) Grace.

Kalbų politikos skyrius (KPS) vykdo tarpvyriausybinių bendradarbiavimo programų pagal bendrą Švietimo politikos ir praktikos iniciatyvinio komiteto (angl. CDPPE) programą. KPS yra tarptautinio bendradarbiavimo kalbų mokymo srityje pradininkas nuo 1957 m. ir veikia kaip inovacijų katalizatorius, yra įkūręs unikalų visos Europos forumą, kuriame sprendžiami politikos prioritetai visose valstybėse narėse. KPS programų rezultatai sudarė pagrindą įvairioms ET Ministrų komiteto ir Parlamentinės Asamblėjos rekomendacijoms ir rezolucijoms, remiančioms ET politikos priemones ir iniciatyvas.

Vadovaudamasis šiomis nuostatomis, Kalbų politikos skyrius kartu su Europos Komisija organizavo *Europos kalbų metus 2001*, renginio tikslai ir toliau bus įgyvendinami kasmetinėse *Europos kalbų dienoje* (www.coe.int/edl).

Kalbų politikos skyrius taip pat teikia ekspertinę pagalbą valstybėms narėms – skelbia kalbų mokymo politikos apžvalgas ir dalyvauja formuojant mažumų švietimo politiką. Pastarojo meto skyriaus darbai nukreipti į mokyklinio ugdymo (įskaitant ir remtinių mokinių poreikius) kalbų padėtį platesniame įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo kontekste ir į kalbų politiką, susijusią su suaugusių imigrantų integracija.

Kalbų politikos skyriaus programas papildė ir 1994 m. Grace (Austrijoje) Europos Tarybos priimtos išplėstinės dalinės sutarties dėl *Europos šiuolaikinių kalbų centro* (ECML) vykdomos programos. Šiuo metu prie dalinės sutarties yra prisijungusi 31 valstybė narė.

Europos šiuolaikinių kalbų centro misija yra skatinti novatoriškus kalbų mokymo ir mokymosi metodus ir skleisti gerąsias praktikas šioje srityje. Centras vykdo 4 metų trukmės projektų programas, organizuojamas bendradarbiaujant su Europos kalbų švietimo ekspertais. Projekcinio darbo rezultatai apima praktinius mokymo priemonių rinkinius, rekomendacijas ir interaktyvias interneto svetaines, pavyzdžiui: *Europos kalbų aplankas būsimiesiems kalbų mokytojams* (angl. EPOSTL), išverstas į trylika kalbų ir pritaikytas daugelyje Europos švietimo programų (<http://epostl.ecml.at>) ar *Metmenys visuminiam požiūriui į kalbų mokymą* (angl. CARAP), skirti paskatinti mokinių įvairiakalbių ir tarpkultūrinių gebėjimų vystymąsi mokykloje (<http://carap.ecml.at>). Keletas Centro sukurtų priemonių yra susijusios su praktiniu *Bendrujų Europos kalbų metmenų* (CEFR) ir *Europos kalbų paso* (ELP) naudojimu ir pritaikytos įvairiakalbėje aplinkoje dirbančių kalbų profesionalų poreikiams. Visus Centro leidinius galima nemokamai parsisiųsti iš jų interneto svetainės (www.ecml.at).

Rengdami *Europos kalbų lobyno* (EKL) klausimyną, pasitelkėme svarbiausias ES ir ET rezolucijas, konvencijas, rekomendacijas ir komunikatus, prisidėjusius prie daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politikos ir praktikos kūrimo. Visi dokumentai, kuriais remiamasi, išvardyti 1 lentelėje. Šių dokumentų santraukos ir jais pagrįstas projekto klausimynas pateikti EKL tinklapyje. Atkreipiame dėmesį, kad reikėtų skirti dvi institucijas – Europos Sąjungos Tarybą (arba Ministrų tarybą) nuo Europos Tarybos (institucijos Strasbūre).

1 lentelė. Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentai, kuriais remtasi rengiant EKL klausimyną

Europos Sąjungos dokumentai	Europos Tarybos dokumentai
<p>Tarybos rezoliucijos/išvados</p> <ul style="list-style-type: none"> - Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas dėl <i>Europos kalbų metų</i> 2001 (2000) - Barcelonos Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados (2002) - Išvados dėl daugiakalbystės (2008, gegužė) - Rezoliucija dėl Europos daugiakalbystės strategijos (2008, lapkritis) - Išvados dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos „ET 2020“ (2009) - Išvados dėl judumą didinančios kalbinės kompetencijos (2011) 	<p>Konvencijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Europos kultūros konvencija (1954) - Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija (1992) - Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (1995)
<p>Europos Parlamento rezoliucijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rezoliucija dėl kalbinės įvairovės ir kalbų mokymosi skatinimo (2001) - Rezoliucija dėl Europos regioninių ir rečiau vartojamų kalbų (2003) - Rezoliucija dėl daugiakalbystės – Europos turto ir bendro rūpesčio (2009) 	<p>Ministrų komiteto rekomendacijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekomendacija Nr. R (82) 18 dėl šiuolaikinių kalbų (1982) - Rekomendacija Nr. R (98) 6 dėl šiuolaikinių kalbų (1998) - Rekomendacija CM/Rec (2008) 7 dėl <i>Bendrujų Europos kalbų metmenų</i> naudojimo ir daugiakalbystės skatinimo
<p>Europos Komisijos komunikatai</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2005 m. komunikatas <i>Nauja daugiakalbystės pagrindų strategija</i> - 2008 m. komunikatas <i>Daugiakalbystė – Europos turtas ir bendras rūpestis</i> - 2008 m. Žalioji knyga <i>Migracija ir judumas – ES švietimo sistemų uždaviniai ir galimybės</i> 	<p>Parlamentinės Asamblėjos rekomendacijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekomendacija 1383 (1998) dėl kalbų įvairinimo - Rekomendacija 1539 (2001) dėl <i>Europos kalbų metų</i> 2001 - Rekomendacija 1598 (2003) dėl gestų kalbų apsaugos Europos Tarybos valstybėse narėse - Rekomendacija 1740 (2006) dėl gimtosios kalbos padėties mokykliniame ugdyme
<p>Išorės ataskaitos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupės galutinė ataskaita (2007) - <i>Kalbos padeda verslui. Daugiakalbės bendrovės veikia efektyviau</i> (2008) 	<p>Išorės ataskaitos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Nuo kalbų įvairovės iki įvairiakalbio mokymo: Europos kalbų mokymo politikos vystymo vadovas</i>, aut. Beacco ir Byram (2007) - <i>Daugiakalbio ir daugiakultūrio švietimo programos vystymo ir įgyvendinimo vadovas</i>, aut. Beacco et al. (2010)
	<p>Mokymo ir mokymosi priemonės</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bendrieji Europos kalbų metmenys (angl. CEFR) (2001) - Europos kalbų aplankas (angl. ELP) (2001) - Kalbų ir kultūrų pluralistinio vertinimo metmenys (FREPA, 2012, žr. http://carap.ecml.at) - Europos aplankas būsiesiems kalbų mokytojams (EPOSTL 2007, žr. http://epostl2.ecml.at)

1.2 Trikalbystės formulė ir įvairiakalbystė

Trikalbystės sampratą palaiko ne tik Europos Komisija. 1999 m. UNESCO patvirtino sąvoką „daugiakalbis švietimas“ – mažiausiai trijų kalbų, t. y. gimtosios kalbos, regioninės ar valstybinės kalbos ir tarptautinės kalbos, vartojimą švietime (Generalinės konferencijos 12 rezoliucija). Jau 6-ojo dešimtmečio pradžioje Indijos vyriausybė pateikė daugiakalbio švietimo politikos gaires, apimančias mokymą gimtąja kalba, regionine (arba valstybine) kalba, hindi kaip bendrojo susižinojimo kalba, ir viena iš klasikinių kalbų (sanskrito, palų, arabų ar persų). 1961 m. atnaujintas pasiūlymas buvo pavadintas „trijų kalbų formule“ ir apėmė regioninės kalbos, hindi kalbos ne hindi kalbančiose teritorijose arba kitos Indijos kalbos hindi kalbančiose teritorijose, ir anglų arba kitos Europos kalbos vartojimą mokyje.

1995 m. Europos Komisijos Baltojoje knygoje trikalbystė iškeliamą kaip politinis visų Europos piliečių tikslas. Be gimtosios kalbos, kiekvienas Europos pilietis turėtų mokytis dar mažiausiai dviejų Bendrijos kalbų. Šis politikos tikslas atsispindėjo ir 2002 m. Barselonoje Europos Sąjungos Tarybos rezoliucijoje. Iš tiesų, gimtosios kalbos terminu pavadintos oficialiosios valstybių narių kalbos, neatsižvelgiant į tai, kad daugelio Europos gyventojų gimtoji kalba ir valstybinė kalba nesutampa (Extra ir Gorter 2008: 44). Tuo tarpu terminas „bendrijos kalbos“ buvo vartojamas kitų dviejų ES valstybių narių valstybinėms kalboms vadinti. Vėlesniuose EK dokumentuose minima viena užsienio kalba, turinti didelį tarptautinį prestižą (anglų kalba sąmoningai neįvardyta tiesiogiai), ir viena vadinamoji „kaimyninė kalba“. Pastaroji sąvoka taikyta kaimyninėms šalims, o ne greta gyvenantiems kaimynams. Pastaraisiais metais EK požiūris šioje srityje pasikeitė ir 2008 m. EK komunikato 4.1 skirsnyje jau teigiama, kad „visos kalbos yra vertingos“:

Padidėjus judumui ir migracijai geras nacionalinės kalbos mokėjimas yra labai svarbus norint sėkmingai integruotis ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Todėl viena iš imigrantų mokamų dviejų užsienio kalbų turėtų būti priimančiosios šalies kalba.

Nepanaudoti kalbiniai išteklių slypi pačioje visuomenėje: reikėtų labiau vertinti įvairias kalbas, kuriomis kalbama namie, vietos ir kaimyninėse bendruomenėse. Pavyzdžiui, skirtingomis kalbomis kalbantys vaikai – nesvarbu, ar iš ES valstybės narės, ar iš trečiosios šalies – mokykloms kelia didžiulį uždavinį: juos reikia mokyti mokyklos dėstymo kalbos kaip antrosios kalbos, tačiau kartu šie mokiniai motyvuoja savo bendraklasius mokytis skirtingų kalbų ir atsiverti jų kultūrai.

Siekdama užmegzti glaudesnius ryšius su įvairiomis bendruomenėmis, Komisijos daugiakalbystės ir kultūrų dialogo patariamoji grupė (2008) parengė vadinamosios priimtinos kalbos koncepciją, kurią reikėtų toliau nagrinėti ir plėtoti.

Išmoktinių kalbų skaičių nurodžiusi nors ir netiesiogiai, Europos Taryba atliko pagrindinį vaidmenį skatinant užsienio kalbų mokymosi ir daugiakalbystės plėtrą nuo mažens ir nuosekliai pabrėžė būtinybę vertinti visas kalbas. Taryba taip pat pateikė įdomų požiūrį apie kintamas ir dalines kompetencijas.

Remdamasi 1969 m. rezoliucija dėl intensyvesnės šiuolaikinių kalbų mokymo programos Europoje ir rekomendacija 814 (1977), 1982 m. Europos Taryba paskelbė rekomendaciją 82 (18), kurioje

paragino valstybes nars užtikrinti, kad, kiek įmanoma, visiems jų gyventojams būtų suteikta galimybė pasinaudoti veiksmingomis priemonėmis mokantis kitų valstybių narių (arba kitų savo šalies bendruomenių) kalbų, ir skatinti, kad mokiniai nuo dešimties metų amžiaus ar nuo vidurinio ugdymo pradžios, šalia valstybinės kalbos ar atitinkamo regiono susižinojimo kalbos, būtų mokomi bent vienos Europos kalbos. Rekomendacijoje valstybės taip pat raginamos sudaryti sąlygas mokytis „kiek įmanoma įvairesnių kalbų“. Šioje rekomendacijoje ET taip pat atsižvelgė į darbuotojų migrantų poreikius ir paragino sudaryti jiems tinkamas sąlygas:

įgyti pakankamų priimančiosios bendruomenės kalbos žinių, kad galėtų aktyviai dalyvauti tos bendruomenės profesiniame, politiniame ir visuomeniniame gyvenime, ir ypač, kad migrantų vaikai galėtų gauti tinkamą išsilavinimą ir pasirengti perėjimui nuo dieninių studijų prie darbo, taip siekiant išvystyti jų gimtosios kalbos žinias kaip švietimo ir kultūros priemonę bei išlaikyti ir pagerinti jų ryšius su jų kilmės kultūra.

Vėlesnėje Ministrų komiteto rekomendacijoje 98 (6) ET ragina europiečius lavinti savo komunikacinius gebėjimus įvairiomis kalbomis ir prašo valstybių narių siekiant šio tikslo pajavairinti kalbų pasiūlą ir nustatyti atitinkamus kiekvienos kalbos mokymo uždavinius, įtraukiant modulinius kursus ir kursus, kuriais siekiama plėtoti dalinius gebėjimus.

Naujausios ET rekomendacijos CM/Rec (2008) 7E skatina ES šalis nars naudoti *Bendruosius Europos kalbų metmenis* (angl. CEFR) ir plėtoti daugiakalbystę.

Išsamią ES daugiakalbystės politikos apžvalgą ir analizę pateikia Cullen *et al.* (2008). Apžvalgoje atskleidžiama, kad vis dar pastebimas nenoras ar priešinimasis mokytis kitų kalbų (neskaitant anglų kalbos). Šį pastebėjimą patvirtina ir 2009 metų Eurostato duomenys, kurie rodo ryškų anglų kalbos mokymosi plitimą kitų kalbų sąskaita. Kaip teigiama Cullen *et al.* apžvalgoje, tik vienas iš penkių europiečių gali būti apibūdintas kaip aktyviai besimokantis kitų kalbų, o kalbinių įgūdžių pasiskirstymas yra netolygus ir geografiniu, ir kultūriniu požiūriu. Dauguma daugiakalbystės skatinimo priemonių įgyvendinamos formaliojo švietimo sistemoje, ypač vidurinio ugdymo srityje. Cullen *et al.* (2008: iii–iv) pateikia tokias išvadas apie daugiakalbystės skatinimo politiką Europos Sąjungoje:

- Daugiakalbystė skatinimo politika ir kalbų įvairovės išsaugojimas kai kuriais atvejais vienas kitam prieštarauja. Kalbų mokymosi politikai daugiau įtakos turi tokie pagrindiniai prioritetai, kaip ekonominis konkurencingumas ir darbo rinkos judumas, o kalbų įvairovės politiką veikia kiti aspektai, pavyzdžiui, socialinės įtraukties ir žmogaus teisių. Atsižvelgiant į konkrečius veiksmus, daugiakalbystės politikai paprastai teikiama pirmenybė prieš kalbinės įvairovės politiką.
- Europos Parlamentas deda nuosekliai ir nuolatines pastangas apsaugoti mažumų kalbas ir išlaikyti kalbinę įvairovę. Nuo dauntojo dešimtmečio pabaigos Europos Parlamentas paskelbė daug komunikatų ir rezoliucijų, raginančių Komisiją imtis etninių mažumų kalbų vartojimo skatinimo veiksmų ir peržiūrėti visus Bendrijos teisės aktus ir praktikas, kuriais diskriminuojamos mažumų kalbos. Tačiau pagrindinė kliūtis yra ta, kad nė viena iš šių iniciatyvų valstybėms narėms nėra privaloma.

ES piliečių požiūris į daugiakalbystę ir įvairiakalbystę

Specialusis Eurobarometro tyrimas Nr. 243 (2006) pateikia visuomenės nuomonės skerspjūvį įvairiais daugiakalbystės klausimais. Palaikymas ir pritarimas kai kuriems principams, kuriais grindžiama Komisijos vykdoma daugiakalbystės politika, vertinamas kartu su respondentų požiūriu į daugiakalbystės padėtį jų šalyse ir respondentų pritarimu šalies mastu vykdomai daugiakalbystės politikai. Respondentams buvo pateikti penki teiginiai, iliustruojantys keletą pagrindinių principų, kuriais vadovautasi formuojant Europos daugiakalbystės politiką. Kaip parodyta 2 lentelėje, visi teiginiai susilaukė daugumos europiečių didesnio ar mažesnio pritarimo.

2 lentelė. Europos gyventojų požiūris į daugiakalbystę (šaltinis: specialusis Eurobarometro tyrimas Nr. 243: 53, Europos Komisija 2006)

Teiginiai	Labiau sutinku	Labiau nesutinku	Nežinau
1. Kiekvienas ES gyventojas, be gimtosios, turėtų mokėti dar vieną kalbą.	84%	12%	4%
2. Visos Europoje vartojamos kalbos turėtų būti vertinamos vienodai.	72%	21%	7%
3. ES gyventojai turėtų mokėti vieną bendrą kalbą.	70%	25%	5%
4. Bendravimui su Europos piliečiais Europos institucijos turėtų pasirinkti vieną kalbą.	55%	40%	5%
5. Kiekvienas ES gyventojas, be gimtosios, turėtų mokėti dar dvi kalbas.	50%	44%	6%

Tyrimo rezultatai rodo, kad, nors didžioji dauguma ES piliečių mano, jog vienos papildomos kalbos mokėjimas yra įgyvendinama idėja, tik 50 proc. tą patį galėtų pasakyti apie dviejų papildomų kalbų mokėjimą. Vyrauja nuomonė, kad visos kalbos turi būti vertinamos vienodai, bet kartu dauguma mano, kad visi turėtų mokėti vieną bendrą kalbą. Klausimu, ar ES institucijose bendravimui su piliečiais turėtų būti vartojama viena kalba, nuomonės išsiskyrė.

Europos kalbų lobyno apklausos atskleidžia įdomių dalykų apie tai, kiek įvairiose šalyse ir regionuose buvo laikomasi Barselonos principo vystant švietimo sistemas, taip pat suteikia duomenų, kaip įvairių šalių mokyklose ir kitose srityse vertinamos įvairios kalbos – valstybinės, užsienio, imigrantų ir regioninės arba mažumų.

1.3 Tirtų kalbų įvairovė

Europos kalbų lobyne siekėme atspindėti Europos visuomenėje vartojamų kalbų įvairovę ir atskleisti, kiek visos šios kalbos įtrauktos į įvairių šalių daugiakalbystės politiką ir praktiką. Mūsų uždavinys buvo išskirti kalbų grupes ir tinkamai jas kategorizuoti.

EK komunikate (2008: 5) kalbama apie Europoje vartojamas „nacionalines, regionines, mažumų ir migrantų kalbas“, kurios „formuoja mūsų bendrą kultūrinę aplinką“, taip pat apie „užsienio kalbas“, kur turimos omenyje visame pasaulyje paplitusios Europos ir ne Europos kalbos.

Valstybinės kalbos mokymosi svarba, norint sėkmingai veikti visuomenėje ir pasinaudoti švietimo galimybėmis, yra plačiai pripažįstama. Užsienio kalbų mokymasis taip pat bendras visai Europai. Mažiau dėmesio susilaukia regioninės arba mažumų ir imigrantų kalbos, tačiau Europos valstybės narės pripažįsta jų vertę, jas palaiko ir Europos Taryba bei Europos Sąjunga, kurios abi pabrėžia, kad abiejų grupių kalbos turi būti skatinamos, nes šios kalbos yra svarbi vidaus bendravimo priemonė ir daugelio ES piliečių asmeninės, kultūrinės ir socialinės tapatybės dalis.

Europos Taryba rekomendacijoje 98 (6) jau prašė valstybių narių užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* ir Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatas, nurodančias pageidaujamus regioninių ar mažumų kalbų ar kultūrų politikos parametrus. Taryba taip pat paragino gerbti visų kalbų lygybę ir „toliau skatinti dvikalbystę imigrantų gyvenamosiose vietovėse ar rajonuose ir padėti imigrantams mokytis jų gyvenamojoje vietovėje vartojamos kalbos“.

Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupės galutinėje ataskaitoje taip pat atkreipiamas dėmesys, kad įmonės turėtų vertinti imigrantus kaip kalbų šaltinį ir, pasinaudojusios imigrantų kultūrine ir kalbine kompetencija, pasiekti imigrantų kilmės šalių rinkas (2007: 10):

Apskritai migrantai pernelyg dažnai vertinami kaip rūpestis, nes migrantų vaikai prastai mokosi mokykloje, o suaugusieji menkai moka priimančiosios šalies kalbą. Dažnai nepastebima, kad migrantai yra vertingas šaltinis. Savo terpėje vertindami migrantų kalbą, galėtume puikiai paskatinti juos pačius mokytis priimančios bendruomenės kalbos ir netgi kitų kalbų ir suteikti jiems galimybę tapti kompetentingais skirtingų kultūrų tarpininkais.

Jauni antrosios ar trečiosios kartos migrantai labai dažnai gerai supranta ar moka kalbėti paveldo arba bendruomenės kalbomis, tačiau nemoka jomis skaityti nei rašyti. Daugelis jų labai motyvuoti tapti raštingi šiomis kalbomis. Mokyklos, aukštojo mokslo ir suaugusiųjų švietimo įstaigos turėtų pasirūpinti, kad šioms žmonių grupėms būtų suteiktos specialios mokymosi galimybės. Tai būtų svari investicija, nes šie žmonės galėtų padėti užmegzti ekonominius ryšius su jų kilmės šalimis ir aktyviai dalyvauti kultūrų dialoge bei naujai atvykusiems migrantams skirtose integracijos programose.

Šiame kontekste (žr. Extra and Gorter 2008: 3–60) EKL projekto tyrimas apima valstybines, užsienio, regionines arba mažumų ir imigrantų kalbas. Mums žinoma, kad skirtingose Europos šalyse skirtingai suprantamos sąvokos, kai kalbame apie žmones (ir jų vartojamas kalbas), kurie ilgiau ar trumpiau gyvena kitoje šalyje/ užsienyje (žr. Extra and Gorter 2008: 10).

Europos kalbų lobyno nagrinėjamos kalbų grupėms taikomi šie apibrėžimai (taip pat žr. sąvokų žodyną pirmosios dalies priede):

- *Valstybinės kalbos* – oficialiai pripažintos tautinių valstybių kalbos.
- *Užsienio kalbos* – kalbos, kurių išmokstama ir kurios vartojamos ne namų aplinkoje, o mokykloje, arba platesnei komunikacijai ne švietimo sektoriuose vartojamos kalbos.
- *Regioninės arba mažumų kalbos* – kalbos, kurias tam tikroje valstybės teritorijoje tradiciškai vartoja tos valstybės piliečiai, kurių skaičius mažesnis nei likusios valstybės gyventojų dalies.
- *Imigrantų kalbos* – kalbos, kurias gyvenamojoje šalyje vartoja imigrantai ir jų palikuoniai iš įvairių (buvusių) kilmės šalių.

Taip pat kalbų grupes apibrėžia McPake ir Tinsley (2007). Šiame kontekste reikia pažymėti, kad mes sąmoningai įtraukėme imigrantų kalbas į Europos kalbų grupių sąrašą, nors pirminiame duomenų apie daugiakalbystės politiką ir kalbų vartojimo praktiką rinkimo etape mažai dėmesio skyrėme gestų kalboms. Vakarų kultūrose su ryškia migracija arba kalbinių mažumų nacionalinėse valstybėse kontekste kurtieji sudaro „mažumą mažumoje“. Turint galvoje verbalinę hegemoniją, dauguma kurčiųjų yra atskirti ne tik nuo masinės kultūros, bet ir nuo savo „gimtosios“ kultūros, t. y. patiria dvigubą atskirtį (Schermer 2011). Skirtumas tarp kurčiųjų bendruomenės ir kitų kalbinių mažumų yra labai svarbus. Gestų kalba yra labai ribotai perduodama iš vienos kartos į kitą. Pagrindinė to priežastis yra tai, kad daugiau nei 95 proc. kurčiųjų žmonių turi girdinčius tėvus, kuriems gestų kalba nėra gimtoji. Dauguma kurčiųjų gestų kalbą išmoksta iš kitų kurčiųjų: draugų, kitų kurčiųjų suaugusių, kurie nėra šeimos nariai, arba iš tėvų, kurie išmoko gestų kalbą kaip užsienio kalbą.

Europos parlamentas 1988 metų liepos 17 dieną vienbalsiai priėmė rezoliuciją dėl gestų kalbų. Rezoliucija kviečia visas šalis nars pripažinti nacionalines gestų kalbas valstybinėmis kurčiųjų kalbomis. Ši rezoliucija iki šiol neturėjo didelės įtakos. 2003 metais Europos Taryba gestų kalbas pripažino mažumų kalbomis *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje*. Mūsų projekto pirmajame duomenų rinkimo etape gestų kalbos minimos EKL klausimyno 1 ir 6 domenuose.

1.4 Apklausoje tirtos kalbų vartojimo sritys

Europos kalbų lobyno apklausa aprėpia aštuonias kalbų vartojimo sritis (domenus). Kaip pirmąją sritį, įtraukėme metadomeną, kuriame vertinamas nacionalinių ar regioninių dokumentų ir duomenų bazių apie kalbų įvairovę prieinamumas. Atsižvelgiant į kalbų mokymosi svarbą švietime, išskirti keturi domenai, atitinkantys valstybės finansuojamus švietimo sektorius nuo pradinės mokyklos iki universiteto. Be šių keturių domenų, į apklausą įtrauktos dar trys itin svarbios kalbų vartojimo sritys už švietimo sistemos ribų. Aštuonių skyrių klausimynas susideda iš 260 klausimų, kurių pasiskirstymas pagal sektorius parodytas 3 lentelėje žemiau. Rengiant klausimus visoms kalbų vartojimo sritims buvo remtasi 1.1 skyriuje išvardytais Europos dokumentais.

3 lentelė. Klausimų pasiskirstymas pagal kalbų vartojimo sritis

Nr.	Kalbų vartojimo sritys	Klausimų skaičius
1.	Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse	15
2.	Kalbos ikimokykliniame ugdyme	34
3.	Kalbos pradiniame ugdyme	58
4.	Kalbos viduriniame ugdyme	60
5.	Kalbos profesiniame ir universitetiniame mokyme	30
6.	Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje	14
7.	Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse	31
8.	Kalbos versle	18
Iš viso klausimų		260

Pirmajame domene vertinamas nacionalinių ar regioninių dokumentų ir duomenų bazių apie kalbų įvairovę prieinamumas. Šie dokumentai ir duomenų bazės gali reikšmingai prisidėti prie daugiakalbystės populiarinimo ir kalbų politikos formavimo kiekvienoje šalyje ar regione. Takoskyra tarp valstybinių dokumentų ir duomenų bazių yra glaudžiai susijusi su kalbos planavimo tyrimuose įprasta skirtimi tarp *statuso* planavimo ir *korpuso* planavimo. Mūsų tyrime skyrius apie dokumentus skirtas pastangoms *reguliuoti* kalbos vartojimą ir kalbos funkcijas konkrečioje visuomenėje, o skyrius apie duomenų bazes skirtas kalbų įvairovės *paplitimui* ir gyvybingumui konkrečioje visuomenėje aptarti.

2–4 domenų apklausos dalys skirtos valstybiniam ne suaugusiųjų švietimui. Visų domenų apibrėžimai pateikiami šio leidinio pirmosios dalies sąvokų žodynyje, paaiškinta ir skirtis tarp žemesnio ir aukštesnio vidurinio lavinimo, sietina su nuo *amžiaus* ir (arba) *mokyklos tipo* priklausančiais skirtumais. Kiekvienoje iš šių sričių žiūrima, kaip organizuojamas visų keturių kalbų atmainų mokymas, taip pat vertinama mokytojų kvalifikacija ir pasirengimas. Esminė skirtis tarp organizavimo ir mokytojų plačiai naudojama visame Europos kontekste (pavyzdžiui, žr. *Eurydice* 2008). Rengiant atsakymus apie šias sritis remtasi viešais duomenimis ir oficialiais šaltiniais.

Turint galvoje ryškius nacionalinius ir tarpnacionalinius skirtumus tęstinio mokymo etape, penktasis domenas skiria profesinį ir universitetinį mokymą. Taip šiame domene pateikiami sudėtiniai duomenys iš viena kitą papildančių tęstinio mokymo sričių. Šeštasis – aštuntasis domenai skirti kitoms trimis su ugdymu nesusijusioms sritims.

Atsakymai apie 5–8 domenus pagrįsti surinktais ir atskaitose pateiktais duomenimis iš trijų kiekvienos šalies ar regiono miestų (daugiau žr. 1.5 skyrių). Penktas domenas skirtas kalbų mokymo paslaugoms tęstinio (profesinio) ir aukštojo (universitetinio) mokslo institucijose. Šeštame domene dėmesys skirtas garsinėje ir vaizdinėje žiniasklaidoje ir spaudoje vartojamų kalbų įvairovei. Septintame domene vertinamas kalbų vartojimas viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse, žiūrima institucionalizuotų kalbų strategijų, bendravimo žodžiu ir raštu priemonių. Aštuntas domenas apie versle vartojamas kalbas, skirtas verslo įmonių kalbų strategijoms, konkrečioms kalbų valdymo praktikoms ir darbuotojų kalbinių kompetencijų skatinimui. Kiekvienoje šalyje/ regione buvo apklaustos 24 įmonės.

1.5 Duomenų rinkimas ir trijų miestų metodas

Kaip jau minėta, atsakymai apie 1–4 domenus, kaip ir atsakymai apie metadomeną, remiasi *oficialiais/antriniais* duomenimis ir atspindi valstybinio mastu vykdomą politiką ir praktiką. Kituose domenuose (5–8) remtasi surinktais pirminiais duomenimis. Kiekvienoje šalyje duomenys buvo renkami trijuose miestuose, tai paskatino šios priežastys:

- daugiakalbystė labiausiai paplitusi miesto aplinkoje, nes būtent miestuose telkiasi naujų atvykėlių bendruomenės ieškoti darbo;
- miestai duoda postūmį reaguoti į kalbų įvairovę nacionaliniu mastu;
- miestuose įsikūrusios didžiosios profesinio rengimo ir aukštojo mokslo institucijos (5 domenai);
- tarptautinė spauda, kino teatrai ir televizijos stotys dažniausiai aptinkami miestuose (6 domenai);
- dėl to miesto administracija ir planuotojai priversti vystyti vietos daugiakalbystės politiką (7 domenai);
- daugelio įmonių būstinės įsikūrusios miestuose (8 domenai).

Miestų atranka 14-oje šalių buvo vienoda (žr. 4 lentelę). Buvo pasirinkti du pagal gyventojų skaičių didžiausi miestai ir vienas miestas, kuriame regioninė ar mažumos kalba turi aukščiausią statusą, yra gyvybingiausia ir (arba) turi didžiausią vartotojų skaičių. Kitose keturiuose šalyse, kurioms šis modelis netiko, teko priimti iššūkių ir ieškoti kitų sprendimų.

Bosnija ir Hercegovina, 15-oji šalis, turi tris valstybines kalbas – bosnių, kroatų ir serbų. Pirminius duomenis rinkti buvo nuspręsta Sarajeve, Bandžaluke ir Mostare, kur vartojamos atitinkamai bosnių, kroatų ir serbų kalbos.

Šveicarija, 16-oji šalis, sudaryta iš 26 kantonų ir turi tris oficialias kalbas: vokiečių, prancūzų ir italų. *Europos kalbų lobbyno* tyrime į visų domenų imtį įtraukti trys kantonai: vienas vokiškai kalbantis kantonas (Ciurichas), vienas – prancūziškai (Ženeva) ir vienas – itališkai (Tičinas). Šioje knygoje 2–4 domenų duomenys diagramose pateikti apibendrinti, o 5–8 domenų – atskirai pagal miestus.

Ispanija, 17-oji šalis, susideda iš 17 autonominių sričių ir turi du autonominius miestus. *Europos kalbų lobbyno* 2–4 domenų tyrimas buvo atliktas trijuose autonominiuose srityse – Madrido, Sevilijos, Valensijos, ir dviejose „istorinių tautybių“ teritorijose – Baskijoje ir Katalonijoje. Iš viso sudaryti trys profiliai – bendras Madrido, Sevilijos ir Valensijos profilis, pavadintas Ispanija, ir du atskiri Baskijos ir Katalonijos profiliai. Baskija turi dvi oficialias kalbas – baskų ir ispanų. Katalonija turi tris oficialias kalbas – katalonų, ispanų ir aragonų. Priminiam tyrimui pasirinkti šie miestai:

- Ispanijoje – Madridas, Sevilija ir Valensija;
- Katalonijoje – Barselona, Taragona, L'Hospitaletas;
- Baskijoje – Bilbao, San Sebastianas, Vitorija Gasteisas.

Jungtinę Karalystę sudaro keturios šalys, turinčios savo nepriklausomas vyriausybes ir švietimo sistemas. Švietimo domenuose (2–4) duomenys buvo surinkti apie kiekvienos šalies ar regiono politiką ir bendrą praktiką. 5–8 domenuose Velso ir Škotijos miestai buvo atrinkti pagal gyventojų skaičių. Anglijoje dėl praktinių priežasčių po Londono buvo pasirinktas Šefildas. Kol kas dar nepavyko atlikti tyrimo dar viename mieste, tačiau tikimasi, netrukus pasirodys ir šie duomenys. Šiaurės Airijoje apklausos kol kas atliktos tik Belfaste.

Tirtini miestai ir regioninės ir mažumų kalbos buvo atrinktos bendradarbiaujant su visomis dalyvaujančiomis nacionalinėmis ir regioninėmis grupėmis, atsižvelgiant į statistinius savivaldybių duomenis, kurie lėmė pirmųjų dviejų miestų pasirinkimą, o trečiasis miestas pasirinktas remiantis regioninių ir mažumų kalbų ar bendruomenių statistika. 4 lentelėje išvardyti kiekvienoje šalyje tirti miestai ir regioninės ar mažumų kalbos.

4 lentelė. Trijų miestų metodo taikymas dalyvaujančiose šalyse ir regionuose

Nr.	Šalys, turinčios vieną valstybinę kalbą	Didžiausias miestas	Antras ar trečias pagal dydį miestas	Papildomas miestas	Papildomame mieste vyraujanti regioninė ar mažumų kalba
1.	Austrija	Viena	Gracas	Klagenfurtas	slovėnų
2.	Bulgarija	Sofija	Plovdivas	Šumenas	turkų
3.	Danija	Kopenhaga	Orhusas	Obenras	vokiečių
4.	Estija	Talinas	Tartu	Narva	rusų
5.	Prancūzija	Paryžius	Marselis	Kortė	korsikų
6.	Graikija	Atėnai	Salonikai	Ksantė	turkų
7.	Vengrija	Budapeštas	Debrecenas	Pėčas	vokiečių
8.	Italija	Roma	Milanas	Triestas	slovėnų
9.	Lietuva	Vilnius	Kaunas	Klaipėda	rusų
10.	Nyderlandai	Amsterdamas	Roterdamas	Leuwardenas*	fryzų
11.	Lenkija	Varšuva	Krokuva	Gdanskas	kašubų
12.	Portugalija	Lisabona	Portas	Miranda do Doras*	mirandų
13.	Rumunija	Bukareštas	Jasai	Klužas	vengrų
14.	Ukraina	Kijevas	Charkovas	Lvovas	rusų
	Kitos šalys	Didžiausias regiono ar šalies miestas	Antras regiono miestas	Trečias regiono miestas	Oficialiosios miestų kalbos
15.	Bosnija ir Hercegovina	Sarajevas	Bandžalukas	Mostaras	bosnių, kroatų ir serbų
16.	Šveicarija	Ciurichas	Ženeva	Luganas	vokiečių, prancūzų, italų
17.	Ispanija: Madridas, Sevilija, Valensija Katalonija Baskija	Madridas Barselona Bilbao	Valensija Taragona San Sebastianas	Sevilija L'Hospitaletas Vitorija Gasteisas	ispanų katalonų baskų
18.	Jungtinė karalystė Anglija Velsas Škotija Šiaurės Airija	Londonas Kardifas Glazgas Belfastas	Mančesteris Svonsis Edinburgas -	- Niuportas Aberdynas -	anglų valų, anglų gėlų, škotų, anglų airių, Olsterio škotų, anglų

*Kadangi šiuose miestuose nėra universitetų, nepateikiama ir duomenų apie kalbų vartojimą šiame domene.

Nacionaliniai ir regioniniai profiliai remiasi surinktais pirminiais duomenimis iš 23 + 22 + 22 = 67 miestų, išvardytų 4 lentelėje. Lentelėje matyti, kad dauguma dominuojančių regioninių ar mažumų kalbų pasirinktuose papildomuose miestuose turi valstybinių kalbų statusą kaimyninėse šalyse. Visuose 24 šalyse ir regionuose renkant pirminius duomenis apie 5–8 domenus susitelkta ties šiais aspektais:

- 5 domenas skirtas kalbų mokymui įvairiose valstybinėse suaugusiųjų švietimo įstaigose. Atskirti du vienas kitą papildantys sektoriai – kalbų mokymas profesinio švietimo įstaigose (jaunų suaugusiųjų nuo 16 metų amžiaus) ir kalbų mokymas akademinio/universitetinio švietimo įstaigose.
- 6 domenas apima kalbų vartojimą garsinėje ir vaizdinėje žiniasklaidoje, įskaitant viešojo radijo ir televizijos transliacijas, didžiausius kino teatrus, ir spaudoje, parduodamoje apklaustų miestų didžiausiose geležinkelio stotyse ir spaudos kioskuose.
- 7 domene tirtas kalbų vartojimas viešųjų paslaugų sektoriuje ir miestų viešosiose erdvėse, ypač domėtasi institucionalizuotomis kalbų strategijomis, bendravimo žodžiu ir rašytinio informavimo priemonėmis, prienamomis tirtuose miestuose (ir jų savivaldybėse).
- 8 domene susitelkta ties keturiais skirtingais verslo sektoriais – prekybos centrais, statybos bendrovėmis, viešbučiais ir bankais. Tyrėjams buvo duota užduotis pasirūpinti, kad tyrimo imtis kuo tolygiau pasiskirstytų tarp daugiataučių ar tarptautinių, nacionalinių ir regioninių ar vietos verslo įmonių. Bene visose šalyse ir regionuose šis tikslas pasirodė sunkiai įgyvendinamas.

5 lentelėje pateiktos apibendrintos pirmajame duomenų rinkimo etape tirtos kalbų vartojimo sritys ir tiksliniai miestų (3x) objektai.

5 lentelė. Kalbų vartojimo sritys ir objektai, pasirinkti pirminių duomenų rinkimui kiekviename mieste

Nr.	Kalbų vartojimo sritis (domenas)	Tiksliniai miestų objektai (3x)
5.	Kalbų profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje	<ul style="list-style-type: none"> – Didžiausia profesinio mokymo įstaiga, teikianti kalbų mokymo paslaugas. – Didžiausias valstybinis universitetas.
6.	Kalbų žiniasklaidoje	<ul style="list-style-type: none"> – Kalbų vartojimas radijo ir televizijos programose, kaip aprašyta geriausiai parduodamame laikraštyje. – Kalbos, vartojamos didžiausiose geležinkelio stotyse ir spaudos kioskuose parduodamoje spaudoje. – Filmų subtitravimas ir įgarsinimas kitomis nei valstybinė kalbomis. – Gestų kalbos vartojimas.
7.	Kalbų viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse	<ul style="list-style-type: none"> – Institucionalizuotos kalbų strategijos, žodinio bendravimo ir rašytinio informavimo priemonės miesto centre.
8.	Kalbų versle	<ul style="list-style-type: none"> – Maži, vidutiniai ir dideli daugiataučiai ar tarptautiniai, nacionaliniai ir regioniniai ar vietos prekybos centrai, statybos įmonės, viešbučiai ir bankai.

1.6 Tyrimo metodologija

Skirtingo pobūdžio tyrimai

Kalbų politikos ir praktikos tyrimui tam tikroje visuomenėje galima rinktis įvairius metodus. Atsižvelgdami į savo mokslinius interesus, mokslininkai gali remtis mikro- arba makrosociolingvistiniu požiūriu atitinkamai politikai ar praktikai aprašyti (Fishman ir Garcia 2010). Jeigu tyrimas apsiriboja atvejo studija su keliais informantais, tyrėjai paprastai renkasi etnografinio stebėjimo ir diskurso analizės metodus. Lingvistinė etnografija (Heller 2007) taip pat yra vienas iš metodų tirti, kaip ir kokiomis kalbomis žmonės bendrauja tarpusavyje. Kalbų etnografai stengiasi suprasti, kaip žmonės bendraudami su kitais individualiais pasitelkia savo turimus kalbinius išteklius.

Vis dėlto, kai norima tirti kalbų politiką ir praktiką visuomenės lygmenyje, etnografiniai metodai ne visada tinka. *Europos kalbų lobynas* mus domina visuomenės daugiakalbystė, visų pirma, institucijų vykdoma daugiakalbystės skatinimo (ar ribojimo) politika ir praktika. Todėl projekte buvo pasirinktas apklausos metodas, kuris padėjo surinkti duomenis apie bendras kalbų politikas ir praktikas įvairiose kalbų vartojimo srityse atitinkamų Europos valstybių ar regionų kontekste.

Tyrimo klausimynas buvo sudarytas išnagrinėjus pirmiau aprašytus pagrindinius ES ir Europos Tarybos dokumentus apie kalbų politiką ir praktiką ir apibendrinus pagrindines rekomendacijas. Vis dėlto, kadangi visos Europos kalbų politika ir praktika yra labai sudėtingas daugiasluoksnis reiškinys, neįmanoma nustatyti visų susijusių kintamųjų, jų tinkamai operacionalizuoti ir paversti pamatuojamais vienetais.

Klausimyno sandara

Sudarant klausimyną vadovautasi šiomis prielaidomis:

- kiekvienas klausimas turi suteikti pamatuojamų duomenų;
- pamatuojami duomenys turi būti įvertinti ir pagal tai turi būti diferencijuojamos atitinkamos politikos ir praktikos;
- vengiama taip/ne pobūdžio klausimų, kuriuose vienas iš dviejų pasirinkimų nulemtų šimtaprocentinį vertinimą;
- klausimai turėtų būti gerai suformuluoti, kad su laiku būtų galima tyrimą pakartoti.

Didžioji klausimų dalis turėjo tris atsakymus variantus, o tyrėjams reikėjo pasirinkti variantą, kuris geriausiai atspindėjo bendrą jų šalies ar regiono politiką ir praktiką. Kiekvienas pasirinkimas vertintas taškais. Daugiausia taškų skiriama už tokią kalbų politiką ar praktiką, kuri geriausia atitinka ES ar ET rekomendacijas. Bendra visų šalių/regionų duomenų analizė pateikiama antrąjame šio leidinio dalyje. O trečiojoje knygos dalyje pateikiamos atskirų šalių ir regionų apžvalgos.

Duomenų pagrįstumas

Duomenų pagrįstumo (validumo) požiūriu rengiant klausimyną mums buvo svarbūs šie aspektai:

Vidinis duomenų pagrįstumas

- Ar EKL klausimyno sandara ir apimtis yra pakankamai *visapusiška* paskirties atžvilgiu?
- Ar EKL klausimyno formuluotės yra *tikslios ir aiškios*?
- Ar EKL klausimynas, kaip duomenų surinkimo priemonė, yra praktiškas, suprantamas ir nereikalauja daug administracinio darbo?

Išorinis duomenų pagrįstumas

- Ar EKL klausimynas ir taškų skaičiavimas *atitinka* Europos lyginamuosius standartus?

Tarpvalstybinis duomenų palyginamumas

- Ar EKL klausimynas *tolygiai* apima keturias pagrindines kalbų atmainas – valstybines, užsienio, regionines arba mažumų ir imigrantų kalbas?
- Ar skirtingose šalyse ir regionuose pagal EKL klausimyną klausiami *vienodų klausimų*?
- Ar skirtingose šalyse ir regionuose EKL klausimyne taikomi *vienodi vertinimo metodai*?

Manome, kad klausimynas, nors neabejotinai dar tobulintinas ir vystomas, atsižvelgiant į įsteigto bendradarbiavimo tinklo ir suinteresuotų šalių pastabas, atitinka nurodytus kriterijus. Klausimyną jau dabar sudaro išsamus pirminių rodiklių rinkinys, suteikiantis bendrą pagrindą šalims ir regionams, norintiems įsivertinti save pagal ES ir ET dokumentus apie kalbų politiką ir praktiką, kad pagerintų Europos, valstybių narių ir regionų politikos formuotojų informuotumą visuomenės ir politikos makrolygmenyje ir kad paskatintų kitas suinteresuotąsias puses iš įvairių sektorių, kalbinių grupių ir šalių imtis veiksmų.

Taip pat tikimės, kad pirminiai rodikliai leis naudotojams nustatyti savo politikos padėtį tarp kitų valstybių ar regionų ir taip paskatins skaidriai dalintis informacija ir identifikuoti gerąsias praktikas. Tikimasi, kad rodikliai taip pat prisidės prie naujų politikos iniciatyvų, pritaikytų konkrečiam kontekstui. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad pirminiai rodikliai, kaip priemonė, neskirti nuodugniems mikrolygmenys tyrimams apie daugiakalbystės politiką ir praktiką. Tačiau tyrimo rezultatai gali paskatinti itin aktualius tolesnius konkrečių atvejų tyrimus, kurie suteiktų papildomų vertinimų ir duomenų, pagrįstų rodiklių vertinimu makrolygmeniu.

Papildantys požūriai

Ne visuose *Europos kalbų lobbyne* tirtuose domenuose (žr. 3 lentelę) pavyko pritaikyti tą pačią tyrimo metodologiją, todėl teko imtis papildomų priemonių. Tos *Europos kalbų lobbyno* klausimyno dalys, kurios yra įtrauktos į oficialią valstybinę ar regioninę politiką ir apie kurias esama dokumentų, remiasi *oficialiais antriniais šaltiniais* (1–4 domenai). Sritis, kur to nėra (profesinis ir universitetinis lavinimas, žiniasklaida, viešosios paslaugos ir viešosios erdvės), remiasi specialiai šiam tyrimui *surinktais pirminiais* duomenimis (5–8 domenai).

Rinkdami pirminius duomenis siekėme ne reprezentatyvumo šalių ir regionų atžvilgiu ar didelės imties, kad būtų galima daryti apibendrinimus, bet norėjome sukaupti pagrindą pradiniam daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politikos ir praktikos rodikliams, ypač tose srityse, kurios menčiau nagrinėtos EK dokumentuose ar moksliniuose tyrimuose. Kadangi buvo taikyta mišri metodika, nuspręsta neskaičiuoti apibendrintų balų pagal domenus ir neskaičiuoti atskirų šalių ir/regionų kaupiamųjų balų (indekso).

Nors, kaip minėta, iš sukauptos pirminių duomenų bazės negalima daryti plačių apibendrinimų, tai be abejonės yra vertinga tarpvalstybinė duomenų bazė tolesniems tyrimams. Mūsų įsitikinimu, antrinių duomenų analizės 1–4 kalbų domenuose ir 8 metadomene derinimas su pirminių duomenų rinkimu ir analize 5–8 domenuose yra novatoriškas projekto elementas.

Procedūra

Šie žingsniai apibendrina *Europos kalbų lobbyno* klausimyno sudarymo procesą, pirmosios apklausos vykdymą, duomenų rinkimą ir apdorojimą:

- 2010 m. Tilburgo universitetas, Britų taryba ir Briuselio Migracijos politikos grupė parengė pradinis klausimus, taškų skaičiavimo pasiūlymą klausimams su keliais atsakymų variantais. Verslo domeną, pasinaudodami ELAN apklausa (2006), rengė CILT Londone, toliau tobulino Prancūzijos tyrėjų grupė. Migracijos politikos grupė ir kiti viešųjų paslaugų Londone teikėjai konsultavo apie viešųjų paslaugų sektorių.
- 2011 m. pradžioje Lenkijoje, Ispanijoje ir Katalonijos regione buvo atliktos trys bandomosios apklausos. Bandomųjų apklausų tikslas buvo patikrinti turinio ir klausimyno sandaros pagrįstumą (validumą), atsižvelgiant į kalbų politikos ir praktikos skirtumus tiek tarp šalių, tiek jų viduje.
- *Europos kalbų lobbyno* klausimynas, vadovas tyrėjams ir taškų skaičiavimo procedūra buvo adaptuoti pagal bandomųjų apklausų rezultatus ir kruopščiai peržiūrėti projekto iniciatyvinės grupės bei išorinių ekspertų. 2011 m. rudenį visoms nacionalinėms ir regioninėms duomenų rinkimo grupėms buvo išsiųsta galutinė EKL klausimyno versija.
- Bosnijai ir Hercegovinai, Ispanijai, Šveicarijai ir Jungtinei Karalystei (žr. 4 lentelę) buvo sukurtos atskiros klausimyno versijos.
- Tyrėjams taip pat nusiųstas išsamus tyrimo vadovas su paaiškinimais apie patį projektą ir duomenų rinkimo procedūrą. Be to, vyko dviejų dienų susitikimai su kiekviena tyrėjų grupe asmeniškai aptarti metodologiją bei nuolat bendraujama el. paštu ir telefonu.
- Kai nacionalinės ir regioninės komandos pateikė visus atsakymus į klausimus, gautus duomenis recenzavo nepriklausomi recenzantai, siekiant užtikrinti, kad interpretacija atitiktų tikrovę.
- Vėliau patikrintus duomenis apdorojo, analizavo ir peržiūrėjo EKL komanda Tilburgo universitete.
- Proceso metu tapo aišku, kad skirtingi tyrėjai kai kuriuos klausimus interpretavo skirtingai, o dalis klausimų iš viso nebuvo gerai suprasti. 2012 m. pradžioje baigta aiškintis šiuos atvejus, atsakymai standartizuoti ir susitarta dėl galutinių interpretacijų. Nuspręsta, kad kai kurie klausimai nebus vertinami dėl kliūčių renkanti duomenis. Paaiškėjo, kad kai kuriose šalyse neįmanoma gauti duomenų apie viešosiose bibliotekose ar knygynuose esančius knygų rinkinius kitomis kalbomis nei valstybinė. Klausimai apie kalbas, reikalingas pirmosios ir antrosios pakopos studijose, pasirodė dviprasmiški ir todėl iš viso nebuvo vertinami.
- Kiekvienos šalies ir regiono rezultatai galiausiai buvo nusiųsti atgal tyrėjams, kurie turėjo galimybę pateikti savo atsiliepimus ir pastabas. Iš pradžių rezultatus skirstėme pagal kalbų vartojimo sritis, tačiau vėliau buvo nuspręsta juos pateikti pagal atskirus klausimus, kad būtų galima išsamiau atspindėti šalių ar regionų politiką ir praktiką.

Rezultatai

Šioje knygoje pateikiami rezultatai remiasi pirmąja išsamia tarpvalstybiniu mastu vykdyta apklausa apie Europos daugiakalbystės politiką ir praktiką. Ekspertų ataskaitos, apimančios iš viso 260 klausimų, buvo tikrinamos ir recenzuojamos. Ne visus surinktus duomenis pagal klausimyne naudotus klausimus galėjome panaudoti ir analizuoti taip, kaip buvo numatyta. Pavyzdžiui, nepanaudojome kai kurių duomenų apie žiniasklaidoje vartojamas kalbas.

Trečioje šios studijos dalyje taip pat kaip ir antrojoje pateikiami šalių ir regionų profiliai, kaip lyginamoji šalių ar sričių analizė, yra aukščiau aprašyto proceso rezultatas. Kiekvienos šalies ar regiono aprašymas susideda iš 1) *kokybinio ir kiekybinio profilio*, kurio tekstas ir lentelės tiesiogiai siejasi su *Europos kalbų lobyno* klausimyno klausimais, ir 2) *komentarų*, kuriuose kiekvienos šalies ar regiono tyrėjai paaiškina rezultatus, apibendrina kontekstą, išskiria pagrindines išvadas ir pabrėžia įdomias naujas iniciatyvas ir gerosios praktikos pavyzdžius. Kėlėme tikslą išlaikyti pusiausvyrą tarp šios dviejų skirtingų rūšių informacijos ir parodyti tarpusavio sąsajas.

Tokio pobūdžio tyrimuose neišvengiamai tenka pripažinti, kad neįmanoma įtraukti visų galimų kintamųjų. Nepaisant to, mes manome, kad, galbūt ir su keletu spragų, mums pavyko aprėpti platų kalbų vartojimo lauką ir apčiuopti pagrindinius dalykus, susijusius su kalbų politika ir praktika makrolygmeniu. Pastebėtina, kad *Europos kalbų lobyno* apklausoje buvo klausiami apie kalbų mokymo pasiūlą pasirinktuose švietimo domenuose, o ne apie paklausą, atsižvelgiant į studentų dalyvavimą ar kalbų mokėjimą pagal faktinius pasiekimus. Pastarieji du užmojai netilpo į šio pirmojo duomenų rinkimo etapo rėmus.

Knygos pabaigoje rasite du priedus. Pirmasis priedas yra EKL klausimyno A versija, kurią taip pat rasite ir projekto tinklapyje. Klausimyno B versija yra adaptuota A versija, kurią naudojome, rinkdami duomenis tose šalyse, kuriose vartojama daugiau nei viena valstybinė kalba, t. y. Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Šveicarijoje. Sąvokų žodynėlyje šios knygos kitame priede pateikiami svarbiausių čia vartojamų terminų apibrėžimai. Visos nuorodos į kalbas visose šios knygos dalyse atidžiai sutikrintos su tinklapiu *Etnologas: pasaulio kalbos* (angl. *Ethnologue: Languages of the World*) – vertingiausiu ir šioje srityje plačiausiai naudojamu informacijos šaltiniu.

ANTRA DALIS

Europos kalbų lobbyno rezultatai pagal šalis ir regionus

Kutlay Yağmur, Guus Extra ir Marlies Swinkels

Įvadas

Šiame skyriuje pateikiami skirtingų šalių požiūriai į tai, kiek 24 projekte dalyvaujančių šalių ir regionų nacionalinė ar regioninė kalbų politika ir praktika atitinka Europos lyginamuosius standartus. Visuose aštuoniose kalbų domenuose, įskaitant ir vieną metadomeną, pateikiamos lyginamosios lentelės su švietimo, viešųjų paslaugų, žiniasklaidos ir verslo sričių rezultatais. Siekiant, kad skaitytojas galėtų susidaryti išsamesnį vaizdą apie kalbų paplitimą ir pasiskirstymą Europoje, taip pat pateikiami įvairių sričių skerspjūviai.

2.1 skyriuje pateikiama informacija apie tyrime dalyvaujančių šalių ir regionų oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse minimas kalbas. 2.2 skyriuje dėmesys skiriamas ikimokyklinio ugdymo kalboms, išskiriant valstybines, užsienio, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas. 2.3 skyriuje lyginamuoju aspektu nagrinėjamas visų keturių tipų kalbų mokymo organizavimas ir mokytojų rengimas pradinio ugdymo sistemoje. Tuo pačiu būdu 2.4 skyriuje apžvelgiamos viduriniame ugdyme vartojamos kalbos. 2.5 skyriuje pateikiami lyginamoji rezultatų iš ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo sričių apžvalga. 2.6 skyriuje dėmesys skiriamas kalboms profesinio ir aukštojo mokslo sistemoje. Duomenys apie kalbų vartojimą vaizdinėje ir garsinėje žiniasklaidoje ir spaudoje pateikiami 2.7 skyriuje, o 2.8 skyriuje dėmesys skiriamas kalboms viešajame sektoriuje ir viešosiose erdvėse. 2.9 skyriuje lyginamas kalbų vartojimas skirtingų šalių ir regionų verslo įmonėse. 2.10 skyriuje pateikiama bendra kalbų pasiskirstymo spaudoje, viešosiose paslaugose, viešosiose erdvėse ir versle analizė. Galiausiai 2.11 skirsnyje pateikiamas visų minėtų skyrių apibendrinimas. Kaip įprasta ES tyrimų projektuose, pagrindiniai rezultatai ir išvados yra pateikiami šios knygos pradžioje po įvado.

Vokietija yra federalinė išskirtinai decentralizuota valstybė, ypač švietimo ir socialinėse ar kultūros srityse. Dėl šalies įvairovės ir skirtingumų kalbų politikoje ir kalbų vartosenoje trijuose Vokietijos regionuose (vok. *Bundesländer*) ir trijuose tyrimui pasirinktuose miestuose pasirodė neįmanoma surinkti visą Vokietiją bendrai apibūdinančių duomenų. EKL tyrimo srityse už kalbų politiką ir praktiką Vokietijoje yra atsakinga savivalda ar net individuali mokykla. Dėl tokios autonomijos yra ypač sunku apibendrinti Vokietijos daugiakalbystės politiką ir kalbų vartojimo praktiką. Todėl Vokietijos duomenys nebuvo įtraukti į antrąją šio leidinio dalį.

2.1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Pirmoje EKL apklausos dalyje nagrinėjome, kokios kalbos minimos tirtų regionų oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse. Manome, kad kalbinę įvairovę skatinantys ir įtvirtinantys oficialūs dokumentai ir informaciją apie vartojamas kalbas teikiančios duomenų bazės papildytų turimas žinias apie daugiakalbystę nacionaliniu ar regioniniu lygiu bei sudarytų sąlygas gerinti švietimo politiką. Pasitelkus EKL tyrimo duomenis ir Europos Tarybos (ET) oficialų dokumentą (*Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija*, ECRML), pavyko apibendrinti šios srities kalbų politiką ir praktiką.

Remiantis tyrėjų pateiktomis ataskaitomis, 1 lentelėje pateikiami atsakymai į du pagrindinius klausimus apie visose 24 tyrime dalyvavusiose šalyse ir regionuose vartojamas kalbas reglamentuojančius teisės aktus ir oficialius kalbų politikos dokumentus. Valstybinių ir regioninių ar mažumų kalbų vartojimą reglamentuojantys įstatymai galioja beveik visose šalyse ar regionuose, užsienio kalbas – 14-oje šalių ar regionų, imigrantų kalbas – tik šešiose šalyse ir regionuose. Oficialūs kalbų politikos dokumentai, kuriuose minimos valstybinės ir užsienio kalbos, sutinkami beveik visose šalyse ir regionuose, regioninėms ir mažumų kalboms skirti dokumentai – 18-oje šalių ir regionų, o imigrantų kalboms – tik keturiose šalyse ir regionuose.

1 lentelė. Kalbų vartojimą reglamentuojantys įstatymai ir oficialūs kalbų politikos dokumentai tyrime dalyvavusiose 24 šalyse ir regionuose

Šalis/regionas	Ar esama nacionalinių, regioninių ir (arba) federalinių teisės aktų, kurių straipsniuose užsimenama apie kalbą(-as)?				Ar yra kalbų politikos dokumentų, kuriais siekiama skatinti kalbų mokymąsi ir kalbų mokymą jūsų šalyje arba regione?			
	valstybinė kalba	užsienio kalbos	regioninės/mažumų kalbos	imigrantų kalbos	valstybinė kalba	užsienio kalbos	regioninės/mažumų kalbos	imigrantų kalbos
Austrija	✓		✓		✓		✓	
Baskų kraštas	✓		✓		✓	✓	✓	
Bosnija ir Hercegovina	✓		✓		✓	✓	✓	
Bulgarija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Katalonija	✓		✓		✓	✓	✓	✓
Danija	✓	✓	✓	✓	✓			
Anglija			✓		✓	✓	✓	
Estija	✓	✓		✓	✓	✓		
Prancūzija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
Fryzija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Graikija	✓				✓	✓		
Vengrija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Italija			✓		✓	✓	✓	
Lietuva	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Nyderlandai	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Šiaurės Airija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Lenkija	✓		✓					
Portugalija	✓		✓		✓	✓		
Rumunija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Škotija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ispanija	✓	✓	✓	✓	✓	✓✓	✓	✓
Šveicarija	✓		✓		✓	✓	✓	✓
Ukraina	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Velsas	✓	✓	✓			✓	✓	

Kaip minėta 1.1 skyriuje, vienas iš pagrindinių kalbinę įvairovę Europoje įtvirtinančių dokumentų yra *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija* (ECRML). Chartija yra susitarimas, kuriuo, viena vertus, siekiama apsaugoti ir skatinti regioninių ir mažumų kalbų, kaip Europos kultūros paveldo elemento, kuriam gresia išnykimas, vartojimą. Kita vertus, Chartija siekiama sudaryti sąlygas kalbantiesiems regioninių ir mažumų kalbomis vartoti šias kalbas privačiai ir viešojoje erdvėje. Visų pirma, Chartija nustato pagrindinius tikslus ir principus, kurių valstybės įsipareigoja laikyti visų jų teritorijose vartojamų regioninių ir mažumų kalbų atžvilgiu. Antra, Chartija numato keletą konkrečių priemonių, skirtų palengvinti ir skatinti konkrečių regioninių ir mažumų kalbų vartojimą viešumoje. Chartija taikoma tradiciškai valstybės teritorijoje vartojamoms kalboms, tačiau neapima su naujausia migracijos banga siejamų kalbų ar šalies oficialios kalbos tarmių. Chartija siekiama užtikrinti, kiek įmanoma pagrįstai, kad švietime ir žiniasklaidoje būtų vartojamos regioninės ar

mažumų kalbos, sudaryti sąlygas ir skatinti šių kalbų vartojimą teisiniame ir administraciniame kontekste, ekonominiame ir socialiniame gyvenime, kultūrinėje veikloje ir tarpvalstybinių mainų srityje.

Chartiją yra ratifikavę 11 iš 18 tirtų šalių parlamentų, išskyrus Bulgariją, Estiją, Graikiją, Italiją, Lietuvą, Portugaliją ir Prancūziją. Prancūzijos ir Italijos vyriausybės pasirašė Chartiją, tačiau parlamentai jos neratifikavo. Kaip viena iš atsisakymo ratifikuoti priežasčių įvardyta tai, kad kai kuriose šalyse Chartijos ratifikavimas sukeltų prieštaravimų valstybės Konstitucijai. 2 lentelėje parodyta, kuriose šalyse kurios kalbos yra susilaukusios pripažinimo, apsaugos ir (arba) yra skatinamos vartoti tik nacionaliniuose šalių dokumentuose arba kartu ir nacionaliniuose dokumentuose, ir ECRML. Papildomos informacijos galima rasti Chartijai skirtoje nuolat atnaujinamoje Europos Tarybos interneto svetainėje.

2 lentelė. Oficialus regioninių ir mažumų kalbų (RMK) pripažinimas, apsauga ir (arba) skatinimas 18-oje šalių

DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS – tik oficialiuose šalies dokumentuose

Kursyvu – oficialiuose šalies dokumentuose ir Chartijoje

i>

Šalis	Oficialiuose šalies dokumentuose ir įstatymuose ar Chartijoje pripažintos, saugomos ir (arba) skatinamos kalbos
Austrija	Čekų Vienoje, <i>kroatų</i> Burgenlande, <i>romų</i> Burgenlande, <i>slovakų</i> Vienoje, <i>slovėnų</i> Karintijoje ir Štirijoje, <i>vengrų</i> Burgenlande ir Vienoje
Bosnija ir Hercegovina	<i>Albanų, čekų, italų, juodkalniečių, lenkų, makedonų, ROMŲ, rusinų, serbų, kroatų, slovakų, slovėnų, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių, žydų</i> kalbos (<i>jidiš</i> ir <i>ladino kalba</i>)
Bulgarija	ARMĖNŲ, HEBRAJŲ, ROMŲ, TURKŲ
Danija	Vokiečių (ESKIMŲ-ALEUTŲ IR FARERŲ, saugomos savivaldos įstatymų)
Estija	Naujasis kalbų įstatymas (2011 m.) užtikrina visų Estijos regioninių kalbų apsaugą
Prancūzija	BASKŲ, BRETONŲ, Elzaso ir Mozelio regionų VOKIEČIŲ TARMĖS, FRANKO-PROVENSALIO, KATALONŲ, KORSIKIEČIŲ, LANGUE D'OÏL („Šiaurės kalbos“: FRANC-COMTOIS, VALONŲ, CHAMPENOIS, PIKARDŲ, NORMANDŲ, GALO, POITEVIN-SAINTONGEAIS, LOTARINGIJOS, BURGUNDIJOS), OKSITANŲ („Pietų kalbos“: GASKONŲ, LANGEDOKO, PROVENSALIO, OVERNĖS, LIMUZENO, VIVARĖ ALPIJŲ), LIGŪRIJOS (Rojos slėnyje Pajūrio Alpėse ir Bonifacijuje Korsikoje), VAKARŲ FLANDRIJOS (sąrašė neminimos užjūrio teritorijų kalbos)
Graikija	Regioninių ir mažumų kalbų vartojimas skatinamas, tačiau konkrečios kalbos neminimos
Vengrija	<i>Armėnų, bulgarų, graikų, kroatų, lenkų, romų (bojašų), rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų, ukrainiečių, vokiečių</i>
Italija	ALBANŲ, FRANKO-PROVENSALIO, FURILŲ, GRAIKŲ, KATALONŲ, KROATŲ, LADINŲ, PRANCŪZŲ, PROVENSALIO, SARDINŲ, SLOVĖNŲ, VOKIEČIŲ
Lietuva	BALTARUSIŲ, HEBRAJŲ, LENKŲ, RUSŲ
Nyderlandai	Saugomos ir pripažįstamos – <i>liuksemburgiečių, Žemosios Saksonijos, romų, jidiš</i> ; skatinama – <i>fryzų kalba</i> .
Lenkija	<i>Armėnų, baltarusių, čekų, vokiečių, hebrajų, karaimų, kašubų, lemko, lietuvių, romų, rusų, slovakų, totorių, ukrainiečių, jidiš</i>
Portugalija	MIRANDŲ
Rumunija	<i>Albanų, armėnų, bulgarų, čekų, graikų, italų, jidiš, kroatų, lenkų, makedonų, romų, rusinų, rusų, serbų, slovakų, totorių, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių</i>
Ispanija	<i>Arabų, aranesų oksitanų, astūrų, baskų, berberų, calo, Fable aragonų, galisų, katalonų, portugalų, romų, valensų</i>
Šveicarija	<i>Italų</i> – federaliniu lygmeniu, Graubiundo ir Tičino kantonuose; <i>prancūzų</i> – Berno kantone; <i>vokiečių</i> – Bosko Gurine ir Edersvileryje ir Fribūro bei Valė kantonuose; <i>jeniš, jidiš, valsery</i>
Jungtinė Karalystė	<i>Kornų</i> – Anglijoje, <i>airių ir Oisterio škotų</i> – Šiaurės Airijoje, <i>škotų gėlų ir škotų</i> – Škotijoje, <i>valų</i> – Velse
Ukraina	<i>Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, jidiš, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių</i>

Kalbų pripažinimas ir (arba) apsauga Chartijoje nebūtinai reiškia kalbų skatinimą švietimo sistemoje. 3 lentelėje pateikiamos arba pagal oficialius nacionalinius dokumentus, arba pagal Chartiją oficialiai šalies ar regiono švietimo sistemoje įtvirtintos kalbos.

3 lentelė. Švietimo sistemoje oficialiai regiono ar šalies mastu teikiamos regioninės ir mažumų kalbos 18-oje šalių
DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS – KALBŲ VARTOJIMAS ŠVIETIME REGLAMENTUOJAMAS TIK OFICIALIUOSE ŠALIES DOKUMENTUOSE
Kursyvu – kalbų vartojimas švietime reglamentuojamas oficialiuose šalies dokumentuose ir Chartijoje

Šalis	Regioninės ir mažumų kalbos, oficialiai vartojamos šalies ar regiono švietimo sistemoje	Bendras N
Austrija	Burgenlande: <i>kroatų, romų, vengrų</i> ; Karintijoje – <i>slovėnų</i>	4
Bosnija ir Hercegovina	<i>Albanų, čekų, italų, juodkalniečių, lenkų, makedonų, romų, rumunų, rusinų, slovakų, slovėnų, turkų, ukrainų, vengrų, vokiečių, žydų (jidiš ir ladino)</i>	17
Bulgarija	ARMĖNŲ, HEBRAJŲ, ROMŲ, TURKŲ	4
Danija	Vokiečių	1
Estija	VERŲ KALBA	1
Prancūzija	BRETONŲ, BASKŲ, ELZASO regioninės kalbos, GALO, KATALONŲ, KORSIKIEČIŲ, KREOLŲ, MOZELIO regioninės kalbos, PRANCŪZŲ GESTŲ KALBA, OKSITANŲ BE TO 41 KALBA IŠ TERITORIJŲ, ESANČIŲ UŽ VALSTYBĖS RIBŲ, YRA ĮTRAUKTA Į PRANCŪZIJOS KALBŲ SĄRAŠĄ, KAIP IR IMIGRANTŲ KALBOS: ARABŲ DIALEKTAS, OKSITANŲ ARMĖNŲ, BERBERŲ, JUDEO-ISPANŲ IR ROMŲ	10 + 5
Graikija	–	-
Vengrija	<i>Kroatų, ROMŲ (BOJAŠŲ), rumunų, serbų, slovakų, slovėnų, vokiečių</i>	8
Italija	ALBANŲ, KATALONŲ, KROATŲ, FRANKO-PROVENSALIO, PRANCŪZŲ, FURILŲ, VOKIEČIŲ, GRAIKŲ, LADINŲ, OKSITANŲ, SARDINŲ, SLOVĖNŲ	12
Lietuva	BALTARUSIŲ, HEBRAJŲ, LENKŲ, RUSŲ	4
Nyderlandai	<i>Fryzų</i> tik Fryzijoje	1
Lenkija	<i>Armėnų, baltarusių, čekų, hebrajų, jidiš, karaimų, kašubų, lemko, lietuvių, romų, rusų, slovakų, totorių, ukrainiečių, vokiečių</i>	15
Portugalija	MIRANDŲ Miranda do Doro regione	1
Rumunija	<i>Bulgarų, kroatų, čekų, vokiečių, graikų, vengrų, italų, lenkų, romų, rusų, serbų, slovakų, totorių, turkų, ukrainiečių</i>	15
Ispanija	<i>Aranesų oksitanų, baskų, galisų, katalonų, valensų</i>	4
Šveicarija	<i>Italų, retoromanų</i>	2
Jungtinė Karalystė	<i>Airių, kornų, škotų gėlų, valų</i>	4
Ukraina	<i>Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, jidiš, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių</i>	13

Kaip matyti iš 3 lentelės, oficialių švietime vartojamų kalbų pasiskirstymas skirtingose šalyse ar regionuose labai skiriasi. Apskritai, daugiausiai regioninių ir mažumų kalbų sutinkama Pietryčių ir Centrinės Europos šalių švietimo sistemose. Vakarų Europos kontekste išimtį sudaro Italija ir Prancūzija. Chartijoje nepateikta aiškaus „regioninių“ ar „mažumų“ kalbų apibrėžimo, tačiau joje akivaizdžiai neužsimenama apie imigrantų kalbas (Extra ir Gorter 2008: 31). Vakarų Europos šalyse imigrantų kalbos vyrauja kur kas daugiau nei regioninės ar mažumų kalbos, tačiau jos rečiau pripažįstamos, saugomos ir (ar) skatinamos. Graikija yra vienintelė EKL projekte dalyvavusi šalis, kurioje nėra nei vienos oficialiai pripažintos ar švietime vartojamos regioninės ir mažumų kalbos, nors iš tiesų Trakijos regiono pradinėse mokyklose turkų kalbos mokomi šia kalba kalbantys vaikai. Kita vertus, mokyklose mokoma ne visų dokumentuose oficialiai įtvirtintų kalbų; informacija apie kalbas, kurių buvo mokoma, kai buvo renkami šio tyrimo duomenys, pateikiama 2.3–2.5 skyriuose.

Europoje ir už jos ribų, skirtingose duomenų bazėse nevienodai skirstomos ir apibrėžiamos daugiakultūris visuomenės gyventojų grupės. Šiose duomenų bazėse gali būti kaupiami duomenys apie kalbas, gauti pateikus įvairius pavienius klausimus ar klausimų grupes. Europos kontekste Poulain (2008) išskiria visoje šalyje vykdomus gyventojų surašymus, administracijos registrus ir statistines apklausas. Surašymai vyksta nustatytais intervalais (paprastai kas penkerius ar dešimt metų), o rezultatai fiksuojami duomenų bazėse šalies mastu. Administracijos registrai dažniausiai kaupiami tiek savivaldybių, tiek centralizuotu lygmeniu; jie paprastai atnaujinami kasmet ar net kas mėnesį (pavyzdžiui, Nyderlanduose). Statistiniai tyrimai gali būti atliekami reguliariais intervalais, ypač tiriant atskirus gyventojų pogrupius. Visi trys duomenų kaupimo būdai gali būti įvairiai derinami tarpusavyje. 4 lentelėje apžvelgiama 24 tyrime dalyvavusių šalių ir regionų politika ir praktika.

4 lentelė. Oficialūs nacionaliniai ar regioniniai duomenų apie valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas ir imigrantų kalbas rinkimo mechanizmai 24 šalyse ir regionuose

Šalis/regionas	Oficialūs nacionaliniai ar regioniniai duomenų apie valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas ir imigrantų kalbas rinkimo mechanizmai
Austrija	–
Baskų kraštas	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Bosnija ir Hercegovina	–
Bulgarija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Katalonija	Savivaldybių registro, gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Danija	–
Anglija	Savivaldybių registro, gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų kalbas bei imigrantų kalbas
Estija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Prancūzija	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Fryzija	Apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Graikija	–
Vengrija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Italija	Apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Lietuva	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Nyderlandai	–
Šiaurės Airija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Lenkija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Portugalija	Gyventojų surašymų duomenys tik apie nacionalinę kalbą
Rumunija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Škotija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Ispanija	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Šveicarija	Savivaldybių registro, gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Ukraina	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Velsas	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas

Iš 4 lentelės galime matyti, kad dauguma šalių ir regionų yra susipažinę su oficialiais duomenų apie kalbas rinkimo mechanizmais, dauguma iš jų nukreipti į trijų rūšių kalbų vartojimą – valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas bei imigrantų kalbas. Tik penkiose iš 24 šalių ir regionų iš viso nekaupiami duomenų apie kalbas, tai – Austrija, Bosnija ir Hercegovina (nepaisant švietimo sistemoje vartojamų regioninių ir mažumų kalbų gausos, kaip matyti 2 lentelėje), Danija, Graikija ir Nyderlandai. Portugalijoje renkami duomenys tik apie valstybinę kalbą.

5 lentelėje pateikti pagrindiniai klausimai, užduodami didelės apimties ar visos šalies gyventojų tyrimuose. Pagrindiniai apie kalbas užduodami klausimai skiriasi. Extra (2010) nagrinėja, kiek veiksmingi didelės apimties ar visos šalies gyventojų tyrimuose pateikiami klausimai apie gimtąją kalbą, pagrindinę kalbą ir namų kalbą. Remdamasis tarptautine, ypač ne Europos, o anglakalbių šalių, kaip Australija, Kanada ir JAV, patirtimi autorius teigia, kad empiriškai mažiausiai pagrįstas yra klausimas apie gimtąją kalbą.

o klausimas apie namų kalbą – labiausiai. Panašu, kad Europa laikosi tos pačios nuomonės, ir daugiau nei pusėje tirtų šalių ir regionų klausiami apie namų kalbą. Išsiskiria Šveicarijoje užduodami klausimai apie kalbų vartojimą, ypač pirmasis: kurią kalbą, jūsų manymu, mokate geriausiai? Reikėtų dar pastebėti, kad papildomi klausimai apie kalbinius įgūdžių pateikiami tik 11 iš 24 šalių ir regionų, t. y. užduodami taip/ne tipo klausimai „Ar mokate...?“ arba prašoma nurodyti gebėjimų lygį – „Kaip gerai jūs (mokate)...?“

Apibendrinant pasakytina, kad oficialių duomenų bazių ir duomenų rinkimo priemonių pasirinkimas Europos šalyse ir regionuose yra labai įvairus. Žvelgiant iš Europos perspektyvos, vis dar yra kur plėtoti šią sritį ir skatinti žinių mainus, siekiant pagerinti supratimą apie daugiakalbystę, pateikti įrodymais pagrįstus duomenis apie kalbų planavimą ir švietimą bei atlikti lyginamuosius Europos tyrimus.

5 lentelė. Klausimai apie kalbas oficialiose duomenų rinkimo priemonėse 24 šalyse ir regionuose

Šalis/regionas	Pagrindinis klausimas(-ai) apie kalbų vartojimą	Klausimas(-ai) apie (X) kalbos gebėjimus: kalbėjimą, supratimą, skaitymą ir rašymą
Austrija	–	–
Baskų kraštas	Namų kalba + pagrindinė kalba + gimtoji kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Bosnija ir Hercegovina	–	–
Bulgarija	Gimtoji kalba	–
Katalonija	Namų kalba + pagrindinė kalba + gimtoji Kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Danija	–	–
Anglija	Namų kalba + pagrindinė kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Estija	Gimtoji kalba	Kaip gerai jūs X?
Prancūzija	Namų kalba	Ar mokate X?
Fryzija	Namų kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Graikija	–	–
Vengrija	Namų kalba + gimtoji kalba	Ar mokate X?
Italija	Namų kalba	–
Lietuva	Gimtoji kalba	–
Nyderlandai	–	–
Šiaurės Airija	Pagrindinė kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Lenkija	Namų kalba	–
Portugalija	Gimtoji kalba	–
Rumunija	Gimtoji kalba	–
Škotija	Namų kalba + pagrindinė kalba	Ar mokate X?
Ispanija	Namų kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Šveicarija	Kuria kalba mąstote ir kurią kalbą geriausiai mokate + namų kalba + mokykloje arba darbe vartojama kalba	–
Ukraina	Gimtoji kalba	–
Velsas	Namų kalba + pagrindinė kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?

2.2 Kalbos ikimokykliniame ir pradiniame ugdyme

Atsižvelgdami į tai, kad daugelyje 1.1 skyriuje paminėtų Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentų pabrėžiama ankstyvojo kalbų mokymosi svarba, į EKL tyrimo apklausą įtraukėme skyrių apie kalbas ikimokyklinio ugdymo sistemoje. 1997 m. ES Tarybos rezoliucija skatina ankstyvąjį Europos Sąjungos kalbų mokymą, abi 2002 ir 2008 m. ES Tarybos išvados toliau pabrėžia daugiakalbystės skatinimą nuo ankstyvo amžiaus. Europos Komisijos (EK) *Žaliojoje knygoje „Migracija ir judumas“* (2009) pabrėžiama, kad imigrantų šeimų vaikams nepaprastai svarbu kaip įmanoma anksčiau pradėti mokytis priimančiosios šalies kalbos, kartu išlaikant paveldo kalbą ir kilmės šalies kultūrą.

Europos Taryba taip pat aiškiai numato, kad siekdamas palengvinti migrantų šeimų vaikų integraciją, valstybės narės ikimokykliniame ugdyme turėtų suteikti jiems tinkamą valstybinės kalbos įgūdžių (*Ministrų Komitetas ir Parlamentinė Asamblėja, Rekomendacija, 2008*).

Daugiakalbio ir daugiakultūrio švietimo programos vystymo ir įgyvendinimo vadove (Beacco et al 2010: 45) pateikiama puiki būtinų dalykų santrauka:

Ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kaip atradimų ir socializacijos vietoje, prasideda pagrindinis daugiakalbio ir daugiakultūrio švietimo etapas, ypač neturintiems imigrantų šeimų vaikams, kurių šeimoje vartojama kalba gali nesutapti su mokyklos pasirinktomis kalbų atmainomis ir normomis. Turint omenyje teisę į kokybišką kalbos mokymą (ir švietimą apskritai), vienas pirmųjų sprendimų – užtikrinti tokio pobūdžio mokymą labai ankstyvo amžiaus vaikams optimaliomis sąlygomis, nepriklausomai nuo socialinės grupės, kuriai jie priklauso: ar nuolatiniams vietos gyventojų ar naujai atvykusių imigrantų šeimoms.

Iš regioninių ir mažumų kalbų perspektyvos, Chartija (1992) pabrėžia ikimokyklinio ugdymo svarbą regioninėms ir mažumų kalboms: „valstybės narės turėtų sudaryti sąlygas ikimokykliniam ugdymui regioninėmis ir mažumų kalbomis, bent jau to pageidaujančių šeimų vaikams.“ (III dalis, 8 straipsnis – Švietimas, 1 paragrafas).

Naujausias leidinys apie ankstyvąjį kalbų mokymąsi – 2011 m. Europos Komisijos politikos vadovas *Kalbų mokymasis ikimokyklinio ugdymo etape – efektyvus ir tvarus įgyvendinimas*. 28 narių nacionalinių ekspertų grupės parengtame vadove išskiriamos kiekvienoje šalyje vykdomo ankstyvojo kalbų mokymo stipriosios ir silpnosios pusės, taip pat pateikiama gerosios praktikos pavyzdžių.

Šiame skyriuje apžvelgiamas ankstyvasis kalbų mokymasis tyrime dalyvaujančių šalių ir regionų ikimokyklinėse įstaigose. Pažymėtina, kad ne visose šalyse ir regionuose sutinkamas valstybinis ikimokyklinis ugdymas. Savo analizėje siekiame atkreipti dėmesį į šalis ir regionus, kurie siekdami didinti visuomenės informuotumą ir sudaryti sąlygas žinių mainams labiausiai vadovaujasi ES rekomendacijomis. Taip pat aptariamos tyrimo metu aptiktos kalbų mokymo ikimokyklinio ugdymo įstaigose problemos.

Papildomas valstybinių kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

Tyrėjų klausinėjome apie ikimokykliniame ugdyme teikiamo papildomo valstybinės kalbos mokymo lygį, konkrečiau, apie:

- tikslines pamokų grupes,
- mokymo trukmę metais,
- dienų skaičių per savaitę,
- grupės dydžio reikalavimus,
- finansavimo šaltinius.

Papildomas valstybinės kalbos mokymas teikiamas penkiolikos iš 24 tirtų šalių ir regionų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Šios šalys – Anglija, Austrija, Baskų kraštas, Bulgarija, Danija, Fryzija, Ispanija, Lietuva, Nyderlandai, Rumunija, Šiaurės Airija, Škotija, Šveicarija, Ukraina ir Velsas. Šių šalių ir regionų duomenų pasiskirstymas pateiktas 6 lentelėje.

6 lentelė. Papildomas valstybinės kalbos mokymas ikimokykliniame ugdyme 15-oje šalių ar regionų

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	14	tik imigrantų vaikai	1		
Mokymo trukmė	>2 metai	1	1 metai	5	<1 metai	0
Dienų skaičius per savaitę	>1 diena	3	½ –1 diena	10	<½ dienos	2
Grupės dydžio reikalavimai	nėra	13	5–10	2	10	0
Valstybės finansavimas	pilnas	14	dalinis	1		

Papildomas valstybinės kalbos mokymas ikimokykliniame ugdyme teikiama visiems vaikams 14-oje iš 15 šalių ir regionų, Šveicarijoje – tik imigrantų vaikams. Trys šalys ir regionai, kuriuose papildomam valstybinės kalbos mokymui skiriama daugiausiai laiko per savaitę, yra Nyderlandai, Fryzija ir Ukraina. Dešimtyje tyrime dalyvavusių šalių mokymas trunka dvejus ar daugiau metų, o penkiose – Bulgarijoje, Danijoje, Olandijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje – vienerius metus. 14-oje šalių ir regionų mokymą finansuoja valstybė, o Šveicarijoje dalį išlaidų padengia tėvai ar globėjai.

Užsienio kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

Nagrinėdami užsienio kalbų mokymą ikimokyklinio ugdymo sistemoje, tyrėjų klausėme apie šiuos aspektus:

- kokių kalbų mokoma,
- kiek valandų per savaitę skiriama užsienio kalbų mokymui,
- kiek metų mokoma užsienio kalbų,
- grupės dydžio reikalavimus,
- finansavimo šaltinius.

7 lentelė. Užsienio kalbų mokymas 7 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	7	ribojama	0		
Trukmė	>2 metai	6	1 metai	0	<1 metai	1
Dienų per savaitę	>1 diena	1	½–1 diena	6	<1/2 dienos	0
Grupės dydžio reikalavimai	nėra	6	5–10	0	>10	1
Valstybės finansavimas	pilnas	2	dalinis	3	išlaidas dengia tėvai ar globėjai	2

Reikėtų pažymėti, kad tyrime netirtas užsienio kalbų mokymas privačiame sektoriuje, kur galėtų būti sutinkamas dažniau. Iš viso septyniose iš 24 šalių nurodoma, kad valstybinėse ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra mokoma užsienio kalbų; rezultatai pateikti 7 lentelėje.

Šiame etape užsienio kalbų mokoma septyniose šalyse ir regionuose – Baskų krašte, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Bulgarijoje, Estijoje, Ispanijoje, Katalonijoje ir Ukrainoje. Baskų krašte užsienio kalbų mokoma daugiau nei vieną dieną per savaitę, o kitose šalyse ir regionuose užsienio kalbų mokoma nuo pusės iki visos dienos. 8 lentelėje pateiktos kalbos, kurių mokoma kiekvienoje šalyje ar regione. Nors plačiausias pasirinkimas esti Bulgarijoje, čia už kalbų kursus moka tėvai ar globėjai. Dažniausiai mokoma anglų, prancūzų ir vokiečių kalbų.

8 lentelė. Užsienio kalbų mokymas 7 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Šalis/regionas	Siūlomos užsienio kalbos
Bosnija ir Hercegovina	anglų, prancūzų, vokiečių
Baskų kraštas	anglų
Bulgarija	anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų, ispanų
Katalonija	anglų
Estija	anglų, vokiečių, prancūzų, rusų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	anglų – Madride ir Valensijoje; anglų, prancūzų ir vokiečių – Andalūzijoje
Ukraina	anglų, prancūzų, vokiečių

Iš šios apžvalgos galime daryti bendrą išvadą, kad kai kuriose šalyse ir regionuose reikia dar pasistengti ir skirti daugiau valstybės ir institucijų paramos, kad užsienio kalbų būtų mokoma nuo mažens. Tačiau, atsižvelgdami į 2011 m. EK ataskaitą ir politikos vadovą apie ankstyvąjį kalbų mokymąsi, galime daryti prielaidą, kad vyksta kur kas daugiau procesų, nei galime aprėpti šiame tyrime, į kuriuos reikėtų atsižvelgti norint atlikti išsamesnę analizę.

Regioninių ir mažumų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

Tirdami regionines ir mažumų kalbas, tyrėjams uždavėme tuos pačius klausimus, kaip ir apie užsienio kalbas; 17 šalių ir regionų, pateikusių duomenis apie mokymą, ataskaitų rezultatai apibendrinti 9 lentelėje.

9 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 17 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	14	ribojama	1	neapibrėžta	2
Trukmė	>2 metai	15	1 metai	2	<1 metai	0
Dienų per savaitę	>1 diena	12	½–1 diena	3	<1/2 dienos	2
Grupės dydžio reikalavimai	nėra	13	5–10	2	>10	2
Valstybės finansavimas	pilnas	15	dalinis	2	išlaidas dengia tėvai ar globėjai	0

Kaip matyti iš lentelės, 15-oje iš 17 šalių ir regionų regioninių ir mažumų kalbų mokoma daugiau nei dvejus metus, o 13-oje nekeliami jokių grupės dydžio reikalavimų, tačiau Šiaurės Airijoje ir Ukrainoje klasę gali sudaryti ne mažiau kaip dešimt vaikų, o Danijoje ir Vengrijoje – ne mažiau kaip penki. 15-oje šalių ir regionų kursus finansuoja valstybė, o Katalonijoje ir Anglijoje dalį išlaidų padengia tėvai ar globėjai. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose regioninių ir mažumų kalbų nėra mokoma šiose šalyse – Bosnijoje ir Hercegovinoje, Bulgarijoje, Estijoje, Graikijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje.

10 lentelėje pateikta 17 šalių ar regionų valstybinėse ikimokyklinėse įstaigose mokomų kalbų apžvalga.

10 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 17 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Šalis/regionas	Mokomos regioninės ir mažumų kalbos
Austrija	Burgenlando kroatų, čekų, vengrų, italų Tirolyje, slovakų, slovėnų
Baskų kraštas	Baskų
Katalonija	Katalonų – visur, aranesų oksitanų – Arano slėnyje
Danija	Vokiečių
Anglija	Kornų
Fryzija	Fryzų
Vengrija	Bulgarų, graikų, kroatų, romų (bojašų), rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų, vokiečių
Italija	Albanų, Franko-Provensalio, furilų, graikų, kroatų, latinų, prancūzų, Provensalio, sardinų, slovėnų, vokiečių
Lietuva	Baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
Nyderlandai	Fryzų (Fryzijoje)
Šiaurės Airija	Airių
Portugalija	Mirandų
Rumunija	Bulgarų, čekų, graikų, kroatų, lenkų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių
Škotija	Škotijos gėlų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Valensų (tik Valensijoje)
Ukraina	Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, vengrų, vokiečių
Velsas	Valų

Pagal tyrėjų ataskaitas, dėstomų regioninių ir mažumų kalbų įvairovė didžiausia Austrijoje, Italijoje, Rumunijoje ir Vengrijoje, kur šių kalbų dėstymas labiausiai paplitęs.

Imigrantų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

EKL tyrimo duomenimis, imigrantų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme vis dar retas reiškinys. Tačiau nepaisydamos sunkumų, susijusių su tinkamų mokytojų ir mokymo medžiagos atranka, trys šalys – Danija, Ispanija ir Šveicarija, teikia imigrantų kalbų mokymo paramą ankstyvojo amžiaus vaikams. Ciuricho kantone kalbų pasirinkimas stulbinamas – čia mokoma ne mažiau kaip 17 kalbų. Jokiose kitose šalyse ar regionuose imigrantų kalbų nemokoma. Imigrantų kalbų pasiūla pateikta 11 lentelėje.

11 lentelė. Imigrantų kalbų mokymas 3 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Šalis/regionas	Kalbų pasiūla
Danija	Albanų, arabų, bosnių, islandų, somaliečių, tamilų, turkų, urdų (pandžabi)
Ispanija	(Maroko) arabų, portugalų, rumunų
Šveicarija (Ciuricho kantonas)	Albanų, arabų, bosnių, bulagrų, graikų, italų, ispanų (Lotynų Amerikos), kinų, korėjiečių, kroatų, portugalų, prancūzų, rusų, slovenų, suomių, turkų, vengrų
Šveicarija (Ženevos kantonas)	Albanų, arabų, ispanų, italų, portugalų, turkų

Siekiant paskatinti imigrantų vaikų kalbinę integraciją, Šveicarijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose taikomos namų kalbos programos. Pagal Ispanijos 2007–2010 m. *Pilietybės ir integracijos strateginį planą*, siekiant užtikrinti kilmės kalbos ir kultūros išsaugojimą ir plėtojimą, ikimokyklinio ugdymo įstaigose mokoma kelių imigrantų kalbų. Danijoje visos išlaidos dengiamos valstybės, regioninėmis ir vietos lėšomis, o Ispanijoje ir Šveicarijoje pagal dvišalius susitarimus išlaidas iš dalies padengia ir atitinkamos kilmės šalys.

2.3 Kalbos pradiniam ugdyme

ES Tarybos išvadose (2002) pabrėžiama, kad svarbu imtis priemonių sudaryti mokiniams sąlygas greta gimtosios kalbos nuo mažens mokytis dviejų, o prireikus – ir daugiau kalbų, bei pasirūpinti, kad kalbų pasiūla būtų kuo gausesnė. Šiame dokumente taip pat pabrėžiama, kad svarbu užtikrinti, jog kalbos mokymo programose būtų formuojamas teigiamas požiūris į kitas kultūras.

Oficialią kalbą kaip ne gimtąją vartojančių asmenų integracijos problema turi būti sprendžiama taikant priemones, skirtas pagerinti valstybinės kalbos įgūdžius, tuo pat metu geriant jų kilmės šalies kalbą ir kultūrą. Taip pat akcentuotas mokytojų rengimas ir judumas, jų kompetencijos pripažinimas kalbų mokėjimo srityje, pagrįstas Europos Tarybos parengtais *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR). Tokia pat nuomonė dar kartą išreikšta 2008 m. *ES Tarybos išvadose*, papildomai išskiriant mokymąsi visą gyvenimą ir kalbinių įgūdžių atnaujinimą formaliomis ir neformaliomis priemonėmis. Išvadose dar kartą pabrėžiama plataus mokomų kalbų pasirinkimo ir mokinių vertinimo, remiantis pripažintomis metodikomis, svarba. Buvo pabrėžta mokytojų rengimo ir mokytojų mainų reikšmė ir pirmą kartą rekomenduota skatinti dalykų mokymą kitomis kalbomis (angl. CLIL). *ES Tarybos išvadose* (2011) dar kartą pabrėžta kokybiško kalbų mokymo, rezultatų vertinimo, mokytojų rengimo ir judumo,

integuoto dalyko ir kalbos mokymo, kalbų pasiūlos plėtos, valstybinės kalbos mokymo gilinimo svarba ir poreikis sudaryti sąlygas imigrantams išlaikyti ir plėtoti savo kilmės kalbas.

Europos Taryba taip pat išreiškia tvirtą pritarimą kalbų įvairovei ir tarpkultūriniam švietimui pradinio ugdymo sistemoje ir tam numato konkrečias politines ir mokymo proceso priemones. *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje* atkreipiamas dėmesys į būtinybę tėvų pageidavimu mokyti vaikus atitinkama regionine ar mažumų kalba arba mokyti šios kalbos, kai tai nepablogina valstybinės kalbos mokymo sąlygų. *Bendruosiuose Europos kalbų metmenyse* skatinamas tarptautinis bendradarbiavimas šiuolaikinių kalbų srityje, įtvirtinamas bendras pagrindas kalbų mokymo programoms, mokymo programų gairėms, egzaminams ir vadovėliams visoje Europoje, metmenys taip pat padidina kursų, mokymo programų ir kvalifikacijų skaidrumą. *98 (6) rekomendacija* paragino valstybes nares įgyvendinti švietimo politiką, kuri skatintų visuotinę įvairiakalbystę ir užsienio kalbų vartojimą su kalbomis nesusijusių dalykų mokyme. Europos Taryba, kaip ir Europos Sąjunga, taip pat skatino plėtoti tarpvalstybinius institucijų ir asmenų ryšius ir mainus visuose švietimo lygmenyse. Kalbant apie namų kalbos vietą mokymo programose, *2006 m. Europos Tarybos rekomendacijoje Nr. 1740* pabrėžiama, kad pageidautina skatinti jaunuosius europiečius mokytis jų gimtosios kalbos (ar pagrindinės kalbos) ir tais atvejais, kai ji nėra jų šalies oficiali kalba. Tuo pat metu kiekvienas jaunas europietis turi pareigą mokytis šalies, kurios pilietis jis yra, oficialios kalbos. *ET Rekomendacijoje* teigiama, kad dvikalbis švietimas sudaro pagrindą geriems rezultatams ir kad dvikalbystė ir įvairiakalbystė yra vertingas turtas.

Atsižvelgiant į vaikų kalbinę įvairovę daugelyje Europos mokyklų, ne visada paprasta organizuoti mokymą jų gimtąja kalba. Nepaisant to, kaip atkreipė dėmesį Extra ir Yağmur (2004: 99–105), turint pakankamai valios, tai įgyvendinti realu. Novatoriška ir plačiai žinoma Melburno (Australija) *Viktorijos kalbų mokyklos* politika ir praktika yra puikus gerosios praktikos pavyzdys, kurį galima būtų pritaikyti ir Europoje. Papildomų kalbų mokymosi kryptingumo ir mokymo proveržis yra pagrindinis šios mokyklos orientyras. Joje be anglų kaip pirmosios ar antrosios kalbos, visi pradinės ir vidurinės mokyklos mokiniai mokomi dar vienos kitos kalbos, įskaitant ir tuos mokinius, kurie anglų kalbą vartoja kaip gimtąją. Šiuo metu, priklausomai nuo poreikio, galima rinktis iš daugiau nei 60 kalbų, kurių mokoma valstybinėse mokyklose ir vadinamosiose etninių grupių mokyklėlėse.

EKL tyrime klausimus formulavome remdamiesi išvardytomis rekomendacijomis ir gairėmis, susijusiomis su visomis – valstybinėmis, regioninėmis ir mažumų, užsienio ir imigrantų kalbomis.

Valstybinės kalbos mokymas pradiniam ugdymui

12 lentelėje pateikiama valstybinės kalbos mokymo organizavimo pradžios mokyklose apžvalga. Tyrime buvo klausiama apie:

- mokymo programos nuoseklumą ir aiškumą,
- naujai atvykusiems asmenims teikiamą paramą,
- naujai atvykusių asmenų įgūdžių diagnostinį įvertinimą,
- kalbinių įgūdžių stebėseną.

12 lentelė. Valstybinės kalbos mokymas 24 šalių ir regionų pradiniam ugdymui

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Programa	nuosekli ir aiški	19	bendra	5	nėra	0
Parama atvykusiems kitakalbiams	visapusiška	22	dalinė	0	neteikiama	2
Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	visiems mokiniams	8	tik imigrantams	7	nėra	9
Kalbinių įgūdžių stebėseną	nacionaliniu lygiu	16	mokyklos lygiu	8	nėra	0

Remiantis tyrėjų parengtomis ataskaitomis, 19-oje šalių ir regionų pradžios mokyklos dirba pagal nuoseklias ir aiškias valstybinės kalbos mokymo programas, o penkiose šalyse ir regionuose mokymo programa yra bendro pobūdžio. Išskyrus Italiją ir Ukrainą, visose šalyse ir regionuose naujai atvykusieji asmenys mokomi valstybinės kalbos. Politikos formuotojai turėtų atkreipti daugiau dėmesio į tai, kad diagnostinis vertinimas yra sritis, kurioje įvairiose šalyse ir regionuose laikomasi skirtingų požiūrių. Aštuoniose šalyse ir regionuose – Anglijoje, Austrijoje, Bulgarijoje, Danijoje, Lietuvoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Velse, diagnostinius kalbos žinių testus pradinio ugdymo pradžioje atlieka visi vaikai, septyniose šalyse ir regionuose testus atlieka tik imigrantų vaikai, o dar devyniose šalyse ir regionuose mokymo pradžioje nėra jokio diagnostinio vertinimo. Nuolatinė kalbinių įgūdžių stebėseną yra dar viena sritis, kurios atžvilgiu taikoma nevienoda politika: 16-oje šalių ir regionų stebėseną atliekama remiantis standartizuotomis nacionalinėmis normomis, o aštuoniose – pasitelkus mokyklos turimas priemones. Apskritai, Bulgarija, Danija, Lietuva ir Škotija atitinka pirmiau minėtus EKL valstybinės kalbos mokymo kriterijus, o Italija, Lenkija ir Ukraina šiuos kriterijus atitinka mažiau.

Užsienio kalbų mokymas pradiniam ugdymui

Užsienio kalbų tyrime uždavėme klausimus apie:

- tikslines grupes,
- privalomų užsienio kalbų skaičių,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- užsienio kalbos mokymosi pradžią,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (angl. CEFR),
- valstybės finansavimą.

Užsienio kalbų mokoma dvidešimt trijų iš 24 šalių ir regionų, išskyrus Velsą, pradžios mokyklose. Šių 23 šalių ir regionų rezultatai pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė. Užsienio kalbų mokymo organizavimas 23 šalių ir regionų pradžios mokyklose

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Privalomų užsienio kalbų skaičius	dvi	2	viena	18	pasirenkama	3
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	20	bendro pobūdžio	3	nėra	0
Integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	vietos lygmeniu	13	nėra	9
Tikslinės grupės	visos	23	ribojama	0		
Kalbų mokymo pradžia	nuo pirmų metų	12	viduriniame etape	7	baigiamajame etape	4
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	21	iš dalies per mokyklos valandas	1	kaip užklausinė veikla	1
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	21	5–10 mokinių	1	>10 mokinių	1
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	10	mokyklos lygmeniu	13	nėra	
Pasiekimų lygis	remiasi CEFR	7	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	13	nėra	3
Valstybės finansavimas	pilnas	23	dalinis	0		

EKL tyrimas atskleidė, kad užsienio kalbų mokoma visose tirtose šalyse ar regionuose, išskyrus Velsą. Dviejose šalyse ir regionuose – Graikijoje ir Danijoje, privalomos dvi užsienio kalbos, o 18-oje privaloma viena kalba. Anglijoje, Šiaurės Airijoje ir Škotijoje užsienio kalbos yra pasirenkamieji dalykai. 20-yje šalių ir regionų vadovujamasi nuosekliomis ir aiškiais ugdymo programomis, o Fryzijoje, Italijoje ir Nyderlanduose jos yra bendro pobūdžio. Ispanija yra vienintelė šalis, kurioje plačiai paplitęs integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL), kitose 13 šalių ir regionų šis metodas naudojamas nesistemiškai. 12-oje iš 24 šalių ir regionų užsienio kalbos mokoma nuo pradinės mokyklos pirmųjų mokslo metų, septyniose – nuo vidurinio etapo, o nuo paskutiniųjų metų – tik Fryzijoje, Nyderlanduose, Škotijoje ir Šveicarijoje. Dešimtyje šalių ir regionų kalbinių įgūdžių stebėseną atliekama naudojantis standartizuotais instrumentais, o 12 – pasitelkus mokyklos turimas priemones. Stebėseną neatliekama tik Austrijoje. Nors daugelyje šalių ir regionų kuriant mokymo programas neabejotinai vadovujamasi CEFR, tik septyniose šalyse ir regionuose šis dokumentas aiškiai ir sistemingai naudojamas kaip siektino kalbos mokėjimo lygio vertinimo priemonė. Šios šalys – Bulgarija, Estija, Ispanija, Prancūzija, Rumunija, Škotija ir Šveicarija.

14 lentelėje pagal tyrėjų surinktus duomenis pateikiamas pradžios mokyklose mokomų užsienio kalbų, privalomų ir neprivalomų, sąrašas.

14 lentelė. Užsienio kalbų mokymas 23 šalių ir regionų pradiniam ugdyme

Šalis/regionas	Pradžios mokykloje mokomos užsienio kalbos
Austrija	Anglų, čekų, italų, kroatų, prancūzų, slovākų, slovėnų, vengrų (viena iš šių kalbų yra privaloma)
Baskų kraštas	Anglų – privaloma
Bosnija ir Hercegovina	Anglų arba vokiečių kalba – privaloma; prancūzų, italų, arabų – pasirenkamos
Bulgarija	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Katalonija	Anglų – privaloma
Danija	Anglų, prancūzų arba vokiečių – privaloma; ispanų, vokiečių arba prancūzų kalba – pasirenkama
Anglija	Prancūzų, vokiečių, ispanų, labai retai ir kinų, italų, japonų, urdų – neprivaloma
Estija	Anglų, prancūzų, vokiečių, rusų – viena kalba yra privaloma, kitos – pasirenkamos
Prancūzija	Daugiausia anglų, vokiečių, rečiau arabų, kinų, italų, portugalų, rusų, ispanų kalbos – viena iš šių kalbų yra privaloma
Fryzija	Anglų kalba – privaloma; prancūzų, vokiečių, ispanų – pasirenkamos
Graikija	Anglų ir prancūzų arba vokiečių – privalomos
Vengrija	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Italija	Anglų – privaloma
Lietuva	Anglų, prancūzų, vokiečių – viena iš šių kalbų yra privaloma
Nyderlandai	Anglų kalba – privaloma; prancūzų, vokiečių, ispanų – pasirenkamos
Šiaurės Airija	Ispanų, prancūzų – pasirenkamos
Lenkija	Anglų, vokiečių, prancūzų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Portugalija	Anglų, prancūzų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Rumunija	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Škotija	Kinų, prancūzų, vokiečių, italų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Anglų, prancūzų, vokiečių – viena iš šių kalbų yra privaloma
Šveicarija	Ciuricho kantone privaloma anglų kalba Ženevos kantone privaloma vokiečių kalba Tičino kantone privaloma prancūzų kalba
Ukraina	Anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma

Anglų, prancūzų ir vokiečių kalbos išsiskiria kaip labiausiai paplitusios užsienio kalbos. Daugeliu atveju visiems moksleiviams viena iš šių kalbų yra privalomas dalykas. Italų, ispanų ir rusų kalbų mokoma kaip privalomų ar pasirenkamų užsienio kalbų. Kai kuriose šalyse kaip pasirenkamosios užsienio kalbos galima mokytis arabų, kinų ar japonų kalbos. Ši kalbų įvairovė pradinėse mokyklose yra teigiamas Europos daugiakalbystės bruožas, nors čia išryškėjusį vaizdą reikėtų palyginti su 2008 m. *Eurydice* duomenimis, kuriuose išskiriamas vis plintantis anglų kalbos mokymo dominavimas pradinio ugdymo sistemoje (eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/KDL2008_EN.pdf).

Siekiant sudaryti sąlygas sėkmingam kalbų mokymuisi, svarbu parengti aiškią mokymo programą ir nustatyti siektiną mokėjimo lygį. Šiame procese CEFR tapo standartine pagalbine priemone. Tai dokumentas, kuriame išsamiai aptariami nuoseklūs vertinimo aprašai: a) bendravimui būtinos kompetencijos, b) susijusios kalbų žinios ir įgūdžiai ir c) bendravimo situacijos ir sritys. Septyniose iš tyrimo dalyvavusių šalių ir regionų mokant užsienio kalbų vienareikšmiškai vadovaujamosi CEFR, o daugelyje kitų šalių taikomi nacionaliniai standartai, paremti CEFR principais ir vertinimais. Šalys ir regionai bei kiekviename jų taikomos rezultatų vertinimo sistemos pateikti 14 lentelėje. Kaip ir tikėtasi, A1 arba A2 yra tikslinis šios amžiaus grupės lygis.

15 lentelė. CEFR užsienio kalbų mokymosi pasiekimų tikslai 7 šalių ir regionų pradžios mokyklose

Šalis/regionas	Pradinio ugdymo pabaigoje reikiamas pasiekti kalbos mokėjimo lygis
Bulgarija	A1–A2
Estija	A1–A2
Prancūzija	A1
Rumunija	A1
Škotija	A1
Ispanija	A2, Valensijoje „nenurodyta“
Šveicarija	Ciuricho kantone: A2.1 – supratimas, skaitymas ir kalbėjimas ir A1.2 – rašymas

Regioninių ir mažumų kalbų mokymas pradiniame ugdyme

Derindamiesi prie užsienio kalbų mokymo metodikos, tyrėjų klausėme ir apie regioninių ir mažumų kalbų pasiūlą jų šalių ir regionų kontekste, t. y. apie:

- tikslines grupes,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- regioninių ir mažumų kalbų mokymo pradžią,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (CEFR),
- valstybės finansavimą.

Regioninės ir mažumų kalbos sutinkamos 22 šalyse ir regionuose, išskyrus Daniją ir Estiją. Šių 22 šalių ir regionų rezultatai pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 22 šalių ir regionų pradiniame ugdyme

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	20	ribojama	2		
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	16	bendro pobūdžio	5	nėra	1
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	12	atskirose vietovėse	6	nėra	4
Kalbų mokymo pradžia	nuo pirmų metų	19	viduriniame etape	3	baigiamajame etape	0
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	17	iš dalies per mokyklos valandas	4	kaip užklasinė veikla	1
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	16	5–10 mokinių	3	>10 mokinių	3
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	8	pasitelkus mokyklos turimas priemones	11	nėra	3
Pasiekimų lygis	remiasi nacionalinėmis ar regioninės normos	14	vadovaujantis remiasi mokyklos nustatytais standartais	3	neapibrėžta	5
Valstybės finansavimas	pilnas	21	dalinis	1	nėra	0

Dvidešimtyje šalių ir regionų regioninių ir mažumų kalbų pamokos ar šiomis kalbomis vedamos kitų dalykų pamokos yra atviros visiems moksleiviams, nepriklausomai nuo jų kilmės kalbų, o Bulgarijoje ir Graikijoje šiuose užsiėmimuose gali dalyvauti tik atitinkamų kalbų gimtakalbiai. Visos šalys, išskyrus Austriją, turi patvirtintas mokymo programų gaires. Regioninių ir mažumų kalbų mokyme CLIL naudojamosi daug plačiau nei mokant užsienio kalbų – 12-oje šalių ir regionų tai įprasta praktika, o dar šešiuose šis metodas taikomas lokaliai. Devyniolikoje iš 22 šalių ir regionų, kuriuose mokoma regioninių ir mažumų kalbų, mokymas prasideda pačioje pradinio ugdymo pradžioje ir tik Prancūzijoje, Lenkijoje ir Šveicarijoje šių kalbų mokoma nuo vidurio etapo. Šešiolikoje šalių ir regionų grupės dydžiui nekeliama reikalavimų;

Anglijoje, Lenkijoje ir Vengrijoje reikalaujama, kad klasėje būtų ne mažiau kaip penki mokiniai, o Austrijoje, Bulgarijoje ir Šiaurės Airijoje – dešimt. Kalbos įgūdžių stebėsenai 18-oje šalių ir regionų pasitelkiamos pagal amžių pritaikytos standartizuotos priemonės ar mokykliniai metodai; stebėseną nevyksta tik Fryzijoje, Italijoje ir Nyderlanduose. 14 šalių ir regionų pasiekimų reikalavimai remiasi nacionaliniais ar regioniniais standartais, o trijų šalių ir regionų mokyklos pačios nustato savo standartus. Penkiose šalyse ir regionuose – Austrijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Graikijoje, Italijoje ir Šiaurės Airijoje, iš viso nesama pasiekimų standartų.

17 lentelėje pateiktas faktiškai dėstomų regioninių ir mažumų kalbų pasiskirstymas.

17 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 22 šalių ir regionų pradiniam ugdyme

Šalis/regionas	Pradžios mokyklose mokomos regioninės ir mažumų kalbos
Austrija	Burgenlando kroatų, čekų, vengrų, slovakų, slovėnų, romų
Baskų kraštas	Baskų
Bosnija ir Hercegovina	Kitos nacionalinės kalbos: bosnių, kroatų ir serbų
Bulgarija	Armėnų, hebrajų, romų, turkų
Katalonija	Katalonų visur, Arano slėnyje – aranesų oksitanų
Anglija	Kornų (Kornvalyje)
Prancūzija	Taičio ir melaneziečių kalbos (ajie, drehu, nengone, paici) vartojamos Prancūzijai priklausančiose žemėse Baskų, bretonų, katalonų, korsikiečių, oksitanų
Fryzija	Fryzų
Graikija	Turkų
Vengrija	Bulgarų, graikų, lenkų, kroatų, romų (bojašų), rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų, vokiečių
Italija	Albanų, Franko-Provensalio, furilų, graikų, katalonų, kroatų, latinų, oksitanų, prancūzų, sardinų, slovėnų, vokiečių
Lietuva	Baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
Nyderlandai	Fryzų
Šiaurės Airija	Airių
Lenkija	Kašubų
Portugalija	Mirandų
Rumunija	Bulgarų, italų, kroatų, lenkų, lipovanų rusų, romų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių
Škotija	Škotijos gėlų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Valensų tik Valensijoje
Šveicarija	Kitos nacionalinės kalbos: prancūzų, vokiečių, italų
Ukraina	Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, jidiš, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių
Velsas	Valų

Austrijoje, Bulgarijoje, Italijoje, Lietuvoje, Rumunijoje, Ukrainoje ir Vengrijoje galima mokytis keturių ar daugiau regioninių ir mažumų kalbų kaip dalyko, nors dažniausiai šios kalbos vartojamos kaip mokymo kalbos

Imigrantų kalbų mokymas pradiniam ugdymui

Nagrinėdami imigrantų kalbas tyrėjų klausėme panašių klausimų, kaip ir tirdami regionines ir mažumų bei užsienio kalbas. Tik penkių šalių pradiniam ugdymui, kaip teigiama, plačiau mokoma imigrantų kalbų, šios šalys – Austrija, Danija, Ispanija, Prancūzija ir Šveicarija (Ciuricho kantonas). Šių penkių šalių rezultatai pateikiami 18 lentelėje.

18 lentelė. Imigrantų kalbų mokymas 5 šalių ir regionų pradiniam ugdymui

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	2	ribojama	3		0
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	2	bendro pobūdžio	3	nėra	0
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	atskirose mokyklose	3	nėra	1
Kalbų mokymo pradžia	nuo pirmų metų	2	viduriniame etape	1	baigiamajame etape	2
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	0	iš dalies per mokyklos valandas	2	kaip užklasinė veikla	3
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	2	5–10 mokinių	1	>10 mokinių	2
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	0	pasitelkus mokyklos turimas priemones	5	nėra	0
Pasiekimų lygis	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	0	vadovaujantis remiasi mokyklos nustatytais standartais	0	neapibrėžta	5
Valstybės finansavimas	pilnas	2	dalinis	3	nėra	0

Prancūzijoje ir Šveicarijoje imigrantų kalbų gali mokytis visi moksleiviai, Austrijoje, Danijoje ir Ispanijoje imigrantų kalbų pamokos skirtos tų kalbų gimtakalbiams. Šveicarijoje ir Prancūzijoje nėra jokių reikalavimų minimaliam grupės dydžiui; Ispanijoje klasėje turi būti ne mažiau kaip penki moksleiviai, o Austrijoje ir Danijoje – ne mažiau kaip dešimt. Austrijoje ir Danijoje parengta nuosekli ir aiški mokymo programa, o kitų šalių mokymo programos yra bendro pobūdžio. Ispanijoje kitų dalykų dėstymas imigrantų kalbomis yra įprastas reiškinys, mažiau paplitęs Austrijoje, Danijoje ir Prancūzijoje, o Šveicarijoje imigrantų kalbų mokoma tik kaip dalyko. Ispanijoje ir Šveicarijoje užsiėmimai organizuojami iš dalies per mokyklos valandas, kitose šalyse ir regionuose – kaip užklasinė veikla. Imigrantų kalbų mokymosi pasiekimai nesusieti su jokiais nacionalinėmis, regioninėmis ar mokyklos nustatytais normomis, tačiau visose šalyse vyksta kalbinių įgūdžių stebėseną. Austrijoje ir Danijoje imigrantų kalbų mokymą pilnai finansuoja valstybė, o Ispanijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje šių kalbų mokymą paprastai finansuoja kilmės šalys.

19 lentelėje pateikiamos imigrantų kalbos, kurių mokoma kiekvienoje iš penkių šalių.

19 lentelė. Imigrantų kalbų mokymas 5 šalių pradžios mokyklose

Šalis/regionas	Pradžios mokyklose mokomos imigrantų kalbos
Austrija	Albanų, bosnių, kroatų, serbų, lenkų, rusų, turkų
Danija	Albanų, arabų, bosnių, islandų, somalių, tamilų, turkų, urdų (pundžabi)
Prancūzija	Arabų, ispanų, italų, kinų, portugalų, rusų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	(Maroko) arabų ir portugalų Madride ir Valensijoje
Šveicarija	Ciuriche: albanų, arabų, bosnių, kroatų, serbų, bulgarų, kinų, suomių, prancūzų, graikų, vengrų, italų, korėjiečių, kurdų, portugalų, turkų, rusų, ispanų slovėnų, švedų Ženevoje: albanų, arabų, ispanų, italų, portugalų, turkų

Pradinio ugdymo mokytojų kvalifikacijos kėlimas

Siekdamos plėtoti kalbų žinias ir kalbų besimokančių vaikų tarpkultūrinius įgūdžius, Europos Sąjunga ir Europos Taryba nuolat pabrėžia kvalifikuotų kalbos mokytojų paieškos ir įdarbinimo svarbą. Šios institucijos akcentuoja būtinybę mokytojams tobulinti savo kalbinius įgūdžius, kultūrinės kompetencijas ir suvokimą apie daugiakalbystę ir įvairiakalbystę. Mokytojų judumo programos, kuriose dalyvaudami mokytojai gali pabūti užsienyje – jų mokomas kalbas vartojančiose šalyse, laikomos vertinga priemone pasiekti keliamus tikslus (EK 2008: 11).

EKL tyrime domėjomės apie:

- mokytojų kvalifikaciją,
- mokytojų rengimą ir kvalifikacijos kėlimą,
- užsienio kalbų mokytojų judumą,
- priemones pritraukti daugiau trūkstamų mokytojų.

20 lentelėje pateikiami visų šalių ir regionų pradinio ugdymo rezultatai pagal skirtingus kalbų tipus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ne visose šalyse ar regionuose mokoma visų keturių tipų kalbų, tai ypač paaiškina žemus imigrantų kalbų balus, šių kalbų mokoma tik penkiose šalyse ir regionuose.

20 lentelė. Mokytojų kvalifikacija ir profesinis tobulėjimas 24 šalių ir regionų pradiniam ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N				Atsakymai	N				Atsakymai	N			
		VK	RMK	UK	IK		VK	RMK	UK	IK		VK	RMK	UK	IK
Mokytojų kvalifikacija	kvalifikuoti kalbos mokytojai	16	17	14	2	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	8	5	9	2	nequalifikuoti mokytojai	0	2	1	19
Mokytojų rengimas	kalbos kaip dalyko	20	18	17	1	bendras	4	3	4	2	nėra	0	3	3	21
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	kalbos kaip dalyko	16	14	20	1	bendras	7	7	3	4	nėra	1	3	1	14
Priemonės padidinti trūkstamų mokytojų skaičių	struktūrinės priemonės	3	7	8	0	paieškos kampanijos spaudoje	1	2	2	0	netaikoma	20	15	14	24
Mokytojų judumas	rengimo ir kvalifikacijos kėlimo programų dalis			1		remiama pagal poreikį			14		nėra			9	

Mūsų apklausos duomenimis, maždaug dviejuose trečdaliuose tyrimuose dalyvavusių šalių ir regionų visų kalbų moko kvalifikuoti kalbų mokytojai: kvalifikuoti valstybinės kalbos mokytojai įdarbinami 16-oje iš 24 šalių ir regionų, regioninių ir mažumų kalbų mokytojai – 17-oje iš 22 šalių ir regionų, užsienio kalbų mokytojai – 14-oje iš 23 šalių ir regionų, o dviejuose iš penkių šalių ir regionų įdarbinami kvalifikuoti imigrantų kalbų mokytojai. Žinoma, integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) atveju ne taip svarbu, kad pedagogai būtų aukštos kvalifikacijos kalbų mokytojai (nors kalbos žinių lygis turi būti aukštas). Apskritai, pradiniam ugdyme gal net būtų kiek neįprasta sutikti aukštos kvalifikacijos valstybinių ar regioninių ir mažumų kalbų mokytojus. Tačiau, be abejo, pageidautina, kad užsienio kalbų mokytojai turėtų oficialiai patvirtintą kvalifikaciją. Nepaisant to, Anglijoje, Austrijoje, Fryzijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos pradinį klasių mokytojai.

Specializuotos arba bendrojo pobūdžio mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo programos yra įprastos visose šalyse, tačiau Italijoje ir Šiaurės Airijoje nenumatyta jokio išankstinio užsienio kalbų mokytojų kvalifikacijos tobulinimo, o Graikijoje nėra nacionalinės kalbos mokytojų kvalifikacijos kėlimo programų. Anglijoje nėra specialaus rengimo programų kornų kalbos mokytojams. Vienintelėje Austrijoje specialiai imigrantų kalbų mokytojams skiriamos atskiros profesinio rengimo ir kvalifikacijos kėlimo programos. Dėl suprantamų priežasčių tyrimė nebuvo prašoma pateikti informacijos apie mokytojų kvalifikacijos kėlimo programų pobūdį; ši tema siūloma vėlesniems tyrimams.

Kitas į tyrimą neįtrauktas klausimas – ar regioninių ir mažumų bei imigrantų kalbų mokytojai formaliai turėtų būti laikomi gimtųjų kalbų mokytojais, jei dirba mažumų ar imigrantų mokyklose, ar užsienio kalbų mokytojais, jeigu jiems tenka mokyti mažumų ar imigrantų bendruomenių mokyklas lankančius vaikus kalbos, kuri pastariesiems nėra gimtoji. Taigi, priklausomai nuo mokymo pobūdžio, mokytojai gali rinktis, ar pasinaudoti gimtųjų, ar užsienio kalbų mokytojų kvalifikacijos kėlimo programomis.

Akivaizdi tolesnės užsienio kalbų mokymo plėtros sritis yra mokytojų judumas – devyniose iš 24 šalių ir regionų ši sritis nesulaukia visai jokios paramos ir tik Katalonija ir Šveicarija, kaip teigiama, įgyvendina struktūrinės mokytojų judumo programas. Keturiolikoje kitų šalių ir regionų skatinamas judumas ir suteikiama finansinė parama, tačiau akivaizdu, kad galėtų būti nuveikta kur kas daugiau skatinant kalbų mokytojus praleisti daugiau laiko savo dėstomų kalbų šalyse, ir siekiant įgyvendinti ES rekomendacijas, kuriose mokytojų judumas ir mainai pabrėžiami kaip pagrindinė priemonė mokytojams pasitobulinti kalbines ir kultūrinės kompetencijas.

Įdomu, kad daugelis šalių ir regionų imasi veiksmingų priemonių didinti kalbų mokytojų skaičių – tai būtų puiki terpė žinių mainams. Ar tai rodo mokytojų paklausos didėjimą ar tiesiog mokytojų skaičiaus mažėjimą? Baskų kraštas, Danija, Estija ir Šveicarija deda papildomų pastangų pritraukti daugiau valstybinių kalbų mokytojų. Anglijoje, Bulgarijoje, Danijoje, Fryzijoje, Lietuvoje, Ukrainoje ir Vengrijoje imtasi priemonių skatinti ir palengvinti aukštos kvalifikacijos užsienio kalbų mokytojų rengimą ir įdarbinimą. Regioninių ir mažumų kalbų

mokytojų stengiamasi pritraukti Baskų krašte, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Danijoje, Ispanijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Ukrainoje, tikėtina priežastis – regioninių ir mažumų kalbų atgimimas ir jų vartojimo skatinimas. Tačiau nei vienoje iš apklaustų šalių ir regionų neužsiminta apie aktyvias imigrantų kalbų mokytojų paieškas.

2.4 Kalbos viduriniame ugdyme

Daugiakalbystei skirtuose Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentuose pabrėžiamas poreikis moksleiviams, pereinantiems į vidurinį ugdymo etapą, kalbų mokymąsi tęsti atsižvelgiant į pradžios mokykloje pasirinktas kalbas, didinti jų skaičių ir gerinti gebėjimus bendrauti šiomis kalbomis, taip pat atsižvelgiant į ateities įsidarbinimo ir tęstinio ar aukštojo mokslo galimybes.

Pagal Europos Tarybos 98 (6) rekomendaciją, pagrindinis kalbų mokymosi uždavinys vidurinėje mokykloje turėtų būti:

toliau gerinti bendravimo standartą, kurį turi pasiekti moksleiviai, kad galėtų efektyviai vartoti kalbą, kurios jie mokosi, bendraudami su kitais tos kalbos vartotojais kasdienėje veikloje, kurti socialinius ir asmeninius ryšius ir išmokyti suprasti ir gerbti kitų žmonių kultūras ir įpročius.

Apskritai, vidurinėse mokyklose turėtų būti siūloma mokytis įvairesnių kalbų, suteikiant moksleiviams galimybę mokytis daugiau nei vienos Europos ar kitos kalbos. Pasiekimų stebėseną turėtų būti atliekama naudojantis Europos standartais, kur reikalinga, turėtų būti pripažįstami ir daliniai gebėjimai. Rekomenduojama plačiau taikyti integruotą dalyko ir kalbos mokymą (CLIL). Mokytojų kvalifikacijos gerinimas ir judumas (mobilumas), tarptautinių tinklų steigimas ir šalių bendradarbiavimas rengiant jungtinius projektus taip pat laikomi svarbiais sėkmės komponentais. Rengdami tyrimą stengėmės aprėpti nors ir ne visus, bet daugumą šių aspektų.

Žinoma, palyginti vidurinio ugdymo sistemas įvairiose šalyse yra kur kas sudėtingiau nei pradinio ugdymo. Randasi įvairiausių specializuotų mokyklų, iš kurių moksleiviai gali rinktis, be to, skirtingose šalyse skiriasi žemesniosios ir aukštesniosios vidurinio ugdymo pakopos struktūra (žr. terminų žodyną), skirtingai planuojamos ir kalbų programos. Nepaisant šių iššūkių, mūsų tyrėjams pavyko surinkti duomenų apie visų tipų kalbų mokymo organizavimą ir mokytojų kvalifikaciją 24 šalyse ir regionuose.

Valstybinės kalbos mokymas viduriniame ugdyme – organizavimas

Vidurinio ugdymo lygmenyje valstybinės kalbos mokymas išlieka svarbi pagalba naujai atvykusiems asmenims ir tiems, kurie turi sunkumų suprasti ir bendrauti valstybine kalba. Tyrėjų klausėme tokių pačių klausimų, kaip pradinio ugdymo domene:

- Ar mokymo programos nuoseklios ir aiškios?
- Kokios apimties parama teikiama naujai atvykusiems?
- Ar priimant atliekami diagnostiniai testai?
- Ar vykdoma kalbinių įgūdžių stebėseną?

Rezultatai pateikiami 21 lentelėje.

21 lentelė. Valstybinės kalbos mokymo organizavimas 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	20	bendro pobūdžio	4	nėra	0
Papildoma parama naujai atvykusiems kitakalbiams	pilna	21	dalinė	0	nėra	3
Diagnostinis testavimas priėmimo metu	visiems	9	tik imigrantų vaikams	5	nėra	10
Kalbų įgūdžių stebėseną	nacionaliniu lygmeniu	15	mokyklos lygmeniu	8	nėra	1

Iš mūsų tyrėjų ataskaitų matyti, kad 20 šalių ir regionų turi nuoseklias ir aiškias valstybinės kalbos mokymo programas, o Fryzijoje, Italijoje, Nyderlanduose ir Šiaurės Airijoje mokymo programos yra bendro pobūdžio. 21 šalyje ir regione naujai atvykusieji asmenys mokomi valstybinės kalbos prieš prasidedant arba jau prasidėjus pagrindiniam lavinimui; Danijoje, Italijoje ir Ukrainoje parama neteikiama. Paramos pobūdis ir įtaka mokinių akademiniam pasiekimui tirtini išsamiau. Kaip ir pradiniam ugdyme, gana nedaug šalių ir regionų taiko poreikiais pagrįstą diagnostinį valstybinės kalbos gebėjimų patikrinimą visiems vidurinę mokyklą pradedantiems moksleiviams. Tai – Anglija, Bosnija ir Hercegovina, Katalonija, Lenkija, Portugalija, Prancūzija, Škotija, Ukraina ir Velsas. Kitos penkios šalys ir regionai – Bulgarija, Ispanija, Lietuva, Vengrija ir Baskų kraštas, taiko diagnostinius testus tik imigrantų kilmės mokiniams. Šių testų pobūdis ir tai, kiek jų rezultatus atsižvelgiama formuojant mokymo programas ir teikiant jau esamą paramą, taip pat tirtini toliau. Kaip ir pradiniam ugdyme, taip ir čia vykdoma nuolatinė valstybinės kalbos įgūdžių stebėseną: 15-oje šalių ir regionų tai daroma nacionaliniu lygmeniu, aštuoniuose – vietos lygmeniu. Danijoje valstybinės kalbos įgūdžių stebėseną viduriniame ugdyme nevyksta.

Užsienio kalbos viduriniame ugdyme

22-oje lentelėje pateikiama užsienio kalbų mokymo organizavimo vidurinėse mokyklose apžvalga. Respondentų klausėme apie:

- tikslines grupes,
- mokomų kalbų skaičių ir ar šios kalbos privalomos,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (CEFR),
- valstybės finansavimą.

22 lentelė. Užsienio kalbų mokymo organizavimas 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Privalomų kalbų skaičius (žemesnėje vidurinio ugdymo pakopoje)	dvi	13	viena	11	nėra	0
Privalomų kalbų skaičius (aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje)	dvi	14	viena	10	nėra	5
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	20	bendro pobūdžio	4	nėra	0
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	atskirose mokyklose	14	nėra	9
Tikslinės grupės	visos	24	ribojama	0	neapibrėžta	0
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	23	iš dalies per mokyklos valandas	1	kaip užklasinė veikla	0
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	19	5–10 mokinių	5	>10 mokinių	0
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	11	mokyklos lygmeniu	13	nėra	1
Pasiekimų lygis	remiasi CEFR	13	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytomis normomis	7	nėra	4
Valstybės finansavimas	pilnas	24	dalinis	0	nėra	0

Kaip ir tikėtasi, visos šalys ir regionai teikia užsienio kalbų mokymą ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje. Reikšmingų skirtumų esama kalbant apie privalomų užsienio kalbų skaičių, kalbų pasiūlos įvairovę, kalbų įgūdžių stebėseną, CLIL taikymą ir CEFR taikymą vertinant mokinių pasiekimus.

Dvidešimtyje šalių, kaip teigiama, parengtos aiškios ir nuoseklios mokymo programos, tik Nyderlanduose, Šiaurės Airijoje, Prancūzijoje ir Italijoje programos yra bendro pobūdžio. Pradinio ugdymo domene vienoje šalyje, Ispanijoje, užfiksuota, kad integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas (CLIL) taikomas plačiai, vidurinio ugdymo domene šią garbę prisiima Prancūzija, 13-oje šalių ir regionų esama pavienių iniciatyvų, 9-iose šalyse, kaip teigiama, CLIL iš viso netaikomas. Integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo (CLIL) taikymas visiems kalbų tipams plačiau nagrinėjamas 2.5 skyriuje. Apskritai, užsienio kalbų mokymui netaikoma ypatingų grupės dydžio reikalavimų, nors Bulgarija, Danija, Graikija, Lietuva ir Rumunija teigia, kad kai kuriems kursams pradėti reikia surinkti mažiausiai penkių asmenų grupę, ypač tai pasakytina apie neprivalomus rečiau vartojamų kalbų kursus. Vienuolika šalių ir regionų vykdo kalbų įgūdžių stebėseną nacionaliniu lygiu, trylika – mokyklos lygiu.

23-oje lentelėje pateiktas privalomų užsienio kalbų skaičiaus palyginimas vidurinėse mokyklose.

Nors žemesnėje vidurinio ugdymo pakopoje dviejų užsienio kalbų privaloma mokytis 14-oje šalių ir regionų, aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje šis skaičius mažėja iki 9 šalių ir regionų. Danijoje, Fryzijoje, Italijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose ir Ukrainoje reikalavimai sumažinami nuo dviejų iki vienos privalomos užsienio kalbos, Graikijoje – nuo dviejų iki nė vienos. Vengrijoje ir Šveicarijoje reikalavimai padidinami nuo vienos iki dviejų užsienio kalbų. Vienintelės šalys ir regionai, kuriuose dvi užsienio kalbos privalomos ir žemesnėje, ir aukštesnėje pakopoje yra Austrija, Estija, Lenkija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija ir Šveicarija. Anglijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Velse žemesnėje vidurinio ugdymo pakopoje privaloma viena užsienio kalba, bet aukštesnėje pakopoje šios šalys ir regionai, kaip ir Graikija, atsiduria tarp tų, kuriose neprivaloma nė viena užsienio kalba. Škotijoje mokytis kalbų siūloma ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje, tačiau tai neprivaloma. Nežiūrint to, dauguma moksleivių vidurinio ugdymo pakopoje mokosi užsienio kalbos.

23 lentelė. Privalomų kalbų skaičius 24 šalių ir regionų žemesnėje ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje

Privalomų kalbų skaičius	Privalomos dvi kalbos	Privaloma viena kalba	Neprivaloma nė viena kalba
Žemesnioji vidurinio ugdymo pakopa	Austrija, Danija, Estija, Fryzija, Graikija, Italija, Lenkija, Lietuva, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Ukraina	Anglija, Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija), Katalonija, Š. Airija, Škotija, Šveicarija, Velsas, Vengrija	
Aukštesnioji vidurinio ugdymo pakopa	Austrija, Bulgarija, Estija, Lenkija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Šveicarija, Vengrija	Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Fryzija, Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija), Italija, Katalonija, Lietuva, Nyderlandai, Ukraina	Anglija, Graikija, Š. Airija, Škotija, Velsas

Kaip ir tikėtasi, dalyvaujančių šalių ir regionų vidurinio ugdymo sistemoje užsienio kalbų pasiekimų tikslai yra kur kas labiau suderinti su *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR) nei pradiniam ugdyme, 13-oje šalių ir regionų aiškiai įvardyta, koks lygis turi būti pasiektas.

Nustatyti standartai pateikiami 24 lentelėje.

24 lentelė. CEFR užsienio kalbų (UK) mokymosi pasiekimų tikslai 13-oje šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Šalis/ regionas	Vidurinio ugdymo pabaigoje reikiamas pasiekti kalbos mokėjimo lygis
Austrija	B2
Baskų kraštas	B1
Bulgarija	B1–B2 – pirmosios UK; A1 – antrosios UK
Danija	B2
Estija	Žemesnėje pakopoje: pirmoji UK – B1; antroji UK – A2 Aukštesnėje pakopoje: dvi užsienio kalbos B lygiu (B1 arba B2)
Prancūzija	B2 – pirmosios užsienio kalbos; B1 – antrosios užsienio kalbos A2/B1 – trečiosios užsienio kalbos
Fryzija	Priklausomai nuo mokyklos tipo, svyruoja tarp A1 ir B2 (arba skaitymo C1)
Vengrija	Pirmosios užsienio kalbos: B1 arba B2; antrosios užsienio kalbos: B1
Lietuva	Žemesnėje pakopoje: pirmoji UK – B1; antroji UK – A2 Aukštesnėje pakopoje: atsižvelgiant į pasiekimus žemesnėje pakopoje: B2, B1 arba A2
Nyderlandai	Priklausomai nuo mokyklos tipo, svyruoja tarp A1 ir B2 (arba skaitymo C1)
Portugalija	Lygis svyruoja tarp A.2.2 ir B.1.2
Rumunija	B2
Šveicarija	Ciuricho ir Ženevos kantonuose: B2.

Panašu, kad B2 lygis yra bendrai pripažįstamas pirmosios užsienio kalbos mokėjimo lygis, B1 – antrosios. *SurveyLang* tyrimo rezultatai kiek vėliau šiais metais turėtų atskleisti, kaip šis siekis įgyvendinamas praktikoje.

Regioninės ir mažumų kalbos viduriniame ugdyme

Pagal *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* (ECRML) ir nacionalinius įsipareigojimus šalys ir regionai vis dar yra įsipareigoję mokyti regioninių ir mažumų kalbų kaip dalyko ir mokyti kitus dalykus šiomis kalbomis. Tyrėjų klausėme panašių klausimų, kaip ir apie užsienio kalbas:

- tikslines grupes,
- mokymo programos aiškumą ir nuoseklumą,
- integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo paplitimą,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį,
- valstybės finansavimą.

Regioninių ir mažumų kalbų mokoma 19-os šalių ir regionų vidurinio ugdymo sistemoje, rezultatai pateikti 25 lentelėje.

25 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymo organizavimas 19 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	18	ribojama	1	neapibrėžta	0
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	16	bendro pobūdžio	3	nėra	0
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	10	atskirose mokyklose	8	nėra	1
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	15	iš dalies per mokyklos valandas	3	kaip užklausinė veikla	1
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	13	5–10 mokinių	1	>10 mokinių	5
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines/ regionines standartizuotas priemonės	10	pagal mokyklos turimas priemonės	8	nėra	1
Pasiekimų lygis	remiasi šalies/regiono normomis	14	remiasi mokyklos nustatytais normomis	3	nėra	2
Valstybės finansavimas	pilnas	19	dalinis	0	nėra	0

Šalys ar regionai, kuriuose nemokoma regioninių ir mažumų kalbų, yra Anglija, Danija, Estija, Graikija ir Lenkija. Iš 19-os šalių ir regionų, kuriuose šių kalbų mokoma, CLIL plačiai taikomas dešimtyje, atskirose mokyklose – aštuoniose, ir tik Prancūzijoje ir Bulgarijoje, kaip pranešama, šių kalbų mokoma tik kaip dalykų. Užsiėmimai atviri visiems moksleiviams, išskyrus Bulgarijoje, kur šių kalbų mokomi tik gimtakalbiai. Užsiėmimai vyksta per mokyklos valandas, išskyrus Austriją, Bosniją ir Hercegoviną ir Bulgariją, kur užsiėmimai vyksta iš dalies per mokyklos valandas, iš dalies kaip užklausinė veikla. 13-oje šalių ir regionų nėra jokių grupės dydžio reikalavimų, tačiau Škotijoje norint suformuoti grupę reikia mažiausiai 5 mokinių, o Austrijoje, Bulgarijoje, Prancūzijoje, Šiaurės Airijoje ir Rumunijoje – mažiausiai 10 mokinių. 18-oje šalių ir regionų vyksta nuolatinė įgytų kalbinių gebėjimų stebėseną naudojantis nacionalinėmis ir regioninėmis arba mokyklos turimomis priemonėmis, tik Italijoje stebėseną nevyksta. Kitaip nei visose kitose šalyse ir regionuose, pasiekimų lygmuo nenustatytas tik Austrijoje ir Velse. Visų šalių ir regionų moksleiviai šių kalbų mokosi nemokamai.

Imigrantų kalbos viduriniame ugdyme

Padidėjus judumui ir migracijai į Europą ir jos viduje, dramatiškai išaugo Europos mokyklose vartojamų „imigrantų kalbų“ skaičius, o daugeliui mokinių mokyklos dėstymo kalba yra tik antroji. Europos dokumentuose siekiama pabrėžti, kaip svarbu klasėje vertinti visas kalbas ir kultūras. Europos Tarybos 98 (6) rekomendacijoje valstybės narės skatinamos užtikrinti, kad:

būtų vienodai gerbiamos visos kalbos ir kultūros, kad kiekvienos bendruomenės vaikai turėtų galimybę plėtoti žodinius ir rašytinius savo bendruomenės kalbos gebėjimus, o kartu ir išmokti suprasti ir vertinti kitas kalbas ir kultūras.

2008 m. Europos Komisijos *Žaliojoje knygoje „Migracija ir judumas“* minima 77/486/CEE direktyva, pagal kurią valstybės narės turi:

bendradarbiaudamos su kilmės valstybėmis skatinti su įprasta mokymo programa suderintą gimtosios kalbos ir kilmės šalies kultūros mokymą.

EKL tyrimu siekiame apžvelgti, kiek valstybės narės suteikia galimybių imigrantams ir kitiems asmenims mokytis šių kalbų. Kaip matėme ikimokykliniame ugdyme ir pradiniame ugdyme, kelios šalys ir regionai sistemingai suteikia šių pasirinkimo galimybę (trys ikimokykliniame ugdyme ir penkios pradiniame ugdyme), o viduriniame ugdyme teigiamai atsakė aštuonios iš 24 šalių ir regionų. Tai Anglija, Austrija, Danija, Estija, Nyderlandai, Škotija, Šveicarija ir Prancūzija.

Imigrantų kalbų apžvalga šiose šalyse pateikiama 26-oje lentelėje, atsižvelgiant į:

- tikslines grupes,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (CEFR),
- valstybės finansavimą.

26 lentelė. Imigrantų kalbų mokymo organizavimas 8 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	3	bendro pobūdžio	3	nėra	2
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	atskirose mokyklose	2	nėra	5
Tikslinės grupės	visos	4	tik gimtakalbiai	3	neapibrėžta	1
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	1	iš dalies per mokyklos valandas	1	kaip užklausinė veikla	6
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	4	5–10 mokinių	2	>10 mokinių	2
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	1	pagal mokyklos turimas priemones	5	nėra	2
Pasiekimų lygis	remiasi šalies normomis	2	remiasi mokyklos nustatytais normomis	3	nėra	3
Valstybės finansavimas	pilnas	5	dalinis	2	nėra	1

Iš 8 šalių ir regionų, kuriuose mokoma imigrantų kalbų, Anglijoje, Danijoje, Nyderlanduose ir Prancūzijoje turkų ir arabų kalbų, kaip užsienio kalbos, gali mokytis ne tik šių kalbų kilmės mokiniai, bet ir visi vidurinių mokyklų moksleiviai. Tokį modelį reikėtų išryškinti kaip gerosios praktikos pavyzdį, kuriuo turėtų sekti ir kitos šalys ir regionai. Prancūzija yra vienintelė šalis, kurioje integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) yra plačiai paplitęs, kai kuriose Austrijos ir Šveicarijos vietovėse CLIL taip pat taikomas. Nyderlanduose imigrantų kalbos įtrauktos į mokymo programą per mokyklos valandas, o Anglijoje ir Šveicarijoje (tik Ciuriche) šių kalbų mokoma iš dalies per mokyklos valandas, kitose šalyse ir regionuose – per užklausinės veiklos valandas. Anglijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje ir Škotijoje nėra jokių grupės dydžio reikalavimų, Danijoje ir Šveicarijoje reikia mažiausiai penkių mokinių, norint sudaryti grupę, Austrijoje ir Estijoje – dešimties. Anglijoje kalbų įgūdžių stebėseną atliekama naudojantis nacionaliniais standartizuotais testais; Austrijoje, Danijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje ir Šveicarijoje – mokyklų turimomis priemonėmis; o Estijoje ir Škotijoje stebėseną nevyksta. Estija ir Nyderlandai yra vienintelės šalys, kuriose reikalaujamas pasiekimų lygis nustatytas šalies mastu. Valstybė pilnai finansuoja imigrantų kalbų mokymą Anglijoje, Austrijoje, Danijoje,

Nyderlanduose ir Škotijoje. Prancūzijoje ir Šveicarijoje mokymą finansuoja imigrantų moksleivių kilmės šalys, o Estijoje mokymą finansuoja mokinių tėvai ar globėjai. Vienintelės šalys, kuriose imigrantų kalbų mokoma ir pradiniam, ir viduriniame ugdyme yra Austrija, Danija, Prancūzija ir Šveicarija.

Kitų kalbų nei valstybinė kalba apžvalga viduriniame ugdyme

Po pradinio ugdymo tampa sudėtinga atskirti užsienio, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų pasiūlą, nes mažėja apribojimų tikslinėms grupėms ir *kitas kalbas nei valstybinę* gali rinktis vis daugiau moksleivių nepriklausomai nuo jų kilmės ir kalbos. Nepaisant to, pasistengėme išlaikyti pradinę skirtį tarp užsienio, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų, kurią taikėme apibūdinami kalbų pasiūlą ikimokykliniame ir pradiniam ugdyme, tačiau pripažįstame, kad šios kategorijos nėra neginčijamos. 27-oje lentelėje pateikiama lyginamoji regioninių ir mažumų, užsienio ir imigrantų kalbų pasiūlos apžvalga 24 šalyse ir regionuose, remiantis mūsų tyrėjų ataskaitomis.

27 lentelė. Lyginamoji regioninių ir mažumų, užsienio ir imigrantų kalbų pasiūlos apžvalga 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme (užsienio kalbos, pateiktos kursyvu, siūlomos tik aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje)

Šalis/regionas	(Daugiausia) RM kalbos	(Daugiausia) užsienio kalbos	(Daugiausia) imigrantų kalbos
Austrija	Burgenlando kroatų, čekų, rumunų, slovaku, slovenų, vengrų	Privalomos dvi iš anglų, prancūzų, italų, ispanų	Albanų, bosnių, kroatų, serbų, lenkų, rusų, turkų
Baskų kraštas	Baskų	Privalomos anglų, vokiečių Pasirenkamos arabų, italų, prancūzų, rusų, turkų	–
Bosnija ir Hercegovina	Bosnių, kaip kitos valstybinės kalbos	Privalomos anglų, vokiečių Pasirenkamos arabų, italų, prancūzų, rusų, turkų	–
Bulgarija	Armėnų, hebrajų, romų, turkų	Privalomos 1–2 iš anglų, čekų, ispanų, italų, japonų, korėjiečių, kroatų, lenkų, prancūzų, rumunų, rusų, serbų, slovaku, vokiečių Pasirenkamos kitos iš aukščiau išvardytų	–
Katalonija	Katalonų – visur, araniečių oksitanų – Arano slėnyje	Privalomos viena iš anglų, prancūzų, kartais vokiečių ir italų Pasirenkamos senoji graikų, lotynų ir kitos	–
Danija	–	Privaloma anglų Pasirenkamos ispanų, italų, japonų, kinų, lotynų, prancūzų, rusų, senoji graikų, vokiečių	arabų, turkų
Anglija	–	Privalomos iki 14 metų amžiaus viena kalba. Tai gali būti bet kuri iš akredituotų dabartinių kalbų. Dažniausios kalbos yra prancūzų, vokiečių, ispanų, tačiau siūlomos ir arabų, italų, japonų, mandarinų, lenkų, portugalų, rusų, turkų ir urdų.	Arabų, kinų, urdų
Estija	–	Privalomos dvi iš anglų, prancūzų, rusų, vokiečių	Kinų, suomių, švedų
Prancūzija	<i>alzaso/vokiečių, baskų, Baskų, bretonų, katalonų, korsikų, oksitanų, moselanų, kreolų, taičio, melaniziečių kalbos (Ajié, Drehu, Nengone, Paici)</i>	Privalomos dvi iš devyniolikos: anglų, ispanų, italų, portugalų, rusų, vokiečių, arabų, danų, graikų, hebrajų, japonų, kinų, lenkų, lotynų, norvegų, olandų, senovės graikų, švedų, turkų. Kitos kalbos, pvz. regioninės, yra pasirenkamos.	arabų, kroatų, italų, portugalų, serbų, ispanų ir turkų
Fryzija	Fryzų tik Fryzijoje	Žr. Nyderlandai	–

Šalis/regionas	(Daugiausia) RM kalbos	(Daugiausia) užsienio kalbos	(Daugiausia) imigrantų kalbos
Graikija	–	Privaloma anglų Pasirenkamos prancūzų, vokiečių	–
Vengrija	Romų, bojašų	Privalomos 1–2 iš anglų, ispanų, italų, kinų, lotynų prancūzų, rusų, vokiečių	–
Italija	Albanų, Franko-Provensalio, furilų, graikų, katalonų, kroatų, ladinų, oksitanų, prancūzų, sardinų, slovėnų, vokiečių	Privaloma anglų ir kita užsienio kalba	–
Lietuva	Rusų, lenkų, hebrajų, baltarusių	Privaloma viena iš anglų, prancūzų, vokiečių Pasirenkamos kitos kalbos	–
Nyderlandai	Fryzų tik Fryzijoje	Privaloma anglų ir viena kita kalba <i>aukščiausioje vidurinio ugdymo pakopoje</i> Pasirenkamos ispanų, italų, kinų, lotynų, prancūzų, rusų, senovės graikų, vokiečių	Arabų, turkų
Š. Airija	Airių	Privaloma viena iš ispanų, prancūzų, vokiečių	–
Lenkija	–	Privalomos dvi iš anglų, ispanų, italų, prancūzų, rusų, vokiečių	–
Portugalija	Mirandų	Privalomos dvi iš anglų, ispanų, graikų, lotynų, prancūzų, vokiečių	–
Rumunija	Bulgarų, italų, kroatų, lenkų, romų, rusų lipovanų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių, vengrų	Privalomos 2 iš anglų, ispanų, italų, portugalų, prancūzų, rusų, vokiečių	–
Škotija	Škotijos gėlų	Privaloma/pasirenkama viena iš prancūzų, vokiečių ar ispanų, italų ir kinų	Kinų, rusų, urdų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Valensų tik Valensijoje	Privaloma viena iš anglų, prancūzų, vokiečių	
Šveicarija	Prancūzų, vokiečių, italų kaip kitos valstybinės kalbos	Privalomos 1–2 iš anglų, graikų, ispanų, lotynų	Ciuriche: albanų, bosnių, graikų, ispanų, italų, kinų, korėjiečių, kroatų, kurdų, portugalų, prancūzų, rusų, serbų, slovėnų, suomių, švedų, turkų, vengrų Ženevoje: albanų, arabų, ispanų, italų, portugalų, turkų
Ukraina	Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, hebrajų, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių	Privalomos 1–2 iš anglų, ispanų, prancūzų ar vokiečių priklausomai nuo mokyklos Pasirenkamos armėnų, čekų, korėjiečių, turkų, vietnamiečių kaip papildomos kalbos	–
Velsas	Valų	Privaloma viena iš ispanų, prancūzų, vokiečių	–

Dažniausiai sutinkamos kalbos yra anglų, vokiečių ir prancūzų, nors mokoma ir kitų Europos kalbų, kaip ispanų ir italų. Kai kurios imigrantų kalbos, kaip arabų, kroatų, lenkų, rusų ir turkų taip pat siūlomos kaip pasirenkamos užsienio kalbos, o arabų ir turkų kalbos Prancūzijos ir Nyderlandų vidurinėse mokyklose tvirtai įsitvirtinusios kaip egzaminų dalykai. Prancūzijoje siūloma mokytis daugiausiai kalbų ir visi moksleiviai gali rinktis iš didelės kalbų įvairovės – šiuolaikinių Europos kalbų, populiarių Azijos kalbų, kaip japonų ar kinų, taip pat regioninių ir mažumų kalbų ir imigrantų kalbų. Tyrimo duomenimis, Austrijoje ir Nyderlanduose taip pat sutinkama įvairi kalbų pasiūla. Rusų kalba, žinoma, plačiai paplitusi Rytų Europos šalyse arba kaip regioninė ir mažumų kalba, arba kaip užsienio kalba. Anglijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Velse dažniausiai siūloma mokytis ispanų, prancūzų ir vokiečių kalbų, nors galima rinktis ir iš imigrantų kalbų, kartais kaip – pagrindinio ugdymo, bet paprastai kaip vadinamojo *papildomo* ugdymo dalykų.

Mokytojų kvalifikacija ir profesinis tobulėjimas viduriniame ugdyme

Mokytojų kvalifikacijai ir profesiniam tobulėjimui, pagal mūsų tyrėjų ataskaitas, kaip ir tikėtasi, vidurinėse mokyklose keliami didesni reikalavimai nei pradinėse. EKL tyrime klausėme apie:

- mokytojų kvalifikaciją,
- mokytojų rengimą ir kvalifikacijos kėlimą,
- užsienio kalbų mokytojų judumą,
- reikalaujamą kalbos mokėjimo lygį,
- priemonės pritraukti daugiau trūkstamų mokytojų.

28-oje lentelėje pateikti visų keturių tipų kalbų rezultatai visų šalių viduriniame ugdyme bendrai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ne visose šalyse ar regionuose mokoma visų keturių tipų kalbų, tai ypač pasakytina apie žemus imigrantų kalbų rezultatus, šių kalbų mokoma tik aštuoniose šalyse ir regionuose.

28 lentelė. Mokytojų kvalifikacija ir profesinis tobulėjimas 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	VK	RMK	UK	IK	Atsakymai	VK	RMK	UK	IK	Atsakymai	VK	RMK	UK	IK
Mokytojų kvalifikacija	kvalifikuoti kalbos mokytojai	23	16	22	3	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	1	3	2	3	nequalifikuoti mokytojai	0	5	0	18
Mokytojų rengimas	kalbos kaip dalyko	22	17	22	3	bendras	2	2	2	2	nėra	0	5	0	19
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	kalbos kaip dalyko	19	14	20	3	bendras	5	5	4	5	nėra	0	5	0	16
Kalbos mokėjimo lygis	remiasi CEFR	4		8	–	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	13		13	–	neapibrėžta	7	–	4	–
Priemonės padidinti trūkstamų mokytojų skaičių	struktūrinės priemonės	7	8	10	1	kampanijos	2	0	1	1	netaikoma	15	16	13	22
Mokytojų judumas	struktūrinės programos	–	–	2	–	remiama pagal poreikį	–	–	17		nėra	–	–	5	–

23-ose iš 24 šalių ir regionų valstybinės kalbos moko kvalifikuoti kalbos mokytojai ir tik vienintelėje Estijoje tokią paramą teikia bendrosios kvalifikacijos mokytojai. Taip pat organizuojamos ir mokytojų rengimo bei mokytojų kvalifikacijos kėlimo programos. 17-oje šalių ir regionų iš negimtakalbių valstybinės kalbos mokytojų reikalaujama būti pasiekus tam tikrą valstybinės kalbos mokėjimo lygį, nors tik keturiose šalyse ir regionuose aiškiai įvardyti CEFR lygiai: Baskų krašte – B2, Estijoje – C1, Italijoje – C2 ir Šveicarijoje (Ciuriche ir Tičine) – C2. Septyniose šalyse ir regionuose nenustatyta jokių standartų.

Užsienio kalbų mokytojų kvalifikacija taip pat gera, tik Estijoje ir Šiaurės Airijoje užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos mokytojai, tačiau, kaip pranešama, Italijoje ir Graikijoje mokytojų rengimas taip pat labiau bendro pobūdžio nei orientuotas į kalbos kaip dalyko mokymą. Viduriniame ugdyme teikiama šiek tiek daugiau struktūrinės paramos mokytojų judumui skatinti nei pradiniam ugdyme. Austrijoje ir Katalonijoje, kaip teigiama, mokytojai užsienyje praleidžia vieną semestrą ir tai įeina į mokytojų rengimo ar kvalifikacijos kėlimo programas. Kitos 17 šalių ir regionų finansiškai remia mokytojų mobilumo iniciatyvas. Lieka tik Estija, Italija, Portugalija, Prancūzija ir Rumunija – šalys, kuriose mokytojai turi mažiau galimybių praleisti šiek tiek laiko atitinkamoje tikslinės kalbos šalyje. Pagal ES ir ET rekomendacijas daugelio šalių ir regionų užsienio kalbų mokytojai turi būti pasiekę tam tikrą užsienio kalbos mokėjimo lygį, aštuoniose šalyse ir regionuose matuojamą pagal CEFR lygius, kaip parodyta 29 lentelėje.

29 lentelė. Kalbos mokėjimo reikalavimai užsienio kalbų mokytojams 9 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Šalys/regionai	Kalbos mokėjimo lygis, reikalaujamas iš vidurinio ugdymo užsienio kalbų mokytojų
Austrija	C1
Baskų kraštas	B2
Bulgarija	B2–C1
Katalonija	C1–C2
Estija	C1
Prancūzija	B2
Vengrija	C1
Rumunija	C1
Šveicarija	Ciuricho kantone: C2

Dažniausiai reikalaujama C1 lygio, nors Prancūzijoje ir Baskų krašte tinkamu laikomas ir B2 lygis, tačiau Katalonijoje ir Šveicarijoje (Ciuriche) reikalavimai aukštesni, iš mokytojų čia tikimasi C2 lygio.

Regioninių ir mažumų kalbų mokytojai visose šalyse ir regionuose yra kvalifikuoti, išskyrus Fryziją, kur užsiėmimus veda bendrosios kvalifikacijos mokytojai. Visose šalyse ir regionuose taip pat organizuojamas mokytojų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas.

Tik Austrijoje, Danijoje ir Nyderlanduose kvalifikuoti kalbų mokytojai veda imigrantų kalbų pamokas, o Estijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje įdarbinti bendrosios kvalifikacijos mokytojai.

Kaip ir pradiniam ugdyme, daugelyje šalių ir regionų jaučiamas mokytojų trūkumas ir taikomos specialios priemonės pritraukti profesionalius tinkamos kvalifikacijos mokytojus ir paskatinti žmones rinktis kalbų mokytojo profesiją. Šalys, kuriose, kaip pranešama, vykdomos panašios kampanijos mokytojams, išvardytos 30 lentelėje.

30 lentelė. Šalys ir regionai, kuriuose aktyviai stengiamasi pritraukti trūkstamus kalbų mokytojus

VK mokytojai	UK mokytojai	RMK mokytojai	IK mokytojai
Anglija	Anglija	Baskų kraštas	Anglija
Baskų kraštas	Baskų kraštas	Fryzija	Škotija
Estija	Bulgarija	Ispanija	
Fryzija	Fryzija	Rumunija	
Nyderlandai	Lietuva	Šiaurės Airija	
Rumunija	Nyderlandai	Škotija	
Šiaurės Airija	Rumunija	Šveicarija	
Škotija	Škotija	Velsas	
Šveicarija	Šveicarija		
	Velsas		
	Vengrija		

Škotija yra vienintelis regionas, kuriame, kaip pranešama, aktyviai stengiamasi pritraukti visų kategorijų kalbų mokytojus, o Anglijoje, Baskų krašte, Rumunijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje pasitelkiamos priemonės padidinti kalbų mokytojų pasiūlą trijose iš keturių kalbų kategorijų.

2.5 Lyginamoji rezultatų ikimokykliniame, pradiniam ir viduriniame ugdyme apžvalga

Šiame skyriuje pateikiama lyginamoji apžvalga pagal tris svarbias ES ir ET dokumentuose pabrėžiamas sritis:

- integruotą dalyko ir kalbos mokymą (CLIL),
- užsienio kalbų mokytojų judumą,
- bendrą daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pripažinimą mokyklose.

Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)

Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) apima tokių dalykų, kaip gamtos mokslai ar geografija, mokymą kita kalba. Šis metodas labai skatinamas kaip veiksmingas komunikacinės kompetencijos vystymo būdas. Keliose vietose jau buvo užsiminta apie CLIL taikymą pradiniam ir viduriniame ugdyme, 31-oje lentelėje pateikiame bendrus abiejų domenų rezultatus. Klausėme tyrėjų, kiek CLIL paplitęs jų šalyse ar regionuose – plačiai taikomas, vietos lygmeniu ar iš viso netaikomas. Bendras šalių ir regionų skaičius, kuriuose mokoma atitinkamo tipo kalbų, nurodytas skliausteliuose.

31 lentelė. Bendras šalių ir regionų, kuriuose CLIL taikomas pradiniam ir viduriniame ugdyme, skaičius

Šalis/ regionas	Pradinis ugdymas			Vidurinis ugdymas		
	UK (23)	RMK (22)	IK (5)	UK (24)	RMK (19)	IK (8)
Plačiai taikoma	1	12	1	1	10	1
Atskirose mokyklose	13	6	3	14	8	2
Nėra	9	4	1	9	1	5

Kaip ir tikėtasi, CLIL pirmiausia paplitęs regioninių ir mažumų kalbų mokyme, nes šios kalbos paprastai būna mokinių namų kalbos, todėl mokiniai gali laisvai jomis bendrauti. Užsienio kalbų klasėse, kadangi mokinių komunikacinė kompetencija žemesnė, vos keletas šalių ir regionų plačiai taiko šį metodą: tik Ispanija pradiniam ugdymui ir Prancūzija – viduriniame. Vis dėlto, tai, kad 13 šalių ir regionų praneša vietos lygmeniu taikantys CLIL pradiniam ugdymui, o 14 – viduriniame, leidžia manyti, kad esama įvairių gerosios praktikos pavyzdžių, ir būtų naudinga atlikti daugiau lyginamųjų tyrimų apie CLIL taikymą, mokytojų profesinį tobulėjimą ir sukurtas mokymo priemones. Iš tų keleto šalių ir regionų, kuriuose mokoma imigrantų kalbų, Ispanija vėlgi praneša apie plačiai paplitusį CLIL taikymą pradiniam ugdymui, Prancūzija – viduriniame. Tai leidžia manyti, kad šios šalys turi sukaupusios nemažai patirties šioje srityje.

Užsienio kalbų mokytojų judumas

Mokytojų judumas itin skatinamas *Mokymosi visą gyvenimą programoje (angl. LLP)*. EKL apklausoje tyrėjų buvo klausiama apie jų šalyse ir regionuose mokytojų rengimo ar kvalifikacijos kėlimo metu mokytojams teikiamas galimybes nuvykti į atitinkamas šalis, kuriose vartojamos jų norimos dėstyti kalbos. Tyrėjų klausėme, ar:

- šios programos integruotos į mokytojų profesinio tobulėjimo programas ir mokytojai bent vieną trimestrą praleidžia atitinkamoje šalyje;
- šios programos nėra integruotos, bet skatinamos ir finansuojamos atskiros mokytojų iniciatyvos;
- nei vienas iš aukščiau paminėtų variantų.

Rezultatai pateikti 32 lentelėje.

32 lentelė. Užsienio kalbų mokytojų judumo 24 šalių ir regionų pradiniam ir viduriniame ugdyme apžvalga

	Pradinis ugdymas	Vidurinis ugdymas
Struktūrinės programos – bent vienas trimestras praleidžiamas atitinkamoje šalyje	Katalonija, Šveicarija	Austrija, Ispanija, Katalonija, Šveicarija
Remiamos atskiros iniciatyvos	Anglija, Austrija, Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Estija, Graikija, Ispanija, Lenkija, Lietuva, Škotija, Ukraina, Vengrija	Anglija, Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Danija, Fryzija, Graikija, Lenkija, Lietuva, Nyderlandai, Šiaurės Airija, Škotija, Ukraina, Velsas, Vengrija
Nėra	Bulgarija, Fryzija, Italija, Nyderlandai, Portugalija, Rumunija, Prancūzija, Šiaurės Airija, Velsas	Estija, Italija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija

Katalonija ir Šveicarija yra vienintelės šalys (regionai), vykdančios struktūruotas judumo programas ir pradiniam, ir viduriniame ugdyme, bet pusė apklaustų šalių remia atskiras mokytojų iniciatyvas abiejuose ugdymo lygmenyse. Stebėtina didelis skaičius šalių ir regionų, neteikiančių paramos mokytojų judumui nei viename iš ugdymo lygmenų, galimos to priežastys yra tolesnių diskusijų objektas.

Bendras daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pripažinimas mokyklose

Įvairiakalbio ar daugiakalbio ugdymo organizavimas ir mokytojų profesinis tobulinimas dirbti daugiakalbystės klasėse yra vienas iš didėjančių Europos visuomeninio švietimo iššūkių. Kai daugumoje klasių sutinkama tiek daug namų kalbų, ES ir ET dokumentuose vis pabrėžiamas poreikis mokantis ir mokant įvairių kalbų pripažinti įvairiakalbį moksleivių repertuarą ir parengti mokytojus klasės darbe tinkamai įvertinti ir pasinaudoti mokinių kalbų įvairove. Sunku tiksliai nustatyti, kiek panašios praktikos yra iš tikrųjų paplitusios, tai galėtų būti atskiro tyrimo tema. Tačiau orientaciniais tikslais paprašėme tyrėjų įvertinti padėtį jų šalyse ar regionuose. Rezultatai pateikti 33 lentelėje.

33 lentelė. Daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pripažinimas ikimokykliniame (IMU), pradiniam (PU) ir viduriniame ugdyme (VU) 24 šalyse ir regionuose (lentelėje pateikiamas šalių ir regionų skaičius)

Pripažinimo lygis	Nuoseklus integruotas požiūris			Neformali parama			Parama neteikiama		
	IMU	PU	VU	IMU	PU	VU	IMU	PU	VU
Pripažįstama mokinių daugiakalbystė ir įvairiakalbis repertuaras	8	11	9	15	11	11	1	2	4
Mokytojai rengiami pasinaudoti mokinių įvairiakalbiu repertuaru	7	8	4	14	12	16	3	4	4

Daugumoje šalių ir regionų visuose ugdymo lygmenyse formaliai ir neformaliai pripažįstama visuomenės daugiakalbystė ir mokinių įvairiakalbis repertuaras, tačiau mokytojų profesinis tobulėjimas vyksta labiau neformaliai, ypač viduriniame ugdyme. Šalys ir regionai, kuriuose, kaip teigiama, laikomasi nuoseklaus integruoto požiūrio yra Ispanija, Rumunija ir Velsas. Anglijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Prancūzijoje ir Škotijoje įvairiakalbystės ir daugiakalbystės pripažinimo lygis yra aukštesnis ikimokykliniame ir pradiniam ugdyme nei viduriniame ugdyme, o Nyderlanduose ir Šveicarijoje daugiakalbystė geriau pripažįstama viduriniame ugdyme.

2.6 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje

Kalbos profesinio mokymo sistemoje

Tęstinis mokymas, paprastai dar vadinamas *profesinio mokymo* (angl. VET) terminu, yra ypač svarbus ES 2020 strategijos komponentas. EK glaudžiai bendradarbiavo su valstybėmis narėmis, kad sustiprintų Europos pozicijas pagal 2002 m. ES tarybos priimtas Kopenhagos proceso nuostatas. 2008 m. komunikate EK pabrėžė mokymosi visą gyvenimą svarbą, profesinio rengimo ir mokymo reikšmę ateities Europai ir poreikį profesinio rengimo ir mokymo institucijose sudaryti sąlygas mokytis kalbų. Su darbu susijusiems kalbų kursams skiriamos ES struktūrinių fondų lėšos.

2010 m. komunikate *Naujas postūmis Europos bendradarbiavimui profesinio mokymo srityje, siekiant paremti strategiją „Europa 2020“*, EK ragina strategiškai rūpintis judumu profesinio mokymo srityje ir rekomenduoja į visus kursus įtraukti mokymosi laikotarpį užsienio šalyse, daugiau susitelkiant ties kalbų mokymusi. Tai ypač taikytina tiems asmenims, kurie rengiasi dirbti tokiose srityse, kaip bankininkystė, turizmas ar tarptautinė prekyba. Lygiai taip pat svarbi ir valstybinės kalbos parama, nes profesinio mokymo institucijos siūlo mokymo programas ir bedarbiams bei naujai atvykusiems asmenims. 1998 m. 98 (6) rekomendacijoje ET taip pat skatino profesiskai orientuotą kalbų mokymąsi ir ragino institucijas teikti kalbų kursus, kurie užtikrintų pusiausvyrą tarp bendrųjų ir profesinių dalykų ir išmokytų studentus dalyvauti tarptautiniuose projektuose bei parengtų juos dirbti pagal pasirinktą profesiją ir pasinaudoti judumo galimybėmis atitinkamoje srityje.

EKL tyrimo uždavinys buvo sužinoti apie kalbų ir programų pasiūlą Europos profesinio mokymo institucijose. Šiam uždaviniui pasiekti mūsų tyrėjų tinklas tiesiogiai surinko pirminius duomenis iš didžiausių profesinio mokymo centrų (iš viso 69 institucijų) iš 67 tyrime dalyvavusių miestų (žr. 4 lentelę 1.5 skyriuje).

Valstybinės kalbos mokymas profesinio mokymo sistemoje

Norėdami išsiaiškinti apie valstybinių kalbų mokymo lygį, mūsų tyrėjai institucijoms uždavė klausimus apie:

- tikslių grupių įvairovę,
- praktikantams siūlomų programų įvairovę,
- mokymo programų aiškumą,
- su darbu susijusių įgūdžių ir bendrosios kvalifikacijos gerinimą,
- finansavimo šaltinius,
- kvalifikacijos kėlimo galimybes darbovietėje,
- ES priemonių naudojimą.

Rezultatai pateikti 34 lentelėje.

34 lentelė. Valstybinės kalbos mokymo organizavimas profesinio mokymo srityje (N=69 institucijos)

Aspektas	Atsakymų	N	Atsakymų	N	Atsakymų	N
Tikslinės grupės	visos	37	ribojama	9	neapibrėžta	23
Mokymo programų įvairovė	įvairios	30	ribota	24	neapibrėžta	15
Mokymo programos aiškumas	nuosekli ir aiški	43	bendro pobūdžio	8	nėra	18
Mokymų pobūdis	su darbu susiję ir bendrieji kursai	34	tik bendrieji kursai	13	tik su darbu susiję kursai	7
Valstybės finansavimas	pilnas	39	dalinis	10	nėra	19
Mokymas komercinėse įmonėse	integruotas	13	neprivalomas	3	nėra	53
Naudojamasi ES priemonėmis	taip	0			ne	69

Surinkti duomenys rodo, kad 30 iš 69 apklaustų profesinio mokymo institucijų siūlo didelę valstybinės kalbos mokymo programų įvairovę nuo pagrindinių bendravimo įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems. 24-iose institucijose pasiūla ribota, 15 institucijų iš viso neteikia tokios paramos. Daugiau nei pusė apklaustų institucijų dirba pagal nuoseklias ir aiškias programas, o 34 institucijos (beveik pusė) siūlo ir su darbu susijusius, ir bendruosius kalbų kursus, kitos septynios – tik su darbu susijusius kalbų kursus. 39-iose institucijose valstybinės kalbos mokymas yra pilnai finansuojamas, dešimtyje – iš dalies finansuojama. Nors ES dokumentuose rekomenduojama sudaryti sąlygas mokytis komercinėse įmonėse, tik 13 iš 69 institucijų teigia šiuo tikslu bendradarbiaujančios su verslu. Panašu, kad nei vienoje iš institucijų nesinaudojama europinėmis priemonėmis, kaip *Europos kreditų sistema* ar *Europass*, skirtomis nustatyti ir pritaikyti mokymosi rezultatus nacionalinėse kalbų programose. Turėtume daryti prielaidą, kad apklaustos institucijos nėra susipažinusios su šiomis priemonėmis.

Kitos kalbos profesinio mokymo sistemoje

Kad išsiaiškintume apie užsienio, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų pasiūlą, institucijų klausėme apie:

- siūlomų kalbų skaičių,
- mokymo programų tipus,
- mokymo programų aiškumą,
- suderinamumą su CEFR (užsienio kalbų mokyme),
- valstybės finansavimą.

Rezultatai pateikti 35 lentelėje.

35 lentelė. Užsienio (UK), regioninių ir mažumų (RMK) ir imigrantų kalbų (IK) rengimo mokymo organizavimas profesinio mokymo sistemoje (N = 69 institucijos)

Kriterijus	Atsakymai	UK	RMK	IK	Atsakymai	UK	RMK	IK	Atsakymai	UK	RMK	IK
Siūlomų kalbų skaičius	>4 kalbos	15	0	1	3–4 kalbos	22	3	1	1–2 kalbos	25	22	2
Programų įvairovė	įvairios	41	17	2	ribota	18	7	2	neapibrėžta	10	45	65
Mokymo programos	nuoseklios ir aiškios	50	18	1	bendro pobūdžio	11	5	3	neapibrėžta	8	46	65
Suderinamumas su CEFR	visiškai suderinta	26	–	–	remiasi nacionalinėmis normomis	27	–	–	neapibrėžta	16	–	–
Valstybės finansavimas	nemokama	38	13	1	iš dalies mokama	22	11	1	mokama	9	45	67

Apskritai, padėtis kalbų mokymo organizavime panaši kaip ir kituose švietimo sektoriuose, kur daugiausiai dėmesio skiriama valstybinių ir užsienio kalbų mokymui, toliau seka regioninės ir mažumų kalbos, o mažiausiai dėmesio tenka imigrantų kalboms.

Užsienio kalbų mokoma 62-ose iš 69 institucijų, kaip teigiama, 15 institucijų moko daugiau nei keturias užsienio kalbas, 22 – tris arba keturias, 25 – vieną arba dvi. Didelė siūlomų programų įvairovė nuo pagrindinių kalbinių įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems sutinkama 41-oje iš apklaustų institucijų, kitos 18 institucijų rūpinasi tik pagrindinių bendravimo įgūdžių lavinimu. Labai daug, net 50, institucijų dirba pagal nuoseklias ir aiškias programas, 26 institucijos rengdamos kalbų kursus remiasi CEFR. 38-iose institucijose studentams nereikia mokėti už šiuos kursus, kitose 22-ose mokslas iš dalies finansuojamas valstybės.

Išsiskiria regioninių ir mažumų kalbų padėtis – tik 24 institucijos, kaip pranešama, teikia šių kalbų kursus ir tik 13-oje institucijų mokslas yra pilnai finansuojamas. Šalys ir regionai, kurių visose trijose profesinio mokymo institucijose teikiami regioninių ir mažumų kalbų kursai yra šios: Baskų kraštas, Katalonija, Šiaurės Airija, Velsas ir Vengrija. Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Šveicarijoje visose apklaustose institucijose mokoma kitų oficialių kalbų. Imigrantų kalbos sutinkamos tik keturiose iš apklaustų institucijų – po vieną Anglijoje, Austrijoje, Italijoje ir Velse.

36-oje lentelėje pateikiama regioninių ir mažumų kalbų, užsienio kalbų ir imigrantų kalbų pasiūlos apžvalga visose 69 apklaustose profesinio mokymo institucijose iš šiam tyrimui atrinktų 67 miestų.

36 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų, užsienio kalbų ir imigrantų kalbų pasiūlos lyginamoji apžvalga profesinio mokymo institucijose (po tris kiekvienoje šalyje ar regione)

Šalis/regionas	(Daugiausia) regioninės ir mažumų kalbos	(Daugiausia) užsienio kalbos	(Daugiausia) imigrantų kalbos
Austrija	–	Anglų, arabų, čekų, ispanų, italų, japonų, kinų, lenkų, olandų (tik el. mokymas), prancūzų, rumunų, rusų, slovākų, slovėnų, vengrų, vokiečių	Bosnių, kroatų, serbų, turkų
Baskų kraštas	Baskų	Anglų, prancūzų	–
Bosnija ir Hercegovina	Bosnių, kroatų ir serbų kaip valstybinės kalbos	Anglų, arabų, čekų, italų, lotynų, persų, prancūzų, rusų, turkų, vokiečių	–
Bulgarija	–	Anglų, ispanų, italų, kroatų, prancūzų, rumunų, rusų, turkų, vokiečių	–
Katalonija	Katalonų	Anglų, prancūzų, vokiečių	–
Danija	–	Anglų kaip CLIL, ispanų, prancūzų, vokiečių	–
Anglija	–	Graikų, ispanų, italų, japonų, portugalų, prancūzų, rusų, vokiečių	Arabų, kinų, turkų, urdų
Estija	–	Anglų, prancūzų, rusų, suomių, vokiečių	–
Prancūzija	Korsikų	Anglų, arabų, kinų, ispanų, italų, rusų, vokiečių	–
Graikija	–	Anglų	–
Vengrija	Vokiečių	Anglų	–
Italija	Slovėnų	Anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių	Arabų
Lietuva	Lenkų, rusų	Anglų, prancūzų, vokiečių	–
Nyderlandai	–	Anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių	–
Šiaurės Airija	Airių, Olsterio škotų	Graikų, ispanų, italų, japonų, lenkų, portugalų, prancūzų, rusų, vokiečių	Arabų, turkų, kinų
Lenkija	–	Anglų, prancūzų, rusų, vokiečių	–
Portugalija	Mirandų	Anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių	–
Rumunija	Romų, vengrų	Anglų, prancūzų, vokiečių	–
Škotija	–	Ispanų, italų, lenkų, prancūzų, vokiečių	–
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	–	Anglų, prancūzų	–
Šveicarija	Italų, prancūzų, vokiečių kaip kitos valstybinės kalbos	Anglų, ispanų	–
Ukraina	Rusų ir ukrainų kalbos	Anglų, prancūzų, vokiečių	–
Velsas	Valų	Graikų, ispanų, italų, kinų, prancūzų, vokiečių	Arabų

Kaip ir tikėtasi, dažniausiai sutinkamos užsienio kalbos yra anglų, ispanų, prancūzų ir vokiečių, kai kuriose šalyse ir regionuose mokoma rusų kalbos kaip regioninės ir mažumų kalbos, kitose – kaip užsienio kalbos. Daug profesinio lavinimo ir mokymo institucijų taip pat siūlo mokytis arabų kalbos. Kaip ir tikėtasi, daugiausiai regioninių ir mažumų kalbų siūloma mokytis šalyse ir regionuose, turinčiuose daugiau nei vieną oficialią kalbą. Tikėtina, kad baskų, katalonų, airių/Olsterio škotų ir valų kalbų apklaustose institucijose ne tik mokoma kaip dalyko, bet jos vartojamos ir kaip mokymo kalbos.

Kalbos universitetinio lavinimo sistemoje

Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentuose pabrėžiama kalbų įvairovės ir įvairiakalbių kompetencijų skatinimo svarba visuose švietimo etapuose. Tai ypač svarbu universitetų lygmenyje, nes universitetas yra paskutinis etapas prieš pradėdant karjerą. Universitetų absolventams karjeros metu dažnai tenka keliauti ir nuolatos bendrauti su kitų kalbų vartotojais, todėl jiems būtina įgyti įvairių kalbų įgūdžių lygiai taip pat, kaip ir pagrindinių akademinių įgūdžių ir žinių. Kai kuriuose Europos universitetuose iš stojančiųjų į visas specialybes jau dabar reikalaujama tam tikrų kalbų įgūdžių, kituose visi studentai skatinami kalbų kursams skirti bent truputį laiko per savaitę.

1998 m. ET 98 (6) rekomendacijoje skatinami ryšiai ir mainai su kitų šalių institucijomis ir asmenimis iš aukštojo mokslo sektoriaus, kad būtų sudarytos sąlygos autentiškai patirti kitas kalbas ir kultūras. Auštasis mokslas taip pat minimas ir *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje*, kurioje numatyta, kad studentams pageidaujant jiems turi būti suteiktas mokymas regioninėmis ar mažumų kalbomis ar šių kalbų mokoma kaip dalyko. Kalbant apie užsienio kalbas, iš aukštojo mokslo institucijų tikimasi, kad sudarydamos mokymo programas ir vertinimo kriterijus jos remsis *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR) kaip pagrindiniu dokumentu.

ES dokumentuose taip pat užtikrintai kalbama apie kalbų mokymo plėtrą ir siūlomų kalbų įvairovės didinimą aukštajame moksle. *ES Tarybos išvadose* (2011) valstybės narės raginamos sparčiau siekti Barselonos uždavinių ir didinti kalbų mokymo pasiūlą, kokybę ir aktualumą bendrojo ugdymo, profesinio lavinimo ir mokymo, aukštojo mokslo srityse ir mokymosi visą gyvenimą kontekste. 2008 m. EK komunikate skatinamas didesnis judumas ir mainai, universitetai raginami mokyti kalbų visus studentus nepriklausomai nuo jų pasirinktos specialybės.

Atsižvelgdami į šiuos aspektus, tyrėjų paprašėme apklausti trijų bendrųjų (viešųjų) universitetų atstovus iš kiekvieno tyrimui atrinkto miesto apie:

- dėstymo kalbas,
- interneto svetainėje vartojamas kalbas,
- valstybinės kalbos mokymo tikslines grupes,
- ne kalbų studentams siūlomas mokytis kalbas,
- CEFR taikymą rengiant mokymo programas ir vertinimo procese,
- studentų iš užsienio pritraukimą,
- kalbų studentų judumą,
- ne kalbas studijuojančių studentų judumą.

Mums pavyko surinkti duomenų iš 65 bendrųjų (viešųjų) universitetų, rezultatai pateikti 37 lentelėje.

37 lentelė. Daugiakalbystės praktika 65 apklaustuose bendruosiuose (viešuosiuose) universitetuose

Aspektas	Universitetų N	Universitetų N	Universitetų N
Dėstymo kalbos	23 valstybinė, užsienio, RMK	31 valstybinė ir užsienio	11 tik valstybinė
Interneto svetainės kalbos	17 valstybinė, užsienio, RMK	38 valstybinė ir užsienio	10 tik valstybinė
VK mokymo tikslinės grupės	24 visi studentai	38 tik negimtakalbiai	3 neteikiama
Ne kalbų studentams siūlomų kalbų skaičius	31 >4	10 3–4	14 1–2
Kalbų studentų pasiekimų lygis	34 remiasi CEFR	22 remiasi nacionalinėmis ar institucijos normomis	9 neapibrėžta
Studentų iš užsienio pritraukimas	33 tarptautinių ir imigrantų	31 tik tarptautinių	1 tik gimtakalbių
Kalbų studentų judumas	10 privalomas	51 neprivalomas	4 nėra
Ne kalbų studentų mobilumas	1 privalomas	60 neprivalomas	4 nėra

Kaip ir tikėtasi, visuose apklaustuose Europos universitetuose iš tirtų miestų dėstyto kalba yra valstybinė, nes daugeliu atvejų tai yra pagrindinė universitete besimokančių studentų kalba ir oficiali šalies ar regiono kalba. Tačiau daugumoje apklaustų institucijų taip pat gali būti vartojamos ir kitos kalbos. Dėstyto kalbų pasiskirstymas ir tai, kaip Europos universitetuose keičiasi dėstyto kalbų pasiūla dėl globalizacijos poveikio ekonomikai ir moksliniams tyrimams, yra tolesnių tyrimų objektas. Tarptautinis studentų ir universiteto darbuotojų judumas, kaip ir noras pritraukti įvairių studentų iš viso pasaulio, tikėtina, lemia anglų kalbos kaip antrosios kalbos statusą daugelyje Europos universitetų, daug vadovėlių taip pat rengiama anglų kalba.

Teikia vilčių, kad 55 iš 65 apklaustų universitetų interneto svetainės yra daugiakalbės, ir tik dešimt universitetų teikia informaciją tik valstybine kalba. Tai rodo, kad dauguma Europos universitetų didžiuosiuose miestuose deda daug pastangų skatinti įvairovę ir pritraukti įvairių studentų iš skirtingų sričių. EKL tyrime neužfiksuota, kokios tiksliai kalbos vartojamos interneto svetainėse, tai taip pat galėtų būti tolesnių tyrimų sritis.

Valstybinės kalbos mokymas išlieka svarbus net ir šiame švietimo lygmenyje, nes svarbu sudaryti studentams sąlygas pasiekti gerą mokėjimo lygį. 24-iuose iš 65 apklaustų universitetų tokia parama teikiama visiems studentams, kituose 38-iuose – tik negimtakalbiams. Apskritai, esama pasiūla vertintina labai gerai.

Daugelis universitetų siūlo mokytis kalbų ir ne kalbų studentams, tai atitinka Europos institucijų rekomendacijas. Pasiūla plati – 31 institucijoje (beveik pusėje iš visų apklaustųjų) studentai gali rinktis iš daugiau nei keturių kalbų. Tik aštuoni universitetai iš mūsų tyrimo imties visai nesiūlo galimybės ne kalbų studentams mokytis kitų kalbų. Teigiamas ženklas, kad daugiau nei pusė apklaustųjų universitetų rengdami mokymo programas ir vertindami studentus pasitelkia *Bendruosius Europos kalbų metmenis* (CEFR). Žinoma, realus pirmosios ir antrosios pakopos studentų susidomėjimas kalbų kursais yra atskiras dalykas ir atsiduria už mūsų tyrimo ribų.

Atsižvelgiant į stiprią konkurenciją tarp Europos universitetų dėl talentų pritraukimo ir papildomo finansavimo, nenuostabu, kad visi universitetai, išskyrus vieną, deda specialias pastangas pritraukti tarptautinių studentų. Įdomu, kad pusė iš jų taip pat teigia dedantys sąmoningas pastangas namo pritraukti imigrantų kilmės studentus. Kokiomis priemonėmis tai daroma – galėtų būti puiki tolesnių tyrimų tema.

Europos universitetai finansiškai remia studentų judumą, tačiau tik dešimtyje iš apklaustų universitetų judumo programos yra privalomos kalbų studentams, daugumoje universitetų studentų judumas tik skatinamas. Kaip ir reikėtų tikėtis, visuose apklaustuose universitetuose, išskyrus vieną, ne kalbų studentams judumo programos yra labiau pasirenkamos nei privalomos. Europos Komisija skelbia programos Erasmus studentų judumo statistiką. Šiuo šaltiniu reikėtų remtis, norint sužinoti realų kiekvienos šalies studentų, kurie dalį studijų laiko praleidžia užsienyje, skaičių. Žr. http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm.

2.7 Kalbos žiniasklaidoje

Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentuose aiškiai nurodyta, kas laikytina gera daugiakalbystės praktika audiovizualinėje žiniasklaidoje ir spaudoje. 2008 m. komunikate EK pabrėžė žiniasklaidos, naujų technologijų ir vertimo svarbą tenkinant žmonių, kurie nemoka itin daug kalbų, poreikius.

Žiniasklaida, pasitelkusi šviečiamąsias pramogines programas ir subtitruotus filmus, gali būti puiki neformalus kalbų mokymosi priemonė.

Šiame komunikate valstybės narės raginamos skatinti kultūros darbų subtitravimą ir platinimą. 2009 m. *Europos parlamento rezoliucijoje* skatinamas ir televizijos programų subtitravimas. Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupė savo 2007 m. ataskaitoje šiai sričiai paskyrė atskirą skyrių, kuriame pabrėžė žiniasklaidos vaidmenį, formuojant žmonių nuostatas kitų kalbų ir kultūrų atžvilgiu, ir paragino nuo dubliavimo pereiti prie subtitravimo:

Televizijos bendrovės, kurios paprastai verčia ir įgarsina programas, turėtų būti skatinamos ne tik įgarsinti, bet ir naudoti subtitrus, kad žiūrovai galėtų rinktis.

Kalbant apie regionines ir mažumų kalbas, žiniasklaidai skirtas *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* 11 straipsnis, jame pasakyta, kad pasirašančios šalys privalo užtikrinti, kad būtų įkurta radijo ir televizijos stočių regioninėmis ir mažumų kalbomis, taip pat skatinama televizijos ir radijo programų bei laikraščių šiomis kalbomis produkcija ir platinimas. Chartijoje taip pat iškelta sąlyga, kad turėtų būti suteikta laisvė tiesiogiai transliuoti kaimyninių šalių radijo ir televizijos programas, parengtas regioninėmis ir mažumų ar joms artimomis kalbomis.

EKL tyrime siekėme atspindėti šias rekomendacijas ir gaires, todėl tyrėjų prašėme surinkti duomenų iš atrinktų miestų kiekvienos valstybės ar regiono kontekste. Įtraukėme šiuos kintamuosius:

- radijuje ir televizijoje vartojamų kalbų įvairovę,
- subtitravimo praktiką televizijoje ir kine,
- programų regioninėmis ir mažumų kalbomis transliavimą už kilmės regiono ribų,
- pasiūlą gestų kalbomis,
- pagrindiniuose spaudos kioskuose ir traukinių stotyse parduodamuose laikraščiuose vartojamų kalbų įvairovę.

Tyrėjams buvo duota užduotis pagal geriausiai parduodamų laikraščių duomenis fiksuoti nacionaliniame radijuje ir televizijoje per vieną savaitę vartotas kalbas. Šis metodas dar žinomas kaip kalbų kraštovaizdžio metodas. Žinoma, vien iš šios medžiagos negalime daryti apibendrinimų, tačiau galima susidaryti bendrą įspūdį, naudingą tolesnėms diskusijoms ir tyrimams. Tyrėjų surinkti duomenys patvirtina, kad radijo ir televizijos programos siūlomos įvairiomis kalbomis daugumoje šalių ir regionų. Tik Bosnijoje ir Hercegovinoje, Graikijoje ir Lenkijoje laikraščiuose sutinkamos televizijos ir radijo programos tik šių šalių valstybine kalba.

Daugumos kitų tyrime dalyvaujančių šalių ir regionų laikraščiai siūlo ir televizijos, ir radijo programas anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Be valstybinės kalbos, anglų kalba yra dažniausiai televizijoje vartojama kalba Austrijoje, Baskų krašte, Katalonijoje, Danijoje, Estijoje, Italijoje, Olandijoje (taip pat ir Fryzijoje),

Portugalijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje ir Ukrainoje. Televizijos programos vokiečių kalba transliuojamos Katalonijoje, Danijoje, Estijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Olandijoje (taip pat ir Fryzijoje) ir Rumunijoje. Prancūzų kalba programos transliuojamos Katalonijoje, Danijoje, Anglijoje ir Estijoje. Kai kuriose šalyse sutinkamų programų regioninėmis kalbomis įvairovė yra ypač plati. Pavyzdžiui, Bulgarija siūlo televizijos programas armėnų, hebrajų, romų ir turkų kalbomis. Prancūzija, Vengrija ir Rumunija taip pat siūlo programas įvairiomis regioninėmis/mažumų kalbomis. Kitose šalyse ir regionuose, pavyzdžiui, Katalonijoje, Anglijoje, Olandijoje ir Šveicarijoje, televizijos programos transliuojamos ir imigrantų kalbomis. Radijo programose kalbų įvairovė yra labai panaši kaip ir televizijoje. Vis tik Bulgarijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Italijoje ir Lietuvoje transliuojamų radijo programų kalbų įvairovė yra platesnė nei televizijoje, o Katalonijoje, Estijoje ir Olandijoje – atvirkščiai.

Bosnijos ir Hercegovinos, Danijos, Lenkijos, Lietuvos, Šveicarijos ir Velso tyrėjų teigimu, televizijos ir radijo programos regioninėmis ir mažumų kalbomis visada transliuojamos ir kitose šalyse ir regionuose; Prancūzijos ir Katalonijos atveju, kaip teigiama, – niekada. Likusių šalių ir regionų tyrėjų teigimu, programos regioninėmis ir mažumų kalbomis tarpvalstybinio mastu transliuojamos kartais. Tokių rezultatų priežastys tirtinos toliau.

Sprendžiant iš „Media Consulting Group“ tyrimo duomenų (2007 m.) ir pakartotinai reikiamų ES rekomendacijų, Europos šalyse vis plačiau naudojami subtitrai. Tačiau taip pat vis dar paplitusi dubliavimo ir įgarsinimo praktika. Šalys paprastai yra skirstomos į dvi dideles grupes („dubliuojančias“ šalis ir „subtitruojančias“ šalis), nors padėtis Europoje iš tikrųjų yra dar sudėtingesnė. 38 lentelėje pateikti rezultatai sulyginami su ankstesniais tyrimais: maždaug pusė šalių ir regionų paprastai renkasi dubliavimą, kita pusė – subtitrus.

38 lentelė. Subtitravimas ir dubliavimas televizijoje ir kine

Šalis/ regionas	TV produkcija		Kino produkcija	
	Paprastai dubliuojama	Paprastai subtitruojama	Paprastai dubliuojama	Paprastai subtitruojama
Austrija	✓		✓	
Baskų kraštas	✓		✓	
Bosnija ir Hercegovina		✓		✓
Bulgarija	✓			✓
Katalonija	✓		✓	
Danija		✓		✓
Anglija		✓		✓
Estija		✓		✓
Prancūzija	✓			✓
Fryzija		✓		✓
Graikija		✓		✓
Vengrija	✓		✓	
Italija	✓		✓	
Lietuva	✓			✓
Nyderlandai		✓		✓
Š. Airija		✓		✓
Lenkija	✓		✓	
Portugalija		✓		✓
Rumunija		✓		✓
Škotija		✓		✓
Ispanija	✓		✓	
Šveicarija		✓		✓
Ukraina		✓	✓	
Velsas		✓		✓

Šalys ir regionai, kuriuose ir televizijos programos, ir kino filmai paprastai dubliuojami, yra Austrija, Ispanija, Italija, Katalonija, Lenkija, Šveicarija ir Vengrija; subtitruojami – Anglija, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Estija, Fryzija, Graikija, Portugalija, Rumunija, Šiaurės Airija, Škotija, Šveicarija ir Velsas. Kitose šalyse laikomasi mišraus požiūrio – vienos programos subtitruojamos, o kitos dubliuojamos.

Tyrėjai iš visų šalių ir regionų apsilankė atrinktų miestų spaudos kioskuose ir traukinių stotyse ir sudarė įvairiomis kalbomis prieinamų laikraščių sąrašus. Čia taip pat vadovautasi jau minėtu lingvistinio kraštovaizdžio metodu, kuris leidžia susidaryti bendrą vaizdą tam tikroje vietovėje, tam tikru laiku.

39 lentelėje išvardytos 20 dažniausiai laikraščiuose sutinkamų kalbų, neskaitant valstybine kalba leidžiamų nacionalinių laikraščių.

39 lentelė. Daugiakalbystės spektras miestų laikraščiuose (20 dažniausiai sutinkamų kalbų)

Laikraščiuose vatomos kalbos	Bendras skirtingų laikraščių skaičius
1. Anglų	408
2. Vokiečių	270
3. Prancūzų	181
4. Rusų	162
5. Italų	127
6. Arabų	77
7. Turkų	54
8. Ispanų	51
9. Olandų	46
10. Albanų	40
11. Serbų	36
12. Kinų	27
13. Kroatų	23
14. Bulgarų	12
15. Japonų	11
16. Lenkų	10
17. Graikų	8
18. Bosnių	7
19. Vengrų	7
20. Švedų	6

Apskritai, pirmauja anglų kalba, toliau seka vokiečių kalba ir kiek labiau atitrūkusios prancūzų, rusų ir italų kalbos. Galima daryti išvadą, kad šių laikraščių auditorija iš esmės yra trejopa: a) laikraščiai anglų, vokiečių, prancūzų ar japonų kalbomis, skirti tarptautiniams keliautojams, verslininkams ir turistams; b) laikraščiai arabų, turkų, albanų ir kinų kalbomis, skirti įvairių Europos miestų imigrantų grupėms; c) laikraščiai, skirti regioninių ir mažumų kalbų skaitytojams, pavyzdžiui, baskams ir katalonams. Žinoma, ši takoskyra nėra griežta.

Dar viena tirta audiovizualinės žiniasklaidos sritis – gestų kalbų vartojimas televizijos programose apie svarbius žiniasklaidos įvykius. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 2003 m. rekomendacijoje dėl gestų kalbų apsaugos valstybėse narėse atkreipiamas dėmesys, kad gestų kalbos yra Europos kultūrinės gerovės bruožas ir kad šios kalbos yra natūralus kurčiųjų bendravimo būdas, todėl reikalinga jas oficialiai pripažinti. Taip pat rekomenduojama televizijos programas transliuoti ir gestų kalbomis ar gestų kalbų subtitrais, nes tai pagerintų kurčiųjų bendruomenės integracijos į visuomenę procesus.

40 lentelėje pateikiame mūsų tyrėjų atsakymus ne tik į klausimus apie gestų kalbų vartojimą televizijoje, bet ir į kitus du EKL tyrimo klausimus apie gestų kalbą, t. y. kaip plačiai gestų kalbos oficialiai pripažįstamos ar skatinamos oficialiuose kalbų politikos dokumentuose ir kiek kurtiesiems sudarytos sąlygos vartoti gestų kalbą bendraujant su viešąsias paslaugas teikiančiomis institucijomis. 40 lentelėje pateikta gestų kalbų vartojimo apžvalga.

40 lentelė. Gestų kalbų pasiūla 24 šalyse ir regionuose

Šalis/regionas	Gestų kalba oficialiai pripažįstama ir skatinama	Kurtieji gali gestų kalba bendrauti su valdžios institucijomis	Gestų kalba vartojama svarbiuose žiniasklaidos įvykiuose
Austrija	taip	visada	kartais
Baskų kraštas	–	–	kartais
Bosnija ir Hercegovina	taip	visada	kartais
Bulgarija	taip	tik kai kuriais atvejais	reguliariai
Katalonija	taip	visada	kartais
Danija	–	visada	reguliariai
Anglija	taip	–	reguliariai
Estija	taip	tik kai kuriais atvejais	visada
Prancūzija	taip	visada	reguliariai
Fryzija	–	tik kai kuriais atvejais	kartais
Graikija	–	–	kartais
Vengrija	taip	visada	kartais
Italija	–	–	–
Lietuva	taip	visada	kartais
Nyderlandai	taip	tik kai kuriais atvejais	kartais
Šiaurės Airija	taip	tik kai kuriais atvejais	reguliariai
Lenkija	–	–	–
Portugalija	taip	visada	reguliariai
Rumunija	taip	visada	–
Škotija	taip	tik kai kuriais atvejais	reguliariai
Ispanija	taip	visada	reguliariai
Šveicarija	taip	visada	reguliariai
Ukraina	taip	visada	kartais
Velsas	taip	tik kai kuriais atvejais	kartais

Gestų kalbos oficialiai pripažįstamos (skatinamos) daugumoje šalių ir regionų, išskyrus Baskų kraštą, Daniją, Graikiją, Italiją ir Lenkiją. Pusėje apklaustų šalių ir regionų kurtieji gali visada vartoti gestų kalbą oficialiai kreipdamiesi į valdžios institucijas. Gestų kalbos priemonės nuolat prieinamos per visus svarbius žiniasklaidos įvykius Estijoje ir kartais prieinamos kitose devyniose šalyse ir regionuose. Italijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, kaip pranešama, tokiomis priemonėmis iš viso nesinaudojama. Apskritai galima manyti, kad visoje Europoje gestų kalbos susilaukia vis daugiau dėmesio, o tai neįtikėtina svarbu kurčiųjų bendruomenėms.

2.8 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

2008 m. EK komunikatas yra vienas iš kelių ES dokumentų, kuriuose pabrėžiama daugiakalbystės svarba vietos kalba nekalbantiems piliečiams ir lankytojams teikiamose viešosiose paslaugose.

Europos metropolinės zonos ir turistiniai kurortai turėtų skelbti informaciją skirtingomis kalbomis bei kaip kultūros tarpininkus ir vertėjus pasitelkti daugiakalbius žmones. Tai yra būtina siekiant patenkinti vietos kalba nekalbančių užsieniečių poreikius. Ypač svarbus yra teisinis vertimas raštu ir žodžiu.

Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje minimos ir viešosios paslaugos, bet labiau piliečių atžvilgiu. 9 straipsnyje susitelkiama ties teisinėmis procedūromis ir užtikrinama, kad baudžiamajame ir civiliniame procese bylos turėtų būti vedamos regionine ar mažumų kalba, pasinaudojant vertėjų žodžiu ir raštu paslaugomis ir asmeniui nepatiriant papildomų išlaidų,

taip pat piliečiams leidžiama šiomis kalbomis pateikti teisinius dokumentus. 10 straipsnyje, kuriame kalbama apie administracines institucijas ir viešąsias paslaugas, teigiama, kad esant pagrįstam gyventojų skaičiui valdžios pareigūnai turėtų mokėti atitinkamas regionines ir mažumų kalbas ir rengti tekstus šiomis kalbomis. Taip pat turėtų būti sudarytos sąlygos šias kalbas vartoti ir bendraujant su vietos ir regionų valdžios institucijomis. Svarbu, kad priimant tokią nuostatą nenukentėtų oficialios valstybinės kalbos.

Europos Komisijos ir Europos Tarybos dokumentuose miestų ir valstybinės institucijos skatinamos būti daugiakalbės ir tuo pačiu metu suteikti piliečiams galimybę nebrangiai mokytis vietinės kalbos.

Šio tyrimo objektas buvo kalbos miestų (savivaldybių) viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse, t. y. centrinės miesto valdžios, o *ne* decentralizuotose bendruomenėse. Mes naudojome *Eurocities* tinklo, kuris jungia pagrindinius Europos miestus, ir Šefildo – miesto, kuris pripažintas šioje srityje pirmaujančiu Europoje, rekomendacijas. *Šefildo miesto kalbų strategija* buvo išleista 2004 metais ir jos tikslas – rasti ryšį tarp kalbų mokymosi ir miesto socialinės integracijos strategijos. 2008 metais Šefildas tapo pirmuoju miestu, kuris pasitelkęs Europos Tarybos ekspertus pasinaudojo valstybių, regionų ar miestų kalbų politikos vertinimo metmenimis. Reynolds (2008) pateikė miesto daugiakalbystės švietimo ir kitose srityse, įskaitant verslą, ataskaitą.

EKL tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kokia kalbų strategija ir politika vykdoma miesto lygmeniu. Tai vertintina tokiais aspektais:

- ar miestuose vykdoma institucionalizuota daugiakalbystės strategija;
- ar paslaugos ir dokumentai prieinami ne tik valstybine kalba, bet ir kitomis kalbomis;
- ar internete vartojamos kitos kalbos;
- ar teikiant viešąsias paslaugas pasinaudojama vertėjų žodžiu ir raštu paslaugomis;
- ar darbuotojų pareigybių aprašyme minimi kalbų įgūdžiai, ar darbuotojams rengiami kitų kalbų kursai, ar įdarbinami kitas kalbas vartojantys asmenys, ar kaupiami įrašai apie darbuotojų kalbines kompetencijas;
- ar pripažįstami personalo įvairiakalbystės įgūdžiai.

Taip pat miesto atstovų prašėme nurodyti kalbas, kurioms taikomos aukščiau išvardytos kalbų politikos priemonės. Be to, buvo tiriamas kalbų vartojimas *rašytinėse ir žodinėse bendravimo priemonėse* švietimo, skubios pagalbos, sveikatos priežiūros, socialinių, teisinių, transporto, imigracijos ir turizmo paslaugų srityse ir teatrų repertuare.

EKL tyrimo duomenys, kuriuos daugiausiai pateikė savivaldybių institucijų atstovai, gauti derinant apklausos, interviu ir dokumentų tyrimo metodus. Anketų pobūdis neišvengiamai reiškia, kad negalėjome užfiksuoti visų ypatybių; vis dėlto šie duomenys nurodomojo pobūdžio išvadų pavidalu pravers būsimose diskusijose ir tyrimuose.

Tyrimo dalyvavo šešiasdešimt keturi miestai. Išsamus miestų ir atrankos kriterijų sąrašas pateiktas įžanginiame skyriuje. Apibendrinant galima pasakyti, kad buvo atrinkti šie miestai – šalies ar regiono sostinė, antras pagal dydį miestas ir miestas, kuriame plačiai vartojama regioninė kalba. 41 lentelėje pateikti surinkti duomenys apie kalbų strategijas ir politiką instituciniu lygmeniu.

41 lentelė. Duomenys apie 64 apklaustų miestų kalbų strategijas bei politiką

Kriterijus	Plačiai taikoma	Kartais taikoma	Netaikoma
Institucionalizuota daugiakalbystės skatinimo strategija	20	25	19
Daugiakalbių paslaugų teikimas	30	24	10
Kitų kalbų vartojimas interneto svetainėse	27	18	19
Kitų kalbų vartojimas metinėse savivaldybių ataskaitose	15	10	39
Naudojimasis vertėjų žodžiu ir raštu paslaugomis	35	24	5
Kalbos minimos darbuotojų pareigybių aprašymuose	23	27	13
Kalbų kursai darbuotojams	18	24	22
Kitakalbių asmenų įdarbinimas	11	30	23
Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius	17	9	37

Tyrėjų ataskaitų duomenimis, miestuose paslaugos, be valstybinės kalbos, teikiamos dar 140 kitų kalbų – daugiau informacijos apie konkrečias kalbas galima rasti 46 lentelėje.

Bendrai vertinant, apie pusę tyrime dalyvavusių miestų nurodė teikiantys daug daugiakalbių paslaugų, o trečdalis – visapusiškai įgyvendinantys institucionalizuotą daugiakalbystės skatinimo strategiją. Tik 10 iš 64 tyrime dalyvavusių miestų neteikia daugiakalbių paslaugų. Dvidešimt septyni miestai internetu teikia visas paslaugas ir kitomis kalbomis, o 18 miestų nurodo, kad tai daroma tik iš dalies. Asmenims, kuriems vietos kalba nėra gimtoji, vertėjų žodžiu ir raštu paslaugos yra svarbus informacijos šaltinis. Tokios paslaugos plačiai teikiamos 35 miestuose, o 24 miestuose – iš dalies; tik 5 miestuose tokių paslaugų apskritai neteikiama. Dvidešimt trijuose miestuose (daugiau kaip trečdalyje) kalbos paprastai minimos darbuotojų pareigybių aprašymuose, o kituose 27 miestuose tokia praktika taikoma tik retkarčiais. Aštuoniolikoje miestų darbuotojams nuosekliai rengiami kalbų kursai, o dar 24 miestuose tai daroma kartais. Tik 11 miestų institucijose dažnai įdarbinami kitakalbiai asmenys. Šiek tiek mažiau nei trečdalyje miestų įprasta kaupti informaciją apie personalo kalbinius gebėjimus, tačiau daugiau nei pusėje miestų tokia praktika nesutinkama.

Miestų atstovų taip pat buvo teirautasi apie tai, kaip plačiai įgyvendinama daugiakalbystės politika, EKL tyrėjai taip pat klausė apie kalbų, kurioms taikomos daugiakalbystės politikos priemonės, skaičių. 42 lentelėje parodytas miestų pasiskirstymas įvertinus abu aspektus.

42 lentelė. Daugiakalbystės politika ir siūlomų kalbų skaičius 64 tyrime dalyvavusiuose miestuose

Nėra kalbų politikos	1 mieste
Menkai išplėtotą politiką, taikoma itin mažam kalbų skaičiui	6 miestuose
Iš dalies išplėtotą politiką, taikoma keletui kalbų	21 mieste
Išplėtotą politiką, taikoma kelioms kalboms	31 mieste
Gerai išplėtotą politiką, taikoma daugeliui kalbų	3 miestuose
Itin gerai išplėtotą politiką, taikoma daugeliui kalbų	2 miestuose

Sprendžiant iš gautų duomenų, penki miestai, kuriuose kalbų politika išplėtotą geriausiai, yra Viena, Barselona, Londonas, Milanas ir Krokva. Kituose miestuose įvairiomis kalbomis siūlomos tik tam tikros paslaugos, o dar kituose sutinkama tik valstybinė kalba arba labai ribota kalbų pasiūla. 43 lentelėje paslaugos pateikiamos pagal kalbų, kuriomis jos teikiamos, skaičių.

43 lentelė. Viešosios paslaugos pagal kalbų, kuriomis jos teikiamos, skaičių (nuo didžiausio iki mažiausio kalbų skaičiaus) ir bendravimo priemonių pobūdį 64 tyrime dalyvavusiuose miestuose

Bendravimas žodžiu	Bendravimas raštu
1. Turizmo paslaugos	Turizmo paslaugos
2. Imigracijos ir integracijos paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
3. Teisinės paslaugos	Transporto paslaugos
4. Sveikatos priežiūros paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
5. Socialinės paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos
6. Skubios pagalbos paslaugos	Socialinės paslaugos
7. Švietimo paslaugos	Teisinės paslaugos
8. Transporto paslaugos	Švietimo paslaugos
9. Teatro programos	Teatro programos
10. Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas	Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas

Daugiausia kalbų vartojama turizmo, imigracijos ir integracijos, teisinės (žodinėse bendravimo priemonėse) ir transporto (rašytinėse bendravimo priemonėse) paslaugose. Sveikatos priežiūros paslaugos taip pat dažnai teikiamos daugeliu kalbų. Žemiausias daugiakalbystės lygis aptinkamas kultūros sektoriuje (teatruose) ir politinėse diskusijose ar politinių sprendimų priėmimo. Švietimo paslaugos taip pat neužima aukštos vietos, kaip būtų galima tikėtis atsižvelgiant į tai, kad daugelis visoje Europoje mokymo institucijas lankančių studentų ir mokinių (bei jų tėvų) negali sklandžiai bendrauti valstybine šalis, kurioje mokosi, kalba. Žemesnis daugiakalbystės lygis politinėse diskusijose ir sprendimų priėmimo procesuose gali turėti neigiamo poveikio visų suinteresuotų šalių, ypač mažumų grupių, naujai atvykusių asmenų ir imigrantų, lygioms galimybėms aktyviai reikšti savo pilietinę poziciją.

Vertinant kiekviename mieste paslaugų sektoriuje vartojamų kalbų faktinį skaičių ir įvairovę, reikia dar kartą pabrėžti, kad duomenys gauti iš miesto atstovų užpildytų apklausų anketų ir raštu pateiktų atsakymų. Norint nustatyti, ar įvardytomis kalbomis iš tikrųjų teikiamos atitinkamos paslaugos, bei įvertinti kalbinių kompetencijų lygį ir pastovumą, reikia tolesnių nuoseklių tyrimų. Nepaisant to, EKL surinkti duomenys yra geras rodiklis ir sudaro pagrindą tolesniems tyrimams.

Miestų pasiskirstymas pagal kalbų, kuriomis teikiamos paslaugos žodžiu, skaičių yra pateiktas 44 lentelėje.

44 lentelė. Miestų pasiskirstymas pagal bendravimo žodžių priemonėse vartojamas kalbas dešimtyje viešųjų paslaugų

Daugiakalbystė žodžiu teikiamose paslaugose	Miestų skaičius
Paslaugos, teikiamos tik valstybine kalba	1
Paslaugos, teikiamos vidutiniškai 1 arba 2 kalbomis	23
Paslaugos, teikiamos vidutiniškai 3 arba 4 kalbomis	23
Paslaugos, teikiamos vidutiniškai daugiau nei 4 kalbomis	17

Septyniolika miestų teikia daugumą paslaugų daugiau nei keturiomis kalbomis, 23 miestai – keturiomis kalbomis. Miestai, kuriuose, kaip teigiama, kuo įvairesnėmis kalbomis teikiama daugiausiai žodinių paslaugų, yra Aberdynas, Barselona, Belfastas, Glazgas, Luganas, Madridas, Milanas, Valensija ir Ciurichas.

45 lentelėje pateiktas bendravimo raštu priemonėse vartojamų kalbų pasiskirstymas pagal tą patį principą.

45 lentelė. Miestų pasiskirstymas pagal bendravimo raštu priemonėse vartojamas kalbas dešimtyje viešųjų paslaugų

Daugiakalbystė raštu teikiamose paslaugose	Miestų skaičius
Paslaugos, teikiamos tik valstybine kalba	1
Paslaugos, teikiamos vidutiniškai 1 arba 2 kalbomis	30
Paslaugos, teikiamos vidutiniškai 3 arba 4 kalbomis	27
Paslaugos, teikiamos vidutiniškai daugiau nei 4 kalbomis	6

Palyginti mažesnis miestų, kuriuose teikiamos daugiakalbės rašytinės paslaugos, skaičius galėtų reikšti, kad mažiau svarbos teikiama įvairių kalbų vartojimui dokumentuose nei bendraujant, verčiant ar tarpininkaujant tiesiogiai žodžiu. Žodinės paslaugos daugiau nei trimis kalbomis teikiamos 40-yje miestų, o paslaugos raštu daugiau nei trimis kalbomis teikiamos tik 33 miestuose. Gauti duomenys rodo, kad bendravimo raštu paslaugose daugiausiai kalbų vartojama šiuose miestuose – Aberdyne, Belfaste, Glazge, Londone, Lugane, Madride, Milane, Sevilijoje ir Valensijoje.

Tokie rezultatai leidžia manyti, kad miestai, bent jau svarbiausių paslaugų srityje, jau dabar stengiasi atsižvelgti į miestiečių poreikius, tačiau dar esama daug galimybių plėsti įvairiomis kalbomis teikiamų paslaugų spektrą. 46 lentelėje pateikiama 20 dažniausiai paminėtų kalbų, kuriomis teikiamos miestų paslaugos ir kurioms taikoma tam tikra kalbų politika.

46 lentelė. Politikoje ir viešosiose paslaugose vartojamos kalbos 64 miestuose (20 dažniausiai paminėtų kalbų)

Kalbos	Paminėjimų skaičius
1. Anglų	771
2. Vokiečių	290
3. Rusų	285
4. Prancūzų	255
5. Ispanų	153
6. Kinų	117
7. Arabų	117
8. Italų	98
9. Lenkų	69
10. Turkų	67
11. Rumunų	60
12. Kroatų	58
13. Portugalų	55
14. Bosnių	37
15. Japonų	36
16. Vengrų	34
17. Urdų	34
18. Albanų	27
19. Serbų	27
20. Persų	21

Visuose tirtuose miestuose anglų kalba yra sakytinėje ir rašytinėje komunikacijoje dažniausiai vartojama kalba, neskaitant valstybinės kalbos, toliau seka vokiečių, rusų, prancūzų ir ispanų kalbos. Kinų ir arabų kalboms taip pat teikiamas aukštas prioritetas, jos vartojamos daugelyje miestų. Dažniausiai viešosiose paslaugose vartojamų penkių kalbų pasiskirstymas yra labai panašus į dažniausiai laikraščiuose vartojamų kalbų pasiskirstymą: a) tarptautiniais maršrutais keliaujantiems asmenims, verslininkams ir turistams skirtos paslaugos anglų, vokiečių, rusų, prancūzų, ispanų ir italų kalbomis; b) imigrantų grupėms skirtos paslaugos arabų, turkų, kroatų, kinų, urdų ir kitomis kalbomis. Galima rasti daug priežasčių, kodėl miestai pirmenybę teikia vienoms, o ne kitoms kalboms – atsakymo į šį klausimą galima būtų ieškoti bendradarbiaujant su miestų administracijos pareigūnais ir jų viešųjų ryšių komandomis.

Kalbant apie regionines ir mažumų kalbas pažymėtina, kad daugiakalbystė miesto lygmeniu nekoreliuoja su šalyje ar regione šioms kalboms suteiktu statusu. Tyrimo dalyvavusiose Europos šalyse ir regionuose trys labiausiai remiamos regioninės ir mažumų kalbos yra vokiečių (septyniose šalyse ir regionuose), romų (šešiose šalyse ir regionuose) ir slovakų (penkiose šalyse ir regionuose). Katalonų, kroatų, lenkų, rusų, slovėnų ir vengrų kalbos kaip regioninės ir mažumų kalbos remiamos keturiose šalyse ir regionuose. Tačiau romų, slovakų ir slovėnų kalbų nesutinkame tarp dvidešimties dažniausiai viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse vartojamų kalbų.

2.9 Kalbos verslo įmonėse

ES institucijos nuosekliai skatino daugiakalbystę kaip Europos konkurencingumo veiksnį ir pabrėžė jos reikšmę žmonių judumui ir įsidarbinimo galimybėms. 2008 m. *ES Tarybos rezoliucijoje* verslas raginamas plėtoti savo galimybes kuo įvairesnėmis kalbomis, kad galėtų pasiekti platesnes rinkas, ir skatinamas skirti daugiau dėmesio darbuotojų profesiniam tobulėjimui kalbų srityje. Tų pačių metų EK komunikate minimas 2006 m. ELAN tyrimas, kurio išvadose sakoma, kad kalbų ir tarpkultūriniai gebėjimai yra susiję su eksporto sėkme ir kad Europa neteko daug verslo galimybių vien dėl kalbų ir tarpkultūrinių gebėjimų stygiaus.

Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupė 2007 m. ataskaitoje verslui skyrė atskirą skyrių, kuriame teigiama, kad, nors anglų kalba ir yra pirmaujanti versle, konkurencinį pranašumą suteikia būtent kitų kalbų gebėjimai. Rekomenduojama įmonėms investuoti į kalbas ir išnaudoti esamus jų darbuotojų kalbinius išteklius, kurti kalbų vadybos strategijas ir steigti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystes su švietimo institucijomis, kad būtų užtikrintas verslui reikalingų kalbų mokymasis.

Europos Komisijos įsteigtas *Daugiakalbystės verslo forumas* 2008 m. paskelbė naują rekomendacijų seriją, skirtą kalbų strategijoms verslo pasaulyje. Baigiamosiose pastabose pabrėžiama, kad:

Įmonės turi įvertinti turimus kalbų įgūdžius ir juos strategiškai panaudoti. Jos turėtų persvarstyti savo samdos politiką, mokymo strategiją bei judumo principus ir skatinti darbuotojus naudoti turimus įgūdžius bei juos toliau tobulinti ir rengti kalbų mokymus tokiais būdais, kurie motyvuotų darbuotojus ir tenkintų darbdavio poreikius. (2008: 13)

Pagal šias rekomendacijas buvo parengtas EKL klausimynas, skirtas išnagrinėti įmonių kalbų strategijas, išsiaiškinti, ar kalbų įgūdžiams teikiama pirmenybė įdarbinant naujus darbuotojus, ar darbuotojams siūloma kalbų kursų, taip pat nustatyti daugiakalbystės lygį šiose įmonėse ir kalbų, vartojamų bendraujant su klientais ir reklamoje, įvairovę. Tirtus kriterijus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: *bendrosios įmonių kalbų strategijos, vidinės kalbų strategijos ir išorinės kalbų strategijos*.

EKL tyrėjai rinko duomenis iš atrinktų įmonių, įsikūrusių visų šalių ir regionų didžiuosiuose miestuose, iš viso apklausta 484 įmonių. Taikytasi į keturių verslo sektorių įmones – bankus, viešbučius, statybų įmones ir prekybos centrus, kaip parodyta ir įvado 5 lentelėje. Tokį pasirinkimą lėmė siekis surinkti duomenų apie tas įmones, kurios ne tik vykdo tarptautinę veiklą, bet taip pat savo darbe tiesiogiai bendrauja su klientais. Tyrėjų prašyta savo šalyje ar regione apklausti bent 24 įmones, stengiantis išlaikyti kuo tolygesnį pasiskirstymą tarp tarptautinio (T), nacionalinio (N), regioninio ar vietinio (RV) verslo ir tarp skirtingų verslo sektorių. Šis uždavinys visose šalyse ir regionuose pasirodė praktiškai neįgyvendinamas. 47 lentelėje pateikiamas apklaustų verslo sektorių pasiskirstymas. Apskritai, nors, palyginti su kitais sektoriais, apklausta kiek daugoka viešbučių, pavyko išlaikyti gana tolygų pasiskirstymą.

47 lentelė. Įmonių pasiskirstymas pagal sektorius (N = 463)

Viešbučiai	Bankai	Statybų bendrovės	Prekybos centrai	Iš viso
140	120	116	108	484

Bendrujų įmonių kalbų strategijų kategorijoje įmonėms teko atsakyti į klausimus apie:

- tai, ar įmonė turi aiškią kalbų strategiją,
- tai, kiek dėmesio skiriama kalbų įgūdžiams priimant į darbą naujus darbuotojus,
- darbuotojų tarptautinio judumo galimybes, siekiant mokytis kalbų ir gerinti supratimą apie skirtingas kultūras,
- naudojimąsi išorinėmis vertėjų žodžiu ir (ar) raštu paslaugomis,
- duomenų apie darbuotojų kalbinius gebėjimus kaupimą,
- bendradarbiavimo tinklų išnaudojimą kalbų mokymui,
- informuotumą apie ES programas ir finansavimo galimybes,
- naudojimąsi ES programomis ir finansavimo galimybėmis.

48 lentelėje pateikti apibendrinti rezultatai iš visų 484 apklaustų įmonių.

48 lentelė. Įmonių daugiakalbystės politika ir praktika 4 sektoriuose (% nuo 484 įmonių)

Politikos priemonės	Plačiai taikoma	Kartais taikoma	Netaikoma
Kalbų strategijos naudojimas	24	28	48
Kalbinių įgūdžių svarba įdarbinimo procese	55	28	17
Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	23	27	50
Naudojimasis išorinių vertėjų paslaugomis	22	35	43
Duomenų apie darbuotojų kalbinius gebėjimus valdymas	1	29	70
Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	10	15	75
ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	5	8	87
ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje	0	27	73

Rezultatai atskleidžia, kad ketvirtadalis šiuose sektoriuose veikiančių įmonių turi parengusias aiškias kalbų strategijas, daugiau nei pusė įmonių atsižvelgia į kalbas įdarbindami naujus darbuotojus. Ketvirtadalis nuosekliai skatina darbuotojų judumą kalbų mokymosi ir kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslais. Tačiau 70 proc. įmonių neregistruoja duomenų apie savo darbuotojų kalbų gebėjimus ir vos nedidelė dalis pasinaudoja ES programomis, skirtomis kalbų mokymui.

Vidinių kalbų strategijų kategorijoje verslo klausėme, kokiomis priemonėmis darbovietėje skatinami kalbų gebėjimai ir kokio požiūrio laikomasi apie kalbų vartojimą dokumentuose ir tarptautinėje komunikacijoje. Siekėme nustatyti santykinę valstybinių kalbų, anglų kalbos ir regioninių ir mažumų kalbų svarbą šiose įmonėse, todėl jų paprašėme smulkiau apibūdinti, kokias praktikas taiko visų tipų kalbų atžvilgiu, ir įvardyti, kurioms kalboms, be valstybinės ir anglų kalbos, skiria daugiausiai dėmesio. Siekėme aprėpti šias sritis:

- partnerystes su švietimo institucijomis gerinant darbuotojų kalbinius gebėjimus,
- kalbų gebėjimų skatinimo priemonės ir strategijas,
- kalbų kursų pasiūlą,
- CEFR naudojimą kalbų mokyme,
- kalbų vartojimą darbovietės dokumentuose ir intranete,
- programinės įrangos ir interneto programų kalbas.

49 lentelėje pateikti duomenys pagal atskirus kalbų tipus.

49 lentelė. Įmonės, kuriose esama gerosios praktikos pavyzdžių atsižvelgiant į skirtingus kalbų tipus: VK = valstybinė kalba(-os); VAK = verslo anglų kalba; KK = kitos kalbos (% nuo 484 įmonių)

Politikos priemonės	Plačiai taikoma			Kartais taikoma			Netaikoma		
	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK
Partnerystės su švietimo institucijomis	7	10	7	10	17	7	83	73	86
Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis kalbomis nei valstybinė, skatinimo priemonės/strategijos	5	11	5	9	12	6	86	77	89
Kalbų mokymas personalui	14	27	12	18	23	12	68	50	76
CEFR naudojimas kalbų mokyme	4	7	3	7	9	6	89	84	91
Kalbų vartojimas dokumentuose, įmonės (intraneto) svetainėje	96	41	14	3	21	10	1	38	76
Kalbų vartojimas įmonės programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan	88	46	11	6	22	5	6	32	84

Kaip matyti iš 49 lentelės, 27 proc. apklaustų įmonių, kaip teigiama, plačiai taiko verslo anglų kalbos mokymo praktiką, 14 proc. sudaro sąlygas negimtakalbiams darbuotojams mokytis valstybinės kalbos, 12 proc. – kitų kalbų. Palyginti nedidelė dalis savo veikloje pasitelkia paskatinimo priemones, 11 proc. įmonių teigia, kad skatinimo praktiką plačiai taiko verslo anglų kalbai, ir tik 5 proc. gali pasakyti tą patį apie valstybinę kalbą ir kitas kalbas. Įmonių skaičius, kurios stengiasi užmegzti ryšius su švietimo institucijomis su tikslu pagerinti savo darbuotojų kalbų gebėjimus, taip pat gana kuklus: tik ketvirtadalis reguliariai ar retkarčiais bendrauja su švietimo sektoriumi rengdamos anglų kalbos kursus, 17 proc. – valstybinės kalbos kursus negimtakalbiams, 14 proc. – kitų kalbų kursus. Taip pat labai maža apklaustų įmonių dalis ruošdamos mokymo programas ar vertindamos pažangą plačiai naudojami *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR), tai leidžia manyti, kad reikia didinti šių priemonių žinumą verslo įmonėse.

Kaip ir tikėtasi, tarp darbovietėje ir vidiniame tinkle realiai vartojamų kalbų vyrauja valstybinės kalbos, nors beveik pusė įmonių teigia, kad anglų kalba taip pat plačiai vartojama. Kitos kalbos vartojamos tik vos daugiau nei 10 proc. apklaustų įmonių.

Išorinių kalbų strategijų kategorijoje įmonių klausėme, kurios kalbos vartojamos išorinei komunikacijai:

- metinėse verslo ataskaitose,
- rinkodaroje,
- prekės ženklo ir įvaizdžio kūrime,
- įmonės interneto svetainėje.

Rezultatai pateikti 50 lentelėje pagal skirtingus kalbų tipus.

50 lentelė. Išorinėje komunikacijoje įmonių vartojamos kalbos: VK = valstybinė kalba(-os); VAK = verslo anglų kalba; KK = kitos kalbos (% nuo 484 įmonių)

Komunikacijos tipas	Plačiai vartojamos			Kartais vartojamos			Nevartojamos		
	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK
Kalbų vartojimas verslo/metinėse ataskaitose	92	38	11	2	11	5	6	51	84
Kalbų vartojimas rinkodaroje	95	40	19	2	17	11	3	42	70
Kalbų vartojimas įmonės ženklo/ įvaizdžio kūrime	92	48	22	5	24	19	3	28	59
Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje	92	61	30	2	5	5	6	34	65
Darbovietės dokumentuose ir vidiniame tinkle vartojamos kalbos	96	41	14	3	21	10	1	38	76

Tokie rezultatai atskleidžia, kad tirtuose verslo sektoriuose kiek mažiau nei pusė įmonių šalia valstybinės kalbos išorinėje komunikacijoje plačiai vartoja ir anglų kalbą, o 30 proc. interneto svetainėse vartoja kitas kalbas.

Daugiakalbystės verslo forume (2008: 13) pabrėžiama, kad sudėtinės kalbų strategijos yra viena iš pagrindinių sėkmingos prekybos prielaidų Europos versle:

Iš tikro pažanga bus pasiekta, kai verslo struktūros – nuo labai mažų iki tarptautinių įmonių – išplėtos kūrybiškas ir dinamiškas kalbų strategijas, pritaikytas kiekvienos organizacijos individualioms galimybėms.

EKL apklausoje pabandėme panagrinėti, kaip sekasi įgyvendinti šį siekį, prašydami įmonių atsakyti, kurioms dar kalboms, be valstybinės ir anglų kalbos, jos teikia pirmenybę ir skatina jų vartojimą. 51 lentelėje matyti kitų kalbų pasiskirstymas pagal paminėjimų dažnumą, lentelėje pateiktas dažniausiai paminėtų kalbų dvidešimtukas.

51 lentelė. Kitos kalbos, kurioms visų keturių sektorių įmonės taip pat teikia pirmenybę (įmonių N = 484)

Kalbos	Paminėjimo atvejai	Kalbų pasiskirstymas pagal paminėjimo dažnumą (jei kalba paminėta daugiau nei 5-iose šalyse, nurodomos tik penkios šalys, kuriose aukščiausias paminėjimo dažnumas)
1. Vokiečių	430	Šveicarija (Ženeva ir Tičinas) (57), Ispanija* (38), Bosnija ir Hercegovina (33), Vengrija/Lietuva/Olandija (27)
2. Rusų	333	Estija (94), Ukraina (78), Lietuva (64), Graikija (20), Lenkija (15)
3. Prancūzų	322	Šveicarija (Ženeva ir Tičinas) (71), Ispanija* (47), JK (41), Olandija (37), Portugalija (33)
4. Ispanų*	155	Portugalija (31), Šveicarija (29), JK (28), Olandija (18), Prancūzija (16)
5. Italų	134	Šveicarija (Ciurichas ir Ženeva) (26), Austrija (24), Bosnija (16), Ispanija* (15), JK (15)
6. Suomų	66	Estija (59), Danija (2), Lietuva (2), Olandija/Lenkija/JK (1)
7. Kinų	55	JK (34), Graikija (9), Ispanija* (4), Olandija (3), Lenkija (2)
8. Lenkų	47	Olandija (12), Ukraina (11), Lietuva (7), Austrija (6), JK (5)
9. Portugalų	35	Ispanija* (13), Šveicarija (11), Olandija (3), JK (3), Austrija/Prancūzija (2)
10. Turkų	29	Bosnija ir Hercegovina (13), Olandija (6), Šveicarija (4), Austrija (3), Rumunija (2)
11. Arabų	26	JK (10), Portugalija/Šveicarija (4), Graikija (3), Ispanija* (2)
12. Kroatų	26	Austrija (17), Vengrija/Italija (3), Šveicarija (2), Bosnija ir Hercegovina (1)
13. Čekų	26	Austrija (16), Vengrija (6), Lenkija (3), Šveicarija (1)
14. Vengrų	23	Austrija (11), Lenkija (9), Rumunija (3)
15. Katalonų	22	Ispanija * (18), JK (3), Lenkija (1)
16. Švedų	22	Estija (12), Danija (4), Lietuva/JK (2), Lenkija/Ispanija * (1)
17. Japonų	20	JK (7), Lenkija (5), Italija (3), Olandija (2), Graikija/Šveicarija/Ukraina (1)
18. Latvių	20	Estija/Lietuva (9), Danija/JK (1)
19. Rumunų	19	Austrija (9), Graikija (5), Vengrija (3), Bulgarija (2)
20. Danų	18	Vengrija (6), Lietuva (5), Estija/Lenkija (3), JK (1)

* Madridas, Sevilija ir Valensija

Prancūzų, vokiečių, rusų, italų ir ispanų kalbos išryškėja kaip dažniausiai apklaustose įmonėse vartojamos kalbos. Kinų, japonų, arabų ir turkų kalbos taip pat vertinamos kai kuriose Europos įmonėse, nors tikėtina, kad šių kalbų svarba yra dar didesnė. Ateityje reikėtų daugiau išsamesnių tyrimų, kurie galėtų atskleisti priežastis, kodėl įmonės renkasi vartoti būtent tokias kalbas. Gautus duomenis būtų galima palyginti su panašaus pobūdžio tyrimais minėtuose ir kituose sektoriuose ir panagrinti, kokie kalbų vartojimo polinkiai išryškėtų.

2.10 Lyginamoji daugiakalbystės profilių ne švietimo srityje apžvalga pagal domenų

Norėdami pateikti lyginamąją kalbų pasisikirstymo apžvalgą įvairiuose domenuose, išskyrus švietimą, 52 lentelėje pateikiame po 20 dažniausiai paminėtų kalbų spaudoje, viešųjų paslaugų ir viešųjų erdvių bei verslo domenuose.

52 lentelė. Kalbų pasisikirstymas laikraščiuose, viešosiose paslaugose ir erdvėse bei versle (20 dažniausiai paminėtų kalbų)

Kalbos laikraščiuose	Bendras skirtingų laikraščių skaičius	Viešųjų paslaugų kalbos ir kalbos viešosiose erdvėse	Bendras kalbos paminėjimų skaičius	Kalbos versle (be anglų)	Bendras kalbos paminėjimų skaičius
1. Anglų	408	1. Anglų	771	1. Vokiečių	430
2. Vokiečių	270	2. Vokiečių	290	2. Rusų	333
3. Prancūzų	181	3. Rusų	285	3. Prancūzų	322
4. Rusų	162	4. Prancūzų	255	4. Ispanų*	155
5. Italų	127	5. Ispanų	153	5. Italų	134
6. Arabų	77	6. Kinų	117	6. Suomių	66
7. Turkų	54	7. Arabų	117	7. Kinų	55
8. Ispanų	51	8. Italų	98	8. Lenkų	47
9. Olandų	46	9. Lenkų	69	9. Portugalų	35
10. Albanų	40	10. Turkų	67	10. Turkų	29
11. Serbų	36	11. Rumunų	60	11. Arabų	26
12. Kinų	27	12. Kroatų	58	12. Kroatų	26
13. Kroatų	23	13. Portugalų	55	13. Čekų	26
14. Bulgarų	12	14. Bosnių	37	14. Vengrų	23
15. Japonų	11	15. Japonų	36	15. Katalonų	22
16. Lenkų	10	16. Vengrų	34	16. Švedų	22
17. Graikų	8	17. Urdų	34	17. Japonų	20
18. Bosnių	7	18. Albanų	27	18. Latvių	20
19. Vengrų	7	19. Serbų	27	19. Rumunų	19
20. Švedų	6	20. Persų	21	20. Danų	18

Apskritai, Europos kontekste dažniausiai vartojamos kalbos yra anglų, prancūzų, rusų ir vokiečių, smarkiai atitrūkusi pirmauja anglų kalba. Pagrindiniuose miestuose laikraščiai anglų kalba parduodami daugumoje kioskų ir traukinių stočių. Kalbant apie viešąsias paslaugas, pasirodo, kad anglų kalba yra iki šiol plačiausiai vartojama kalba. Lyginamojoje lentelėje galime matyti įvairiuose domenuose ir paslaugose vartojamų kalbų grupes: kalbos, kurios vartojamos kaip *lingua franca*, pavyzdžiui, anglų, prancūzų, rusų, vokiečių; kalbos, sutinkamos tam tikruose regionuose, kaip albanų, baskų, katalonų, fryzų ir valų; kalbos, kurias vartoja pagrindinės imigrantų grupės, kaip arabų ar turkų kalbos. Dvi iš trijų labiausiai remiamų regioninių ir mažumų kalbų pagal šalis ir regionus, t. y. romų kalba šešiose šalyse ir regionuose ir slovākų – penkiuose, nesutinkamos nei viename iš minėtų domenų. Trečioji iš labiausiai remiamų kalbų, slovėnų kalba, turinti regioninės ir mažumų kalbos statusą keturiuose šalyse, paminėta tik verslo domene – 18 kartų.

Naudota literatūra

- Ball, J. (2011). *Enhancing Learning of Children from Diverse Language Backgrounds: Mother tongue-based Bilingual or Multilingual Education in the Early Years*. Paris: UNESCO.
- Beacco, J.C. and M. Byram (2007). *From Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Guide for the development of language education policies in Europe*. Strasbourg: Language Policy Division. Council of Europe.
- Beacco, J.C. et al. (2010). *Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education*. Strasbourg: Language Policy Division. Council of Europe.
- Business Forum for Multilingualism (2008). *Languages Mean Business. Companies Work Better with Languages*. Brussels: European Communities.
- Business Platform for Multilingualism (2011). *Report on the period September 2009 – June 2011*. Brussels: European Commission.
- CILT (2006). *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. London CILT: The National Centre for Languages.
- Civil Society Platform on Multilingualism (2009). Prieiga per internetą: www.euroclio.eu/new/index.php/partners-mainmenu-530/european-citizenship/1207-eu-civil-society-platform-on-multilingualism
- Commission Staff Working Document (2008). *Inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism*. Accompanying document to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council et al. Brussels: European Communities.
- Commission Staff Working Paper (2011a). *An inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism – 2011 update*. Brussels: European Commission.
- Commission Staff Working Paper (2011b). *Report on the Implementation of the Council Resolution of 21 November 2008 on a European Strategy for Multilingualism*. Brussels: European Commission.
- Commission Staff Working Paper (2011c). *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable. A Policy Handbook*. Brussels: European Commission.
- Committee of Ministers (1998). Recommendation to Member States concerning Modern Languages. Strasbourg: Council of Europe.
- Committee of Ministers (2008). Recommendations to Member States on the Use of the Council of Europe's Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the Promotion of Plurilingualism. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe (1954). European Cultural Convention. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe (2001). *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Council of the European Union (2002a). Resolution on Linguistic Diversity and Language Learning. Brussels: European Commission.
- Council of the European Union (2002b). Presidency Conclusions of the Barcelona European Council, 15–16 March 2002. Brussels: European Communities.
- Council of the European Union (2008). Council Resolution on a European Strategy for Multilingualism. Brussels: European Communities.
- Council of the European Union (2011). Council Conclusions on Language Competences to Enhance Mobility. Brussels: European Communities.
- Cullen, J., et al. (2008). *Multilingualism: Between Policy Objectives and Implementation*. Brussels: European Parliament.
- European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML) (1992). Strasbourg: Council of Europe.
- European Commission (1995). *Whitebook. Teaching and Learning: Towards a Cognitive Society*. Brussels: European Commission.
- European Commission (1995). *Whitepaper on Education and Training – Teaching and Learning – Towards the Learning Society. Com (95) 590 final, 29 November 1995*. Brussels: European Commission
- European Commission (2001). *Europeans and Languages. Special Eurobarometer Report 54*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2006). *Europeans and their Languages. Special Eurobarometer Report 243*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2008). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions. *Multilingualism: An Asset for Europe and A Shared Commitment*. Brussels: European Communities.
- European Commission (2010). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions. *A New Impetus for European Cooperation in Vocational Education and Training to Support the Europe 2020 Strategy*. Brussels: European Communities.
- European Commission Green Paper (2008). Migration and Mobility: Challenges and Opportunities for EU Education Systems. Brussels: European Commission.

- European Language Portfolio (ELP). Strasbourg: Council of Europe.
- European Parliament (2003). *EP Resolution with Recommendations to the Commission on European Regional and Lesser-used Languages in the Context of Enlargement and Cultural Diversity*. Brussels: European Parliament.
- European Parliament (2009). *EP Resolution on Multilingualism: An Asset for Europe and a Shared Commitment*. Brussels: European Parliament.
- Eurydice (2009). *Integrating Immigrant Children into Schools in Europe*. Brussels: Eurydice/European Commission.
- Eurydice/EuroStat (2008). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe*. Brussels/Luxembourg: Eurydice/EuroStat.
- Eurydice/EuroStat (2009). *Key Data on Education in Europe*. Brussels: Eurydice/Eurostat.
- Extra, G. (2010). Mapping linguistic diversity in multicultural contexts: Demolinguistic perspectives. In: J. Fishman and O. Garcia (eds.), *Handbook of Language and Ethnic Identity, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 107–122.
- Extra, G. and D. Gorter (eds.) (2008). *Multilingual Europe: Facts and Policies*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Extra, G. and Yağmur, K. (eds.) (2004). *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Extra, G. and K. Yağmur (2011). *Report on the Pilot Studies in Poland and Spain*. Berlin/Brussels: British Council.
- Fishman, J. and O. Garcia (eds.) (2010). *Handbook of Language and Ethnic Identity. Disciplinary and Regional Perspectives*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Group of Intellectuals for Intercultural Dialogue (2008). *A Rewarding Challenge. How the Multiplicity of Languages Could Strengthen Europe*. Brussels: European Communities.
- Heller, M. (2007). Bilingualism as ideology and practice. In: M. Heller (ed.), *Bilingualism: A Social Approach*. Basingstoke: Palgrave, 1–24.
- High Level Group on Multilingualism (HLGM) (2007). *Final report*. Brussels: European Communities.
- Media Consulting Group (2007). *Study on dubbing and subtitling needs and practices in the European audiovisual industry*. Brussels: European Commission.
- Media Consulting Group (2011). *Study on the Use of Subtitling. The Potential of Subtitling to Encourage Language Learning and Improve the Mastery of Foreign Languages*. Brussels: European Commission.
- OMC Group Languages for Jobs (2011). *Providing Multilingual Communication Skills for the Labour Market*. Brussels: European Commission.
- Parliamentary Assembly (1998). Recommendation on Linguistic Diversification. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2001). Recommendation on the European Year of Languages. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2003). Recommendation on the Protection of Sign Languages in the Member States of the Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2006). Recommendation on the Place of the Mother Tongue in School Education. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2008). Recommendation on the Integration of Adult Migrants and Education. Strasbourg: Council of Europe.
- PIMLICO Project (2011). *Report on Language Management Strategies and Best Practice in European SMEs*. Brussels: European Commission.
- Poulain, M. (2008). European migration statistics: definitions, data and challenges. In: M. Barni and G. Extra (eds.), *Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 43–66.
- UNESCO (2003). *Recommendation Concerning the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace*. Paris: UNESCO.

Priedas

Terminų žodynelis

Pateikti švietimo lygmenų ir tipų apibrėžimai remiasi Tarptautine standartizuota švietimo klasifikacija (angl. *International Standard Classification of Education*, ISCE). Ši klasifikacija plačiai taikoma ir *Eurydice* dokumentuose – viename iš pagrindinių šaltinių apie Europos švietimą.

Aukštesnysis vidurinis ugdymas

Šis ugdymo etapas paprastai prasideda privalomojo ugdymo pabaigoje, dažniausiai nuo 15 ar 16 metų amžiaus. Daugeliu atveju norint patekti į šio etapo mokyklą reikalaujama tam tikros kvalifikacijos (pagrindinio privalomojo ugdymo baigimo) ir įvairių kitų dalykų. Mokymas labiau sutelktas į konkrečius dalykus nei žemesniojo vidurinio ugdymo pakopoje. Įprasta aukštesniojo vidurinio ugdymo trukmė nuo dviejų iki penkerių metų.

EKL projekte dalyvavusių šalių kontekste takoskyra tarp žemesniojo ir (arba) aukštesniojo vidurinio ugdymo gali reikšti skirtingas *amžiaus* grupes ir (arba) *mokymo pobūdžio* skirtumus.

Daugiakalbystė

Daugiau nei vienos kalbos atmainos, t. y. tam tikro visuomenės grupės bendravimo būdo, nepriklausomai nuo to, ar jis pripažįstamas kaip atskira kalba, ar ne, vartojimas tam tikroje (didelėje ar mažoje) geografinėje vietovėje.

Gestų kalbos

Gestų kalbos – tai vaizdinėmis priemonėmis reiškiamos ir rankų gestais perduodamos kalbos su savita gramatika ir žodynu. Tai natūralios nuo gimimo kurčių asmenų kalbos. Gestų kalbos nėra sakytinės kalbos vediniai, jos nėra nei tarptautinės, nei universalios. Pasaulyje aptinkama šimtai skirtingų gestų kalbų.

Gimtoji kalba

Paprastai suprantama kaip pirmoji išmokta ir vis dar suprantama kalba. Didelės apimties Europos gyventojų tyrimuose (įskaitant ir gyventojų surašymus) įprastą tiriamąjį klausimą apie gimtąją kalbą palaipsniui keičia klausimas apie namų kalbos vartojimą, nes *informantams* pastaroji sąvoka aiškesnė nei motinos kalbos ar gimtosios kalbos sąvokos.

Ikimokyklinis ugdymas

Ikimokyklinis ugdymas suprantamas kaip pirmasis organizuoto mokymo etapas, vykdomas mokyklose ar specialiuose centruose vaikams nuo trejų metų amžiaus.

Imigrantai

Euridikes dokumentuose ir *Eurostato* statistikoje imigrantais laikomos *užsienyje gimusių* asmenų ir (arba) *kitos valstybės piliečių* grupės gyvenamosios šalies atžvilgiu. EKL projekte imigrantais laikomi asmenys, kurie gali būti (bet nebūtinai yra) gimę užsienyje ir gali būti (bet nebūtinai yra) kitos valstybės piliečiai, priklausomai nuo konkrečiai atskirose šalyse taikomų nuostatų dėl *pilietybės* įgijimo.

Imigrantų kalbos

Imigrantų ir jų palikuonių gyvenamojoje šalyje vartojamos kalbos, kilusios iš įvairių (buvusių) kilmės šalių.

Imigrantų vaikai

Vaikai, kurie lanko mokyklą ne jų pačių, tėvų ar senelių kilmės šalyje. Šis terminas naudojamas bendrai apibūdinti teisiškai skirtingą įvairių asmenų grupių vaikų padėtį – pabėgėlių, prieglobsčio siekiančių asmenų, imigrantų darbininkų, trečiųjų šalių piliečių, turinčių nuolatinio šalies gyventojų statusą, iš trečiųjų šalių atvykusių nuolatinio gyventojų statuso neturinčių darbininkų, nenuolatinio gyventojų, ir kitų imigrantų kilmės vaikų, kurie nevisada gali pasinaudoti teisinėmis švietimo nuostatomis, padėtį.

Įvairiakalbystė

Daugelio asmenų vartojamų kalbų atmainų repertuaras, apimantis ir gimtosiomis kalbomis ar pagrindinėmis kalbomis vadinamas, ir visas kitas kalbų atmainas.

Mokymo programa

Bendra mokyklinio ugdymo programa, kurioje nurodyta kuriais metais (kurioje klasėje) mokomi kurie dalykai, kiek jiems skiriama valandų per savaitę ir kiek savaitę per metus. Taip pat smulkiau apibūdinamas kiekvienais metais mokomų dalykų turinys ir reikalaujamas pasiekimų lygis norint sėkmingai pereiti į kitą dalyko mokymosi lygį.

Mokytojų kvalifikacijos kėlimas

Kvalifikacijos kėlimo kursai jau aktyviai dirbantiems mokytojams apie naujausius pokyčius konkrečiame mokytojo dalyke ir (arba) pedagogikoje ir švietime apskritai.

Mokytojų rengimas

Kursai ir programos, rengiančios studentus tapti kvalifikuotais mokytojais, t. y. kursai, vykstantys dar prieš asmeniui pradėdant mokytojo veiklą.

Pradinis ugdymas

Šis visose šalyse ir regionuose privalomas ugdymo etapas prasideda tarp ketverių ir septynerių metų amžiaus ir paprastai trunka nuo penkerių iki šešerių metų.

Profesinis rengimas ir mokymas (VET)

Profesinį mokymą Europoje sudaro įvairios nacionalinės sistemos, įsišaknijusios konkrečioje ekonominėje ir socialinėje aplinkoje. VET gali būti vidurinio ar aukštojo suaugusiųjų lavinimo dalis. Prie tęstinio profesinio mokymo priskiriamas įvairus skirtingų mokymo paslaugų teikėjų profesinės pakraipos mokymas, teikiamas sąlyginai reglamentuotose sistemose. EKL projekte VET atsietas nuo universitetinio lavinimo.

Regioninės ir mažumų kalbos

Tam tikroje šalies teritorijoje tradiciškai tos šalies piliečių, kurie sudaro mažesnę gyventojų dalį nei likusi šalies gyventojų dalis, vartojamos kalbos. Šios kalbos skiriasi nuo atitinkamos šalies *valstybinės kalbos(-ų)* (apibrėžimas remiasi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija*, Europos Taryba 1992). Paprastai šias kalbas vartoja tam tikrų teritorijų gyventojai, kurių etninės šaknys slypi būtent tose teritorijose arba kurie kažkada praeityje apsistojo tose teritorijose ir gyveno per ištisias kartas. Regioninėms ir mažumų kalboms gali būti suteiktas oficialus statusas, tačiau šis statusas pagal apibrėžimą galioja tik teritorijose, kuriose šios kalbos vartojamos.

Romai (sintai)

EKL projekte visų šalių kontekste romų kalbos vadinamos regioninėmis ir mažumų kalbomis, o *ne* „ne teritorinėmis“ kalbomis.

Užsienio kalbos

Kalbos, kurių išmokstama ne namuose, bet mokykloje, arba platesnėje komunikacijoje vartojamos kalbos.

Valstybinė kalba(-os)

Oficiali tautinės valstybės kalba(-os).

Viešasis bendrasis universitetinis lavinimas

Lavinimas viešuosiuose (ne privačiuose) universitetuose, iškyrus išskirtinai techninius ir medicinos universitetus.

Viešasis profesinis rengimas ir mokymas (VET)

Profesinis rengimas ir mokymas finansuojamas valstybės lėšomis, t. y. ne iš privačių šaltinių.

Žemesnysis vidurinis mokymas

Šioje ugdymo pakopoje tęsiama pagrindinė pradinio ugdymo programa, nors daugiau dėmesio sutelkiama į konkrečių dalykų mokymą. Paprastai, šios pakopos pabaiga sutampa su pagrindinio privalomojo lavinimo pabaiga. EKL projekte dalyvavusių šalių kontekste takoskyra tarp žemesniojo ir (arba) aukštesniojo vidurinio ugdymo gali reikšti skirtingas *amžiaus grupes* ir (arba) *mokymo pobūdžio* skirtumus.

X kalbos mokymas ir mokymas X kalba

Ši formuluotė vartojama ten, kur nedaroma takoskyros tarp mokymo tam tikra kalba, t. y. tos kalbos vartojimo kaip *dėstymo kalbos*, ir tos kalbos mokymo, t. y. jos mokymo kaip atskiro mokyklinės programos *dalyko*.

TREČIA DALIS

Šalių ir regionų apžvalgos

Įvadas

Guus Extra, Martin Hope ir Kutlay Yağmur

Trečia šio leidinio dalis apima 25 šalių ir regionų apžvalgas, padalintas į 19 skyrių. Pateikiamos 15 šalių apžvalgos, t. y. 13 Europos Sąjungos (ES) šalių narių ir Bosnijos ir Hercegovinos bei Ukrainos, taip pat 4 ES šalių regionų apžvalgos (Nyderlandų, Ispanijos, Jungtinės Karalystės ir Vokietijos). Apžvalgose pateikti ir kiekybiniai, ir kokybiniai duomenys, informacija apie šalies ar regiono kontekstą, 8 kalbų vartojimo sritis (domenus), aprašytas šio leidinio 1 ir 2 dalyje, bendrosios išvados ir pristatomos perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai. Prie kiekvieno iš 8 domenų aptariami šios studijos 2 dalyje aprašyti aspektai. Apžvalgų formatas pateiktas ir paaiškintas tolesniuose šio įvado puslapiuose.

1. Austrija
2. Bosnija and Hercegovina
3. Bulgarija
4. Danija
5. Estija
6. Prancūzija
7. Vokietija
8. Graikija
9. Vengrija
10. Italija
11. Lietuva
12. Nyderlandai
 - 12.1 Nyderlandai bendrai
 - 12.2 Fryzija
13. Lenkija
14. Portugalija
15. Rumunija
16. Ispanija
 - 16.1 Madridas, Valensija, Sevilija
 - 16.2 Katalonija
 - 16.3 Baskų kraštas
17. Šveicarija
18. Ukraina
19. Jungtinė Karalystė
 - 19.1 Anglija
 - 19.2 Velsas
 - 19.3 Škotija
 - 19.4 Šiaurės Airija

Šalių ir regionų apžvalgų formatas

Toliau pateiktų gairių tikslas yra padėti skaitytojams tinkamai interpretuoti šalių ir regionų apžvalgas. Apžvalgose derinami tyrimo rezultatai, pateikti lentelėse, ir jų komentarai, parengti tyrėjų iš atitinkamos šalies ar regiono. Kiekvienoje lentelėje pateikti aspektai atitinka *Europos kalbų lobyno* klausimyne naudotus klausimus.

**VK=valstybinė kalba(-os),
UK=užsienio kalbos,
RMK=regioninės ir mažumų kalbos,
IK=imigrantų kalbos**

Kiekvienos šalies ar regiono apžvalga padalinta į tokius skyrius:

Šalies ar regiono kontekstas

Šiame skyriuje apibūdinamas šalies ar regiono kontekstas. Informacija apie sutinkamas kalbas pateikiama iš socioistorinės, demografinės ir teisinės pusės.

1 domenas: Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Šiame skyriuje standartizuotu formatu pateikiama informacija apie su valstybinėmis, užsienio, regioninėmis ir mažumų, imigrantų kalbomis susijusius teisės aktus ir politikos

dokumentus. Čia taip pat pristatomi duomenų apie kalbas rinkimo metodai, taikomi kiekvienoje šalyje ar regione.

2 domenas: Kalbos ikimokykliniame ugdyme

Šiame skyriuje pateikiama informacija apie regioninių ir mažumų, užsienio ir imigrantų kalbų mokymą ikimokykliniame ugdyme, taip pat apie papildomą valstybinės kalbos mokymą. Kiekvieno tipo kalbų mokymas apibūdinamas šiais aspektais: tikslinė grupė, kalbos mokymo trukmė, grupės dydžio reikalavimai, kiek dienų per savaitę skiriama tokiam mokymui, mokytojų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo pasiūla, finansavimo šaltinis. Galimi atsakymai į kiekvieną klausimą pateikiami lentelėje žemiau. Šalių tyrėjų buvo prašoma pasirinkti atsakymus, kurie atspindėtų bendrą jų šalies ar regiono praktiką. Pirmasis pasirinkimas suprantamas kaip geriausiai atitinkantis pageidaujamą Europos praktiką.

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos/tik gimtakalbiai/ neapibrėžta	≥2 metai/1 metai/<1 metai	reikalavimų nėra/5–10/>10	>1 diena/0.5–1 diena/<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	pilnas/dalinis/ nėra
UK	visos/ribojama/ neapibrėžta	≥2 metai/1 metai/<1 metai	reikalavimų nėra/5–10/>10	>1 diena/0.5–1 diena/<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	pilnas/dalinis/ nėra
IK	visos/tik gimtakalbiai/ neapibrėžta	≥2 metai/1 metai/<1 metai	reikalavimų nėra/5–10/>10	>1 diena/0.5–1 diena/<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	pilnas/dalinis/ nėra
Papildomas VK mokymas	visos/tik imigrantų vaikai/ neapibrėžta	≥2 metai/1 metai/<1 metai	reikalavimų nėra/5–10/>10	>1 diena/0.5–1 diena/<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	pilnas/dalinis/ nėra

3 domenas: Kalbos pradiniam ugdyme

Šiame skyriuje pateikiama informacija apie kalbų vartojimą pradiniam ugdyme. Skaitytojai supažindinami su dviejų rūšių duomenimis: apie kalbų mokymo *organizavimą* ir paties *mokymo* praktiką. Organizavimo dalyje sudėta informacija apie visas keturias kalbų grupes: valstybinę kalbą, regionines ir mažumų kalbas, imigrantų kalbas ir užsienio kalbas. Valstybinės kalbos mokymo srityje pateikiami duomenys apie mokymo programą, pagalbos atvykusiems pobūdį, ar atliekami diagnostiniai kalbinių įgūdžių testai prieš pradėdant mokytis ir, galiausiai, ar vyksta mokinių kalbinių įgūdžių stebėseną pasitelkus standartizuotas

priemones. Regioninių ir mažumų kalbų, imigrantų kalbų ir užsienio kalbų mokymas vertinamas atskirai pagal tikslines grupes, mokymo programų charakteristiką, ar atitinkamos kalbos vartojamos kaip dėstymo kalbos (CLIL), pagal kalbų mokymo pradžią, vietą mokymo programoje, ar nustatyti grupės dydžio reikalavimai, ar vyksta kalbinių įgūdžių stebėseną pasitelkus standartizuotas priemones, ar nustatyti kalbos mokėjimo reikalavimai, kuriuos reikia pasiekti kurso pabaigoje, ir, galiausiai, pagal kalbų mokymui skiriamo finansavimo pobūdį.

3a. Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški/ bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	prieš pradėdant lankyti mokyklą/lankant mokyklą/ neteikiama	visiems/tik imigrantams/ nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones/pasitelkus mokyklos turimas priemones/nėra

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos/tik gimtakalbiai/ neapibrėžta	nuosekli ir aiški/ bendrosios gairės arba tikslai/ neparengta	plačiai taikoma/ nepasakytina, kad plačiai/ netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios/ nuo pradinio ugdymo vidurio/nuo pradinio ugdymo pabaigos	per mokyklos valandas/iš dalies per mokyklos valandas/tik kaip užklasinė veikla	reikalavimų nėra/5–10/>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones/ pasitelkus mokyklos turimas priemones/ nėra	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis/ remiasi mokyklos nustatytomis normomis/ neapibrėžti	pilnas/ dalinis/ nėra
UK	visos/ ribojama/ neapibrėžta	nuosekli ir aiški/ bendrosios gairės arba tikslai/ neparengta	plačiai taikoma/ nepasakytina, kad plačiai/ netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios/ nuo pradinio ugdymo vidurio/nuo pradinio ugdymo pabaigos	per mokyklos valandas/iš dalies per mokyklos valandas/tik kaip užklasinė veikla	reikalavimų nėra/5–10/>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones/ pasitelkus mokyklos turimas priemones/ nėra	remiasi CEFR/ remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytomis normomis/ neapibrėžti	pilnas/ dalinis/ nėra
IK	visos/tik gimtakalbiai/ neapibrėžta	nuosekli ir aiški/ bendrosios gairės arba tikslai/ neparengta	plačiai taikoma/ nepasakytina, kad plačiai/ netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios/ nuo pradinio ugdymo vidurio/nuo pradinio ugdymo pabaigos	per mokyklos valandas/iš dalies per mokyklos valandas/tik kaip užklasinė veikla	reikalavimų nėra/5–10/>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones/ pasitelkus mokyklos turimas priemones/ nėra	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis/ remiasi mokyklos nustatytomis normomis/ neapibrėžti	pilnas/ dalinis/ nėra

3b. Mokymas

Kiekvienoje edukacinėje sistemoje mokytojai yra pagrindinis dėmuo siekiant užsibrėžtų tikslų. Skaitytojams pateikiama kalbų mokytojų charakteristika ir informacija apie jų kvalifikaciją pradžios mokyklose, suskirstyta pagal keturias kalbų grupes: regionines ir mažumų kalbas, užsienio kalbas, imigrantų kalbas ir

valstybinės kalbos mokymą. Kiekvienoje kalbų grupėje vertinama mokytojų formali kvalifikacija, mokytojų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas ir, galiausiai, ar šie mokytojai turi galimybių pasinaudoti struktūrinėmis judumo programomis.

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/ nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/bendras/ nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/ nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/bendras/ nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	integruota mokytojų rengimo dalis/neformali finansinė parama/nėra
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/ nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/bendras/ nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	N/A
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/ nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/bendras/ nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	N/A

4 domenas: Kalbos viduriniame ugdyme

Panašiai kaip ir pradiniam ugdyme, skaitytojai supažindinami su dviejų rūšių duomenimis: apie kalbų mokymo *organizavimą* ir paties *mokymo* praktiką. Prie organizavimo pateikiama informacija apie keturias kalbų grupes švietime: valstybinės kalbos mokymą naujai atvykusiems asmenims kartu su mokymo programų charakteristika, pagalbos atvykusiems pobūdį, ar atliekami diagnostiniai kalbos įgūdžių testai prieš pradėdant mokytis ir, galiausiai, ar vyksta mokinių kalbinių įgūdžių stebėseną pasitelkus standartizuotas priemones. Regioninių ir

mažumų kalbų, imigrantų kalbų ir užsienio kalbų mokymas vertinamas atskirai pagal mokymo programų charakteristiką, ar atitinkamos kalbos vartojamos kaip dėstymo kalbos, pagal tikslines grupes, kalbų mokymo pradžią ir trukmę, vietą mokymo programoje, ar nustatyti grupės dydžio reikalavimai, ar vyksta kalbinių įgūdžių stebėseną pasitelkus standartizuotas priemones, ar nustatyti kalbos mokėjimo reikalavimai, kuriuos reikia pasiekti kurso pabaigoje, ir, galiausiai, pagal kalbų mokymui skiriamą finansavimo pobūdį.

4a. Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	prieš pradėdant lankyti mokyklą/lankant mokyklą/ neteikiama	visiems/tik imigrantams/ nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones/pasitelkus mokyklos turimas priemones/nėra

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos/tik gimtakalbiai/ neapibrėžta	nuosekli ir aiški/ bendrosios gairės arba tikslai/ neparengta	plačiai taikoma/ nepasakytina, kad plačiai/netaikoma	per mokyklos valandas/iš dalies per mokyklos valandas/tik kaip užklausinė veikla	reikalavimų nėra/5–10/>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones/ pasitelkus mokyklos turimas priemones/nėra	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis/remiasi mokyklos nustatytais normomis/neapibrėžti	pilnas/ dalinis/ nėra
UK	visos/ ribojama/ neapibrėžta	nuosekli ir aiški/ bendrosios gairės arba tikslai/ neparengta	plačiai taikoma/ nepasakytina, kad plačiai/netaikoma	per mokyklos valandas/iš dalies per mokyklos valandas/tik kaip užklausinė veikla	reikalavimų nėra/5–10/>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones/ pasitelkus mokyklos turimas priemones/nėra	remiasi CEFR/remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis/neapibrėžti	pilnas/ dalinis/ nėra
IK	visos/tik gimtakalbiai/ neapibrėžta	nuosekli ir aiški/ bendrosios gairės arba tikslai/ neparengta	plačiai taikoma/ nepasakytina, kad plačiai/netaikoma	per mokyklos valandas/iš dalies per mokyklos valandas/tik kaip užklausinė veikla	reikalavimų nėra/5–10/>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones/ pasitelkus mokyklos turimas priemones/nėra	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis/remiasi mokyklos nustatytais normomis/neapibrėžti	pilnas/ dalinis/ nėra

4b. Mokymas

Kaip ir pradinio ugdymo *mokymo* praktikai skirtame poskyryje, skaitytojams pateikiama kalbų mokytojų charakteristika ir informacija apie jų kvalifikaciją pradžios mokyklose, suskirstyta pagal keturias kalbų grupes: regionines ir mažumų kalbas, užsienio kalbas, imigrantų kalbas ir valstybinės kalbos mokymą.

Kiekvienoje kalbų grupėje vertinama mokytojų formali kvalifikacija, mokytojų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas ir, galiausiai, ar šie mokytojai turi galimybių pasinaudoti struktūruotomis judumo programomis.

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	remiasi CEFR/remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis/ nėra	integruota mokytojų rengimo dalis/ neformali finansinė parama/nėra
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	N/A	N/A
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai/ bendrosios kvalifikacijos mokytojai/nekvalifikuoti mokytojai	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	kalbos kaip dalyko/ bendras/nėra	remiasi CEFR/remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis/nėra	N/A

5 domenas: Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje

5a. Profesinis rengimas (trijose institucijose)

Profesinis rengimas ir mokymas teikiamas daugelyje šalių. Visose šalyse buvo atrinkta po tris didžiausias profesinio rengimo institucijas. Panašiai, kaip ir skyriuose apie kitų rūšių mokymo įstaigas, buvo surinkta informacija apie visas keturias kalbų grupes švietime.

Šio leidinio skaitytojams pateikiama informacija apie regioninių ir mažumų, užsienio, imigrantų kalbų mokymo programų pasirinkimą, jų pobūdį, ar nustatyti kalbų mokėjimo reikalavimai, kuriuos būtina pasiekti kurso pabaigoje, ir šių kalbų mokymui skiriamo finansavimo pobūdį.

Dėl didelės apimties čia nepavyko įtraukti informacijos apie valstybinės kalbos mokymą, tačiau EKL interneto svetainėje pateikiama išsami informacija apie valstybinės kalbos mokymo programų pasirinkimą, tikslines grupes, ar parengtos nuoseklios ir aiškios mokymo programos, ar profesinio rengimo institucija lavina su darbu susijusius ir bendruosius gebėjimus, kiek skiriama finansavimo iš valstybės ir ar siūloma stažuotis komercinėse įmonėse.

Prie kiekvieno klausimo Europos rekomendacijas ir praktiką geriausiai atitinka pirmas atsakymas.

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	N/A	pilnas/dalinis/nėra
	Institucija B	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	N/A	pilnas/dalinis/nėra
	Institucija C	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	N/A	pilnas/dalinis/nėra
UK	Institucija A	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	remiasi CEFR/remiasi nacionalinėmis normomis/neapibrėžti	pilnas/dalinis/nėra
	Institucija B	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	remiasi CEFR/remiasi nacionalinėmis normomis/neapibrėžti	pilnas/dalinis/nėra
	Institucija C	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	remiasi CEFR/remiasi nacionalinėmis normomis/neapibrėžti	pilnas/dalinis/nėra
IK	Institucija A	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	N/A	pilnas/dalinis/nėra
	Institucija B	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	N/A	pilnas/dalinis/nėra
	Institucija C	įvairus/ribotas/nėra	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	N/A	pilnas/dalinis/nėra

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Su darbu susiję gebėjimai	Bendrieji gebėjimai	Valstybės finansavimas	Mokymas komercinėse įmonėse	ES priemonių naudojimas
VK mokymas	Institucija A	įvairus/ribotas/nėra	visos/ribojama/neapibrėžta	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	taip/ne	taip/ne	pilnas/dalinis/nėra	privalomas/pasirenkamas/nėra	taip/ne
	Institucija B	įvairus/ribotas/nėra	visos/ribojama/neapibrėžta	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	taip/ne	taip/ne	pilnas/dalinis/nėra	privalomas/pasirenkamas/nėra	taip/ne
	Institucija C	įvairus/ribotas/nėra	visos/ribojama/neapibrėžta	nuosekli ir aiški/bendrosios gairės arba tikslai/neparengta	taip/ne	taip/ne	pilnas/dalinis/nėra	privalomas/pasirenkamas/nėra	taip/ne

5b. Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

Kiekviename iš pasirinktų miestų buvo atrinkta po vieną didžiausią valstybės remiamą universitetą. Kiekvienos šalies apžvalgos skaitytojams pateikiama informacija apie universitetuose vartojamas dėstyto kalbas, kurios kalbos vartojamos universitetų internetinėse svetainėse, kam skirtas

valstybinės kalbos mokymas, ar nustatyti užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai, kuriuos reikia pasiekti kurso pabaigoje, ar stengiamasi pritraukti studentų iš užsienio, ar kalbų studentai gali dalyvauti judumo programose ir galiausiai, ar judumo programos privalomos ir kitų dalykų studentams.

	Dėstyto kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė, užsienio ir RMK/ valstybinė ir užsienio/tik valstybinė	valstybinė, užsienio ir RMK/ valstybinė ir užsienio/tik valstybinė	visos/ ribojama/ neapibrėžta	remiasi CEFR/ remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis/ neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės/ tik iš užsienio/tik valstybinės kalbos gimtakalbius	privalomas/ pasirenkamas/ nesiūloma	privalomas/ pasirenkamas/ nesiūloma
Universitetas B	valstybinė, užsienio ir RMK/ valstybinė ir užsienio/tik valstybinė	valstybinė, užsienio ir RMK/ valstybinė ir užsienio/tik valstybinė	visos/ ribojama/ neapibrėžta	remiasi CEFR/ remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis/ neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės/ tik iš užsienio/tik valstybinės kalbos gimtakalbius	privalomas/ pasirenkamas/ nesiūloma	privalomas/ pasirenkamas/ nesiūloma
Universitetas C	valstybinė, užsienio ir RMK/ valstybinė ir užsienio/tik valstybinė	valstybinė, užsienio ir RMK/ valstybinė ir užsienio/tik valstybinė	visos/ ribojama/ neapibrėžta	remiasi CEFR/ remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis/ neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės/ tik iš užsienio/tik valstybinės kalbos gimtakalbius	privalomas/ pasirenkamas/ nesiūloma	privalomas/ pasirenkamas/ nesiūloma

6 domenas: Kalbos žiniasklaidoje

Kiekviename mieste buvo renkami duomenys apie kitų kalbų nei valstybinę paplitimą radijuje ir televizijoje, apie televizijos produkcijos subtitravimą ir dubliavimą, regioninių ir mažumų

kalbų paplitimą už regiono ribų ir apie gestų kalbos vartojimą televizijoje. Pirmasis pasirinkimas geriausiai atitinka Europos rekomendacijas ir praktiką.

Miestai	Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
1 miestas	subtitruota/dubliuota	subtitruota/dubliuota	visada/reguliariai/kartais/ niekada	visada/reguliariai/kartais/ niekada
2 miestas	subtitruota/dubliuota	subtitruota/dubliuota	visada/reguliariai/kartais/ niekada	visada/reguliariai/kartais/ niekada
3 miestas	subtitruota/dubliuota	subtitruota/dubliuota	visada/reguliariai/kartais/ niekada	visada/reguliariai/kartais/ niekada

Taip pat visuose tirtuose miestuose buvo renkami duomenys apie ne valstybinėmis, ne regioninėmis kalbomis leidžiamus laikraščius. Šie duomenys pateikiami EKL interneto svetainėje ir šios publikacijos 2 dalyje, tačiau tik Europos lygmeniu.

7 domenas: Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Visuose atrinktuose miestuose aiškintasi apie institucionalizuotas kalbų strategijas savivaldybėse ir kiek įvairiose srityse naudojamos daugiakalbėmis žodinėmis ir rašytinėmis bendravimo priemonėmis. Institucionalizuotų kalbų strategijų lentelėje matyti kelioms kalbos taikomos šios strategijos.

Bendravimo priemonių lentelėje parodytas daugiakalbiškiausių bendravimo priemonių išsidėstymas kiekviename iš tirtų miestų. Daugiau informacijos apie daugiakalbystę viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse galima rasti EKL interneto svetainėje.

7a. Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos (3 miestai)

Kalbų skaičius N	Miesto (savivaldybės) paslaugos	Interneto svetainė	Metinės savivaldybės ataskaitos	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Personalo pareigybių aprašymuose nurodomos kitų nei valstybinė kalbų kompetencijos	Personalo kalbinių įgūdžių gerinimo planavimas	Kitų nei valstybinė kalbų vartotojų įdarbinimas strateginiams tikslams pasiekti	Kalbų kursai personalui	Reguliarus duomenų apie darbuotojų kitų nei valstybinė kalbų gebėjimus atnaujinimas	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybine kalbomis, skatinimo priemonės
>4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
3-4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
1-2	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
Tik VK	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C

7b. Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1		
2		
3		
4		
5		

8 domenas: Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

Visuose miestuose atrinktose verslo įmonėse buvo renkama informacija apie jų bendrąsias kalbų strategijas ir apie daugiakalbystės praktiką įmonių viduje ir jų veikloje, susijusią su valstybinės kalbos, verslo anglų kalbos ir kitų kalbų vartojimu. Lentelėse žemiau pateikti skaičiai rodo, kiek įmonių teigia plačiai

taikančios atitinkamą strategiją. EKL interneto svetainėje pateiktose lentelėse taip pat parodyta, kiek įmonių teigia kartais taikančios šias strategijas ar iš viso jų netaikančios. Daugiau informacijos apie daugiakalbystę verslo įmonėse galima rasti EKL interneto svetainėje.

8a. Bendroji įmonės kalbų strategija

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
Plačiai taikoma								

8b. Daugiakalbystės praktika įmonėje

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklui/ įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma										
VAK	plačiai taikoma										
Kitos	plačiai taikoma										

1 AUSTRIJA

Tanja Nagel, Anke Schad, Barbara Semmler ir Michael Wimmer

Šalies kontekstas

2011 metų surašymo duomenimis, Austrijos Respublikoje gyvena 8,43 mln. gyventojų. Turinčių užsienio pilietybę asmenų skaičius nuo 2001 iki 2011 m. išaugo daugiau nei trečdaliu (35 proc.) ir pasiekė 957 tūkst. Didžioji dabartinių imigrantų dalis – atvykėliai iš Europos Sąjungos šalių. Austrijoje gyvenančių Vokietijos piliečių skaičius išaugo daugiau nei dvigubai (110 proc.) ir pasiekė 152 tūkst., o antrąją pagal skaičių imigrantų grupę, susidedančią iš serbų, juodkalniečių ir Kosovo gyventojų, kaip ir anksčiau sudaro 133 tūkst. asmenų, o trečiajai pagal gyventojų skaičių grupei – imigrantams iš Turkijos – priklausančių asmenų sumažėjo 10 proc. iki 114 tūkst. (*Statistik Austria* 2011).

Mažumų teisių gynimo organizacijos kritikuoja oficialiuose surašymuose pateikiamą kitakalbių skaičių, tvirtindamos, kad dauguma tautinių mažumų atstovų vokiečių kaip oficialiąją kalbą nurodo veikiami „tiesioginio ir netiesioginio spaudimo“. Tai savo trečiajame pareiškime patvirtino ir Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos patariamasis komitetas. Patariamasis komitetas „primygtinai ragina Austrijos valdžios institucijas užtikrinti, kad bet koks būsimas surašymas, susijęs su kalbos vartojimu, būtų atliekamas pateikiant atvirus sąrašus ir sudarant sąlygas nurodyti keletą kalbų bei tapatybių“ (*Advisory Committee* 2011: 11–12). Tikslumo dėlei, pačios mažumos skelbia savo kalbų vartotojų skaičius. 2001 m. oficialiais duomenimis vengrų kalbos vartotojų būta 25,884, nors jų pačių duomenimis šis skaičius turėjo būti dvigubai didesnis (*Initiative Minderheiten*, n. d.).

Austrija išsiskiria kalbų įvairove, ypač tarp vaikų ir jaunimo. Didžiausia dalis moksleivių, kasdien vartojančių kitą kalbą nei vokiečių, gyvena Vienoje (41,8 proc.), mažiausia – Karintijoje (8,9 proc.). Dvikalbių ar daugiakalbių jaunuolių nevienalytė migracijos istorija turi įtakos jų individualiam kalbų ir išsilavinimo profiliui (Biffl ir Skrivaneck 2011: 1).

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Valstybinės kalbos įstatymai ir aktai apibrėžia valstybinės ir regioninių/tautinių mažumų kalbos politiką. Vaikų ir suaugusiųjų vokiečių kalbos mokymas(is) yra finansuojamas septyniose užsienio šalyse: Čekijoje, Vengrijoje, Italijoje, Lenkijoje, Serbijoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje. Austrija yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir tautinių mažumų kalbų chartiją* ir pripažįsta šias regionines/mažumų kalbas: burgenlandų-kroatų, kroatų, čekų, vengrų Burgenlande ir Vienoje, burgenlandų-romų, slovakų, slovėnų Karintijoje ir Styrijoje. Formaliajame ugdyme atskiruose regionuose mokomos regioninių ir mažumų kalbos, kurios pripažįstamos Chartijoje.

Duomenys apie asmenų vartojamas kalbas valstybės mastu šiuo metu nėra renkami Austrijoje. Gyventojų surašymas (2011) buvo pakeistas gyventojų registru (2011), kuris neteikia duomenų apie asmenų vartojamas kalbas.

2011 m. patvirtintas Integracijos nacionalinis veiksmų planas (NVP), koordinuojamas Vidaus reikalų ministerijos, konsultuojantis su ekspertais ir suinteresuotomis šalimis. Vokiečių kalbos mokėjimas laikomas esmine integracijos sąlyga. Atvykdami gyventi į Austriją, imigrantai privalo išlaikyti kalbos egzaminą (A1 lygiu). Austrijoje galiojanti tvarka artima Vokietijai, Prancūzijai, Danijai ir Nyderlandams (*Bundesministerium für Inneres* 2011).

2011 m. birželį Austrijos vyriausybė pateikė trečiąją Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos įgyvendinimo ataskaitą. Ataskaitoje, be kita ko, minimas 2011 m. padarytas konstitucinio įstatymo pakeitimas, įtvirtinantis nuoseklų *Ortstafelstreit* (kontraversiškai vertinamo dvikalbio gyvenviečių ribų ženklavimo) klausimo sprendimą, skatinantis mažumų kalbų vartojimą Karintijos ir Burgenlando topografijoje bei viešosiose įstaigose (*Bundeskanzleramt* 2011: 11).

**VK=valstybinė kalba(-os),
UK=užsienio kalbos,
RMK=regioninės ir mažumų kalbos,
IK=imigrantų kalbos**

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	bendras	kalbos kaip dalyko	pilnas
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos siūlomos ikimokykliniame ugdyme

RMK	burgenlandų-kroatų, čekų, vengrų, italų Tirolyje, slovākų, slovėnų
------------	--

2010 m. ikimokyklinis ugdymas nuo penkerių metų amžiaus tapo privalomas visoje Austrijoje. Šia priemone iš esmės siekiama užtikrinti, kad visi vaikai prieš pradėdami lankyti mokyklą mokėtų vokiečių kalbą.

Kaip aprašyta *Kalbų mokymo strategijos profilyje* (LEPP), ikimokykliniam ugdymui būdingas decentralizuotas suskaidymas. Tai neigiamai veikia kalbų įvairovės realizavimą pasiūlos kiekybės ir kokybės aspektu (kiekvienoje *Länder* skirtingai), ypač tai pasakytina apie kalbų mokytojų kvalifikaciją (*Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008: 82–88*).

3 Kalbos pradiniame ugdyme

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdami lankyti mokyklą	visiems	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	neparengta	taikoma atskirose mokyklose	nuo pradinio ugdymo pradžios	iš dalies per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	pilnas/dalinis/nėra
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	pilnas/dalinis/nėra
IK	tik gimtą kalbą	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	tik kaip užklasinė veikla	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	pilnas/dalinis/nėra

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	burgenlandų-kroatų, čekų, vengrų, romų, slovaku, slovėnų
UK	kroatų, čekų, anglų, prancūzų, vengrų, italų, slovaku, slovėnų (viena iš šių kalbų yra privaloma)
IK	albanų, bosnių/kroatų/serbų, lenkų, rusų, turkų

Atsižvelgiant į demografinę raidą, *Muttersprachlicher Unterricht* (imigrantų kalbų mokymo) plėtra, ypač pradiniam ugdyme, laikytina vyriausybės prioritetu. Kaip nurodyta mokymo programose, *Muttersprachlicher Unterricht* tikslas – dvikalbystės įdiegimas ir vienodų sąlygų namų kalboms ir vokiečių kalbai sudarymas.

2009–2010 mokslo metais 29,4 proc. Austrijos pradžios mokyklų mokinių, kurie mokėsi kitos kalbos šalia vokiečių, dalyvavo *Muttersprachlicher Unterricht* (*Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur* 2011: 13).

Federalinės švietimo, meno ir kultūros ministerijos Migracijos ir mokyklų departamentas reguliuoja, kokių kalbų galima mokytis. Ši institucija leidžia informacinius biuletenius, pavyzdžiui, apie teisinę sistemą, teikia duomenis ir statistiką. Interneto tinklapyje www.muttersprachlicher-unterricht.at tėvams pateikiama informacija apie registraciją bosnių, kroatų, serbų, turkų ir albanų kalbomis.

Imigrantų ir kitų užsienio ir mažumų kalbų mokymo pagrindinis uždavinys yra ne tik plėtra, bet ir kokybės gerinimas. Abiem atžvilgiais pagrindinis iššūkis yra kvalifikuotų mokytojų skaičius, kur susiduriama su pedagogų rengimo sistemos reformos poreikiu (*Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum* 2008: 88–91).

Viena dalyvauja Europos „Daugiakalbių miestų“ projekte, kuriame siekiant sukaupti žinių apie kalbų įvairovės ir mokymosi rezultatų tarpusavio sąsajas renkami duomenys apie pradinių klasių moksleivius (Brizic 2011).

4 Kalbos viduriniame ugdyme

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	iš dalies per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	pilnas/dalinis/nėra
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas/dalinis/nėra
IK	tik gimtakalbiai	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	iš dalies per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas/dalinis/nėra

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	integruota mokytojų rengimo dalis
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Burgenlandų-kroatų, čekų, vengrų, romų, slovaku, slovėnų
UK	Anglų, prancūzų, italų, ispanų Akademinio vidurinio ugdymo programoje dvi kalbos privalomos. Bendrojo vidurinio ugdymo programoje viena kalba yra privaloma.
IK	Albanų, bosnių/kroatų/serbų, lenkų, rusų, turkų

Pradedant vidurinio ugdymo pakopa (ISCED 2), Austrijos mokymo sistema suskaidyta į bendrąsias (vok. *Hauptschule*) ir akademinės vidurines mokyklas. Ši skirtis yra svarbi kalbų mokymo procesui, gali jį pertraukti, pratęsti arba pagerinti.

2009–2010 m. m. Viena buvo vienintelė žemė (vok. *Bundesland*), kurios akademinėse ir bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose buvo vykdomas *Muttersprachlicher Unterricht* (imigrantų kalbų mokymas) (*Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur* 2011: 25). Visose kitose žemėse jis buvo vykdomas tik bendrojo lavinimo mokyklose.

Vis dėlto, akademinė vidurinių mokyklų mokymo programa numato dviejų privalomų užsienio kalbų (ar vienos užsienio kalbos ir lotynų) mokymą, o *Hauptschul* mokymo programoje numatytas tik vienos kalbos mokymas.

Siekiant įveikti susiklosčiusį atotrūkį 2008–2009 m. m. pradėjo veikti *naujosios vidurinės mokyklos* (NVM). Nuo 2015–2016 m. m. visos *Hauptschulen* bus pertvarkytos į naujasias vidurines mokyklas. Naujosios vidurinės mokyklos pedagoginę koncepciją sudaro socialinis mokymasis ir integracija, labiau individualizuotas ir diferencijuotas mokymas. NVM yra pritaikyta sudaryti sąlygas imigrantų kilmės mokiniams realizuoti savo galimybes.

Iš visų vyraujančių užsienio kalbų anglų kalbos visų lygių mokyklose mokosi daugiausiai, beveik 99 proc., mokinių. Vidurinėse mokyklose kaip pasirenkamųjų dalykų galima mokytis regioninių ir mažumų kalbų. Jų mokymas priklauso nuo regiono: 12,9 proc. Burgenlando mokinių mokosi kroatų kalbos, o 10,6 proc. Karintijos mokinių – slovėnų (2004–2005 m. m. duomenys, *Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum* 2008: 149).

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM kalbos nesiuolomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A	įvairus	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi CEFR	nėra
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija C	įvairus	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi CEFR	dalinis
IK	Institucija A	įvairus	bendrosios gairės arba tikslai	N/A	nėra

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas

Kalbant apie suaugusiųjų profesinį mokymą ir aukštąjį universitetinį lavinimą, kalbų mokymo kontekste būtina paminėti dar XIX a. Austrijos darbininkų ir buržuazijos klasės iniciatyva susiformavusias *liaudies mokyklas* (vok. *Volkshochschulen*). Kalbų mokymas, kuriam 2009–2010 m.m. buvo skirta 39,4 proc. bendro kreditų skaičiaus, yra svariausias *Volkshochschulen* mokslo dalykas (*Verband Österreichischer Volkshochschulen* 2011: 1). Vienos liaudies mokyklose šiuo metu siūloma rinktis iš daugiau nei 60 kalbų.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	dubliuota	kartais	kartais

Vadovaujantis galiojančiais įstatymais, Austrijos transliuotojų korporacija ORF privalo teikti paslaugas pripažintų regionų ir mažumų kalbų vartotojams. Be televizijos ir radijo žurnalų, interneto tinklapis volksgruppen.orf.at pateikia naujienas ir informaciją bei vykdo tiesiogines garso ir vaizdo transliacijas kroatų, čekų, romų, slovākų, vengrų ir slovėnų kalbomis.

FM4 yra jaunimo auditorijai skirta ORF radijo stotis. Nors ši stotis yra dvikalbė, joje dominuoja anglų kalba. Naujienos skaitomos anglų ir, du kartus per dieną, prancūzų kalbomis. FM4 laidų vedėjai ir tiesioginio eterio svečiai yra raginami laikytis FM4 „gimtosios kalbos principo“ ir kalbėti gimtąja kalba.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (tik dviejų savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Viena	Viena Gracas	Gracas	Viena Gracas	Viena	Viena Gracas
3-4						
1-2	Gracas		Viena		Gracas	

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Turizmo paslaugos Imigracijos ir integracijos paslaugos Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas Švietimo paslaugos Transporto paslaugos	Turizmo paslaugos Transporto paslaugos Teatro programos Imigracijos ir integracijos paslaugos

Nors LRE projekte dėmesys buvo skiriamas didiesiems miestams atsižvelgiant į jų gyventojų skaičių, Austrijoje, įskaitant pripažintų kalbinių mažumų (vok. *Volksgruppen*) gyvenamas teritorijas, vyrauja mažesni miestai. Todėl 2011 m. Parlamento priimta minėta Konstitucijos pataisa apie mažumų kalbų vartojimą (BGBl. I, Nr. 46/2011) topografijoje ir oficialių kalbų vartojimą viešųjų paslaugų srityje pirmiausia taikytina šiems mažesniems miestams.

8 Kalbos verslo įmonėse (19 įmonių)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžių paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	6	12	5	4	0	0	2	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/vaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	4	0	5	1	19	19	19	19	18	18
VAK	plačiai taikoma	7	2	9	2	7	5	9	6	9	12
Kitos	plačiai taikoma	6	0	4	1	2	2	2	3	4	3

Austrijos ekonomikos kvalifikacijų ir mokymų mokslinių tyrimų institutas (IBW) 2005 m. apklausė 2017 Austrijos bendrovių apie jų užsienio kalbų poreikius. 86 proc. atsakiusių patvirtino kad jiems reikalingos užsienio kalbos. 45 proc. įmonių anglų kalbos žinių reikalaujama iš „daugumos“ darbuotojų. Apklausos duomenimis, palaikant ryšius su verslo partneriais Rytų Europoje, vartojama vokiečių kalba (Tritscher-Archan 2008: 172).

Kadangi kalbų žinios Austrijoje, kurios ekonomika nukreipta į eksportą, tradiciškai vertinamos kaip priemonė pasiekti užsienio rinkas, kai kurios bendrovės, pavyzdžiui, bankai ir telekomunikacijų paslaugų teikėjai, reaguodamos į vidaus rinkos pokyčius, pasitelkia vadinamąją etninę rinkodarą, kai reklaminėse kampanijose ar teikiant paslaugas vartojamos imigrantų kalbos.

Bendrosios išvados

Austrijos įvairiakalbystės ir daugiakalbystės raidą galima vertinti prieštaringai. Viena vertus, vyriausybės programa pripažįsta didėjančią Austrijos visuomenės įvairovę, pabrėžia kalbinių įgūdžių įgijimo svarbą, visų pirma pasitelkiant vaikų ir jaunimo mokymą, ypač anglų kalbos, kaimyninių šalių kalbų ir imigrantų kalbų (*Republik Österreich* 2008: 206).

Kita vertus, tai visų pirma yra išteklių klausimas (pavyzdžiui, ribotas aukštos kvalifikacijos mokytojų skaičius) – išteklių trūkumas neleidžia sukurti įvairesnės ir platesnės kalbų mokymo sistemos ir sudaro kliūčių nepertraukiamo kalbų mokymo proceso organizavimui.

Nors vokiečių kalba ir laikoma svarbiausia sėkmingos integracijos sąlyga (dabartinės švietimo ir imigracijos politikos palaikoma nuostata), visuomenė pamažu įgyja supratimą apie papildomų kalbų įgūdžių naudą, ypač tuomet, kai matoma jų „nauda“, pavyzdžiui, ekonomikai, į eksportą orientuotai prekybai ir verslui.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Europos kalbų lobyne nagrinėjamuose domenuose esama daug geros praktikos pavyzdžių. Vienas iš tokių yra projektas, kuriame aktyviai dalyvauja ir EDUCULT, *Sag multi* – kas kelerius metus vykstantis dvikalbių moksleivių retorikos konkursas, organizuojamas verslininkų asociacijos, *Verein für Wirtschaft Integration* (VWFI) kartu su EDUCULT. Moksleiviai nuo septintos klasės (12 m. amžiaus) parengia kalbas ir vokiečių kalba, ir papildoma jų kalba. Nuo 2009 m. konkurse jau dalyvavo apie 700 moksleivių, pristatyta apie 40 kalbų.

SPIN: *SprachenInnovationsNetzwerk* – bendradarbiavimo tinklas, inicijuotas *Osterreichisches Sprachen-Kompetenz-Zentrum* (OSZ), kuriame visiems besidomintiems viešai pateikiama informacija apie novatoriškus kalbų projektus (www.oesz.at/spin).

Šaltiniai

Biffi, Gudrun, Skrivaneck, Isabella (2011): Schule-Migration-Gender Endbericht. Study commissioned by the Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Prieiga per internetą: www.bmukk.gv.at/mediapool/21041/schule_migration_gender_eb.pdf (2011–12–07).

Brizic, Katharina (2011): “Multilingual cities” Wien. Prieiga per internetą: www.oeaw.ac.at/dinamlex/Multilingual-Cities_Wien-2009_Endbericht-V1Stand20111111.pdf (2011–12–07).

Bundeskanzleramt Österreich (2011): 3. Bericht 3. Bericht der Republik Österreich gemäß Artikel 15 Abs. 1 der Europäischen Charta der Regional- oder Minderheitensprachen. Prieiga per internetą: www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=45599 (2011–12–07).

Bundesministerium für Inneres (2011): Nationaler Aktionsplan für Integration. Prieiga per internetą: www.integrationsfonds.at/nap/bericht (2011–12–07).

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (2011): Der muttersprachliche Unterricht in Österreich. Statistische Auswertung für das Schuljahr 2009/10. Prieiga per internetą: www.bmukk.gv.at/mediapool/3720/nr5_11.pdf (2011–12–07).

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur und Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum (eds.) (2008): Language Education Policy Profile. Country Report Austria. Prieiga per internetą: www.oesz.at/download/spol/lepp_engl_1.pdf (2011–12–07).

Initiative Minderheiten (n.d.): Minderheiten in Österreich/ Volksgruppen. Prieiga per internetą: www.minderheiten.at/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=30 (2011–12–09).

Republik Österreich (2008): Regierungsprogramm 2008–2013. Prieiga per internetą: www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965 (2011–12–07).

Statistik Austria (2011): Registrierzählung 2011. Pressemeldung. Prieiga per internetą: www.statistik.at/web_de/presse/059977 (2011–12–07).

Tritscher-Archan, Sabine (ed.), Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft (2008) Fremdsprachen für die Wirtschaft. Zahlen, Daten, Fakten.

Verband österreichischer Volkshochschulen (2011): Statistikbericht 2011. Prieiga per internetą: www.files.adulteducation.at/statistik/berichte/statistik_2011.pdf (2011–12–07).

2 BOSNIJA IR HERCEGOVINA

Jasmin Džindo ir Selma Žerić

Šalies kontekstas

Bosnija ir Hercegovina yra daugiatautė ir daugiakalbė šalis su trimis oficialiomis valstybinėmis kalbomis – bosnių, kroatų ir serbų (lotynų ir kirilicos rašmenimis). Visos šios kalbos kilo iš serbų kroatų kalbos – oficialiosios buvusios Jugoslavijos kalbos. Po Jugoslavijos suirimo Bosnijoje ir Hercegovinoje ši kalba buvo standartizuota į *bosnių, kroatų ir serbų* kalbas, kurioms įstatymais buvo suteiktas lygiavertis oficialių kalbų statusas visoje Bosnijos ir Hercegovinos teritorijoje. Šių kalbų gramatika, leksika ir fonetika skiriasi nežymiai, todėl visi Bosnijos ir Hercegovinos gyventojai supranta visas tris kalbas ir laisvai sprendžia, kurią iš jų vartoti savo kasdieniame ir profesiniame gyvenime.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minimos visos trys valstybinės kalbos (t. y. bosnių, kroatų ir serbų), užsienio kalbos ir regioninės ir mažumų kalbos. Bosnijos ir Hercegovinos vyriausybė pasirašė, o parlamentas ratifikavo *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios kalbos – Albanijos čekų, italų, juodkalniečių, lenkų, makedonų, rumunų, rusų, slovakų, slovėnų, turkų, ukrainų, vengrų, vokiečių, žydų (jidiš ir ladinų). Oficialių valstybės masto duomenų apie kalbų įvairovę rinkimo priemonių nesama.

Priimta nemažai įstatymų, kurie reglamentuoja ikimokyklinį, pradinį, vidurinį ugdymą, aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą: 2007 m. *Bosnijos ir Hercegovinos ikimokyklinio ugdymo pagrindų įstatymas*, 2007 m. *Bosnijos ir Hercegovinos ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo pagrindų įstatymas*, 2003 m. *Bosnijos ir Hercegovinos pradinio ir vidurinio ugdymo pagrindų įstatymas*, 2008 m. *Bosnijos ir Hercegovinos vidurinio profesinio mokymo pagrindų įstatymas* ir 2007 m. *Bosnijos ir Hercegovinos aukštojo mokslo pagrindų įstatymas*.

Yra keli teisės aktai, kuriuose minimos nacionalinės kalbos, pavyzdžiui, *Bosnijos ir Hercegovinos Konstitucija*. Tai – pagrindinis šalies politinę ir teisinę santvarką įtvirtinantis teisės aktas. Kadangi Bosnija ir Hercegovina sudaryta iš dviejų subjektų – Bosnijos Federacijos ir Hercegovinos ir Serbų Respublikos, konstitucijos taip pat yra dvi: *Bosnijos ir Hercegovinos Federacijos Konstitucija* ir *Serbų Respublikos Konstitucija*, kuriuose taip pat minimos valstybinės kalbos ir oficiali rašyba. Taip pat, siekiant skatinti valstybinių kalbų, užsienio kalbų ir regioninių ar mažumų kalbų mokymą ir mokymąsi, patvirtinta oficiali kalbų politika, pavyzdžiui, *Peržiūrėtas Bosnijos ir Hercegovinos veiksmų planas dėl romų švietimo poreikių* (patvirtintas Žmogaus teisių ir pabėgėlių ministerijos). Gestų kalba yra oficialiai pripažinta

oficialių kalbų politiką reglamentuojančiuose valstybės dokumentuose. Šį klausimą reglamentuoja 2009 m. *Bosnijos ir Hercegovinos gestų kalbos vartojimo įstatymas*. Kurtieji atlikdami įvairias operacijas Bosnijos ir Hercegovinos institucijose gali pasinaudoti jiems įstatymų suteikta teise vartoti gestų kalbą.

Į Bosnijos ir Hercegovinos sudėtį, kuri ir taip sudaryta iš dviejų administracinių subjektų, įeina ir *Brčko rajonas*, kuris yra atskiras nei vienam iš subjektų nepriklausantis administracinis vienetas. Bosnijos ir Hercegovinos federacija smulkiau suskirstyta į dešimt kantonų, kurie laikomi subjekto federaliniais vienetais ir turi nemažą autonomiją. Atsižvelgiant į labai sudėtingą valstybės struktūrą, stinga nuoseklus požiūris į švietimo ar kalbų politiką. Dėl to dabartinė oficialių kalbų padėtis yra netolygi. Esama skirtumų ne tik tarp subjektų, bet ir tarp pačių kantonų, kiekvienas kantonas turi atskirą švietimo ministeriją su savais įstatymais. Turint omenyje tokį platų teisinį pagrindą, valstybėje kalbos politika nėra visiškai harmonizuota; įprasta, kad tam tikro kantono (ir Serbų Respublikos) gyventojų dauguma švietimo institucijose pasirenka oficialią kalbą. Mokymo programos grindžiamos viena iš trijų valstybinių kalbų, tačiau visos trys valstybinės kalbos sutinkamos visuose švietimo sistemos lygmenyse – nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo. Patys mokiniai turi teisę nuspręsti, kuria nacionalinė kalba nuo pirmųjų pradinės mokyklos klasių vyks pamokos. Atsižvelgiant į šį apsisprendimą koreguojami vadovėliai ir mokymo programos. Bosnijoje ir Hercegovinoje, be valstybinių kalbų, kiekviename lavinimo lygmenyje galima rinktis iš daugelio užsienio kalbų, tačiau ir čia stinga suderinamumo. To paties kantono mokyklose siūloma mokyti skirtingų užsienio kalbų, kaip ir skirtinguose kantonuose. Ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo lygmenyje paprastai galima rinktis iš 5–6 užsienio kalbų, pavyzdžiui, anglų, vokiečių, prancūzų, italų, rusų ar arabų, priklausomai nuo to, kuriame subjekte arba kantone yra mokykla, o Bosnijos ir Hercegovinos aukštojo mokslo institucijose siūloma studijuoti anglų, vokiečių, italų, prancūzų, ispanų, turkų, arabų, persų, lotynų, graikų, rusų ir čekų kalbas.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme

(papildomas valstybinės kalbos mokymas, RM ir imigrantų kalbų mokymas nesiūlomas)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
UK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	nėra	nėra	dalinis

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

UK	Anglų, prancūzų, vokiečių
-----------	---------------------------

Visoje Bosnijoje ir Hercegovinoje vykdomas ikimokyklinis kalbos mokymas, pasižymintis nuosekliu ir integruotu požiūriu į kalbų mokymo programas, ypatingą dėmesį skiriant įvairiakalbystei klasėje ir visuomenės daugiakalbystei apskritai. Ikimokykliniame ugdyme dažniausiai mokoma anglų, vokiečių ir prancūzų kalbų, tuo tarpu imigrantų kalbų nemokoma.

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiname ugdyme

Kitos VK	Bosnių, kroatų, serbų
UK	Anglų arba vokiečių privaloma Arabų, prancūzų arba italų pasirenkama

Valstybinių ir užsienio kalbų mokymo programos pradiname ugdyme yra nuoseklios ir aiškios. Dėstoma gali būti tik valstybinėmis kalbomis, o iš penkių ar šešių užsienio kalbų reikia pasirinkti vieną privalomą užsienio kalbą – anglų, vokiečių, prancūzų, italų, rusų arba arabų. Kai kurios iš jų yra dėstomos kaip privalomos užsienio kalbos, o kitos – kaip pasirenkamos. Jos įtrauktos į programą, o žinių lygis tikrinamas ir stebimas reguliariai naudojant standartizuotas priemones pagal mokinių amžių. Pradinėse mokyklose imigrantų kalbų nemokoma.

4 Kalbos viduriniame ugdyme

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

Kitos VK	Bosnių, kroatų, serbų
UK	Anglų arba vokiečių privaloma Arabų, prancūzų, italų, rusų arba turkų pasirenkama

Vidurinėse mokyklose užsienio kalbų mokoma kaip dalyko arba jos yra dėstomosios kalbos, nors pastarasis variantas pasitaiko nedažnai. Valstybinių ir užsienio kalbų mokymo programos yra nuoseklios ir aiškios; žinių lygis tikrinamas ir stebimas reguliariai naudojant standartizuotas priemones pagal mokinių amžių. Vidurinėse mokyklose privaloma pasirinkti dvi užsienio kalbas iš šešių ar septynių užsienio kalbų, pavyzdžiui, anglų, vokiečių, prancūzų, italų, rusų, turkų ir arabų. Kai kurių iš šių kalbų yra mokoma kaip privalomojo dalyko, o kitų – kaip pasirenkamo. Vidurinėse mokyklose imigrantų kalbų nemokoma.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	dalinis
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	dalinis
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Europos kalbų lobbyne apklaustų institucijų teigimu, Bosnijos ir Hercegovinos aukštojo mokymo įstaigose siūlomas valstybinių ir užsienio kalbų studijų programų pasirinkimas, pradėdant kalbos pradmenimis ir baigiant pažengusiojo lygio kalbiniais gebėjimais. Parengtos suderintos ir aiškios valstybinių ir užsienio kalbų studijų programos, studentai turi galimybę pasirinkti studijuoti anglų, vokiečių, italų, prancūzų, ispanų, turkų, arabų, persų, lotynų, graikų, rusų ir čekų kalbas.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	visada arba reguliariai	kartais

Valstybinėms kalboms daugiau mažiau tolygiai atstovaujama visoje garsinėje ir vaizdinėje žiniasklaidoje ir spaudoje, nors regionų lygmenyje pagrindinės kalbos pasirinkimą lemia vyraujanti tautinė grupė. Žiniasklaidoje nesama jokio sisteminio šių kalbų vertinimo. Nacionalinėje žiniasklaidoje veikia trys pagrindiniai transliuotojai: valstybinis radijas ir televizija BHRT ir subjektų lygmens transliuotojai FTV ir RTRS. Valstybinėje televizijoje naudojama dvejopa rašyba: vieną dieną televizijos programa gali būti transliuojama lotyniškais rašmenimis, o jau kitą dieną – kirilicos rašmenimis.

Be valstybinių kalbų, laikraščiai leidžiami anglų, vokiečių, italų ir prancūzų kalbomis.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojamasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4						
3–4	Sarajevas Mostaras					Sarajevas Mostaras
1–2	Banja Luka	Sarajevas Mostaras Banja Luka	Sarajevas Mostaras Banja Luka	Sarajevas Mostaras Banja Luka	Sarajevas Mostaras Banja Luka	Banja Luka

Bendravimo priemonės mieste

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Turizmo paslaugos Transporto paslaugos Imigracijos ir integracijos paslaugos	Turizmo paslaugos Transporto paslaugos Imigracijos ir integracijos paslaugos

Vietos valdžios institucijų tarpusavyje bendrauja valstybinėmis kalbomis, iš dalies – anglų ir vokiečių. Savivaldybių įstaigų komunikavimas raštu ir žodžiu taip pat vyksta valstybinėmis kalbomis, išskyrus transporto, turizmo, migracijos ir integracijos paslaugas, kur komunikuojama ir anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis.

8 Kalbos verslo įmonėse (29 įmonės)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėtų raštu ir žodžiu pasiaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomas įmonėje
plačiai taikoma	4	26	10	6	0	4	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/ įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	0	6	3	0	29	23	29	28	27	29
VAK	plačiai taikoma	0	14	6	2	21	24	11	20	16	25
Kitos	plačiai taikoma	0	4	3	0	3	1	1	0	5	2

Europos kalbų lobyne apklaustose įmonėse rašytinės ir žodinės komunikacijos pagrindinė kalba yra viena iš trijų valstybinių kalbų (priklausomai nuo teritorijos), ir iš dalies – anglų kalba.

Svarbiausios išvados

Atsižvelgiant į Bosnijos ir Hercegovinos socialinio ir ekonominio vystymosi dinamiką ir pastangas siekiant narystės ES, valstybės institucijose, taip pat subjektų ir kantonų valdžios institucijose toliau nuolat siekiama harmonizuoti ir gerinti kalbų politiką. Remiantis pirmiau minėtais faktais, ir turint omenyje, kad ši ataskaita suteikia tik trumpą dabartinės būklės apžvalgą, galime daryti išvadą, kad iš pažiūros sudėtinga mūsų šalies daugiakalbė padėtis paprastai nesukelia sunkumų kasdieniame bendravime. Be abejo, yra daug ką tobulinti, pavyzdžiui, harmonizuoti įstatymus, taip pat didinti visuomenės informuotumą apie trijų oficialių kalbų ir dviejų rašybos sistemų egzistavimą, kurios turėtų būti priimtos ir gerbiamos su visais savo panašumais ir nežymiais skirtumais.

3 BULGARIJA

Gueorgui Jetchev

Šalies kontekstas

Viduramžiais Bulgarijoje egzistavo trys svarbūs kultūros centrai su stipria raštijos tradicija – Preslavo ir Ohrido raštijos mokykla (Pirmosios Bulgarijos karalystės laikotarpiu VII–XI a.) ir Tarnovo raštijos mokykla (Antrosios Bulgarijos karalystės laikotarpiu XII–XIV a.). Osmanų imperijos laikotarpiu bulgarai sėkmingai priešinosi kultūrinei turkiškai kalbančios valdžios ir graikų įtakai.

Bulgarai nuosekliai visada nuosekliai laikėsi tvirto požiūrio į taisyklingą savo kalbos vartoseną ir raštijos tradicijas. Kasmet gegužės 24 dieną, per valstybinę Bulgarijos šventę, minima slavų apaštalų ir Europos globėjų šventųjų Kirilo ir Metodijaus misionieriška ir literatūrinė veikla. Šią dieną taip pat minima Kirilicos abėcėlė, Bulgarijos raštija ir kultūra.

1991 m. Konstitucijoje nevertinama sąvokų „tautinės“ ar „etninės mažumos“. Tačiau konstitucija užtikrina etninėms, kalbinėms ir religinėms grupėms priklausančių asmenų pagrindines teises. 36 straipsnyje įtvirtinta etninių bendruomenių teisė mokytis ir vartoti savą kalbą, o 54 straipsnyje numatoma jų teisė plėtoti savo kultūrą pagal jų etninę tapatybę, kuri pripažįstama ir garantuojama įstatymų. Visa tai padėjo sukurti teisinę ir politinę terpę, kurioje Bulgarijos mažumoms suteiktos lygios teisės.

Bulgarijos etninis modelis pasižymi pusiausvyra tarp integracijos, bendrų nacionalinių ir Europos vertybių bei pagarbos etninei ir religinei tapatybei.

Pagal 2011 m. gyventojų surašymą 85,2 proc. gyventojų gimtoji kalba yra bulgarų, 9,1 proc. kalba turkų kalba ir 4,2 proc. – romų. Pasak Nacionalinio statistikos instituto ekspertų, surašymo duomenys rodo aiškiai išreikštą koreliaciją tarp etninės ir kalbinės savimonės.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos, regioninės ir mažumų kalbos ir imigrantų kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Bulgarijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas 30-ye šalių Europoje ir už jos ribų. Bulgarija nėra pasirašiusi nei ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos*. Nepaisant to, valstybės mastu valstybinio ir regioninio švietimo sistemoje sutinkamos 4 regioninės ir mažumų kalbos – armėnų, hebrajų, romų ir turkų.

Oficialios duomenų apie Bulgarijos kalbų įvairovę rinkimo priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse iš klausimo apie gimtąją kalbą sužinoma apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas.

Švietimo, jaunimo ir mokslo ministerijos (MoEYS) tinklalapyje galima susipažinti su valstybinėmis Bulgarijos piliečių užsienyje bulgarų kalbos mokymo programomis. Šios programos yra vyriausybės Valstybinės kalbos ir kultūros ugdymo užsienyje programos dalis.

Nacionalinės asamblėjos Švietimo, mokslo, vaikų, jaunimo reikalų ir sporto komitetas ir Kultūros, pilietinės visuomenės ir žiniasklaidos komitetas sprendžia visus su valstybine kalba susijusius klausimus, rengia nutarimų projektus ir teikia rekomendacijas. Mokslininkams ir ekspertams taip pat leidžiama dalyvauti komiteto susirinkimuose. Bulgarų kalbos institutas prie Bulgarijos mokslų akademijos yra centrinė koordinuojančioji institucija, atsakinga už Bulgarijos valstybinės kalbos politiką (www.ibl.bas.bg/en/index.htm). Institutas bendradarbiauja su Bulgarų kalbos ir literatūros universiteto padaliniais.

1991 m. Konstitucija skelbia, kad vienintelė šalies oficiali kalba yra bulgarų (3 straipsnis), tačiau Konstitucija taip pat suteikia teisę piliečiams, kurių gimtoji kalba nėra bulgarų, studijuoti ir vartoti savo gimtąją kalbą (36 straipsnis).

1999 m. gegužės 7 d. Bulgarija tapo Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nare. Šios konvencijos įgyvendinimą valstybinių lygiu prižiūri Valstybinė bendradarbiavimo etniniais ir integracijos klausimais taryba (www.nccedi.government.bg), kurios sekretoriatas priklauso valstybės administracijai (Ministrų tarybai).

Turkų, romų ir kitos tautinės mažumos šiuo metu turi teisę mokytis gimtąją kalbą. 1999 m. liepos įstatyme dėl švietimo standartų, pagrindinio bendrojo išsilavinimo ir mokymo programų, ir jo 2002 m. pakeitimuose, nustatyta, kad „gimtoji kalba“ yra privalomas pasirenkamas dalykas pradinio ir vidurinio ugdymo programose (15.3 straipsnis). 1991 m. Švietimo įstatymo įgyvendinimo taisyklėse su 1998 m. pakeitimais sąvoka „gimtoji kalba“ apibrėžiama kaip „kalba, kuria vaikas bendrauja savo šeimoje“ (8.2 straipsnis). 2005 m. buvo įkurtas Mažumų vaikų ir jaunimo švietimo integracijos centras (www.coiduem.mon.bg). Tai vienintelė vyriausybė organizacija, kurios pavadinime, užuot vartojus sąvoką „piliečiai, kurių gimtoji kalba nėra bulgarų“, pavartota sąvoka „mažumos“.

1998 m. Radijo ir televizijos įstatyme yra straipsnis, kuriame minimos programos mažumų kalbomis:

49 straipsnis. (1) Bulgarijos nacionalinis radijas ir Bulgarijos nacionalinė televizija rengia nacionalines ir regionines programas; programas užsienio šalims, įskaitant užsienyje gyvenančius bulgarus; programas Bulgarijos piliečiams, kurių gimtoji kalba nėra bulgarų, įskaitant ir programas, transliuojamas jų gimtąją kalba.

2004 m. Valstybiniame gestų kalbos centre įkurta Bulgarijos kurčiųjų sąjunga. Bulgarijos nacionalinė televizija kasdien į gestų kalbą verčia šešioliktos valandos žinias.

**VK=valstybinė kalba(-os),
UK=užsienio kalbos,
RMK=regioninės ir mažumų kalbos,
IK=imigrantų kalbos**

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
UK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra
VK mokymas	visos	1 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

UK	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų, ispanų
-----------	--

Mokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo plėtros nacionalinėje programoje (2006–2015) įvardijama būtinybė vaikams, kurių gimtoji kalba nėra bulgarų, metus iki mokyklos teikti jų poreikiams pritaikytas bulgarų kalbos mokymo programas, kurios privalomos nuo 2003 m. Nacionalinio švietimo įstatymas, su 2002 m. pakeitimais, numato šiems vaikams skirtą specialią bulgarų kalbos mokymo programą.

3 Kalbos pradiniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	tik gimtakalbiai	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	iš dalies per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	Armėnų, hebrajų, romų, turkų
UK	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma

MoEYS tinklapyje pateikiamos oficialios keturių kalbų (turkų, armėnų, hebrajų, romų) „gimtosios kalbos“ dalyko mokymo programos pradinėms ir vidurinėms mokykloms. Gimtosios kalbos mokymas yra neprivalomas, jos priskiriamos prie „privalomųjų pasirenkamųjų dalykų“, t. y. šį dalyką galima rinktis iš pasirenkamųjų dalykų sąrašo, kuriame taip pat gali būti anglų, vokiečių, prancūzų arba rusų kalbos. Dėl šios priežasties tik nedaugelis turkų moksleivių renka šį dalyką ir jų skaičius pastaraisiais metais nuolat mažėja.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	tik gimtakalbiai	nuosekli ir aiški	netaikoma	iš dalies per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	per mokyklos valandas	>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A	
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Armėnų, heebrajų, romų, turkų
UK (kursyvu pažymėtos kalbos siūlomos tik aukštesniojoje vidurinio ugdymo pakopoje)	kroatų, čekų, anglų, prancūzų, vokiečių, italų, japonų, korėjiečių, lenkų, rumunų, rusų, serbų, slovakų, ispanų – viena arba dvi iš šių kalbų yra privalomos, o antra arba trečia kalba yra pasirinktina

Visoje šalyje veikia tankus mokyklų su sustiprintu užsienio kalbų mokymu (visose ar dalyje klasių) tinklas. Šiose mokyklose daugelis dalykų, įskaitant matematiką, fiziką, chemiją, biologiją, geografiją, istoriją ir filosofiją, dėstoma pirmąja užsienio kalba. Šių dalykų mokoma pagal integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo (CLIL) metodus nuo aukštesniųjų vidurinio ugdymo klasių (devintos ir dešimtos klasės). Tokiose mokyklose vienerius metus (paskutiniiais žemesniojo vidurinio ugdymo metais – aštuntoje klasėje) vykdomas sustiprintas kalbų dėstymas (ne mažiau kaip 18 valandų per savaitę).

Vėlesniais vidurinės mokyklos metais būtų sudėtinga rasti tinklui nepriklausančią klasę. Mokyklų su sustiprintu užsienio kalbų mokymu modelis buvo pirmą kartą įdiegtas 1952 m. vienoje Lovečo, miesto šiaurės Bulgarijoje, mokykloje, kurioje pradėta mokyti anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis. 1960 m. naujų mokyklų įsteigta ir kituose miestuose, įskaitant sostinę, jose atskirai mokoma minėtų trijų kalbų ir rusų kalbos. 1970 m. į kalbų sąrašą įtraukta ir ispanų kalba. Nuo 1990 m. visose šalies mokyklose su sustiprintu kalbų mokymu (visose ar dalyje klasių) galima pasirinkti visas minėtas kalbas ir ketelį kitų.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija B	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	nėra

Aukštasis mokslas (trijose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė ir užsienio	tik valstybinė	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Erasmus programoje dalyvaujantiems studentams ir universitetuose studijuojantiems studentams iš užsienio siūlomas dvejų metų trukmės bulgarų kaip užsienio kalbos kursas. Sofijos, Plovdivo ir Šumeno universitetuose jaučiamas aukštos kvalifikacijos turkų kalbos ir literatūros specialistų poreikis, taip pat ir Aukštajame islamo studijų institute Sofijoje ir naujai įsteigtuose turkų teatruose Kerdžalaj ir Razgrade, kurie turkų kalbos mokymo klausimais pasikliauja universitetams.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	subtitruota	kartais	visada Sofijoje reguliariai Plovdive kartais Šumene

Bulgarijos radijas siūlo interneto programas dešimčia kalbų: anglų, vokiečių, rusų, prancūzų, suomių, serbų, graikų, albanų, turkų ir arabų.

Žiniasklaidoje taip pat pradėta vartoti ir turkų kalba, tiesa dar gana ribotai. Nuo 1993 m. Bulgarijos nacionalinis radijas rytais ir vakarais pusę valandos transliuoja Bulgarijos turkams skirtas laidas. Į programas įtrauktos naujienų laidos bei turkų ir bulgarų liaudies dainos. 2001 m. pavasarį Bulgarijos nacionalinė televizija pradėjo transliuoti dešimties minučių trukmės programas turkų kalba.

Pereinamuoju laikotarpiu būta bandymų leisti spaudą turkų kalba. Šiuo metu Sofijoje turkų kalba leidžiami trys savaitraščiai (*Sabah*, *Zaman* ir *Müslümanlar*), vaikų laikraštis *Filiz* ir vaikų žurnalas *Balon*.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4		Šumenas				
3–4		Sofija Plovdivas		Sofija		
1–2	Sofija Plovdivas Šumenas		Sofija Plovdivas Šumenas	Plovdivas Šumenas	Sofija Plovdivas Šumenas	

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Turizmo paslaugos Teisinės paslaugos Sveikatos priežiūros paslaugos Skubios pagalbos paslaugos = Transporto paslaugos = Imigracijos ir integracijos paslaugos	Turizmo paslaugos Transporto paslaugos Skubios pagalbos paslaugos Sveikatos priežiūros paslaugos Imigracijos ir integracijos paslaugos

Šioje srityje dar reikia įdėti daug pastangų paskatinti daugiakalbystę. Trijuose tirtuose miestuose – Sofijoje, Plovdive ir Šumene – užsienio kalbomis teikiamų paslaugų pasirinkimas ribotas, tai daugiausia pagalbos tarnybų, imigracijos ir turizmo sritys, nors apskritai pasitelkiamos vertėjų paslaugos. Be bulgarų, viešųjų paslaugų srityje ir viešosiose erdvėse dažniausiai vartojama anglų kalba, kai kurios paslaugos teikiamos turkų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbomis. Pavyzdžiui, visų miestų tinklapiai turi angliškas versijas, Šumeno tinklapis turi ir rusišką versiją. Visų miestų administracijoje įdarbinami užsienio kalbų mokantys darbuotojai, pirmumą teikiant anglų kalbai, darbo metu darbuotojams siūlomi anglų kalbos kursai.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėju raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	1	7	0	1	0	0	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	0	0	0	0	21	18	22	23	18	23
VAK	plačiai taikoma	0	1	0	1	5	7	8	4	9	12
Kitos	plačiai taikoma	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Kaip ir viešųjų paslaugų srityje ir viešosiose erdvėse, taip ir versle dar reikia labai pasistengti siekiant sustiprinti daugiakalbystę.

Beveik pusė apklaustų įmonių turi tam tikrą kalbų strategiją, du trečdaliai bendrovių, be bulgarų kalbos, reklamoje ir internete vartoja verslo anglų kalbą. Kitos kalbos vartojamos retai, jų nėra mokoma, išskyrus kartais siūlomus anglų kalbos kursus. Kalbų moko kelios su švietimo sektoriumi bendradarbiaujančios kompanijos, ir vos keletas pasitelkia tarptautinius tinklus darbuotojų kalbinių įgūdžių skatinimui.

Bendrosios išvados

Europos kalbų lobbyno tyrimas atskleidė, kad daugiakalbystė yra stipri visų lygių švietimo sistemoje ir mokant valstybinės kalbos, ir užsienio kalbų. Imtasi svarbių žingsnių siekiant į švietimo sistemą ir žiniasklaidą labiau įtraukti regionines ir mažumų kalbas. Viešosios paslaugos ir verslas yra sritys, kurių plėtrai reikėtų skirti daugiau dėmesio.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Mažumų vaikų ir jaunimo švietimo integracijos centro (susijusio su MoEYS) direktorė Lilyana Kovatcheva, buvo viena iš šešių 2008 m. Europos Tarybos Kalbų politikos skyriaus sudarytos Romų mokymo programos nacionalinių konsultantų. (www.coe.int/t/dg4/linguistic/Romani_doc_EN.asp).

EUNIC – Europos Sąjungos nacionalinių kultūros įstaigų tinklas – Bulgarijoje organizavo sėkmės susilaukusią *Europos kalbų dieną*. Pastarųjų metų renginyje dalyvavo šios valstybių narių institucijos: Austrijos ambasada, Britų taryba, Čekijos centras, Lenkijos institutas, Prancūzijos institutas, Gėtės institutas, Graikijos kultūros fondas, Vengrijos kultūros institutas, Servanteso institutas, Ispanijos ambasada, Italijos kultūros institutas, taip pat partneriai iš Rusijos kultūros centro, Šveicarijos ambasada, Europos Komisijos Vertimo raštu generalinis direktoratas, Bulgarų kultūros institutas ir Žmogiškųjų išteklių plėtros centras. *Europos kalbų dieną 2011* rėmė Sofijos savivaldybė, MoEYS, renginio sklaidai rūpinosi Bulgarijos nacionalinis radijas.

Šaltiniai

National Statistical Institute, Republic of Bulgaria: 2011 Population census in the Republic of Bulgaria (final data).

Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: Opinion on Bulgaria.

Stoycheva, Maria, Chavdarova, Albena and Veselinov, Dimitar (2011) Language Policies Bulgaria-Europe (Ezikovi politiki. Bulgaria-Evropa). Sofia, Universitetsko izdatelstvo 'Sv. Kliment Ohridski'.

Pachev, Angel (2006): Ezikovite obštnosti, Sofia, Sema RŠ.

Videnov, Mihail (2005): Diglosijata, Sofia, Akademično izdatelstvo Marin Drinov.

Jetchev, Gueorgui (2006): Éléments de politique linguistique de l'État bulgare», *Lengas*, revue de sociolinguistique, n° 60, pp. 191–203.

4 DANIJA

Sabine Kirchmeier-Andersen

Šalies kontekstas

Danijoje, kurioje gyvena apie 5,5 mln. gyventojų, oficiali kalba yra danų. 90 proc. gyventojų yra etniniai danai, vartojantys danų kalbą kaip gimtąją. Iš likusių 10 proc. vienintelė vokiečių kalba yra oficialiai pripažinta mažumos kalba. Kalbantieji vokiečių kalba kaip gimtąja, kurių yra apie 20 tūkst., gyvena Pietų Jutlandijoje.

Be Danijoje gyvenančių danų kalbos vartotojų, danų kalba yra maždaug 50 tūkst. danų kilmės Vokietijos piliečių, gyvenančių Šlesvigo pietinėje dalyje, gimtoji kalba.

Pagal Farerų salų ir Grenlandijos autonomiją reglamentuojančius įstatymus, fareriečių ir grenlandų kalboms suteiktas oficialių kalbų statusas, nors danų kalba mokyklose yra privalomas dalykas. Nuo XIX a. pradžios danų kalba buvo Islandijos mokyklų programos dalis, šioje šalyje danų kalba tebėra vartojama bendraujant su kitomis Šiaurės šalimis.

Danija yra ratifikavusi 1987 m. Šiaurės šalių kalbų konvenciją, kuri užtikrina Šiaurės šalių piliečių teisę vartoti savo gimtąją kalbą visose Šiaurės šalyse bendraujant su valstybės institucijomis. Danija taip pat yra ratifikavusi 2006 m. Šiaurės šalių kalbų deklaraciją – Šiaurės šalių ministrų tarybos bendrosios politikos dokumentą. Joje nurodoma, kad valstybinės ir mažumų kalbos yra saugotinos ir remtinos, kad universitetai turi vadovautis strategija, numatančia anglų kalbos vartojimą universitetuose lygia greta su valstybinėmis kalbomis, ir kad Šiaurės šalių piliečiams turi būti sudarytos sąlygos mokytis savo gimtąją kalbą bei įgyti tarptautinės svarbos kalbos ir kitos užsienio kalbos įgūdžių.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos, regioninės ir mažumų kalbos ir imigrantų kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Danijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas 20-ye šalių Europoje ir už jos ribų. Danija yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje regione ir mažumų kalba pripažinta vokiečių kalba. Eskimo aleutų (Grenlandijoje) ir farerų kalbos taip pat saugomos savivaldos įstatymo. Pagal chartijos įsipareigojimus Danijos švietime oficialiai teikiama vokiečių kalba.

Oficialių šalies ar regiono masto duomenų apie kalbų įvairovę rinkimo priemonių nesama.

Danijos konstitucijoje neužsimenama apie danų ar kokių nors kitų kalbų vartojimą, taip pat nėra jokio specialaus įstatymo, bendrai reglamentuojančio kalbų vartojimą. Antra vertus, nutarimai kalbos klausimais yra kitų sričių teisės aktų dalykas, pavyzdžiui, danų kaip antrosios kalbos mokymo skatinimas mažumų mokyklose. Kitame įstatyme numatyta, kad visose mokyklose ir valstybės įstaigose turi būti vartojama Danų kalbos tarybos patvirtinta danų kalbos rašyba.

Nors nėra jokio oficialaus gestų kalbos pripažinimo arba politikos dokumentų, parengtos oficialios gestų kalbos mokymo rekomendacijos.

Danija neturi jokio oficialiai patvirtinto mechanizmo rinkti duomenims apie kalbų įvairovę šalies ar regiono mastu.

**VK=valstybinė kalba(-os),
UK=užsienio kalbos,
RMK=regioninės ir mažumų kalbos,
IK=imigrantų kalbos**

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	1 metai	5–10	0.5–1 diena	bendras	bendras	pilnas
IK	tik gimtakalbiai	1 metai	5–10	0.5–1 diena	bendras	bendras	pilnas
Papildomas VK mokymas	visos	1 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	bendras	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Vokiečių
IK	Albanų, arabų, bosnių, islandų, pandžabi, somali, tamilų, turkų, urdų

Daugiau nei 85 proc. Danijos vaikų lanko arba privačius, arba valstybinius vaikų darželius. Danijos vietos valdžios institucijos yra įpareigosios stebėti kiekvieno trejų metų sulaukusio vaiko, kuris nelanko vaikų darželio, kalbinių gebėjimų vystymąsi ir esant reikalui vesti iki 15 valandų per savaitę trukmės kalbos stimuliacijas. Kalbos stimuliacijos tikslas – prieš vaikui pradėdant lankyti mokyklą suteikti jam reikalingų danų kalbos įgūdžių. Vaikų darželį lankančių vaikų nuolat stebėti nebūtina, tačiau esant poreikiui taip pat teikiama privaloma kalbos stimuliacija.

3 Kalbos pradiniame ugdyme (RM kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	5–10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas
IK	tik gimtakalbiai	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	tik kaip užklasine veikla	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	bendras	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	bendras	neformali finansinė parama

Kalbos pradiniam ugdyme

UK	Anglų ir prancūzų arba vokiečių privaloma Ispanų, vokiečių arba prancūzų ir imigrantų kalbos pasirenkamos
IK	Albanų, arabų, bosnių, islandų, somali, tamilų, turkų, urdų/pundžabi

Danijos vaikai paprastai pradinę mokyklą pradeda lankyti sulaukę penkerių ar šešerių metų, o baigia ją būdami 15 ar 16 metų.

Iki 2002 m. popamokinis imigrantų kalbų mokymas buvo vykdomas pradinės mokyklos lygmenyje ir finansuojamas vyriausybės. Ši tvarka tebegalioja iš ES, Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių, Grenlandijos ir Farerų salų atvykusiems moksleiviams. Visiems kitiems moksleiviams nuo 2002 m. mokymą imigrantų kalbomis organizuoja vietos bendruomenės. Todėl švietimas imigrantų kalbomis teikiamas tik daug imigrantų turinčiose didelėse bendruomenėse, pavyzdžiui, Kopenhagoje.

Pastarojoje 2011 m. komiteto ataskaitoje *Sprog er nøglen til verden* rekomenduota pradėti mokyti anglų kalbos pradinėje mokykloje nuo pirmųjų mokslo metų, o nuo 11–12 metų pradėti mokyti antrosios – vokiečių arba prancūzų, kalbos. Be to, ataskaitoje rekomenduojama sudaryti galimybę rinktis įvairias kalbas kaip pasirenkamuosius dalykus, įskaitant arabų, kinų ir portugalų (brazilų).

4 Kalbos viduriniame ugdyme (RM kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	neteikiama	nėra	nėra

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	iš dalies per mokyklos valandas	>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas
IK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	tik kaip užklasinė veikla	5–10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos normomis	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A	N/A

Kalbos viduriniame ugdyme

UK (<i>kursyvu pažymėtos kalbos siūlomos tik aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje</i>)	Anglų privaloma <i>Senovės graikų, kinų, prancūzų, vokiečių, italų, japonų, lotynų, rusų, ispanų pasirenkamos</i>
IK	Arabų ir turkų

Aukštesnėse Danijos vidurinio išsilavinimo klasėse keliami aukšti valstybinės kalbos įgūdžių reikalavimai. Kalbų įgūdžiai yra vienas iš vertinamųjų kriterijų priimant į vidurinę mokyklą.

Danų ir anglų kalbos yra vienintelės privalomos kalbos, o senovės graikų, arabų, kinų, vokiečių, prancūzų, italų, japonų, lotynų, rusų, ispanų ir turkų kalbos iki pastarosios 2005 m. reformos buvo pasirenkamieji dalykai. Dėl reformos žymiai sumažėjo kelias užsienio kalbas besimokančių moksleivių skaičius. Trijų užsienio kalbų besimokančių moksleivių sumažėjo nuo 41 proc. iki 3 proc., ir, nepaisant nedidelių reformos pakeitimų, situacija iš esmės nepasikeitė.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A				
	Institucija B	nėra	neparengta	neapibrėžti	pilnas
	Institucija C				

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	ribojama	neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Danijos universitetuose po Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo proceso (Bolonijos procesas) veikia anglosaksiška švietimo sistema (bakalauras, magistras). Dėl šių pokyčių ir dėl internacionalizavimui teikiamo vis didesnio vaidmens bei siekiant pritraukti studentus iš užsienio, daugiau nei 25 proc. kursų Danijos universitetuose vyksta anglų kalba. Aukštosiose profesinėse mokyklose (90–150 ECTS kreditų) ir profesinio bakalauro mokyklose (180–240 ECTS kreditų) taip pat siūloma nemažai programų anglų kalba.

Nuo 2005 m. laipsniškai mažėjo kitų užsienio kalbų, išskyrus anglų, studijų programas besirenkančių studentų, todėl kelių kalbų studijų programų buvo atsisakyta. Dar daug kur yra dėstomos ispanų, vokiečių ir prancūzų kalbos, tuo tarpu beveik nebėra besimokančiųjų italų ir rusų kalbų. Pastebimas japonų ir kinų kalbų studijų populiarumo padidėjimas. Kai kuriuose universitetuose siūloma studijuoti turkų ir arabų kalbas.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	visada	reguliariai Kopenhagoje niekada Aarhuse ir Aabenraa

Danija turi šešis nacionalinius televizijos kanalus, trys iš kurių (DR1, DR2, TV2) finansuojami iš bendrojo licencinio mokesčio. Be to, kas dieną transliuojamos ir kelių regioninių televizijos kanalų programos. Vadovaujantis 2002 m. gruodžio mėn. priimtu įstatymu, visuomeninio radijo ir televizijos programos turi užtikrinti viešą prieigą prie informacijos ir visuomenei svarbių diskusijų. Jose taip pat turi būti skiriama dėmesio danų kalbai ir kultūrai.

Svarbūs žiniasklaidos renginiai nuolat rodomi su gestų kalba, taip pat yra specialus gestų kalbos kanalas.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Kopenhaga	Kopenhaga Aabenraa			Kopenhaga	–
3–4						–
1–2	Aabenraa		Aabenraa	Aabenraa	Aabenraa	–

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Skubios pagalbos paslaugos Imigracijos ir integracijos paslaugos Turizmo paslaugos Sveikatos priežiūros paslaugos = Socialinės paslaugos = Teisinės paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos Teisinės paslaugos Turizmo paslaugos Sveikatos priežiūros paslaugos Socialinės paslaugos

Šiaurės kalbų konvencijoje teigiama, kad Šiaurės šalių piliečiai turi teisę kreiptis į Šiaurės šalių valstybės įstaigas savo gimtąja kalba.

8 Kalbos verslo įmonėse (12 įmonių)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžių paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	4	7	1	5	0	0	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklui/vaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	1	0	3	0	11	11	10	12	12	11
VAK	plačiai taikoma	0	0	2	0	3	6	4	3	5	6
Kitos	plačiai taikoma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2

Didžioji Danijos įmonių dalis – mažos ir vidutinės įmonės. 92 proc. įmonių turi mažiau nei dešimt darbuotojų, o daugiau nei 50 darbuotojų turi mažiau nei 2 proc. įmonių. 67,7 proc. darbo vietų yra privačiose bendrovėse.

Pagal *Danish Industry* 2007 m. atliktą apklausą, daugiau nei 25 proc. didelių įmonių darbe vartojama anglų kalba. Kitų kalbų vartojimas ir vertimo paslaugų poreikis mažėja. *Danish Industry* atstovai išreiškė didelį susirūpinimą mažėjančiu kalbas studijuojančių asmenų skaičiumi ir siūlė kurti programas, kuriose būtų derinami įvairūs gebėjimai, pavyzdžiui, inžinerinių ir kalbinių įgūdžių derinys siūlomas kaip vienas iš galimų sprendimų.

Bendrosios išvados

Per pastaruosius 150 metų Danija buvo daugiausia vienakalbė šalis su vyraujančia danų kalba, o jos piliečiai gana gerai kalbėjo vokiečių ir prancūzų kalbomis, nuo 1945 m. – ir anglų. Be to, danai nesunkiai gali komunikuoti visoje Skandinavijoje: danų, norvegų ir švedų kalbų vartotojai gerai vieni kitus supranta.

Per pastaruosius dešimt metų anglų kalbos pozicijos, lyginant su vokiečių ir prancūzų kalbomis, gerokai sustiprėjo pastarųjų sąskaita. Prie to prisidėjo Danijos vyriausybės skatinama danų ir anglų kalbų vartojimo lygia greta strategija. Užsienio kalbų, įskaitant kitų Skandinavijos šalių kalbas, žinios ir gebėjimai mažėja, o mokyti imigrantų kalbų, pavyzdžiui, arabų ir turkų, neskatinama. Todėl universitetuose, pramonės įmonėse ir mokyklose pastebime mažėjantį susidomėjimą užsienio kalbomis, išskyrus anglų kalbą. Jei Danija ketina įgyvendinti ES ir Europos Tarybos kalbų politiką, šie pokyčiai jai gali sudaryti rimtų sunkumų. Naujausi pasiūlymai anglų kalbos mokymą pradėti jau nuo pirmųjų pradinės mokyklos klasių ko gero dar labiau paspartins šį procesą.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas (CLIL)

Fredericia Købmagergade Skole nuo 2001 m. vykdomi internacionalizavimo ir integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo eksperimentai. Pirmosiose vidurinio lavinimo klasėse 2005 m. buvo surinktos tarptautinės klasės, kurių mokiniams biologijos ir matematikos pamokas anglų kalba vedė šia kalba kaip gimtąja kalbantys mokytojai.

Internacionalizavimo ir lygiagretaus kalbų vartojimo centras

2008 m. Kopenhagos universitete įkurtas Internacionalizavimo ir lygiagretaus kalbų vartojimo centras, siekiant suvienyti jėgas su universitetu įgyvendinant lygiagretaus kalbų vartojimo principais grindžiamą kalbos politiką.

Tegn på sprog (gestų kalba)

Tegn på sprog yra 2008 m. pradėtas 6 metų trukmės Švietimo ir integracijos ministerijos bendradarbiaujant su universitetais, universitetinėmis kolegijomis ir mokyklomis vykdomas mokslinių tyrimų ir plėtros projektas. Projekto tikslas – įgyti išvalgų, kaip danų kalbą kaip antrąją vartojantys vaikai išmoksta danų kalbos rašybos, ir plėtoti naujas mokymo strategijas.

Šaltiniai

Sprog til Tiden (liet. „Kalba laike“). Danijos vyriausybės kalbų politikos grupės ataskaita (2008).

Sprog er nøglen til verden (liet. „Kalba – raktas į pasaulį“). Tyrimų, inovacijų ir aukštojo mokslo ministerijos darbo grupės ataskaita (2011).

Šiaurės šalių kalbų konvencija (1987).

www.efnil.org

5 ESTIJA

Kersti Sõstar

Šalies kontekstas

Norėdami suprasti dabartinę kalbinę padėtį Estijos visuomenėje, turėtume atsisąžinti į šios šalies istoriją. Iki Pirmojo pasaulinio karo Estija du šimtmečius priklausė Rusijos imperijai. Tačiau iki rusų kalbos įsigalėjimo 1880 m. oficiali kalba valstybinėse institucijose buvo vokiečių. Estų kalba gavo oficialios kalbos statusą pirmuoju Estijos Respublikos nepriklausomybės laikotarpiu (1918–1940 m.) pagal 1920 m. priimtą pirmąją Estijos konstituciją. Tarybų Sąjungos valdymo laikotarpiu (1945–1985 m.) estų kalba vystėsi toliau, tačiau jau nebe taip sparčiai. Tuo metu visoje Tarybų Sąjungoje įvairiose ekonomikos srityse dominavo centralizuotas valdymas rusų kalba. Rusų kalba paplito ir kitose gyvenimo srityse. Estišškai nekalbantys Tarybų Sąjungos piliečiai, persikėlę gyventi į Estiją, buvo įdarbinti viešajame sektoriuje, tačiau estų kalbos žinių iš jų nebuvo reikalaujama iki pat 1989 m. Nuo tada daugiau dėmesio skiriama sudaryti sąlygas visiems Estijos gyventojams mokytis estų ir užsienio kalbų. Dar vienas dabartinės kalbų politikos tikslas – remti šalies mažumų teisę išlaikyti savo kultūrą.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir imigrantų kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Estijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas Belgijoje ir Liuksemburge. Estija nėra pasirašiusi nei ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos*. Nepaisant to, naujajame valstybiniame Kalbų įstatyme (2011) teigiama, kad svarbu apsaugoti visas Estijos regionines ir mažumų kalbas.

Oficialios duomenų apie Estijos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimų apie gimtąją kalbą ir kalbų mokėjimą – kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

Be *Kalbų įstatymo*, kalbos vartojimą taip pat reglamentuoja Konstitucija, *Pilietybės įstatymas* ir keletas kitų įstatyminių aktų, susijusių su Estijos Respublikos švietimo sistema. Kalbos įstatyme daugiausia dėmesio skiriama estų kalbos atmainų, užsienio kalbų, mažumų kalbų ir estų gestų kalbos vartojimo sąlygoms nustatyti, kalbama ir apie asmenų su specialiaisiais poreikiais kalbų vartojimo polinkius. Ypač svarbios kalbos vystymo strategijos. Švietimo ministro įkurta *Estų kalbos taryba* parengė pirmąją estų kalbos raidos strategiją 2004–2010 m. laikotarpiui, *Estų kalbos raidos planas* jau parengtas ir laikotarpiui nuo 2011 iki 2017 m. Šiuose dokumentuose užsimenama ir apie problemas, susijusias su daugiakalbyste ir užsienio kalbomis. Su užsienio kalbomis susiję klausimai sprendžiami *Estijos užsienio kalbų strategijoje* 2009–2015 m. (www.hm.ee/index.php?03247, est. *Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2015*).

Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, artimiausioje ateityje nenumatyta ratifikuoti *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* (ECRML), tačiau Estija atitinka ECRML keliamus kriterijus.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme

(papildomas valstybinės kalbos mokymas, RM ir imigrantų kalbų mokymas nesiūlomas)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
UK	neapibrėžta	<1 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	bendras	bendras	nėra

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

UK	Anglų, vokiečių, prancūzų, rusų
-----------	---------------------------------

Mokymas darželiuose dažniausiai vyksta estų kalba, bet vietinės valdžios nutarimu gali būti pasitelkiamos ir kitos kalbos. Mokoma pagal ikimokyklinio ugdymo įstaigoms skirtą valstybinę mokymo programą. Estiškai nekalbantys vaikai yra mokomi estų kalbos nuo trejų metų, o valstybės parama kalbos mokymui teikiama per vietinę valdžią.

Dauguma darželių, kuriuose mokoma estų kalbos, nuo 2003 m. dalyvauja kalbinės imersijos programoje (metodas, kai kalbos išmokstama atsidūrus kitoje kalbinėje aplinkoje). Šioje programoje dalyvauja specialiai apmokyti darželių auklėtojai. Estų kaip gimtosios kalbos mokymas apima tarties lavinimą, sakinio struktūros pažinimą, skaitymo ir rašymo įgūdžius bei vaikų skatinimą domėtis literatūra.

Tėvų prašymu ar sulaukus iniciatyvos ir pagalbos iš užsienio šalių kalbų ir kultūrų atstovybių, vis dažniau ikimokyklinio ugdymo įstaigose mokoma ir užsienio kalbų. Tačiau tikslios statistikos apie užsienio kalbų mokymą šiose įstaigose nėra.

3 Kalbos pradiniame ugdyme (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiniam ugdyme

UK	Anglų, vokiečių, prancūzų arba rusų – viena iš šių kalbų privaloma. Kitos kalbos pasirenkamos.
-----------	--

Pirmojoje pradinio ugdymo pakopoje (kaip ir visose tolesnėse pakopose) gimtosios kalbos (estų kalbos ir literatūros arba rusų kalbos ir literatūros) mokymas yra privalomas. Nuo 1991–1992 mokslo metų bendrojo švietimo mokyklose užsienio kalbų mokoma nuo trečios klasės – mokiniai (arba jų tėvai) gali laisvai pasirinkti, kokios kalbos mokytis (anglų, rusų, vokiečių ar prancūzų). Mokyklose, kuriose mokymas vyksta ne estų kalba, valstybinės kalbos yra mokoma nuo pirmos klasės. Be estų kalbos, pagal mokyklos ugdymo programą mokoma ir kitų užsienio kalbų. Pirmoji estų kalbos mokymo programa mokyklose, kuriose mokymas vyksta ne estų kalba, buvo priimta 1997 m. Siekdamas skatinti estų kalbos mokymąsi, daugelis šių mokyklų prisijungė prie ankstyvosios kalbinės imersijos programos. 2002 m. priimta mokymo programa suteikė mokykloms galimybę pradėti mokytis užsienio kalbos nuo pirmos klasės, o nuo trečios klasės užsienio kalbos mokymas tapo privalomas.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (RM kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas
IK	tik gimtakalbiai	neparengta	netaikoma	tik kaip užklasinė veikla	>10	nėra	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	nėra

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	nėra
IK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	bendras	N/A	N/A

Kalbos viduriniame ugdyme

UK	Anglų, vokiečių, prancūzų, rusų, kita kalba – dvi iš šių kalbų privalomos
IK	Kinų, suomių, švedų

1996 m. buvo priimta pirmoji valstybinė bendrojo ugdymo programa, kuri nustatė kiekvienos ugdymo pakopos mokymo turinį. Mokyklos pagal valstybinę ugdymo programą parengė savo dėstomų dalykų programas, į kurias įtraukė gimtosios kalbos ir literatūros (estų ar rusų) ir užsienio kalbų dėstymą. Pirmosios užsienio kalbos (A) mokoma nuo trečios klasės, o antrosios (B) – nuo šeštos. Trečiosios užsienio kalbos (C), kaip laisvai pasirenkamojo dalyko, galima mokytis nuo dešimtos klasės. Pastaraisiais metais beveik pusė visų vidurinio ugdymo mokyklų mokinių pirmąją užsienio kalbą renkasi anglų, antrąją – rusų, o trečiąją – vokiečių. Pastaraisiais mokslo metais vokiečių kalbos mokėsi 8,9 proc. visų moksleivių, o prancūzų – tik 1,9 proc. Tarp pasirenkamųjų dalykų populiariausia yra vokiečių kalba. Be jau minėtų kalbų, kelios mokyklos suteikia galimybę mokytis ir kitų kalbų: kaip trečiąją kalbą galima rinktis hebrajų, kinų (mandarinų), ispanų, italų, japonų, lotynų, švedų ar suomių kalbas.

Siekdamos palaikyti estų kaip antrosios kalbos mokymąsi nuo šeštos klasės, daugelis mokyklų prisijungė prie vėlyvosios kalbinės imersijos programos. Nuo 2007 m. mokyklose, kuriose mokymas vyksta ne estų kalba, prasidėjo pereinamasis etapas prie dalinio mokymo estų kalba, o šiais mokslo metais 60 proc. mažiausio privalomųjų dalykų skaičiaus yra dėstoma estų kalba.

Nuo šių mokslo metų (2011–2012 m.) įgyvendinama atnaujinta valstybinio mokymo programa, skirta pradinėms ir vidurinėms mokykloms. Estų kaip antrosios kalbos ir užsienio kalbų mokymosi rezultatai yra vertinami pagal Europos Tarybos nustatytus kalbos mokėjimo lygius (CEFR).

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje**Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)**

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A				
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija C	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Profesinio lavinimo įstaigose mokymas vyksta estų kalba, mokymą kita kalba tvirtina Švietimo ir mokslinių tyrimų ministras. Profesinėse mokyklose mokoma pagal mokyklinę programą ir valstybinę profesinių dalykų programą. Estų kalbos dėstymas yra privalomas rusakalbėse profesinių mokyklų klasėse, kurių sudėtis priklauso nuo mokinių pasiekimų pagrindinio ugdymo programos pabaigoje (įgijus ISCED – tarptautinės standartizuotos švietimo klasifikacijos – antrąjį išsilavinimo lygį ar baigus devynias klases). Užsienio kalbų mokymas vyksta dviem skirtingais lygiais – bendruoju ir specializuotu. Užsienio kalbų įvairovė ir kursų skaičius skiriasi priklausomai nuo mokyklos ir specializacijos. Užsienio kalbų pasiūla didesnė, kai specializuojamasi jau įgijus bendrąjį išsilavinimą, mažesnė – kai specializuojamasi įgijus tik pagrindinį išsilavinimą. Kai kurių techninių specialybių studentai faktiškai nesimoko jokių užsienio kalbų, o pasirinkę aptarnavimo ir paslaugų specialybes studentai profesinėse mokyklose gali mokytis anglų, prancūzų, vokiečių, rusų, italų, švedų ir suomių kalbų.

Estijos kvalifikacijų taryba koordinuoja profesinių standartų rengimą, šie standartai, be kita ko, numato ir privalomą estų ir užsienio kalbų mokėjimo lygį norintiems tęsti pasirinktą profesiją. Estų kalbos reikalavimai, keliami valstybės tarnautojams, darbuotojams ir verslininkams, yra nustatyti Vyriausybės reglamente. Po 2008 m. *Kalbos įstatyme* priimto pakeitimo buvo įdiegti privalomieji kalbos mokėjimo lygiai, atitinkantys *Bendruosius Europos kalbų metmenis*. Valstybiniai estų kalbos egzaminai vyksta A2, B1, B2 ir C1 lygiais.

Pagal *Universitetų įstatymą*, universitetuose dėstymas vyksta estų kalba, mokymą kita kalba tvirtina universiteto taryba. Viena vertus, siekiama suteikti aukštąjį išsilavinimą estų kalba ir taip užtikrinti aukštą estų kalbos mokėjimo lygį; kita vertus, dėl globalizacijos vis labiau populiarėja dėstymas anglų kalba, ypač aukštojo mokslo sistemoje. Kai kuriose aukštojo mokslo įstaigose dėstymas vyksta ir rusų kalba.

Bakalauro ir diplominių studijų studentai dažniausiai kaip bendrąjį dalyką renkasi anglų kalbą, po jos eina rusų, estų kaip antroji ar užsienio kalba, vokiečių, ir, mažiau populiarai, prancūzų kalba. Universitetų kalbų centrai lėmė didelę užsienio kalbų mokymosi galimybių plėtrą – studentai gali rinktis italų, ispanų, suomių, švedų, turkų ir kitas kalbas. Užsienio kalbų filologai mokomi užsienio kalbų išplėstiniu lygiu, visi kiti studentai gali rinktis, kuriuo lygiu mokytis – bendruoju ar išplėstiniu. Nors užsienio kalbos daugiausia yra pasirenkamieji programos dalykai, *Aukštojo mokslo standartuose* numatytuose aukštojo išsilavinimo mokymosi rezultatų lygiuose nustatyti ir užsienio kalbų mokėjimo lygiai. Tai veikia kaip akstinas mokytis užsienio kalbų. Geri studentų ir mokytojų užsienio kalbų įgūdžiai suteikia pagrindą siekti *Aukštojo mokslo globalizacijos strategijoje* numatytų uždavinių.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota Taline ir Taru dubliuota Narvoje	subtitruota Taline ir Taru dubliuota Narvoje	visada Taline ir Tartu reguliariai Narvoje	visada

Kadangi televizijos programos ir filmai paprastai subtitruojami, jau ankstyvame amžiuje susiduriama su kitomis nei estų kalbomis. Tačiau dauguma Estijos televizijos užsienio programų transliuojamos anglų kalba, todėl ji sutinkama dažniausiai, o rusų, vokiečių ar ispanų kalbos – rečiau. Programos vaikams, ypač animaciniai filmai, dažniausiai dubliuojamos.

Nacionalinėje televizijoje siūlomų programų ne estų kalba įvairovė yra ribota. Minėtinas *Estijos nacionalinis kanalas*, transliuojantis žinias ir kultūros programas rusų kalba. Kita vertus, palydovinė televizija ir internetas suteikia priėjimą prie viso pasaulio programų ir šia galimybe naudojasi daugelis. Tačiau tokio pobūdžio televizijos paslaugų teikėjai į šį tyrimą nebuvo įtraukti.

Trijuose tirtuose miestuose galima įsigyti laikraščių užsienio kalba, tačiau jų įvairovė yra ribota, daugiausia laikraščių parduodama rusų kalba. Tokią spaudos kalbinę įvairovę galima paaiškinti turizmu ir rusų bendruomenės gausumu.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimas vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Talinas					
3–4	Tartu	Talinas Tartu	Talinas			Narva
1–2	Narva	Narva	Tartu Narva	Talinas Tartu Narva	Talinas Tartu Narva	

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Turizmo paslaugos Švietimo paslaugos Skubios pagalbos paslaugos = Sveikatos priežiūros paslaugos = Socialinės paslaugos = Teisinės paslaugos = Transporto paslaugos	Turizmo paslaugos Švietimo paslaugos Skubios pagalbos paslaugos = Sveikatos priežiūros paslaugos = Socialinės paslaugos = Teisinės paslaugos = Transporto paslaugos

1995 m. priimtas Estijos Respublikos *Kalbos įstatymas* numato sritis, kuriose estų kalbos vartojimas yra privalomas, taip pat nustato sąlygas bei apribojimus, kuriais vadovaujantis leidžiama vartoti tautinių mažumų kalbas valstybinėse ir vietos valdžios institucijose. Teritorijose, kur bent pusė vietos gyventojų priklauso tautinių mažumų grupei, gyventojai turi teisę reikalauti, kad jų vietos valdžios ir valstybinės institucijos pateiktų informaciją vyraujančios mažumos kalba (šalia estų kalbos). Tokia padėtis susiklosčiusi dviejuose iš trijų tyrime dalyvavusių miestų.

Tyrimo dalyvavusiuose miestuose paslaugos siūlomos keliomis kalbomis, dominuoja rusų, anglų ir suomių kalbos. Miestų tinklalapiai be valstybinės kalbos prieinami ir anglų ir rusų kalbomis, miestų pagrindinė ir turistinė informacija teikiama suomių, švedų ir vokiečių kalbomis.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėtų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	5	15	7	6	0	6	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	4	1	7	1	24	21	24	24	23	19
Verslo anglų kalba	plačiai taikoma	2	0	8	0	9	13	9	12	9	14
Kitos	plačiai taikoma	3	1	7	0	3	4	4	8	5	15

Tarptautiniai santykiai ir prekyba istoriškai buvo ir tebėra labai svarbūs Estijos ekonomikai, o bendroji kalbos praktika daug stipresnė už bendrovių rašytines kalbos strategijas. Kalbinės kompetencijos paprastai laikomos svarbiu reikalavimu darbuotojams, daugelyje specialybių paprastai reikalaujama rusų ir dar vienos užsienio kalbos, anglų ar vokiečių, įgūdžių.

Daugiakalbystės svarba Estijoje neatsispindi Estijos kalbiniame profilyje verslo srityje. Ne visų keturių tirtų veiklos rūšių įmonės (bankai, viešbučiai, prekybos centrai ir statybos įmonės) didžiausią dėmesį skiria tarptautiniam verslui, pavyzdžiui, nedidelės vietinės parduotuvės ir statybos įmonės orientuojasi tik į vietinę rinką.

Bendrosios išvados

Estija visą laiką rūpinosi kalbos klausimais ir padarė viską, kad išsaugotų ir vystytų estų kalbą, gerintų visų Estijos gyventojų kalbinius sugebėjimus ir skatintų įvairių kalbų vartojimą. Analizuoti kalbinio ugdymo politiką Estijai padėjo *Europos Tarybos kalbų politikos skyrius*. Tyrimas buvo baigtas 2011 m. vasarą. Pastarąjį dešimtmetį vystytos estų ir užsienio kalbų strategijos paskatino kelti naujus tikslus. Strategijų vystymo vaidmuo labai svarbus, nes suvienijo įvairių sričių specialistus ir taip pagerino bendradarbiavimą kalbų klausimais. Bendros pajėgos padėjo įtvirtinti estų kalbą visuose ugdymo lygmenyse. Nors visi strateginiai tikslai turi daug privalumų, jų įgyvendinimas priklauso nuo turimų išteklių. Tai ypač akivaizdu *Užsienio kalbos strategijos* projekto įgyvendinimo procese.

Apskritai Estijoje sudarytos geros sąlygos estų kaip gimtosios ir valstybinės kalbos mokymui. Tarp kitų kalbų dominuoja rusų ir anglų kalbos, o kitų kalbų mokomasi ir jos vartojamos daug rečiau. Švietimo institucijos ieško būdų, kaip sudaryti kuo įvairesnių galimybių mokytis trečiosios užsienio kalbos. Nors įvairūs (prancūzų, vokiečių, švedų, estų ir kt. kalbų mokymo) projektai remia ir skatina daugiakalbystės plėtrą, Estijai dar toli iki tikrosios daugiakalbystės.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Reikėtų laikytis tikslų, numatytų *Estų kalbos raidos plane* – skatinti estų kalbos mokymąsi ir estų kaip gimtosios ir antrosios kalbos plitimą. 2007 m. prasidėjusi pereinamoji stadija prie mokymo estų kalba mokyklose, kuriose mokymas vyksta ne estų kalba, jau pareikalavo nemažai išteklių, jų reikės ir ateityje. Pereinamoji stadija buvo sėkmingesnė mokyklose, kurios prisijungė prie kalbinės imersijos programos. Be to, mokyklose reikėtų labiau populiarinti integruoto dalyko ir kalbos mokymo metodiką.

Nors estų kalbos raidos planuose užsienio kalbos ir yra minimos, o plėtros planuose, susijusiuose su užsienio kalbomis, kalbama apie šių kalbų ryšius su gimtąja kalba, paprastai kalbų srityje plėtros planuose užsienio kalboms ir gimtajai kalbai keliami skirtingi tikslai. Estija turėtų imti pavyzdį iš *Bendrujų Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenų* – ir dėl dokumente išdėstytų principų, ir dėl Europos Tarybos nustatytų kalbos mokėjimo lygių. Šis dokumentas į estų kalbą buvo išverstas 2006 m. Švietimo ir mokslo ministerijos prašymu. Estijos užsienio kalbos strategija siekia paskatinti užsienio kalbų mokymąsi ir mokymo politikos tęstinumą ir kalbinių įgūdžių pripažinimo ir vertinimo finansavimo principų tęstinumą. Šie prioritetiniai siekiai turėtų būti aiškiai išskirti iš kitų strateginių tikslų.

Nors estų kaip antrosios kalbos mokėjimas tarp suaugusiųjų yra vertinamas pagal Europos Tarybos nustatytus kalbų mokėjimo lygius, reikalinga ir toliau plėtoti valstybinius testus ir priemones, kurios leistų savarankiškai įsivertinti kalbos žinias (pavyzdžiui, *Kalbų paso sistema*), o tarptautiniai mokėjimo lygi nurodantys sertifikatai turėtų būti tvirtinami pagal nustatytus kalbų mokėjimo lygius. 2011 m. valstybinės mokymo programos, parengtos pagal Europos Tarybos kalbų mokėjimo lygius, įgyvendinimas yra iššūkis Estijos švietimo sistemai. Supratimas apie kalbų mokėjimo lygius turėtų būti skleidžiamas ir harmonizuojamas profesinio ir suaugusiųjų ugdymo sistemose, su jais turėtų susipažinti ir darbdaviai.

Šaltiniai

Estonian Language Development Plan 2011–2017
Prieiga per internetą: www.hm.ee/index.php?03238.

Language Education Policy Profile: Estonia
Prieiga per internetą: www.hm.ee/index.php?044904.

Language Education Policy Profile: Estonia
Prieiga per internetą: www.hm.ee/index.php?044904.

Estonian Foreign Language Strategy 2009–2015
Prieiga per internetą: www.hm.ee/index.php?03238.

6 PRANCŪZIJA

Louis-Jean Calvet

Šalies kontekstas

Prieš imantis kalbėti apie nacionalinį Prancūzijos kontekstą, svarbu pabrėžti, kad tyrime naudotas klausimynas remiasi prielaida, kad padėtis skirtingose Europos šalyse gali būti palyginama. Dėl to kyla pavojus nepastebėti tam tikrų nacionalinių ypatumų. Be to, nors, žinoma, galima įvertinti kalbų klausimams skirtų Europos direktyvų taikymą, sumanymas skaičiuoti taškus ir pagal tai išrikiuoti skirtingas šalis yra gana diskutuotinas. Nepaisant to, apklausos rezultatai sudaro vertingą atitinkamų šalių duomenų bazę ir ateityje reikėtų pagalvoti, kaip tuos duomenis panaudoti mokslo tikslams. Pavyzdžiui, būtų įdomu paviešinti šiuos duomenis kaip atskirą indeksą, kuris būtų paremtas EBPO *Geresnio gyvenimo indeksu* ir platinamas vartotojų prašymu.

Prancūzija (šalies metropolija ir užjūrio teritorijos) yra valstybė, kurioje vartojama daug kalbų – ir endogeninių, ir atkeliavusių su migracijos banga. Derindamos *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*, Valstybinio švietimo, mokslinių tyrimų ir technologijų ministerija ir Kultūros ir komunikacijos ministerija pavedė kalbininkui Bernardui Cerquiglini parengti ataskaitą *Prancūzijos kalbos*, kuri institucijoms buvo pristatyta 1999 m. balandį. Joje išvardytos 75 „šalyje, be oficialiosios kalbos, dar vartojamos kalbos“. Tai Prancūzijos piliečių kalbos, todėl ir daugelis migrantų vartojamų kalbų turėtų būti įtrauktos į šį sąrašą. Čia svarbu pabrėžti, kad Prancūzijoje dėl etinių priežasčių nevykdoma etninių ar tautinių mažumų stebėseną.

Vis dėlto, kalbant apie migrantų ir regioninių kalbų plitimą, įdomių duomenų suteikia 1999 m. gyventojų surašymas. Surašymas parodė, kad 26 proc. Prancūzijoje gyvenančių žmonių augo su tėvais, kurie namuose vartojo kitą kalbą nei prancūzų. Respondentai paminėjo 6700 kalbų pavadinimų, kurie atitinka 400 *Etnologe* pateikiamų kalbų, pažymėtų ISO 639-3 kodu. Kalbant apie migrantų kalbų plitimą, turkų kalbos plitimo tempas siekia 86 proc., lenkų – 25 proc., o regioninių kalbų plitimas pasiskirstęs taip: Elzaso – 45 proc., bretonų – 10 proc. Tai reiškia, kad migrantų kalbos plinta labiau nei regioninės kalbos ir kad kuo vėlesnė migracijos banga, tuo greitesnis plitimas. Regioninių kalbų plitimo tempas nuosekliai mažėja.

Pagaliau ir pati prancūzų kalba – daugiau nei trisdešimties šalių oficiali kalba, kuriose ji vartojama kaip antroji kalba ir turi įvairiausių atmainų, – dėstoma kaip užsienio kalba Prancūzijos migrantų grupėms.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbos įstatymai ir strateginiai dokumentai apibrėžia valstybinę kalbą, užsienio kalbas ir regionines/tautinių mažumų kalbas. Išėivių iš Prancūzijos valstybinės kalbos mokymas(is) užsienyje yra bendrai finansuojamas 130 šalių Europoje ir visame pasaulyje. Prancūzijos vyriausybė yra pasirašiusi, bet parlamentas neratifikavęs *Europos regioninių ir tautinių mažumų kalbų chartijos*. Regioninės/mažumų ir imigrantų kalbos yra pripažįstamos ir saugomos pagal nacionalinius įstatymų aktus, kurie liečia ir nacionalinę bei regionines švietimo sistemas. Šios kalbos yra: baskų, bretonų, elzaso ir mozelio regionų vokiečių tarmės, franko-provensalio, katalonų, korsikiečių, *langue d'oïl* („Šiaurės kalbos“: *franc-comtois*, valonų, *champanois*, pikardų, normandų, galo, *poitevin-saintongeais*, Lotaringijos, Burgundijos), oksitanų („Pietų kalbos“: gaskonų, Langedoko, Provencalio, Overnės, Limuzeno, Vivarė Alpių), Ligūrijos (Rojos slėnyje pajūrio Alpėse ir Bonifacijuje Korsikoje), vakarų Flandrijos. Užjūrio teritorijų kalbos yra: arabų, vakarų armėnų, berberų, žydų ispanų ir romų. Regioninės/mažumų ir imigrantų kalbos yra vadinamos vienu terminu „*Langues de France*“, t. y. „Prancūzijos kalbos“, o ne „Prancūzijoje vartojamos kalbos“. Tokio termino vartojimas rodo išskirtinę integracinę politiką mažumų kalbų atžvilgiu, kuri retai sutinkama kitose Europos šalyse.

Oficialūs nacionaliniai ar regioniniai duomenų apie kalbų vartojimą Prancūzijoje rinkimo mechanizmai yra gyventojų surašymas ir periodiškai atliekamos apklausos. Šie duomenų rinkimo mechanizmai taikomi valstybinei, regioninėms ir mažumų bei imigrantų kalboms. Renkant duomenis klausiama apie namuose vartojamas kalbas ir apie kalbinius gebėjimus, t. y. ar šia kalba gali kalbėti/suprasti/skaityti/rašyti.

Prancūzijos konstitucijos 2 straipsnyje (1992 m. birželio 25 d. redakcijoje) nustatyta, kad „Prancūzijos Respublikos kalba yra prancūzų“, o 75.1 straipsnyje (2008 m. liepos 23 d. redakcijoje) konstatuojama, kad „regioninės kalbos yra nacionalinio paveldo dalis“ (pastebėtina, kad kalbos toliau neišvardytos). Be to, regioninių kalbų (baskų, bretonų, katalonų, korsikų, kreolų, oksitanų ir kt.) mokoma vidurinėje mokykloje ir reguliariai vyksta konkursai naujiems mokytojams įdarbinti (CAPES). Prancūzų kalbos vartojimo įstatymo (1994 m. rugpjūčio 4 d.), dar vadinamo Toubono įstatymu, 1 straipsnis numato, kad prancūzų kalba yra mokymo, darbo ir viešųjų paslaugų bei viešųjų diskusijų kalba. Kiti šio įstatymo straipsniai toliau minimi prie atitinkamų kalbos vartojimo sričių.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (nesiūlomos)

Šios ir trijų tolesnių kalbos vartojimo sričių (pradinio ir vidurinio lavinimo, aukštojo mokslo) atžvilgiu, Prancūzų kalbos vartojimo įstatymo 11 straipsnis numato, kad:

Dėstymo, egzaminų ir konkursinių egzaminų, rašto darbų ir disertacijų kalba valstybinėse ir privačiose įstaigose yra prancūzų, neskaitant išimčių, kurias galima pateisinti reikalavimu dėstyti regionines ir užsienio kalbas ir kultūras arba kai kalbų moko užsienio lektoriai ar vizituojantys mokytojai. Šis reikalavimas netaikomas užsienietiškomis mokykloms ar mokykloms, skirtoms priimti būtent užsienio tautybės mokinius, kaip ir mokykloms, kuriose vedamos tarptautinio pobūdžio pamokos.

3 Kalbos pradiniame ugdyme

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas
IK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pabaigos	tik kaip užklasinė veikla	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	dalinis

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra
IK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	nėra	bendras	N/A

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	Baskų, bretonų, katalonų, korsikiečių, oksitanų kontinentinėje Prancūzijoje, Taičio ir melaniziečių kalbos (Ajjė, Drehu, Nengone, Paici) nekontinentinėje Prancūzijoje
UK	Privaloma viena kalba, renkantis iš anglų, vokiečių ir rečiau pasitaikančių kitų kalbų – arabų, kinų, italų, portugalų, rusų, ispanų
IK	Arabų, kroatų, italų, portugalų, serbų, ispanų, turkų

Pradinis ugdymas vyksta prancūzų kalba. Daugelis imigrantų kalbų, pavyzdžiui, arabų ar turkų, lygiagrečiai dėstomos kaip kultūrų ir kalbų dalykas (angl. *education in languages and culture of origin*, ELCO), skirtas migrantų vaikams ir kurį mokyklose organizuoja atitinkamos kilmės šalys. Mokyklose dėstoma standartinė arabų kalba, o ne šeimoje iš tiesų vartojamos arabų kalbos atmainos.

Pradinukai (99,9 proc. trečio ciklo mokinių) taip pat mokosi užsienio kalbos, paprastai anglų. Kai kur mokiniai mokosi ir regioninės kalbos (49 800 mokinių).

Taip pat esama pasaulietinių ir nemokamų labdaros mokyklų, kuriose mokymas vyksta regionine kalba (*Diwan* bretonų kalbai, *Calendreta* – oksitanų, *Bressola* – katalonų kalboms).

4 Kalbos viduriniame ugdyme

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas
IK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	plačiai taikoma	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	dalinis

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	nėra
IK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	nėra	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Baskų, bretonų, katalonų, korsikų, kreolų, oksitanų, alzasiečių/ vokiečių, mozelio; Taičio ir melaneziečių kalbas (Ajjié, Drehu, Nengone, Paici) nekonetinentinėje Prancūzijoje
UK	Dvi kalbos iš 19 yra privalomos: anglų, ispanų, vokiečių, arabų, kinų, italų, portugalų, rusų, danų, olandų, graikų, hebrajų, japonų, norvegų, lenkų, švedų, turkų, senovės graikų ir lotynų. Kitos kalbos, taip pat ir regioninės, yra pasirenkamos.
IK	Arabų, kroatų, italų, portugalų, serbų, ispanų ir turkų

Iš privalomos užsienio kalbų programos mokiniai gali pasirinkti daugiau kalbų nei daugumoje kitų Europos valstybių. Šios kalbos skirstomos į dvi grupes pagal du politinius kriterijus: Europos šalių narių kalbos ir kalbos, kurios atitinka Prancūzijos užsienio politikos pasirinkimus (arabų, kinų, japonų ir kt.). Mokiniai (ar jų tėvai) labiau linksta prie anglų kalbos, toliau eina ispanų ir vokiečių kalbos. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad susidomėjimas rusų kalba nukrito sulig Berlyno sienos griuvimu, o mokytis arabų kalbos paprastai linksta imigrantų kilmės mokiniai.

Prie Prancūzijos kalbų profilyje paminėtų mokyklose dėstomų užsienių kalbų reikėtų pridėti ir vienuolika regioninių kalbų (baskų, bretonų, katalonų, korsikų, kreolų, galo, melaneziečių kalbas, taip pat Elzaso regionines kalbas, Mozelio, oksitanų ir Taičio regionines kalbas).

Be to, bakalaureato moksleiviai gali laikyti savo pasirinktos regioninės ar užsienio kalbos egzaminą. 2011 m. bakalaureato egzaminuose žodžiu ar raštu vertintos iš viso 57 kalbos.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A				
	Institucija B				
	Institucija C	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	N/A	pilnas
UK	Institucija A	įvairus	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis
	Institucija B	įvairus	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi CEFR	nėra
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	privalomas	privalomas
Universitetas B	tik valstybinė	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	tik valstybinė	tik valstybinė	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas

Kaip minėta, įstatymas numato, kad prancūzų kalba yra aukštojo mokslo kalba. Tačiau universitetuose dėstoma daug kitų kalbų, pavyzdžiui, Aix-Marseille universitete dėstoma trisdešimt kalbų, o specialiaame aukštojo mokslo institute, t. y. Nacionaliniame Rytų kalbų ir civilizacijų institute (pranc. *Institut National des Langues et Civilisations Orientales*, INALCO), dėstomos 93 skirtingos kalbos.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	subtitruota	niekada	reguliariai

Valstybinėmis radijo ir televizijos bangomis transliuojamos vietinės programos regioninėmis kalbomis (bretonų, korsikų ir kt.). Tyrimas neapėmė užsienio kalbų prieinamumo televizijoje, čia reikėtų paminėti, kad įvairūs kabelinės ar palydovinės televizijos tiekėjai leidžia pasiekti įvairius kanalus daugeliu pasaulio kalbų. Spaudoje aptinkama mažai leidinių regioninėmis kalbomis (galėtume klausti apie potencialių skaitytojų skaičių), tačiau esama labai daug užsienio leidinių. Susiję turizmo ir migracijos reiškiniai leidžia tvirtai manyti, kad išorinė daugiakalbystė Prancūzijoje išlaikys svarbias pozicijas. Išėjus metus Paryžiuje ir Marselyje aptinkamas platus spaudos užsienio kalbomis pasirinkimas, o turistų sezono metu ir Kortė mieste. Marselyje galima suskaičiuoti 13 kalbų, Paryžiuje – 15, iš viso abiejuose miestuose galima įsigyti beveik 80 leidinių užsienio kalbomis.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Marselis	Marselis			Paryžius	
3–4		Paryžius			Marselis	
1–2	Paryžius		Marselis	Marselis		

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Turizmo paslaugos Transporto paslaugos Teisinės paslaugos Teatro programos (siūlomos) Sveikatos priežiūros paslaugos	Turizmo paslaugos Transporto paslaugos Teisinės paslaugos = Švietimo paslaugos = Sveikatos priežiūros paslaugos = Imigracijos ir integracijos paslaugos = Teatro programos

Viešosios paslaugos teikiamos prancūzų kalba. Prancūzų kalbos vartojimo įstatymas nustato, kad viešąsias paslaugas teikiantys asmenys, kurių veiklą reglamentuoja viešoji arba privatinė teisė, privalo vartoti prancūzų kalbą (5 straipsnis).

Viešojoje erdvėje kai kurių miestų viešuosiuose užrašuose ar greitkelių ženkluose šalia prancūzų kalbos vartojamos ir regioninės kalbos. Įvairiuose regionuose padėtis labai skirtinga: korsikų kalba vyrauja Korsikoje, bretonų ir oksitanų kalbos atitinkamuose regionuose vartojamos mažiau. Tai reikėtų vertinti atsižvelgiant į tai, kas pasakyta įvade apie mažą šių kalbų plitimą.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu pasiaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	7	11	5	7	0	3	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamose programinėse įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	3	1	4	1	23	21	23	23	23	22
Verslo anglų kalba	plačiai taikoma	4	2	12	3	12	11	7	11	12	12
Kitos	plačiai taikoma	2	1	5	1	1	0	1	0	2	1

Vertinant kalbų vartojimą įmonėse, vyrauja Europos kalbos (anglų, ispanų, vokiečių, olandų, italų, portugalų ir kt.), kurios pagal įvairius veiksnius palyginti nusveria visas kitas kalbas.

Darbo sutarčių atžvilgiu įstatymas pabrėžia prancūzų kalbos pirmenybę, bet tuo pačiu gina ir darbuotojus iš užsienio. Iš tiesų, Prancūzų kalbos vartojimo įstatymo 8 straipsnyje numatyta, kad:

Tais atvejais, kai darbo sutartyje pareigos gali būti įvardytos tik vartojant terminą užsienio kalba, kuris neturi atitikmens prancūzų kalba, sutartyje turi būti pateiktas to termino paaiškinimas prancūzų kalba. Kai darbuotojas yra užsienio tautybės, o sutartis sudaroma raštu, darbuotojo prašymu parengiamas sutarties vertimas darbuotojo kalba. Abu sutarties tekstai yra teisiškai privalomi. Neatitikimų tarp dviejų tekstų atveju, prieš darbuotoją gali būti naudojamas tik jo kalba parengtas tekstas.

Bendrosios išvados

Svarbu pabrėžti, kad kalbų klasifikacija į migrantų ir užsienio kalbas realybėje ir sudėtingose gyvenimiškose situacijose turi trūkumų. Pavyzdžiui, kuri nors iš italų, ispanų ar portugalų kalbų gali būtų dėstoma vidurinėje mokykloje (kaip užsienio kalba) ir tuo pačiu metu būti pirmoji migrantų kalba. Tyrimas rodo, kad Prancūzijos kalbų politika švietimo srityje kalbiniu požiūriu yra atvira (siūloma mokytis daug kalbų), bet kartu ir atspindi su kalbomis susijusius globalizacijos aspektus (anglų kalba plačiai pirmąją prieš vokiečių ir ispanų kalbas). Tačiau dar reikėtų paminėti, kad padėtis Kortè mieste leidžia manyti, kad regioninės kalbos vartojimas gali pristabdyti polinkį į daugiakalbystę.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Tarptautiniu mastu reikėtų paminėti 2012 m. Kvebeke Tarptautinės Frankofonijos organizacijos (pranc. *Organisation Internationale de la Francophonie*) organizuotą pasaulinį prancūzų kalbos forumą. Nacionaliniame lygmenyje Prancūzijos institucijos 2011 m. gruodį organizavo suvažiavimą dėl daugiakalbystės užjūrio teritorijose, o 2012 m. sausį Starteginė patarėjų taryba kalbų klausimais paskelbė pranešimą pavadinimu *Išmokti kalbą – sužinoti apie pasaulį*. Prancūzijos universitetai, miestų tarybos ir mokymo centrai deda dideles pastangas teikti prancūzų kalbos kaip užsienio kalbos mokymą (FLE), taip siekdami dvejopų tikslų – padėti integruotis imigrantams ir skleisti prancūzų kalbą išorėje. 2012–2013 mokslo metų pradžioje Strasbūro universitetas pradės vystyti projektą, skirtą susijusių kalbų tarpusavio supratimui. Pagaliau ir Marselis bus 2013 m. Europos kultūros sostinė, tai turėtų sustiprinti šio miesto pastangas skatinti daugiakalbystę.

7 VOKIETIJA

Ingrid Gogolin, Joana Duarte, Patrick Grommes

Šalies kontekstas

Vokietija yra federalinė ir itin decentralizuota valstybė, ypač švietimo, kultūros ir visuomenės gerovės politikos klausimais. Už švietimą atsakingos atskiros *Länder* (federacinės žemės), todėl neįmanoma pateikti apibendrintų duomenų apie Vokietiją kaip visumą. Dėl to šioje apžvalgoje susitelkiama tik į tris iš jų. Kadangi net ir federacinių žemių lygmeniu negalima gauti patikimų apibendrintų atsakymų į daugelį *Europos kalbų lobyno* klausimyno klausimų, esame linkę savo apžvalgoje nepateikti kiekybinių duomenų.

Toliau pateikiame įvairių pavyzdžių, iliustruojančių EKL projekte aptariamą kalbų vartojimo sritis. Šie pavyzdžiai paimti iš atsakymų į EKL klausimyną. Pirmų keturių domenu (Kalbos oficialiuose dokumentuose, ikimokykliniame, pradiniame ir viduriniame ugdyme) klausimynus nusiuntėme ekspertams iš atitinkamų ministerijų Hamburge, Šiaurės Reine-Vestfalijoje, Saksonijoje ir Bavarijoje. Dėl penktojo domeno (Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje) susisiekėme su trimis profesinio rengimo mokyklomis ir universitetais Berlyne, Flensburge ir Miunchene. Dėl šešto (Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje), septinto (Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse) ir aštunto (Kalbos verslo įmonėse) domenu taip pat susisiekėme su informantais iš Berlyno, Flensburgo ir Miuncheno. Miestai, kaip ir *Länder*, buvo atrinti EKL iniciatyvinės grupės nurodymu.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Migracijos srityje Nacionalinis statistikos biuras (www.destatis.de) renka duomenis apie užsienio pilietybę. Nuo 2008 m. „Mikrozensus“ – reguliari reprezentatyvi namų ūkių apklausa – renka papildomus duomenis apie asmenų gimimo vietą. Informacija apie kalbų vartojimą nėra renkama. Palyginti neseniai ir tik keliose *Länder* (pavyzdžiui, Hamburge, Šiaurės Reine-Vestfalijoje) pradėta rinkti duomenis apie stojančiųjų į mokyklą asmenų namų aplinkoje daugiausiai vartojamas kalbas.

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme

Ikimokyklinėse įstaigose pradėta įgyvendinti daug įvairių specializuotų programų, kurių daugelio tikslas integruoti mažumų kilmės vaikus nuo kuo ankstyvesnio amžiaus. Viena iš tokių programų yra „Sag mal was“, vykdoma Badene-Viurtenberge (žr. www.sagmalwas-bw.de) (Baden-Württemberg-Stiftung, 2011).

Taip pat daromas spaudimas pagerinti ikimokyklinio ugdymo pedagogų kvalifikaciją, nes dauguma jų iki šiol neturi akademinio laipsnio ar atitinkamo aukštos kokybės pasirengimo. Vienas iš kertinių šių iniciatyvų uždavinių – rasti būdų, kaip tinkamai dirbti su kalbų ir kultūrų įvairove pradžios mokyklose (pavyzdžiui, žr. www.weiterbildungsinitiative.de; www.dji.de/sprachfoerderung).

Keturiolikoje iš 16 Vokietijos žemių vaikai su nustatytais vokiečių kalbos trūkumais turi teisę gauti papildomų specializuotų užsiėmimų dar prieš pradėdami lankyti pradžios mokyklą. Dažniausiai tokiuose testuose nėra atsižvelgiama į dvikalbystę ar daugiakalbystę kaip kalbos vystymuisi įtakos turintį veiksni, nei įtraukiamos kitos kalbos negu vokiečių. Vis dėlto kai kurie testai apima daugiakalbystės aspektą, o daugeliui imigrantų kalbų galimas ir dvikalbis testavimas. Geras pavyzdys yra HAVAS 5 „Katze und Vogel“ – testas amžiaus grupei nuo penkerių iki šešerių metų amžiaus, pritaikytas vokiečių ir apytikriai dešimčiai imigrantų kalbų (Autorengruppe Bildungsberichterstattung, 2012; Reich, Roth, & Neumann, 2007).

Kai kuriuose Saksonijos ir Brandenburgo darželiuose ikimokykliniame ugdyme vartojama sorbų kalba, o Šlėzvinge-Holšteine galima rasti darželių su danų kalba. Regioninių mažumų kalbų apsauga įtraukta tik į Saksonijos, Brandenburgo (sorbų) ir Šlėzvingo-Holšteino federacinių žemių konstitucijas.¹ Mokymas vyksta ne tik vokiečių kalba, bet ir įvairiomis užsienio kalbomis (daugiausiai anglų ir prancūzų), o kai kuriais atvejais ir imigrantų kalbomis.

3 Kalbos pradiniam ugdyme

Vokiečių kalba yra daugumos Vokietijos pradžios mokyklų dėstymo kalba, nors ir nėra oficialių tai nustatančių teisės aktų. Kai kuriose federacinėse žemėse randame pavienių mokyklų, dirbančių pagal vadinamuosius dvikalbius modelius. Dauguma tokių mokyklų – kai kurios iš jų pasivadinusios „tarptautinėmis mokyklomis“ – dirba su anglų ar viena iš kitų prestižinių klasikinių užsienio kalbų, kaip prancūzų (pavyzdžiui, žr. „Staatliche Europaschulen Berlin“). Keliose federacinėse žemėse įdiegti dvikalbiai mokymo modeliai autochtoninių mažumų kilmės mokiniams, pavyzdžiui, Šlėzvingo-Holšteino danams, Saksonijos sorbams (daugiau žr. Gantefort und Roth 2011). Panašiai, kai kuriose federacinėse žemėse įsteigtos dvikalbės mokyklos su imigrantų mažumų kalbomis. Viena iš tokių žemių yra Hamburgas, kuriame iš viso yra šešios panašios mokyklos. Kiekviena iš jų turi vieną dvikalbę atšaką ar klasę, kurioje dėstomos italų, portugalų, ispanų ar turkų kalbos (Duarte 2011).

Apskritai anglų kalba yra pirmoji užsienio kalba, tačiau pagal regioninius nuostatus gali būti dėstomos ir kitos kalbos. Pavyzdžiui, pasienio regionų mokyklose kaip pirmoji užsienio kalba dėstomos ir prancūzų ar olandų kalbos. Kai kuriose žemėse pirmoji užsienio kalba pradeda mokytis nuo pirmos klasės, bet dauguma vaikų pradeda jos mokytis trečioje klasėje,

t. y. būdami devynerių metų amžiaus. Kur įvesta tokia užsienio kalbų mokymo tvarka, ji privaloma visiems, įskaitant ir imigrantų kilmės vaikus.

Kalbant apie švietimą imigrantų mažumų kalbomis, vėlgi iškyla labai daugiasluoksnis vaizdas. Aštuntame dešimtmetyje buvusiose *Bundesrepublik Deutschland* žemėse veikė vadinamoji gimtosios kalbos mokymo sistema, skirta tuo metu aktualioms „Gestarbeiter“ kalboms, t. y. kalboms tų šalių, su kuriomis buvo sudarytos sutartys dėl darbo jėgos migracijos. Šios kalbos dažniausiai būdavo italų, ispanų, portugalų, graikų, jugoslavų, turkų ir retais atvejais marokiečių arabų. Tokia sistema sukurta kaip atsakas į Europos Bendrijos rekomendacijas.

Tačiau paskutinio dvidešimto amžiaus dešimtmečio pabaigoje, ypač po Vokietijos suvienijimo, šis modelis išnyko dėl daugelio priežasčių. Šiandien nėra patikimų duomenų apie oficialiose mokyklose ar kitur dėstomų imigrantų kalbų skaičių ir jų paplitimą, panašiai trūksta duomenų apie tokių pamokų dalyvių skaičių. Galime tik spėti, remdamiesi pavieniais pastebėjimais, kad susidomėjimas šių kalbų mokymu yra nemažas ir, tikėtina, vis augantis (Fürstenau, Gogolin, & Yağmur, 2003). Dažniausiai imigrantų kalbų siūlo mokytis privačios iniciatyvos, nesusijusios su oficialia mokyklinio ugdymo sistema.

Iš esmės mokytojai yra kvalifikuoti mokytis vokiečių, taip pat ir užsienio kalbų, nes Vokietijoje iš būsimųjų mokytojų reikalaujama studijuoti du dalykus, o mokytojai paskiriami į mokyklas atsižvelgiant į jų kvalifikaciją. Imigrantų kalbų mokytojams Vokietijos universitetuose beveik nėra galimybių įgyti atitinkamą kvalifikaciją. Rengiami ir rusų, turkų kaip užsienio kalbų mokytojai, pavyzdžiui, Hamburgo, Duisburgo-Eseno (Šiaurės Reine-Vestfalijoje) ir Tiubingeno universitetuose. Valstybinės ir užsienio kalbų mokėjimo lygis turi atitikti nacionalinius standartus.

4 Kalbos viduriniame ugdyme

Vokietija sukūrė gana išplėtotą užsienio kalbų mokymo sistemą viduriniame ugdyme. Didžioji mokinių dauguma mokosi bent vienos užsienio kalbos, t. y. anglų. Vokiečių kalba yra privaloma visuose vidurinio ugdymo lygmenyse ir visų tipų vidurinėse mokyklose, ji taip pat įtraukta į baigiamuosius egzaminus. Be to, viena užsienio kalba privaloma visose vidurinėse mokyklose, išskyrus tik specialiųjų poreikių mokyklas. Antroji užsienio kalba privaloma tik norintiems laikyti aukščiausio lygio baigiamuosius egzaminus (*Abitur*), tačiau dažnai siūloma jau nuo šeštos klasės. Kalbų pasirinkimas skiriasi pagal regionus, taip pat ir pagal mokyklas. Šiandien prancūzų ir ispanų yra populiariausios užsienio kalbos, tačiau tokios kalbos, kaip kinų ar japonų, pritraukia vis daugiau mokinių, ypač miestų mokyklose. Mokyklos daugiau ar mažiau laisvos į savo programas įtraukti įvairiausias užsienio kalbas, jei tik nori paskatinti savitus profilius ar programas. Dauguma universitetų daugelyje laipsnių suteikiančių studijų programų (pavyzdžiui, doktorantams) vis dar reikalauja lotynų kalbos. Todėl lotynų kalba (retkarčiais ir klasikine graikų) dėstoma daugelyje mokyklų, kurios rengia moksleivius baigiamiesiems egzaminams (*Abitur*). Apskritai, Vokietijos bendrojo lavinimo sistemoje apytikriai 15 skirtingų kalbų dėstomos kaip užsienio kalbos.

¹Ši pastaba galioja visai švietimo sistemai.

Dauguma Vokietijos federacinių žemių (daugiau žr. www.bildungsserver.de/Lehrplaene-Richtlinien-3271.html) turi pasirengusios vokiečių kaip antrosios kalbos mokymo programas. Paprastai šios programos skirtos Vokietijos mokymo sistemos naujokams. Programų tikslas – padėti mokiniams pereiti iš pradinių priėmimo klasių į bendrojo lavinimo mokyklas. Panašiai kaip ir pradžios mokyklų sistemoje, mokoma ir kai kurių imigrantų kalbų kaip paveldo kalbų (pavyzdžiui, Saksonijoje dėstoma 12 skirtingų kalbų). Šių kalbų mokymas paprastai vyksta už bendrojo lavinimo ribų arba, geriausiu atveju, kaip jo papildinys. Daugumoje Vokietijos žemių įsigalėjusi tvarka, pagal kurią pripažįstami pasiekimai ir paveldo kalbų pamokose, pavyzdžiui, į oficialų mokyklos baigimo diplomą įtraukiant atitinkamų pamokų pažymius nepriklausomai nuo to, ar tos pamokos yra bendrojo lavinimo mokyklų sistemos dalis, ar ne.

Pastaruoju metu vidurinėse mokyklose pastebimas dvikalbių programų su anglų kalba pagausėjimas. Šios programos būna skirtingų rūšių: vienos remiasi imersija ir yra skirtos tik anglų kalbai, kitos skirtos vokiečių, ir anglų kalbai, tad gali būti priskiriamos integruotam dalyko ir kalbos mokymui (CLIL). Dažniausiai šios programos diegiamos aukščiausioje vidurinio ugdymo pakopoje. Apskritai, užsienio kalbų mokymas Vokietijos švietimo sistemoje labai gerai išvystytas ir apima įvairius skirtingus modelius. Anglų kalbos mokymas ir mokymasis yra kone minimalus reikalavimas visiems mokiniams.

Bavarijoje, pasak mūsų informantų, tik vokiečių kalba vartojama kaip dėstymo kalba. Užsienio kalbos yra privalomos ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje. Faktinė kalbų pasiūla įvairuoja priklausomai nuo pačios mokyklos ar mokyklos pobūdžio. Standartiškai kalbų pasiūla paprastai sudaro lotynų, rusų, prancūzų, italų ir ispanų kalbos. Bavarija neturi jokios regioninės, nei mažumų kalbos. Nei viena iš imigrantų kalbų nevartojama kaip dėstymo kalba. Vokiečių kalbos ir užsienio kalbų

mokytojai yra įgiję universitetinę kvalifikaciją ir jiems nustatyti aiškūs kalbų mokėjimo standartai.

Šiaurės Reine-Vestfalijoje nevartojama jokia regioninė nei mažumų kalba. Vokiečių, taip pat ir užsienio ir imigrantų kalbos vartojamos kaip dėstymo kalbos, visais atvejais pagal aiškia programą. Vokiečių ir užsienio kalbų mokytojai kvalifikuoti, o jų kalbų mokėjimo lygis apibūdinamas remiantis atitinkamais standartais.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis mokymas (trijose institucijose)

Tyrime dalyvavusiose mokyklose akcentuojami vokiečių kalbos ir užsienio kalbų (anglų, prancūzų, ispanų) gebėjimai, o imigrantų kalbos nedėstomos. Vienoje iš tirtų profesinio rengimo institucijų, Flensburge, buvo rastas įdomus atvejis, kur danų kalba įtraukta į užsienio kalbų, o ne pripažįstamų mažumų kalbų sąrašą.

Auštasis mokslas (3 universitetuose)

Europos kalbų lobyno anketa buvo pateikta trimis universitetams: Liudviko Maksimiliano universitetui Miunchene, Flensburgo universitetui ir Laisvajam universitetui Berlyne. Iš jų visuose dalis mokymo proceso vyksta ir vokiečių, ir užsienio kalbomis. Klausimyne nebuvo klausimo apie dėstymo kalbą, bet labiausiai tikėtina, kad tai anglų kalba. Visų universitetų svetainės ir informacija apie priėmimo reikalavimus pateikiama vokiečių ir užsienio kalbomis. Flensburgo universitetas atkreipė dėmesį į „regioninių ir mažumų kalbų“ vartojimą, greičiausiai čia kalbama apie danų kalbą – šios vietovės regioninės mažumos kalbą. Apklaustuose universitetuose dėstomos arabų, baskų, kinų, anglų, prancūzų, italų, olandų, persų, lenkų, portugalų, rusų, ispanų, turkų, danų kalbos.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Trijuose Vokietijos miestuose žiniasklaidoje vartojamos kalbos:	
Radijas	Vokiečių, turkų, anglų, prancūzų ir daug kitų kalbų, vartojamų privačiose radijo stotyse
Televizija	Vokiečių, prancūzų, anglų, gestų kalba, o kai kuriuose regionuose ir kitos kalbos
Laikraščiai	Visos Europos kalbos, daug Azijos ir Afrikos kalbų

Iki paskutinio dvidešimto amžiaus dešimtmečio antrosios pusės daugelis viešųjų ir privačių radijo ir televizijos stočių transliuodavo programas regioninėmis tarmėmis, autochtoninių mažumų ar imigrantų kalbomis. Pastarosios paprastai būdavo vadinamos daugiakultūremis programomis (ar net stotimis). Buvusi pasiūla beveik dingo iš valstybinio radijo ir televizijos dėl viešosios teisės normų.

Minėtina „daugiakalbė“ bendra prancūzų ir vokiečių televizijos stotis ARTE. ARTE daugumą savo programų transliuoja su antrąja – prancūzų ar vokiečių – audioprograma. Kitas plačiai paplitęs „daugiakalbis“ pasirinkimas yra vokiečių kalbos subtitrai, skirti žiūrovams su klausos sutrikimais, ir garsiniai komentarai – žiūrovams su regos sutrikimais. Gestų kalbos vaidmuo minimalus, nėra jos vartojimą reglamentuojančių teisės aktų. Privačios televizijos ir radijo rinka yra vienkalbė, tačiau kabelinė ir palydovinė televizija bei radijas sudaro sąlygas žiūrovams pasiekti daug užsienio stočių. Daugelis iš jų priklauso Jungtinei

Karalystei, bet nemažai yra ir programų imigrantų kalbomis, pavyzdžiui, iš Rusijos ar Turkijos.

Kita išskirtinė Vokietijos televizijos – ir platesnės filmų rinkos – ypatybė yra filmų užsienio kalbomis dubliavimas. Dubliuojami beveik visi užsienio kalbų filmai ir televizijos serialai. Tik išskirtiniais atvejais antroje audioprogramoje galima pasižiūrėti filmus originalo kalbomis. Panašiai ir dauguma pagrindinių kino teatrų rodo tik dubliuotas užsienio filmų versijas. Originalo kalba ir subtitruotos filmų versijos paprastai sutinkamos tik meninio kino teatruose. Taip yra dėl pastebimo dubliavimo industrijos vystymosi kartu su klestinčia filmų industrija.

Pagal aptiktų laikraščių pavadinimų ir vartojamų kalbų skaičių Berlynas žymiai pralenkė Flensburgą. Turint galvoje šių dviejų miestų dydį ir Berlyno tarptautiškumą, tokie rezultatai nestebina. Tarp Berlyne vartojamų kalbų vėlgi vyrauja Europos kalbos, bet aptinkamos ir kinų, japonų, arabų ir Afrikos kalbos.

Kaip ir buvo galima tikėtis, autochtoninių mažumų kalbos neužima svarbios vietos Vokietijos žiniasklaidos rinkoje, išskyrus regionus, kuriuose šios kalbos yra pripažįstamos.

Žiniasklaida imigrantų kalbomis yra plačiai paplitusi, o žiniasklaida užsienio kalbomis, reprezentuojančiomis pagrindinius Vokietijos politinius ir ekonominius partnerius, sutinkama visuose regionuose. Laikraščių rinkos naujiena yra spausdinimas „pagal pareikalavimą“. Ši technologija leidžia rasti spaudas bet kuria kalba, net jeigu to prašo tik vienas žmogus.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Oficiali Vokietijos kalba yra vokiečių, nors jokios „valstybinės kalbos“ kodifikacijos nėra. Bet koks teisiškai privalomas bendravimas turi vykti vokiečių kalba, kitu atveju, bus laikomas neįvykysiu. Teisinių ginčų atveju, ginamieji turi teisę pasinaudoti jų šalies kalbos vertėjų žodžiu paslaugomis.

Tačiau praktikoje bent jau didieji Vokietijos miestai aiškiai laikosi pragmatiškos pozicijos ir siekia pateikti kitų kalbų vartotojams kuo daugiau informacijos jų kalbomis, ypač apie socialinę gerovę ir socialinę įtrauktį, saugumą, migracijos paslaugas ir turizmą. Kiek tokia praktika atspindi nuoseklią strategiją, iš anketos atsakymų lieka neaišku.

Respondentai iš visų trijų miestų – Berlyno, Flensburgo ir Miuncheno – teigia, kad bent kartais stengiamasi laikytis daugiakalbystės skatinimo strategijos. Danų kalba Šlėzvinge-Holšteine turi išskirtinį statusą kaip oficiali mažumos kalba. Kaip ir kitur Vokietijoje, anglų kalba susilaukia paramos ne tik verslo tikslais. Respondentas iš Miuncheno pateikė išsamų daugiakalbystės skatinimo pavyzdžių.

Toliau pateikiame dalį atsakymų iš Berlyno ir Miuncheno miestų. Apie Flensburgą negalime pasakyti daugiau, nei jau pasakytą, nes neturime užtektinai informacijos.

7A domene buvo klausama apie institucionalizuotas miestų ar savivaldybių kalbų strategijas. Berlyno kontaktinis asmuo pastebėjo, kad miesto lygmeniu, arba kartu ir valstybiniu lygmeniu, kaip Berlyno atveju, į šiuos klausimus atsakyti sudėtinga.² Čia vėlgi išryškėja decentralizacija kaip pagrindinis administracijos ir politikos elementas: rajono valdžios institucijos turi laisvę nusistatyti savo politikos gaires. Pagrindinės temos, kuriose prireikia bendravimo įvairiomis kalbomis, respondento nuomone, yra saugumas, nusikaltimų ir nelaimingų atsitikimų prevencija ir bendroji informacija. Pavyzdžiui, gausiai imigrantų gyvenamuose rajonuose platinami lankstinukai arabų ir turkų kalbomis apie namų saugumą.

Taip pat dalis miesto savivaldybės svetainės ir kita informacija prieinama anglų, prancūzų, italų, kinų, lenkų, rusų, turkų, serbų ir kroatų, ispanų kalbomis. Daugeliu kitų atvejų valstybės tarnautojų ar kitų valstybinių institucijų darbuotojų kalbų kompetencija išnaudojama *ad hoc* pagrindu. Todėl atsitinka taip, kad vienais kartais sutinkama didelė kalbų įvairovė, o kitais – tik

vokiečių ir anglų kalbos, priklausomai nuo to, kurioje pamainoje kas dirba. Teisiniams tikslams ir per baudžiamuosius persekiojimus samdomi išoriniai vertėjai raštu ir žodžiu. Pasirodo, kad tik policijoje be vokiečių kalbos prašoma dar kitų kalbų gebėjimų kaip papildomos kompetencijos, už kurią suteikiama papildomai balų darbuotojų atrankos procese. Tai taikoma tokioms didelės svarbos kalboms, kaip arabų, anglų, kinų, prancūzų, italų, kroatų, lenkų, rusų, serbų, ispanų, turkų ir vietnamiečių.

Miuncheno valdžios institucijos pateikia kiek įvairesnį apibūdinimą, tačiau tikėtina, kad tai byloja tik apie konkretaus respondento komunikacijos strategiją. Pavyzdžiui, teigiama, kad Miuncheno visuomenės gerovės skyriuje siūlomos vertėjų žodžių paslaugos albanų, amharų, anglų, arabų, azerbaidžaniečių, bosnių, bulgarų, čekų, dari, filipiniečių, graikų, hebrajų, hindi, ispanų, italų, kikongo, kinų, svahilių, kroatų, kurdų, lao, lenkų, makedonų, puštūnų, portugalų, prancūzų, pandžabų, rumunų, rusų, serbų, slovėnų, somaliečių, tadžikų, tamilų, tajų, turkų, uigūrų, ukrainiečių, urdų ir vietnamiečių kalbomis. Švietimo ir sporto klausimais besirūpinanti institucija konsultacijas apie švietimą taip pat teikia daugeliu iš išvardytų kalbų. Miuncheno internetinė svetainė prieinama anglų, prancūzų, italų, arabų, kinų, rusų, japonų, ispanų ir portugalų kalbomis. Miesto savivaldybė siūlo vertimo žodžiu ir raštu paslaugas anglų, prancūzų, turkų, bosnių, kroatų ir serbų kalbomis. Taip pat naudojamos išorinės vertėjų paslaugomis keturiasdešimčia kalbų. Miuncheno miestas pripažįsta daugiakalbystę ir tuo, kad leidžia kandidatams į darbo vietą vokiečių kalbos „trūkumus“ atsverti kitų kalbų kompetencija. Be to, kalbų kursai, kuriuos lanko miesto savivaldos institucijų darbuotojai, būna iš dalies kompensuojami, jei studijuojama kalba praverčia darbe. Tačiau, kaip ir Berlynas, Miunchenas nekaupia duomenų apie savo darbuotojų kalbų gebėjimus.

7B domene klausama apie žodinio bendravimo priemones mieste. Šioje dalyje gauta nedaug atsakymų, taip galėjo nutikti dėl kai kurių klausimų formuluočių arba dėl to, kad kai kurias paslaugas, pavyzdžiui, transporto ir turizmo informaciją, teikia privačios įmonės. Išsamių duomenų pateikta apie skubios pagalbos paslaugas Berlyne, kur, priklausomai nuo pamainos, įvairiu lygiu vartojamos turkų, rusų, lenkų, ispanų, italų, olandų, portugalų ir prancūzų kalbos, taip pat ir anglų, nepriklausomai nuo asmens pirmosios kalbos. Imigracijos ir integracijos paslaugos dažnai teikiamos anglų kalba, kartais ir prancūzų, turkų, rusų ir ispanų kalbomis. Susidūrus su arabų, vietnamiečių, rumunų ir bulgarų kalbomis, pasitelkiamos išorinių vertėjų paslaugos. Teatrai pateikia informaciją vokiečių ir anglų kalbomis, išskyrus Rusų teatrą ir vieną marginalinį teatrą „ufa-Fabrik“, kur informacija pateikiama anglų, ispanų ir prancūzų kalbomis. Apie Miuncheną neturime tokių išsamių duomenų.

Daugelis Vokietijos miestų įsteigė Užsienio piliečių tarybą (vok. *Ausländerbeirat*) ar panašias institucijas, kurios rūpinasi imigrantų interesais ir remia jų integraciją.

7C domene klausta apie bendravimo raštu priemones. Čia atsakymuose nepateikta tiek papildomų išvalgų, kaip apie kitas kalbų vartojimo sritis. Susidaro įspūdis, kad abu didieji miestai pripažįsta kalbų įvairovę, tačiau jų veiksmai galėtų būti ir nuoseklesni.

²Trys Vokietijos miestai Berlynas, Brėmenas ir Hamburgas taip pat turi *Bundesländer* (federacinių valstijų) politinį statusą.

8 Kalbos verslo įmonėse³ (15 įmonių)

Visuomenės diskusijos apie kalbų vartojimą Vokietijos verslo įmonėse susitelkia ties dviem klausimais. Pirmas klausimas susijęs su vokiečių kalbos gebėjimais. Darbdavių organizacijos, neskaitant visų kitų, skundžiasi, kad mokyklą baigę jauni žmonės neturi tinkamų vokiečių kalbos įgūdžių, kad galėtų pradėti praktiką. Nors kartais tokie nusiskundimai labiau skiriami imigrantų kilmės abiturientams, problema yra platesnė ir liečia jaunos žmones su žemesnės pakopos mokyklos baigimo pažymėjimu. Antra, daugelis reikšmingų tyrimų rodo, kad darbdaviai nebelaiko puikaus anglų ir vokiečių kalbų mokėjimo pakankamu ir iš darbuotojų tikisi puikių kitų kalbų gebėjimų (Meyer & Apfelbaum, 2010).

Sprendžiant iš pokalbių penkiolikoje įmonių, galima drąsiai daryti išvadą, kad daugiakalbystės strategijos užima svarbią poziciją verslo įmonėse, jei tik yra poreikis vartoti kitas kalbas vidinei komunikacijai, pavyzdžiui, įvairiatautėse įmonėse arba bendraujant su užsakovais, klientais ir verslo partneriais. Dažnai tai nevadinama atskiromis „daugiakalbystės strategijomis“, bet laikoma bendresnės su įvairove susijusios veiklos dalimi.

Atskirai kalbant apie kalbų valdymo praktiką, beveik visos (13 iš 15) verslo įmonių vidiniuose dokumentuose vartoja vokiečių kalbą. Verslo anglų kalba plačiai vartojama dviejose įmonėse, penkiose – retkarčiais, o kitose visai nevartojama. Kitos kalbos vartojamos trijose įmonėse: danų (banke); slovėnų, rusų, lenkų, italų, vengrų, čekų ir bulgarų (statybos bendrovėje; tikėtina, kad tai veiklos vystymo vietovėse ir šalyse, iš kurių kilę bendrovės darbuotojai, vartojamos kalbos); anglų ir prancūzų (viešbutyje). Klausimai apie kalbų vartojimą vidinėje programinėje įrangoje, rinkodaros veikloje ir internetinėse svetainėse atskleidžia panašų vaizdą. Iš kitų išsiskiria tik vienas bankas, teigiantis, kad visur plačiai vartoja vokiečių ir danų kalbas. Taip pat viena statybų bendrovė vykdė rinkodaros kampaniją danų kalba, tačiau ji buvo nutraukta.

Vienas viešbutis, remiantis jų pačių duomenimis, savo internetinėje svetainėje pateikia informaciją anglų, prancūzų, „belgų“, ispanų, italų, olandų, „austrių“, portugalų, „šveicarų“ ir „brazilų“, kalbomis. Tik dvi įmonės plačiai naudojami išorinių vertėjų raštu ar žodžiu paslaugomis, o keturios – retkarčiais. Tik viena įmonė, bankas, nuolat kaupia duomenis apie darbuotojų vokiečių ir anglų kalbų gebėjimus.

Šie ne visai patikimi atsakymai neleidžia daryti jokių apibendrinimų. Jie gali būti interpretuojami kaip rodikliai, atskleidžiantys susidomėjimo kalbų valdymu stoka, kuris tampa aktualus tik tada, kai pats verslas reikalauja bendrauti kitomis kalbomis nei vokiečių. Galima kelti klausimą, ar verslo sektoriuje apskritai galima tikėtis kažko kito. Meyer (Meyer, 2009) galėtų būti geras šaltinis, įrodantis, kad Vokietijos įmonės iš tiesų investuoja į kalbinę įvairovę tarp savo darbuotojų, jei, viena vertus, tai pateisinama įvairovės valdymo nuostatomis, o kita vertus, jei to reikalauja konkreti verslo sritis.

Bendrosios išvados

Vokietijoje vyrauja dvejopos nuotaikos dėl kalbinės įvairovės. Viena vertus, daugelis viešų iniciatyvų ir kampanijų skleidžia žinutę – „tik vokiečių kalba“. Pastaroji *Deutschlandstiftung*

kampanija (kurią remia Nacionalinė migrantų ir pabėgėlių integracijos komisarė ministrė Marija Böhmer) yra vienas iš tokios strategijos pavyzdžių. Pagrindinė mintis čia ta, kad kalbėti vokiškai yra geriausias (jei ne vienintelis) integracijos būdas (www.ich-spreche-deutsch.de). Kita vertus, bent jau retoriškai skleidžiami teiginiai, kuriais remiama ir pripažįstama daugiakalbystė, pavyzdžiui, kampanija „Daugiakalbystė – kalbos be sienų“, inicijuota Gėtės instituto, žr. www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/deindex.htm. Net ir aukščiausioje politikos lygmenyje dažnai išreiškiamas palankumas daugiakalbystės atžvilgiu, to pavyzdys galėtų būti „Nacionalinis integracijos planas“ – politinė programa, išplėta Centrinės vyriausybės vardu (Bundesregierung, 2007). Švietimui skirtame skyriuje randame teiginį, kad Vokietijos federacinių žemių Kultūros reikalų ministrai investuos į strategijas, skatinančias geresnį vokiečių kalbos mokėjimą tarp visų mokinių. Tačiau šalia paramos vokiečių kalbai, ministrai deklaruoja, kad „Länder pripažįsta daugiakalbystės svarbą ir aktualumą visiems mokiniams. Tai apima imigrantų vaikų paveldo ir šeimose vartojamas kalbas. Turi būti nustatytos atitinkamos priemonės remti daugiakalbystės kaip bendro švietimo principo įgyvendinimą mokyklų darbe“ (Bundesregierung, 2007, 25f p., mūsų vertimas). Daugiakalbystei skirtos politikos ir praktikos pavyzdžiai, kaip ir siekta *Europos kalbų lobbyno* projekte, atskleidžia itin kintantį ir jokių būdu ne išbaigtą paveikslą. Mūsų įsitikinimu, tai ne tiek Vokietijos ypatybė, kiek apskritai visų Europos visuomenių atspindys.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Nors Vokietija ir neturi bendros daugiakalbystės strategijos, pastaraisiais metais daugiakalbystė vis dažniau susilaukia oficialaus pripažinimo. Galima išskirti daug perspektyvių iniciatyvų, tačiau tokioje decentralizuotoje sistemoje, kaip Vokietija, jos turbūt ir liks neatrastos *Europos kalbų lobbyno* instrumentais. Iniciatyvos įvairuoja nuo dvikalbių švietimo modelių iki visokiausių mokykloms skirtų naujovių, siekiančių įgyvendinti daugiakalbystę kaip bendrą kalbų švietimo bruožą (žr. *Durchgängige Sprachbildung*, „Tęstinio kalbų mokymo“, projektus – www.foermig.uni-hamburg.de). Daugybė projektų skatina kalbų įvairovę kaip bendrą ankstyvojo vaikų ugdymo elementą (Tracy, Weber, & Münch, 2006). Panašios iniciatyvos sutinkamos ir privačiame sektoriuje, ir valstybiniame pradiniam ugdyme. Jos apima modelius, pritaikytus „klasikinėms“ užsienio kalboms, t. y. anglų ir prancūzų, taip pat ir imigrantų kalboms. Esama informacinių portalų tėvams ir besidomintiems mokytojams ar ekspertams (pavyzdžiui, žr. www.fmks-online.de, skirtą užsienio kalboms, ar regioninius portalus, kaip *Bilingual erziehen* [dvikalbis švietimas], www.bilingual-erziehen.de, kuriuose nurodoma į visus mokymo modelius, nepriklausomai nuo kalbos). Kaip ir pastarajame pavyzdyje, sąvokos „dvikalbis“ ir „daugiakalbis“ privačiose iniciatyvose, viešojoje ir politinėje erdvėje bei tyrimuose dažnai vartojamos sinonimiškai.

Kitas pavyzdys yra daugybė įvairovės valdymo strategijų verslo įmonėse. Šios strategijos dažniau sutinkamos didelėse nei mažosiose ar vidutinio dydžio įmonėse, nors pastarosios randa savitų būdų, kaip tvarkytis su įvairove tarp savo darbuotojų ir klientų. Pavyzdžiui, pagrindinėse automobilių įmonėse imigrantų kilmės darbuotojais rūpinasi kalbų išteklių grupės. Parama paveldo kalboms taip pat yra tokios veiklos dalis.

³Pavyko gauti vos keletą atsakymų į klausimą, nes daugelis įmonių nebuvo linkusios atskleisti savo vidinės politikos.

Apibendrinant galima pasakyti, kad, nors valstybinių taisyklių ir nuostatų lygmenyje nerandame išplėtotų daugiakalbystės skatinimo iniciatyvų, daug tokių iniciatyvų randame regiono ar vietos lygmeniu. Kitaip tariant, iš kuo arčiau žiūrime į praktiką, tuo daugiau galime pasakyti apie daugiakalbystės patirtį apskritai.

Šaltiniai

Autorengruppe Bildungsberichterstattung (Ed.). (2012). *Bildung in Deutschland 2012. Ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zu Perspektiven des Bildungswesens im demografischen Wandel. Im Auftrag der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland und des Bundesministeriums für Bildung und Forschung*. Bielefeld: W. Bertelsmann.

Baden-Württemberg-Stiftung (Ed.). (2011). *Sag' mal was – Sprachförderung für Vorschulkinder. Zur Evaluation des Programms der Baden-Württemberg-Stiftung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Bundesregierung. (2007). *Der Nationale Integrationsplan. Neue Wege, neue Chancen*. Berlin. Prieiga internetu: www.bmj.bund.de/files/-/2321/181007_Nationaler%20Integrationsplan.pdf.

Duarte, J. (2011). Bilingual language proficiency. A comparative study. Münster u.a.: Waxmann.

Fürstenau, S., Gogolin, I., & Yağmur, K. (Eds.). (2003). *Mehrsprachigkeit in Hamburg. Ergebnisse einer Sprachenerhebung an den Grundschulen in Hamburg*. Münster u.a.: Waxmann.

Gantefort, Christoph and Roth, Hans-Joachim. (2011). Sorbisch-Deutsche Schulen in Sachsen. Ergebnisse zur Sprachentwicklung in der Sekundarstufe I. Hamburg and Köln: University of Cologne. Prieiga per internetą: www.search.sachsen.com/web.

Meyer, B. (2009). Nutzung der Mehrsprachigkeit von Menschen mit Migrationshintergrund. Berufsfelder mit besonderem Potenzial. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.

Meyer, B., & Apfelbaum, B. (Eds.). (2010). *Multilingualism at Work. From policies to practices in public, medical and business settings* (Vol. 9). Amsterdam: John Benjamins.

Reich, H. H., Roth, H.-J., & Neumann, U. (Eds.). (2007). *Sprachdiagnostik im Lernprozess. Verfahren zur Analyse von Sprachständen im Kontext von Zweisprachigkeit*. Münster: Waxmann.

Tracy, R., Weber, A., & Münch, A. (2006). *Frühe Mehrsprachigkeit. Mythen – Risiken – Chancen*. Stuttgart: Baden-Württemberg-Stiftung.

8 GRAIKIJA

Sara Hannam ir Evagelia Papathanasiou

Šalies kontekstas

Turinti apie 11,32 mln. gyventojų (Eurostatas, 2011) Graikija yra įsikūrusi pietinėje Balkanų pusiasalio dalyje. Jos valstybinė kalba – graikų, kuria kalba dauguma gyventojų. Šalies kalbų įvairovė atspindi senosios ir naujosios imigracijų bangas iš daugumos Balkanų valstybių ir Turkijos, Kinijos, Pakistano, Šri Lankos, Afganistano, Filipinų bei įvairių Afrikos šalių (Hannam ir Papathanasiou, 2011). Turkų kalba Graikijoje turi regioninės kalbos statusą. Duomenų rinkimo metu Graikija buvo ant ekonominio žlugimo ribos ir toliau tebėra pažeidžiama Europos struktūrų atžvilgiu, tai savo ruožtu turi didelę įtaką visam švietimui ir viešosioms paslaugoms.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima ir valstybinė kalba, ir užsienio kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Graikijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas visos Europos šalyse, iš kurių labiausiai minėtinos Vokietija, Jungtinė Karalystė ir Prancūzija, taip pat JAV, Australijoje ir keliose Afrikos šalyse. Graikija nėra pasirašiusi (ratifikavusi) *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos*. Nuo pat Loanos sutarties (1923 m. liepos 24 d.), kurios rezultatai kartais apibendrinami kaip „gyventojų mainai“, Graikija ir Turkija nepripažįsta etninių mažumų atitinkamose jų teritorijose. Abi šalys pripažįsta tik religines mažumas. Graikijoje tai ypač taikytina turkų bendruomenei šiaurės rytų Trakijos provincijoje, kur turkai vadinami musulmonų mažuma.

Oficialių duomenų apie kalbų įvairovę rinkimo šalies ar regiono mastu priemonių nesama.

Regioninių, mažumų ir imigrantų kalbų problema yra politiškai jautri (Kiliari, 2009), susijusi su diskusijomis apie imigracijos srautus bei jų kontrolę. Nors Trakijoje esama mokyklų, kuriose dėstoma turkų kalba, tai pateikiama kaip parama musulmonų mažumai, jokiam oficialiame dokumente tiesiogiai neįvardinant šios bendruomenės kalbos. Graikija nėra pasirašiusi 1992 m. priimtos *Europos regioninių arba mažumų kalbų chartijos* ir šiuo metu yra viena iš nedaugelio Europos Sąjungos valstybių, negalinčių jos pasirašyti dėl šalies konstitucijoje užfiksuotų ribojimų. Esama duomenų, kad netrukus gali būti suformuota užsienio kalbas reglamentuojanti kalbos politika. Švietimo ministerija atliko tyrimą, kuriame tirtas „užsienio kalbų ar repatrijavusių studentų paveldo kalbų vartojimo skatinimo“ poreikis (www.diapolis.auth.gr, 2011).

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (nesiūlomos)

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	tik gimtakalbiai	bendrosios gairės arba tikslai	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	neapibrėžti	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	neapibrėžti	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Turkų
UK	Anglų ir prancūzų arba vokiečių.

Užsienio kalbos mokymas ikimokyklinio ugdymo sistemoje nėra privalomas, tačiau šių kalbų mokymas įvestas pradinėse mokyklose, kur į jų mokymą žiūrima rimtai. Valstybinis sektorius tam skiria dideles lėšas, papildomų lėšų pritraukiama iš privataus sektoriaus. Tyrimo rezultatuose neatsispindi visos lėšos, pradinėse mokyklose skiriamos graikų ir užsienio kalbų mokymui. Trakijos regiono, kurio mišri tautinė sudėtis nulemta didelio žmonių judėjimo tarp Graikijos ir Turkijos, pradinėse mokyklose mokoma turkų kalbos. Iš viso yra daugiau nei 200 mokyklų, kurių pradinėse klasėse mokoma turkų kalbos, nors pastaruoju metu jų skaičius sumažėjo. Viduriniame ugdyme tokių mokyklų skaičius nesiekia dešimties. (Συντονιστικό Γραφείο Μειονοτικών Σχολείων – Tautinių mažumų mokyklų koordinacinė taryba, 2011). Anglų kalba yra vyraujanti pirmoji užsienio kalba. Pastebimas siekis sudaryti galimybę, be anglų, prancūzų ir vokiečių (mokoma ir pastarųjų dviejų kalbų), mokytis ir kitų kalbų. Italų, ispanų, Balkanų valstybių ir turkų kalbų mokytojų rengimas ribotas, ypač valstybinėse mokyklose. Šiame sektoriuje nevykdomas imigrantų kalbų mokymas, radome duomenų, kad šių kalbų mokymas daugiausia vyksta pačiose bendruomenėse.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	bendras	nėra	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	bendras	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

UK	Anglų yra privaloma. Prancūzų ir vokiečių – pasirenkamos.
----	--

Užsienio kalbų mokymui vidurinio ugdymo sistemoje skiriama nemažai valandų, visų pirma, siekiant parengti kalbų egzaminams, neretai pasitelkiant pačių moksleivių šeimų finansuojamą papildomą mokymą. Anglų kalba yra privaloma, o kitos užsienio kalbos (prancūzų, vokiečių, italų ir ispanų) yra pasirenkamos. Yra duomenų apie eksperimentinį integruotą dalyko ir užsienio kalbos mokymą (CLIL) valstybinėje mokykloje Salonikuose, kurioje viskas dėstoma anglų kalba. Be to, mokant užsienio kalbų, kaip tarpdalykinio mokymo dalis yra pasitelkiamos multimedijos programos (pavyzdžiui, „Xenius“) ir šiuolaikinės technologijos (Tangas, 2006). Imigrantų kalbų šiame sektoriuje nemokoma.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A				
	Institucija B				
	Institucija C	ribotas	neparengta	neapibrėžti	pilnas

Aukštasis mokslas (dviejuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Beveik visose profesinio mokymo (VET) institucijose dėstoma graikų kalba, o dažniausiai dėstoma užsienio kalba – anglų. Atėnų profesinio mokymo įstaigų tyrimas atskleidė, kad Darbo ir socialinės apsaugos ministerija yra parengusi daug pabėgėliams, imigrantams ir repatriantams skirtų graikų kalbos mokymo programų. Mokant 323 pabėgėlius, imigrantus ir repatriantus, kurie vėliau laikė *Graikų kalbos centro* egzaminą sertifikatui gauti, iš viso buvo įgyvendinta penkiolika 300 valandų trukmės programų. Patyrėme sunkumų rinkdami duomenis apie profesinio mokymo įstaigas, kurios tuo metu buvo pereinamojoje stadijoje ir ėjo Švietimo departamento patikrą.

Universitetai pasižymi kur kas didesne kalbų įvairove, veikiausiai dėl *Erasmus* ir panašių programų įtakos. Įgyvendinamos iniciatyvos, kuriomis siekiama patenkinti iš užsienio šalių atvykstančių studentų poreikius, taip pat suteikti graikų studentams galimybę mokytis įvairių ir Europos, ir ne Europos šalių kalbų. Gauta žinių apie universitetų padalinių mokyklose organizuojamus eksperimentinio pobūdžio mokymus (pvz., CLIL projektas Salonikuose, kurį kuruoja Salonikų Aristotelio universitetas).

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	kartais	kartais

Oficialiai naujoms kalbinėms bendruomenėms neskiriama laiko televizijos ar radijo eteryje, tačiau jos turi teisę naudotis radijo bangų technologijomis. Filmai transliuojami subtitruoti, dubliuojama itin retai, išskyrus vaikų programas. Be to, keletas valandų naujienų pateikiama gestų kalba (pagal Graikijos įstatymą N. 2328/1995 (ΦΕΚ Α '159/3–8–1995)). Atradome nemažą laikraščių skirtingomis kalbomis pasirinkimą, atspindintį skirtumą tarp oficialiai pripažintų ir realiai egzistuojančių kalbinių grupių. Didžiausias skirtumas užfiksuotas sostinėje Atėnuose. Akivaizdu, kad nesistengiama pateikti daugiau medžiagos imigrantų kalbomis, kur kas daugiau leidinių spausdinama anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4						Salonikai
3–4		Ksantė				
1–2	Ksantė			Ksantė		

Bendravimo priemonės mieste

TOP 2	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Švietimo paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
2	Turizmo paslaugos	Turizmo paslaugos

Politinės ir ekonominės suirutės metu rinkti duomenis apie šį sektorių buvo gana sudėtinga. Akivaizdu, jog trūksta sistemingos politikos, susijusios su kitomis kalbomis ir viešųjų paslaugų teikimu. Pasirodo, kad kur prieinamos paslaugos ir kitomis kalbomis, *ad hoc* vyrauja anglų kalba. Iš viešųjų paslaugų vartotojų tikimasi gebėjimo kalbėti ir skaityti graikų kalba.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėtų raštu ir žodžiu pasiaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	9	14	8	1	0	4	1	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	1	2	2	0	21	18	20	22	19	20
VAK	plačiai taikoma	2	4	6	0	10	12	9	12	13	22
Kitos	plačiai taikoma	0	2	1	0	0	0	0	1	0	2

Verslo sektoriuje reikalaujama mokėti užsienio kalbas, tai ne privalumas, o pagrindinis kriterijus. Paaiškėjo, kad apklaustose įmonėse beveik neatsižvelgiama į potencialią darbuotojų, mokančių imigrantų, o ypač Balkanų tautų kalbas, samdymo naudą, nors Balkanų kalbos ir vartojamos komunikacijoje dėl pragmatinių priežasčių, susijusių su intensyviais verslo ir prekybos ryšiais su kaimyninėmis valstybėmis. Kai darbovietėje nėra žmonių, kalbančių šiomis kalbomis, kaip *lingua franca* vartojama anglų kalba, o geras darbo anglų kalbos mokėjimas yra didžiausias darbuotojo vertės matas. Tėra keletas įmonių, kuriose vykdoma kalbinių žinių skatinimo ir daugiakalbystės rėmimo politika. Tikėtina, kad šis reiškinys labiau paplitęs, nei pavyko surinkti duomenų, tačiau jo suvokimas nėra pagrįstas daugiakalbystės aspektu.

Bendrosios išvados

Užsienio kalbų mokymui Graikijoje skiriamos didelės ir ilgalaikės investicijos. Kalbama ir daugeliu kitų užsienio kalbų, įskaitant Balkanų šalyse ar kitose pasaulio vietovėse vartojamas kalbas, bet dėl sąsajų su diskusijomis apie imigraciją apie tai kalbama nedaug. Susidūrėme su daugelio institucijų nenoru teikti duomenų tyrimui, iš dalies dėl dalyvavimo tokiuose tyrimuose patirties stokos, iš dalies ir dėl mūsų kreipimosi, kai labiausiai rūpinamasi valstybės, atsidūrusios aukščiausiam ekonominės krizės taške, reikalais. Daugelis potencialių respondentų daugiakalbystės klausimo nelaikė prioritetiniu. Akivaizdu, kad reikia atkreipti dėmesį į graikų kalbos įsigalėjimą valstybinių ir visuomeninių paslaugų sektoriuje, anglų kalbos dominavimas visose srityse taip pat kelia susirūpinimą. Rimta kliūtis laikytinas daugiakalbystę valstybiniame bei NVO sektoriuje skatinančių institucijų trūkumas, nes šiuo metu visa našta gula ant pavienių akademikų ir tyrėjų bei bendruomeninių organizacijų pečių. Tokios institucijos skatintų įvairių kalbinių bendruomenių dalyvavimo ir atstovavimo plėtotę. Rinkdami duomenis, neradome tokios veiklos apraškų.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Kalbant apie regionines ir mažumų kalbas pradinio ugdymo lygmenyje, aptikome dvi Salonikų Aristotelio universiteto programas, skirtas padėti mokykloms mokyti repatriantus, imigrantus bei romų tautybės moksleivius. Tai vienintelis kartas, kai tyrime paminėti romų tautybės asmenys. Apklausa apie paveldo kalbų vartojimo skatinimą taip pat yra daug žadanti iniciatyva. Švietimo ministerija bendradarbiaudama su universitetais siūlo užsienio studentams, graikų kalbos mokytojams bei mokslininkams skirtus vieno mėnesio trukmės naujosios graikų kalbos ir kultūros kursus. Europos Sąjungos ir kitose valstybėse studijuojantiems bakalaurų, magistro ir užsienio kalbų seminarus lankantiems graikų studentams skiriamos stipendijos. Siekiant skatinti kitų švietimo sistemų bei kitos Europos valstybės kalbos bei kultūros pažinimą, Valstybinių stipendijų fondas (IKY) studentams ir dėstytojams skiria mobilumo stipendijas (*Eurydice* 2009/10: 222–223). Remtasi 2010 m. duomenimis, kurie dėl ekonominės krizės jau gali būti pakitę.

Šaltiniai

Coordination Office of Minority Schools. Prieiga per internetą: www.syntonistiko.compulaw.gr [žr. 2011–12–02].

Eurostat. Prieiga per internetą: www.epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001 [žr. 2011–12–02].

Hannam, S. and Papathanasiou, E. (2011) Current Issues and Trends in Language Education in Greece: A Brief Overview. In *Towards a Language Rich Europe – Multilingual essays on language policies and practices*, British Council.

Kiliari, A. (2009) Language Practice in Greece: The Effects of European Policy on Multilingualism. In *European Journal of Language Policy*. 1/1. pp. 21–28.

Tangas, P. (2006) Multimedia and Foreign Language Teaching: the Case of Greece. In Grabe, D. & Zimmemann, L. (eds), *Multimedia Applications in Education Conference Proceedings 2006*, FH JOANNEUM, Graz, Austria, pp. 139–48. Prieiga per internetą: www.pek-patras.ach.sch.gr/docs/yliko0910/Multimedia_and_Foreign_Language_Teaching_the_Case_of_Greece_Tagkas.pdf [žr. 2011–12–05].

9 VENGRIJA

Csilla Bartha

Šalies kontekstas

Vengrija turi 9,96 mln. gyventojų.¹ Oficialiai pripažįstama 13 mažumų grupių², kurios, 2001 m. gyventojų surašymo duomenimis, sudaro beveik 3 proc. visų gyventojų, o remiantis paskutiniaisiais skaičiavimais – maždaug 8–10 proc.³

Didžiausia yra romų mažuma, kuri sudaro maždaug 6–10 proc. visų šalies gyventojų ir 60 proc. visų mažumų gyventojų. Valdžioje romams atstovaujama nepakankamai, o jų socialinis ekonominis statusas yra daug žemesnis nei kitų mažumų grupių.

Imigracija į Vengriją auga – maždaug 2 proc. šalies gyventojų, 206 909 gyv., yra trečiųjų šalių tautybės. Tai gana nedidelis skaičius, palyginti su imigracijos mastais kitose Europos šalyse. Svarbiausios imigrantų grupės pagal skaičių ir procentinį dydį yra rumunų (76,878 tūkst. – 37 proc.), vokiečių (20,232 tūkst. – 9 proc.), serbų (16,301 tūkst. – 9 proc.), ukrainiečių (16,537 tūkst. – 9 proc.), kinų (11,829 tūkst. – 6 proc.) ir slovakų (3 proc.).⁴

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir regioninės ir mažumų kalbos. Vengrų kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Vengrijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas Austrijoje. Vengrija yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios aštuonios regioninės ir mažumų kalbos – kroatų, romų, rumunų, serbų, slovakų, slovėnų, vokiečių ir bojašų. Pagal chartijos įsipareigojimus visos šios kalbos teikiamos valstybinio ir regioninio švietimo sistemoje. Be chartijoje pripažįstamų regioninių ir mažumų kalbų, oficialiuose šalies dokumentuose taip pat skatinamos šios kalbos – armėnų, bulgarų, graikų, lenkų, rusinų ir ukrainų.

Oficialios duomenų apie Vengrijos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės ir regioninių ir mažumų kalbų atmainas sužinoma iš klausimų apie gimtąją kalbą, namų kalbą ir kalbų mokėjimą – kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

2012 m. sausio 1 d. kalbų įvairovės ir daugiakalbystės teisinė sistema Vengrijoje pasikeitė. Tačiau šiame straipsnyje Vengrijos kalbinė situacija nagrinėjama remiantis teisės aktais, galiojusiais tuo metu, kai buvo pildomas *Europos kalbų lobbyno* klausimynas.

Vengrijos (ankstesnėje) konstitucijoje nėra aiškiai išreikšta jokių nuostatų dėl oficialios valstybinės kalbos. 68 straipsnyje numatyta, kad „Vengrijos Respublika saugo ir globoja tautines ir etnines mažumas bei užtikrina jų bendrą dalyvavimą sprendžiant viešuosius reikalus, jų kultūrų puoselėjimą, gimtosios kalbos vartojimą, ugdymą jų gimtąja kalba ir vardų jų gimtąja kalba vartojimą“.⁵

¹Šaltinis: portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep21111.pdf.

²Įstatymų nustatyta tvarka kalbine mažuma pripažinti ir kurtieji.

³Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: *Sociolinguistica* 24/2010, pp. 61–84, p. 74.

⁴Šaltinis: portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nemzvand/nemzvand09.pdf.

⁵Naujojoje 2011 m. Vengrijos konstitucijoje („Pamatiname įstatyme“) vengrų kalba pripažįstama oficialia valstybės kalba, yra pasižadama saugoti vengrų kalbą ir vengrų gestų kalbą kaip tautos kultūros sudedamąsias dalis. XXIX straipsnyje numatyta, kad „visos Vengrijoje gyvenančios tautybės ir etninės grupės yra laikomos valstybės sandaros dalimi. Visi vengrų tautybės piliečiai turi teisę į savo tapatybės išsaugojimą. Tautinės ir etninės mažumos turi teisę vartoti savo kalbas ir asmenvardžius savo gimtąja kalba (individualiai ir kolektyviškai), puoselėti savo kultūras ir gauti švietimą savo gimtąja kalba“. Naujojoje konstitucijoje ypač aiškiai išreikštas draudimas diskriminuoti tautinės kilmės ir kalbos pagrindu.

Pagal 1993 m. LXXVII tautinių ir etninių mažumų teisių įstatymą⁶ pripažįstamos 13 mažumų kalbų: armėnų, bulgarų, kroatų, vokiečių, graikų, čigonų (romų ir bojašų kalbos), lenkų, rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų ir ukrainių kalbos. Be šio įstatymo, dabartinis mažumų ir užsienio kalbų ugdymas grindžiamas 1993 m. Viešojo ugdymo įstatymu, 1995 m. Valstybės nutarimais dėl valstybinės pagrindinės mokymo programos, 1997 m. Valstybės nutarimais dėl mokyklos baigimo (brandos) egzaminų ir 2005 m. Aukštojo ugdymo įstatymu.

Dėl vadinamųjų tradicinių mažumų kalbų Vengrija ratifikavo abu svarbiausius Europos Tarybos dokumentus – Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją (1992/1995/1998) ir Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją (1995/1998). Čigonų kalbos (romų ir bojašų) buvo įtrauktos į 2008 m. XLIII įstatymo 2 straipsnio 2 dalį.

⁶Vengrų kalboje terminų „tautinė mažuma“ ir „etninė mažuma“ vartoseną iš esmės priklauso nuo to, ar mažuma turi savo kilmės šalį. Kadangi romai jos neturi, jie laikomi etnine mažuma. Pagal 2011 m. CLXXIX įstatymą dėl tautybės teisių, kuris įsigaliojo nuo 2012 m. sausio 1 d., vietoj „valstybinių ir etninių mažumų“ termino vartojamas „tautybės“ terminas.

VK=valstybinė kalba(-os)

UK=užsienio kalbos

RMK=regioninės ir mažumų kalbos

IK=imigrantų kalbos

2009 m. CXXV vengrų gestų kalbos ir vengrų gestų kalbos vartojimo įstatymas laikomas moderniausiu Europoje gestų kalbos įstatymu, išskiriančiu kurčiųjų bendruomenę kaip kalbinę mažumą. Pagal šį įstatymą nuo 2017 m. rugsėjo 1 d. dvikalbis vengrų gestų kalbos ir vengrų kalbos ugdymas bus privalomas kurčiųjų mokyklose besimokantiems kurtiesiems ir neprigirdintiesiems vaikams, o integracinėse mokyklose – laisvai pasirenkamas, net ir tuo atveju, jei jį pasirinktų tik vieno vaiko tėvai.

Migraciją Vengrijoje reguliuoja trys svarbūs teisiniai dokumentai: 2007 m. I įstatymas dėl asmenų įsileidimo ir leidimo gyventi su laisvo judėjimo ir apsigyvenimo teise, 2007 m. II įstatymas dėl trečiųjų šalių piliečių įsileidimo ir jų teisės gyventi, ir 2007 m. LXXX įstatymas dėl prieglobsčio suteikimo.

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme

(užsienio, imigrantų kalbos ir papildomas valstybinės kalbos mokymas nesiūlomi)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	5–10	>1 diena	kalbos kaip dalyko	bendras	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Bulgarų, kroatų, vokiečių, graikų, romų/bojašų, rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų.
------------	--

Ikimokyklinis ugdymas (valstybinėse mažumų mokyklose ir specialiose dvikalbėse įstaigose) vykdomas devyniomis regioninių ir mažumų kalbomis: bulgarų, kroatų, vokiečių, rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų ir romų ar bojašų kalbomis. Vietinė valdžia privalo suteikti ikimokyklinį ugdymą regioninių ir mažumų kalbomis tik tada, kai gyvenvietėje to pageidauja ne mažiau kaip aštuonių vaikų tėvai. Vengrijoje yra 927 darželiai, kuriuose vykdoma mažumų ugdymo programa, jie sudaro 21 proc. visų darželių. Daugiau nei 40 tūkst. vaikų (12,5 proc. visų vaikų ikimokyklinio ugdymo sistemoje) lanko mažumų darželius, daugiau nei 21 tūkst. vaikų mokosi čigonų programose, bet tik 2,4 proc. (maždaug 500 vaikų) mokomi romų ar bojašų kalba.⁷ Dažnai mažumų programomis (visuose ugdymo lygmenyse) naudojamos kaip priedanga mokyti užsienio kalbų, ypač vokiečių kalbos. Tokios įstaigos kartais iš viso neturi mažumų kilmės mokinių: mokyklos paprasčiausiai prisidengia mažumų ugdymo vardu, kad gautų papildomą finansinę paramą.

Nors privačiuose (dažniausiai mokomuose) darželiuose ikimokyklinis ugdymas užsienio kalbomis vis labiau populiarėja, viešosiose įstaigose ugdymas užsienio kalbomis nėra plačiai paplitęs. Imigrantų kalbomis ikimokyklinis ugdymas nevyksta.

⁷Kiti vaikai mokomi pagal vadinamąją čigonų kultūros ugdymo programą, kurioje visas mokymas vyksta vengrų kalba. Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlése Biztosa. *Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelés helyzetéről*. Budapest, 2011, pp. 3–42. Prieiga per internetą: www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/205104474.pdf.

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	iš dalies per mokyklos valandas	5–10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytomis normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Bulgarų, kroatų, vokiečių, graikų, lenkų, romų/bojašų, rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų.
UK	Privaloma viena iš anglų, vokiečių, prancūzų, italų, rusų. Pasirenkama lotynų

608-iose įstaigose yra įdiegta regioninių ir mažumų kalbų ugdymo programa (26,5 proc. visų pradinių mokyklų). Daugiau nei 100 tūkst. vaikų (14 proc. visų pradinių mokyklų mokinių) mokosi pagal regioninių ir mažumų kalbų programą. Viešojo ugdymo sistemoje mažumų kalbų ugdymas neteikiamas armėnų, ukrainių ir lenkų bendruomenėms, o net 92 proc. romų vaikų iš viso nemokomi nei romų, nei bojašų kalbomis.⁸ Daugiau nei pusė moksleivių mokosi pagal vokiečių mažumos ugdymo programą, nes teigiamą vaikų tėvų požiūrį ir jų apsisprendimą lemia vokiečių bendrinės kalbos varianto vertė tarptautinėje rinkoje.

Pradinio ugdymo sistemoje siūlomos užsienio kalbos: anglų, prancūzų, vokiečių, italų ir rusų. Nuo ketvirtos pradinio ugdymo klasės privaloma mokytis vienos užsienio kalbos. Imigrantų kalbos retai sutinkamos pradinio ugdymo sistemoje, išimtis – kinų ir vengrų pradinė mokykla Budapešte.

⁸Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, *Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi általános iskolai nevelés-oktatás helyzetéről*, Budapest, 2011, pp. 33–42. Prieiga per internetą: www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/217986220.pdf.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Romų, bojašų.
UK	Privaloma: viena iš anglų, vokiečių, prancūzų, italų, rusų, ispanų. Pasirenkamos: kiniečių, lotynų.

Teoriškai, moksleiviai gali laisvai rinktis, kokios kalbos jie norėtų mokytis. Praktiškai, žemesnėje vidurinio ugdymo pakopoje galima mokytis anglų, prancūzų, ispanų, italų ir rusų užsienio kalbų. Aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje siūloma kitų kalbų (pavyzdžiui, bojašų, kinų, čigonų ir t. t.). Deja, Vengrija vis dar užima aukštą vietą pagal vos vienos kalbos tesimokančių mokinių skaičių (57,2 proc., o ES vidurkis – 33,4 proc.).⁹

⁹Eurostat (2009): European day of languages. Eurostat News Release, Stat 09/137. Prieiga per internetą: www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/09/137&type=HTML.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Profesinis rengimas (trijose institucijose)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	pilnas
	Institucija B	nėra	bendrosios gairės arba tikslai	N/A	pilnas
	Institucija C	įvairus	bendrosios gairės arba tikslai	N/A	dalinis
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija B	nėra	bendrosios gairės arba tikslai	neapibrėžti	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	ribojama	neapibrėžti	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Valstybinės kalbos ir regioninių ar mažumų kalbų ugdymas nevidina svarbaus vaidmens nei profesinio, nei universitetinio lavinimo sistemoje.

Visi *Europos kalbų lobyno* apklausoje dalyvavę universitetai teikia kursus užsienio (daugiausia anglų, vokiečių ir prancūzų) kalbomis. Kai kurie universitetai (mokamose programose) dėsto dalykus užsienio kalba per visą studijų laikotarpį, taip bandydami pritraukti studentų iš užsienio.

Vengrijoje šešios aukštojo mokslo įstaigos rengia mažumų kalbų mokytojus. Tačiau nerengiama armėnų ir rusinų kalbų mokytojų. Šešios aukštojo mokslo įstaigos teikia mokymo paslaugas žemesnių pradinio ugdymo pakopų kroatų, vokiečių, romų ar bojašų, serbų, slovakų ir rumunų kalbų mokytojams. Septyniose įstaigose mažumų darželių mokytojams teikiamos mokymo paslaugų programos kroatų, vokiečių, romų ar bojašų, serbų, slovakų, slovenų ir rumunų kalbomis. Kadangi vis mažiau studentų renkasi mažumų mokytojų rengimo kursus, visų kalbų, išskyrus vokiečių, viešojo mažumų ugdymo tęstinumas yra pavojuje.¹⁰

¹⁰Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa. *Jelentés a nemzetiségi felsőoktatás helyzetéről*, Budapest, 2011, pp. 4–7. Prieiga per internetą: www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/223936615.pdf.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	dubliuota	Reguliariai Budapešte Niekada Pėče ir Debrecene	kartais

Vengrijos žiniasklaidoje dominuoja valstybinė kalba. Tačiau viešieji kanalai transliuoja radijo ir televizijos programas regioninių ir mažumų kalbomis, keletas radijo stočių transliuojamos išskirtinai regioninėmis ir mažumų kalbomis (pavyzdžiui, kanalai *MR4*, *Radio C*). Televizijos programos kitomis nei vengrų kalbomis dažniausiai dubliuojamos. Svarbūs žiniasklaidos įvykiai verčiami į gestų kalbą. Pagal Vengrų gestų kalbos įstatymą nuo 2010 m. viešosios televizijos paslaugų teikėjai turi užtikrinti, kad transliacijos metu visi viešuosius interesus atitinkantys pranešimai ir žinios, vaidybiniai filmai ir viešųjų paslaugų programos turėtų vengrų kalbos subtitrus arba būtų verčiamos į gestų kalbą tam tikrą nustatytą valandų skaičių, o nuo 2015 m. – ir visu transliacijos laiku.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4		Debrecenas		Debrecenas		Debrecenas
3–4	Budapeštas Pėčas	Budapeštas Pėčas				
1–2	Debrecenas		Budapeštas Debrecenas	Pėčas	Budapeštas Pėčas Debrecenas	

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Švietimo paslaugos	Socialinės paslaugos
2	Socialinės paslaugos	Teisinės paslaugos
3	Skubios pagalbos paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
4	Teisinės paslaugos	Turizmo paslaugos
5	Imigracijos ir integracijos paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos

Trijuose apklausoje dalyvavusiuose miestuose viešojo administravimo sektoriui būdingas vidutinis daugiakalbystės profilis. Dauguma miestų teikia sakytines ir (ar) rašytines paslaugas užsienio, o kartais ir regioninių bei mažumų kalbomis, tačiau institucionalizuotų kalbinių strategijų nėra. Naudojamasi vertėjų žodžių paslaugomis, tačiau jie neturi pastovios darbo vietos. Be vengrų kalbos, kalbiniame repertuare dominuoja anglų, ir, šiek tiek mažiau, vokiečių kalbos. Teritorijose, kuriose gyvena mažumų bendruomenės, viešųjų paslaugų sektoriuje sutinkama ir mažumų kalbų.

8 Kalbos verslo įmonėse (21 įmonė)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	3	5	11	6	0	3	1	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklui/ įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	2	0	2	1	18	17	17	16	16	18
VAK	plačiai taikoma	2	0	3	3	12	11	9	6	14	13
Kitos	plačiai taikoma	1	0	1	0	1	1	1	1	1	5

Europos kalbų lobbyno tyrime dalyvavusių Vengrijos verslo įmonių kalbinis profilis daugeliu atveju žemas. Trečdalis visų įmonių vykdo tam tikrą kalbinę politiką, tačiau į darbuotojų kalbinius įgūdžius investuojama nedaug. Dažniausiai kalbiniai įgūdžiai būna įgyti dar prieš įsidarbinant. Maždaug pusė visų bendrovių siūlo savo darbuotojams minimalius verslo anglų kalbos kursus, tačiau tik labai nedaug įmonių suteikia galimybių mokytis vengrų kalbos darbuotojams, kurių gimtoji kalba nėra vengrų. Dažniausiai naudojamos valstybinė ir anglų, taip pat prancūzų ir vokiečių kalbos.

Bendrosios išvados

Vengrija žinoma kaip vienakalbė šalis, tačiau kalbinė tikrovė kiek kitokia. Nejmanoma tiksliai atsakyti į klausimą, ar Vengrijoje mokyklų klasėse pripažįstama įvairiakalbystė, o plačiojoje visuomenėje – daugiakalbystė, nes esama kelių ugdymo formų ir skirtingo pobūdžio mokyklų. Net ir to paties pobūdžio mokyklos smarkiai skiriasi pagal ugdymo efektyvumą. Mažumoms skiriamos trys pagrindinės ugdymo programų rūšys (gimtosios kalbos mokymas, dvikalbis mokymas ir kalbos mokymas) ir dvi papildomos ugdymo programų rūšys (čigonų mažumų akademinė pasiekimų gerinimo programa ir papildomas mažumų ugdymas).

Kai kurios viešosios mokyklos specializuojasi užsienio kalbų mokyme ir dvikalbiame ugdyme. Šiose įstaigose ugdymas kitomis nei valstybinė kalbomis paprastai vyksta aukštesniame lygyje, o bendrasis ugdymas šiuo atžvilgiu yra žemesnio lygio.

Vengrijos romų ir kurčiųjų mažumos turi daug bendrų bruožų. Jas abi vienija ilga vertinimo tradicija pagal jų kalbos (atitinkamai romų ar gestų kalbos) pripažinimo laipsnį, abi daugiau ar mažiau atskirtos nuo visuomenės, tai lemia žemą įsidarbinimo vidurkį, blogą socialinę padėtį, mažesnes galimybes darbo rinkoje ir gilų skurdą. Visi šie veiksniai glaudžiai susiję su žemo lygio ugdymo sistema ir tuo, kad daug romų ir kurčiųjų jaunimo nebaigia viešojo ugdymo.

Švietimo, verslo ir viešojo administravimo srityse pastebimas imigrantų kalbų trūkumas daugiausia dėl santykinai mažo imigrantų skaičiaus. Daugiausia imigrantų etniniu požiūriu yra vengrai, atvykę iš kaimyninių šalių, o jų gimtoji kalba taip pat vengrų. Moksleiviai iš užsienio viešojo ugdymo sistemoje taip pat sudaro tik nedidelę visų mokinių dalį.¹¹

Nors teisinė paramos mažumų ir užsienio kalbų ugdymui sistema gerai išvystyta, reikia įdėti dar daug darbo norint praktiškai įgyvendinti daugiakalbystę.¹² 2006 m. *Eurobarometro* Nr. 243 tyrimo duomenimis, tik 42 proc. šalies gyventojų gali susikalbėti bent viena užsienio kalba, tuo tarpu ES vidurkis – 56 proc.¹³

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Vengrijoje esama daug novatoriškų iniciatyvų ir programų, skirtų kurčiųjų ir vengrų gestų kalboms, taip pat ir romų ir bojašų kalboms. Tai naujojo Gestų kalbos įstatymo įgyvendinimas, dvi naujos programos Budapešto Lorando Etvešo universitete (*vengrų gestų kalbos* bakalauro kursas ir *anglų kaip užsienio kalbos dėstymas kurtiesiems*), *Kedves Ház* („Malonių namų“) įsteigimas Nyírteleke, *Pedellus* programa Ozde, *Dr. Ámbédkaro mokyklinis projektas* (angl. *Dr. Ámbédkar School project*) Sajókazoje, ir *Gandžio viešasis fondas bei aukštoji mokykla Pêche*.¹⁴ Kalbant apie užsienio kalbų ugdymą, minėtinas 2003–2007 m. vykęs *Pasaulio kalbos projektas* (angl. *World-Language Project*), kurį sudarė kelios atskiros programos.¹⁵

Nors mažumų bendruomenėse tebevyksta kalbinė asimiliacija, pastebimas teigiamas požiūris į daugiakalbius gebėjimus, nes jaunesnės kartos jaučia didelę motyvaciją mokytis įvairių užsienio kalbų. Taip pat auga rusų kalbos vertė rinkoje – tai tik įrodo, kad Vengrija sugebėjo įveikti ankstesnį ideologinį nusistatymą prieš užsienio kalbų ugdymo praktikas.

¹¹ Illés Katalin – Medgyesi Anna (2009): Migráns gyermekek oktatása. Menedék – Migránsokat Segítő egyesület. Az Európai Unió Európai Integráció Alapjának támogatásával megvalósuló program kiadványa.

¹² Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: *Sociolinguistica* 24/2010, pp. 61–84, p. 68.

¹³ European Commission (2006): *Europeans and their languages* 2005. Prieiga per internetą: ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf.

¹⁴ Bartha Csilla – Hámosi Ágnes (2011): Cigány közösségek, nyelvi sokszínűség és az oktatás nyelvi kihívásai – magyarországi helyzetkép. In: *Európai Tükör*, XI. évfolyam, 3. szám, pp. 107–131. Prieiga per internetą: www.kormany.hu/download/7/1b/20000/europai_tukor_2011_03.pdf.

¹⁵ Fischer Márta – Öveges Enikő (2008): A Világ–Nyelv pályázati csomag háttere és megvalósítása (2003–2006). Áttekintő tanulmány. Prieiga per internetą: www.okm.gov.hu/letolt/vilagnyelv/vny_fischer_oveges_090115.pdf.

10 ITALIJA

Monica Barni

Šalies kontekstas

Šiuo metu italų kaip pagrindinę ir šnekamąją kalbą vartoja maždaug 90 proc. Italijos gyventojų (Nacionalinio statistikos instituto (ISTAT) duomenimis, 2007). Tai radikalus pokytis nuo šimtmečius gyvavusios idiomatinės italų kalbos tradicijos, kuriai būdingas vietinių kalbų dominavimas.

Iki Italijos suvienijimo 1861 m. ištisus šimtmečius italų kalba buvo vartojama kaip rašytinė kalba, o kaip šnekamoji – tik Florencijos-Toskanos ir Romos teritorijose (De Mauro, 1963, 1979, 1994). 1861 m. politinis valstybės suvienijimas lėmė kalbinio suvienijimo ir bendrinės kalbos vartojimo poreikį, todėl per pastaruosius 150 metų žymiai sumažėjo tarmių vartojimas. Ir namuose, ir viešumoje tik tarmėmis kalba maždaug 6,4 proc. visų gyventojų, o daugiau nei 40 proc. italų teigia vartojantys bendrinę kalbą ar tarmes priklausomai nuo situacijos. Taip pat kai kurios regioninės ir mažumų kalbos laikui bėgant išvengė suvienijimo įtakos – jas vartoja 3,9 proc. visų šalies gyventojų (ISTAT, 2007).

Nors bendrinė italų kalba yra plačiai paplitusi ir vartojama didelės italų visuomenės dalies, Italijos kalbinei tapatybei dar dabar būdinga didelė tarmių, kalbų atmainų ir stilių įvairovė, todėl Italija patenka tarp šalių, kurios net ir šiandien turi palyginti aukštą kalbinės įvairovės indeksą (žr. www.ethnologue.com/ethnodocs/distribution.asp?by=country).

Pastaraisiais metais prie šios ir taip įvairialypės padėties prisidėjo dar vienas veiksnys – imigracija iš kai kurių vargingiausių šalių. Šiandien užsieniečiai Italijoje sudaro daugiau nei 5 mln. šalies gyventojų – 12 vietos gyventojų tenka vienas užsienietis (Caritas, 2011). Gyventojų surašymuose kol kas nėra duomenų apie imigrantų vartojamas kalbas, bet tyrimas, atliktas įvairiose Italijos vietovėse, rodo, kad šiuo metu šalyje sutinkama maždaug 200 naujų kalbų (Bagna, Barni, Vedovelli, 2006; Barni, 2008). Imigracijai Italijoje būdingas kilmės vietos policentriškumas ir įvairūs su gyvenamąja vieta susiję kiekybiniai ir kokybiniai formalumai (apsigyvenimo trukmė, laikinas ar nuolatinis leidimas gyventi šalyje, imigracijai skirti projektai ir t. t.). Šiuo metu Italijoje nėra nei vienos teritorinės srities, kurioje negyventų imigrantų ar jie neturėtų poveikio kalbos pokyčiams „iš apačios į viršų“ (Vedovelli, 2010).

Tyrimo rezultatai atspindi visą Italijos kalbinės erdvės pasiskirstymą – nuo radikalaus siekio išlaikyti vienkalybystę iki nuolatinės įvairiakalybystės plėtros.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir įvairios regioninės ir mažumų kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Italijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas 30-yje šalių Europoje ir už jos ribų. Italijos vyriausybė yra pasirašiusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*, tačiau jos dar neratifikavo Italijos parlamentas. Nepaisant to, valstybės mastu pripažįstamos šios 12 regioninių ir mažumų kalbų – albanų, Franko-Provensalio, katalonų, kroatų, furilų, graikų, ladinų, oksitanų, prancūzų, sardinų, slovėnų ir vokiečių. Šiomis kalbomis kalbančiuose regionuose jos oficialiai vartojamos ir švietime.

Oficialios duomenų apie Italijos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima periodiškai atnaujinamus apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės ir regioninių ir mažumų kalbų atmainas sužinoma iš klausimo apie namų kalbą.

Nors 1946 m. konstitucijoje neužsimenama apie italų kaip oficialią Italijos Respublikos kalbą, prirėkė maždaug penkiasdešimties metų, kad regioninės ir mažumų kalbos būtų pripažintos ir saugomos įstatymo (482/1999). Šis pripažinimas nebuvo ratifikuotas Europos Tarybos *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje* (ECRML).

Nuo 2010 m. imigrantai, pageidaujantys gauti ilgalaikį leidimą gyventi Italijoje, privalo išlaikyti italų kalbos testą (D.M. 4/06/2010), o nuo 2011 m. italų kalbos kompetencija tapo vienu svarbiausių klausimų integracijos susitarime tarp imigrantų ir valstybės (D.P.R. 14/09/2011, n. 179).

Kalbų padėties dokumentavimo srityje Italija atsilieka nuo kai kurių kitų Europos valstybių, nes net ir naujausiame gyventojų surašyme 2011 m. nebuvo klausimo apie kalbas ar tarmes. Apie padėties gerėjimą byloja *Multiscopo* apklausa: vėliausia apklausa, atlikta 2006 m., parodė šiandieninę kalbų įvairovę ir jų vartojimą kasdieniniame italų gyvenime (ISTAT, 2007). Be duomenų apie imigrantų padėtį tam tikrose vietovėse, iki šiol dar nėra atlikta jokio išsamaus tyrimo apie imigrantų vartojamas kalbas.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio, imigrantų ir papildomas VK mokymas nesiūlomi)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	nėra	bendras	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Albanų, kroatų, Franko-Provensalio, prancūzų, friulų, oksitanų, vokiečių, graikų, latinų, sardiniečių, slovenų.
------------	---

Kuklūs rezultatai ikimokykliniame, pradiniame ir viduriniame ugdyme rodo, kad kitoms kalboms – ir užsienio, ir imigrantų, yra skiriama mažai dėmesio. Tokie rezultatai gali būti susiję su daugumos italų silpna užsienio kalbų kompetencija, kaip užfiksuota tokiuose tyrimuose, kaip *Eurobarometer* (2006) ir *Eurydice/Eurostat* (2008).

Apskritai duomenys atskleidžia, kad mokymo įstaigoms nuo ikimokyklinio iki vidurinio ugdymo dar yra kur tobulėti – kalbų pasiūlos, mokymosi organizavimo ir kalbų mokytojų rengimo srityse. Be to, reikėtų paminėti, kad visame mokykliniame ugdyme dažniausiai dėstoma ir skatinama užsienio kalba yra anglų kalba.

3 Kalbos pradiniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	neteikiama	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	nėra	neapibrėžti	pilnas
UK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytomis normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
RMK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	bendras	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	nėra	bendras	nėra

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	Albanų, katalonų, kroatų, Franko-Provensalio, prancūzų, friulų, oksitanų, vokiečių, graikų, latinų, sardiniečių, slovėnų.
UK	Anglų privaloma.

Pradinio ugdymo sistemoje siūloma tik anglų kalba, jos populiarumą visuose mokyklinio ugdymo lygmenyse paaiškina faktas, kad mokiniai anglų kalbą vartos ir ateityje, o į apklausas ir tyrimus, tokius kaip ELAN (2006), pabrėžiančius ir kitų kalbų svarbą darbo rinkoje, nėra atsižvelgiama. Mokyklas pasiekė ir kitos kalbos, kuriomis mokiniai iš imigrantų šeimų bendrauja namuose (jos sutinkamos 90 proc. valstybinių mokyklų), tačiau šių kalbų išlaikymas nelaikomas vienu iš pagrindinių ugdymo tikslų. Tas pats pasakytina ir apie struktūrinę paramą italų kaip antrosios kalbos (L2) mokymui, nors atskiros mokyklos į savo projektus ir gali įtraukti šį klausimą. Visais kitais atžvilgiais, teritorijose, kur vartojamos regioninės ir mažumų kalbos, regioninių ir mažumų kalbų pripažinimas ir jų saugojimas teigiamai paveikė ugdymą – mokymo organizavimą ir mokytojų rengimą.

Pradiname ugdyme Italijos profilis užsienio kalbų organizavimo ir mokymo atžvilgiu yra žemesnis nei daugelio kitų šalių. Taip yra todėl, kad trūksta nuoseklios mokymo programos, nuolatinės stebėsenos ir aiškių siekiamo mokėjimo lygio reikalavimų. Tokia padėtis susijusi ir su kitais veiksniais, kurie tiesiogiai veikia kalbų pasiūlą ugdyme, įskaitant pradinių mokyklų užsienio kalbos mokytojų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo stoką ir tai, kad Italijoje nėra kalbinės vertinimo kultūros nei moksliniuose tyrimuose, nei mokytojų rengime (Machetti, 2010). Tai tiesiogiai veikia mokyklų ir mokytojų požiūrį į kalbų testavimą ir vertinimą (Barni, Machetti, 2005). Tas pats pasakytina ir apie padėtį kituose ugdymo lygmenyse.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	neteikiama	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	nėra	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	bendras	remiasi CEFR	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	bendras	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	nėra

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Albanų, katalonų, kroatų, Franko-Provensalio, prancūzų, friulų, oksitanų, vokiečių, graikų, latinų, sardiniečių, slovėnų.
UK	Anglų ir kita užsienio kalba privaloma žemesniajame viduriniame ugdyme. Anglų privaloma aukštesniajame viduriniame ugdyme (išimtys – mokyklos su mokymo programomis susijusiomis su kalbų mokymusi)

Vidurinių mokyklų rezultatai palyginti geresni. Prie kalbų įvairovės didinimo prisideda antrosios užsienio kalbos mokymas žemesnėse klasėse, taip pat ir galimybė mokytis užsienio ir mažumų kalbų. Tačiau aukštesnėse vidurinio ugdymo klasėse ir vėl dominuoja anglų kalba. Kitos kalbos (daugiausia prancūzų, vokiečių ir ispanų) yra dėstomos tik tose ugdymo įstaigose, kur kalbų mokymasis yra pagrindinis uždavinys.

Dar per anksti spėlioti apie neseniai priimto įstatymo dėl integruoto dalyko ir užsienio kalbos (CLIL) metodikos (DD.PP.RR. 87, 88, 89 15/03/2010) veiksmingumą paskutiniaisiais vidurinės mokyklos metais (kalbų mokyklose – nuo trečios klasės), nes dar nepradėta rengti mokytojų šiam tikslui siekti, be to skirta ribotai lėšų. Tas pats pasakytina ir apie neseniai pradėtus magistro lygio ir parengiamuosius mokymo kursus pradinių ir vidurinių mokyklų mokytojams (D.M. 10/09/2010, n. 249).

Kaip ir kituose ugdymo lygmenyse, vidurinėse mokyklose imigrantų kalbos nėra nei pripažįstamos, nei remiamos.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A				
	Institucija B	ribotas	nuosekli ir aiški	N/A	dalinis
	Institucija C				
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija C	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	neapibrėžti	dalinis
IK	Institucija A	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	N/A	nėra
	Institucija B				
	Institucija C				

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Kaip ir kituose švietimo domenuose, bendra kalbų pasiūla profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje trijuose tirtuose miestuose – Romoje, Milane ir Trieste, daugiau ar mažiau apsiriboja Europos kalbomis, o populiariausia iš jų yra anglų kalba.

Profesinio mokymo sistemoje italų kalbos dėstymas dažnas dėl didelio suaugusiųjų užsieniečių skaičiaus. Jiems visuomeninis suaugusiųjų lavinimas yra vienintelis būdas išmolti visuomenės, kurioje jie gyvena ir dirba, kalbą. Kad ir kaip būtų, yra žinoma, kad, palyginti su faktiniu Italijoje gyvenančių migrantų skaičiumi, į kalbos mokymąsi investuojančių imigrantų yra nedaug. Dar anksti numatyti, kokį poveikį turės 2010 m. birželio 4 d. Ministerijos priimtas įsakymas, pagal kurį asmenys, norintys gauti ilgalaikį leidimą gyventi Europos Bendrijoje, privalo išlaikyti italų kalbos egzaminą A2 lygiu, taip pat ir naujo integracinio susitarimo rezultatus, kuriame italų kalbos kompetencija įtvirtinama kaip būtinybė gyvenantiems ir dirbantiems Italijoje asmenims.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota kartais subtitruota Trieste	dubliuota	Milane ir Romoje niekada Trieste reguliariai	niekada

Kalbų pasiūla garsinėje ir vaizdinėje žiniasklaidoje taip pat labai menka. Užsienio filmų ir programų dubliavimo praktika nepadeda užmegzti ryšių su kitomis kalbomis. Vienintelė retkarčiais prieinama kalba yra anglų ir tai labai ribotai. Trieste sutinkama ir slovėnų kaba – viena iš regioninių ir mažumų kalbų.

Geresni rezultatai laikraščių prekyboje. Laikraščiuose vartojamos kalbos liudija apie esamas imigrantų bendruomenes ir atvykstančius turistus, daugiausia laikraščių leidžiama Europos kalbomis. Neturėtume pamiršti, kad Italija iš tiesų kiekvienais metais tampa milijonų turistų kelionės tikslu. 2010 m. Italiją aplankė 44 mln. žmonių, iš kurių penktadalis – iš Vokietijos. Penkios aktyviausios šalys – Vokietija, Prancūzija, Austrija, Šveicarija ir Didžioji Britanija, sudaro beveik 60 proc. visų lankytojų (RTBicocca, 2011). Laikraščių prieinamumą šiomis kalbomis, atrodytų, labiau motyvuoja būtinybė patenkinti lankytojų, o ne pačių italų poreikius. Taip pat neturėtume pamiršti, kad Italija pagal knygų ir laikraščių skaitomumą atsilieka nuo Europos vidurkio (ISTAT, 2011; De Mauro, 2011). Laikraščiai slovėnų, kroatų ir albanų kalbomis Trieste liudija apie geografinį ir kultūrinį šalių, kuriose vartojamos šios kalbos, artumą ir istorines Triesto sąsajas su Balkanų šalimis.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Milanas	Roma Milanas Triestas	Milanas			Milanas Triestas
3-4					Milanas	
1-2	Roma		Roma Triestas	Roma Triestas	Roma Triestas	

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Sveikatos priežiūros paslaugos	Turizmo paslaugos
2	Turizmo paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos
3	Skubios pagalbos paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
4	Teisinės paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
5	Transporto paslaugos	Transporto paslaugos

Nei viename iš trijų tyrimui pasirinktų miestų nesama reikšmingų institucinių strategijų, susijusių su daugiakalbystės skatinimu. Paprastai samdomiems darbuotojams nekeliami ypatingų kalbinės kompetencijos reikalavimų, jai neskiriama išskirtinio dėmesio karjeros planavime, darbovietėse nerengiama kalbų mokymų. Trieste slovėnų kalba viešajame sektoriuje vartojama ir rašytinėse, ir žodinėse komunikacijos priemonėse.

Bendras Italijos profilis rašytinėse ir žodinėse komunikacijos priemonėse pagerėjo, nes miesto tarybos institucijose, o ypač paslaugų gyventojams srityje, dėl augančių imigrantų poreikių daugiau dėmesio skiriama kitoms kalboms. Tai rodo informacijos viešinimo ir tarpininkavimo paslaugos imigrantų – daugiausia kinų, arabų, rumunų, rusų ir albanų, kalbomis.

Tačiau net ir šių paslaugų srityje ir turizme, ir tarp imigrantų dažniau sutinkamos Europos kalbos (ypač prancūzų ir ispanų).

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžių paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	7	10	6	2	0	3	5	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklo/vaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	2	2	3	4	24	21	24	21	24	20
VAK	plačiai taikoma	4	2	6	5	5	5	5	6	10	10
Kitos	plačiai taikoma	2	1	3	2	2	1	2	2	2	3

Versle Italijos rezultatai palyginti žemesni ir patvirtina anksčiau atlikto tyrimo rezultatus (ELAN, 2006). Verslo įmonėms (ypač mažo ir vidutinio dydžio įmonėms, kurios sudaro Italijos ekonominį pagrindą) trūksta informuotumo apie tai, kad silpna užsienio kalbų kompetencija riboja globalizacijos galimybes nuolat augančioje pasaulio rinkoje. Ypač stebina menkas supratimas net ir apie anglų kalbos svarbą, ją laiko svarbia tik tam tikros kategorijos darbuotojai. Italijos rezultatai prastesni nei kitų šalių ir verslo anglų kalbos, ir kitų kalbų atžvilgiu. Dauguma tyrime dalyvavusių bendrovių informaciją apie prekių ženklus ir rinkodarą, darbovietės dokumentus, intranetą ir įmonės tinklalapį pateikia tik valstybine kalba. Tai sumažina potencialias galimybes pasiekti tarptautines rinkas, nors tai ypač svarbu vidutinio dydžio ir mažoms įmonėms. Tad nenuostabu, kad tyrime dalyvavusios bendrovės teigia mažai tesinaudojančios vidaus ir išorės vertėjų paslaugomis. Ar galime tai laikyti ženklu, kad Italijos verslo įmonės nenoriai žiūri į užsienio rinką, o užsienio bendrovės – į investavimą Italijoje? Juk žinome (Land, 2000), kad skirtingų kalbų prieinamumas ir vartojimas yra pagrindinis veiksnys mėginant įtikinti įmones apsvarstyti jų verslo plėtrą naujoje vietoje.

Bendrosios išvados

Tyrimas patvirtino, kad Italijos visuomenė šiuo metu sprendžia visuotinį „kalbų klausimą“ ir yra bijomasi kalbinės įvairovės (Vedovelli, 2010). Todėl užsienio kalbų, ir populiariausių, ir mažiau žinomų, kompetencija yra silpna, bet labai svarbi šiomis kalbomis kalbantiems žmonėms, nes jie leidžia užmegzti ryšį su Italija ir padeda verslui naujose rinkose.

Priežastys pirmiausia sietinos su vienakalbyste – skiriamuoju ugdymo politikos bruožu po Italijos suvienijimo, kurį dar pastiprina bendras visuomenės nusistatymas prieš kito kalbą. Antra, tai mūsų valstybės institucijų neveiksmingų priemonių, kurioms būdingas neadekvatus išteklių paskirstymas, netinkamas organizavimas ir mokytojų rengimas, padariniai, taip pat nesamo sistemingo bendradarbiavimo su verslo pasauliu pasekmė. Mokyklose dėmesio skiriama išskirtinai tik anglų kalbai, tačiau ir jai tenka ribotai išteklių, todėl individualių mokytojų ar mokyklų pastangos dažnai būna neveiksmingos. Net ir šiandien daugelio jaunų, mokyklas baigiančių žmonių užsienio kalba yra „mokyklinio“ lygio, šis eufemizmas – akivaizdi užuomina į įgūdžių stoką.

Šiandien Italijoje sutinkamos imigrantų kalbos formuoja naujosios įvairiakalbystės sąlygas, kurios galėtų prisidėti mažinant mūsų šalyje jaučiamą kalbų įvairovės baimę. Deja, ši galimybė tebėra ignoruojama.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Patvirtintos CLIL (integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo) metodikos aukštesniajame vidurinio ugdymo lygmenyje ir magistro laipsnio bei paruošiamųjų mokymo kursų mokytojams rezultatai gali būti daug žadantys, tačiau juos vertinti dar per anksti.

Įvairias iniciatyvas ir pilotinius projektus įgyvendina atskiros mokyklos ir mokytojai. Šios iniciatyvos ir projektai liudija apie mokytojų kūrybiškumą, pavyzdžiui, kai į klasę ateina valstybine kalba nekalbančių moksleivių. Kai kada tokios iniciatyvos susijusios ir dokumentuojamos regioniniame lygmenyje, ypač tokių regionų institucijose, kuriuose kalboms skiriama daugiau paramos (pavyzdžiui, Toskanoje, Lombardijoje, Emilijoje-Romanijoje ir Trentine-Alto Adidžėje). Tačiau dažnai šios iniciatyvos apsiriboja tam tikrais mokytojais ar mokyklomis ir netęsiamos per visą vaiko mokyklinį ugdymą.

Šaltiniai

Bagna C., Barni M., Vedovelli M., 2007, *Italiano in contatto con lingue immigrate: nuove vie del plurilinguismo in Italia*. In C. Consani, P. Desideri (a cura di), *Minoranze linguistiche. Prospettive, strumenti, territori*. Roma, Carocci: 270–290.

Barni M., 2008, *Mapping immigrant languages in Italy*. In M. Barni, G. Extra (eds.), *Mapping linguistic diversity in multicultural contexts*, Berlin, Mouton de Gruyter: 217–242.

Barni M., Machetti S., 2005, *The (lack of) professionalism in language assessment in Italy*, poster abstract presented at the 2nd EALTA Conference, Voss, Norway, June 2–5, 2005.

Caritas/Migrantes, *Immigrazione. Dossier statistico 2001*, Roma, Idos.

De Mauro T., 1963, *Storia linguistica dell'Italia unita*, Bari, Laterza.

De Mauro T., 1979, *L'Italia delle Italie*, Firenze, Nuova Guaraldi.

De Mauro T. (a cura di), 1994, *Come parlano gli italiani*, Fondazione IBM Italia, Firenze, La Nuova Italia.

De Mauro T., 2011, *Per la storia linguistica dell'Italia contemporanea*, „Italice“, 88, 1: 40–58.

ISTAT, 2007, *La lingua italiana, i dialetti e le lingue straniere, Anno 2006*. Prieiga per internetą: www.portal-lem.com/images/it/Italie/Lingue_e_dialetti_e_lingue_straniere_in_Italia.pdf.

ISTAT, 2011, *La lettura dei libri in Italia, Anno 2010*. Prieiga per internetą: www.istat.it/it/archivio/27201.

11 LIETUVA

Irena Smetonienė ir Julija Moskvina

Šalies kontekstas

Pagal išankstinius 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenis, 2011 m. kovo 1 d. Lietuva turėjo 3 mln. 54 tūkst. nuolatinių gyventojų. 2001 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, šalyje gyveno 3 mln. 484 tūkst. gyventojų – per dešimtmetį šalies gyventojų skaičius sumažėjo 12 procentų (430,2 tūkst.). Labiausiai gyventojų sumažėjo dėl emigracijos (76%) – per pastarąjį dešimtmetį iš šalies išvyko 328,3 tūkst. gyventojų, o atvyko 64,2 tūkst. Didelę įtaką gyventojų skaičiaus sumažėjimui turėjo ir neigiama natūralioji kaita (24%, arba 101,9 tūkst.). Lietuvos gyventojai įvairiaučiai. 2001 m. surašymo duomenimis, šalyje gyveno 115 tautybių žmonės, tačiau tik 29 tautybių buvo 100 ir daugiau žmonių. Absoliučią gyventojų daugumą sudaro lietuviai (2001 m. – 83,5 proc. šalies gyventojų). Kelių pastarųjų surašymų duomenys rodo, kad pagal tautinę sudėtį Lietuva tampa vis labiau vienalytė.

Margiausia Vilniaus miesto tautinė gyventojų sudėtis: 2001 m. lietuviai sudarė 57,8%, lenkai – 18,7%, rusai – 14%. Antras pagal tautinę sudėtį Klaipėdos miestas, kuriame lietuvių – 71,3%, rusų – 21,3%, maždaug po 2% ukrainiečių ir baltarusių.

Į Lietuvą atvykstančių žmonių srautas nedidelis, jis dar labiau sumažėjo prasidėjus ekonominiam nuosmukiui. 2010 m. statistikos departamento duomenimis, į šalį atvyko 5213 užsieniečių, imigrantų skaičius 1000 šalies gyventojų siekė 1,6 (2008 m. – 2,8). Daugumą atvykusiųjų sudarė į tėvynę gyventi grįžtantys Lietuvos Respublikos piliečiai.

2001 m. gyventojų surašymo duomenimis 40% gyventojų, be gimtosios, moka vieną kalbą, dvi kalbas moka ketvirtadalis gyventojų, tris ir daugiau kalbų – apie 6% gyventojų (kalbos mokėjimo lygis nefiksuotas).

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir regioninės ir mažumų kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Lietuvos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas Baltarusijoje, Gruzijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Moldovoje, Rusijoje ir Ukrainoje. Lietuva nėra pasirašiusi (ratifikavusi) *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos*. Nepaisant to, valstybės mastu pripažįstamos trys regioninės ir mažumų kalbos – rusų, lenkų ir baltarusių, jos saugomos ir skatinamos oficialiais šalies dokumentais ir teisės aktais. Šios trys kalbos ir hebrajų kalba oficialiai teikiamos švietimo sistemoje.

Oficialios duomenų apie Lietuvos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimo apie gimtąją kalbą.

Lietuva ypač rūpinasi savo valstybinės kalbos statusu ir vartoseną. 1995 metais priimtas Valstybinės kalbos įstatymas, šiuo metu Seime įregistruota šio įstatymo nauja redakcija. Įstatymo tikslas – nustatyti valstybinės kalbos apsaugos ir vartojimo sritis, valdžios institucijų ir įstaigų pareigas valstybinės kalbos atžvilgiu, piliečių teisę vartoti valstybinę kalbą įvairiose srityse, valstybinės kalbos rėmimo ir apsaugos valstybines garantijas. Įstatymas leidžia vykdyti skaidresnę ir racionalesnę kalbos politiką, padeda užtikrinti lietuvių kalbos funkcionavimą įvairiose gyvenimo srityse, skatina tolesnę pilietinę Lietuvos visuomenės konsolidaciją. Naujasis įstatymas dar labiau prisidės prie lietuvių kalbos – didžiausios bendros kultūrinės Lietuvos žmonių vertybės savitumo, turtingumo ir gyvybingumo išsaugojimo ir puoselėjimo daugiatautėje ir daugiakalbėje Europos tautų bendrijoje.

Tautinių mažumų teisių, įskaitant ir teisę saugoti savo kalbas ir kultūras, atžvilgiu Lietuva yra prisiėmusi didžiausius įsipareigojimus, kokie tik gali būti keliami mažumų teisių apsaugos srityje. Lietuvos Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir dėl jo tautybės ar kalbos. Dokumento rengėjai vadovavosi klasikinės žmogaus teisių koncepcijos tradicija prilyginti diskriminavimą dėl kalbos tokioms diskriminavimo atmainomis, kaip diskriminavimas dėl rasės ar lyties. Europos Sąjungos sutartyje diskriminavimas nėra neminimas. Kitų kalbų vartojimą nuo 1989 iki 2009 m. reglamentavo Tautinių mažumų įstatymas. Šiuo metu daugiakalbystė švietimo sistemoje reglamentuojama specialiaisiais tos srities įstatymais ir Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija

(ratifikuota 2000 m. kovo 8 d.). Lietuva, kaip ir kitos 8 ES narės, nėra ratifikavusi Europos regioninių ir tautinių mažumų kalbų chartijos, nes mano, kad Europos institucijos turėtų peržiūrėti regioninių ir tautinių mažumų sąvokų turinį ir suformuluoti naują požiūrį į Europos kalbų ir kultūrų įvairovės puoselėjimą. Požiūrį, kuris atspindėtų naują Europos realybę – faktą, kad kai kurių jos valstybių tautinių daugumų kalbos šiandien yra atsidūrusios tautinių mažumų kalbų padėtyje.

Lietuvos požiūris į daugiakalbystę atsiskleidžia ir gyventojų surašymo dokumentuose. Per visus surašymus gyventojų buvo klausama apie kalbų mokėjimą, o 2011 metų surašymo klausimynas dar patobulintas – siekiant išsiaiškinti dvikalbystės/daugiakalbystės situaciją, renkami duomenys ne tik apie vieną, bet ir apie dvi ar kelias gyventojų deklaruojamas gimtąsias kalbas.

VK=valstybinė kalba(-os)

UK=užsienio kalbos

RMK=regioninės ir mažumų kalbos

IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visi	2 metai ar daugiau	reikalavimų nėra	<0.5 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
Papildomas VK mokymas	visi	2 metai ar daugiau	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	bendras	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme:

Regioninės/tautinių mažumų kalbos (RMK)	baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
--	----------------------------------

Švietimo ministerijos duomenimis, Lietuvoje veikia apie 700 ikimokyklinių įstaigų. Daugelyje jų ugdymo kalba yra lietuvių, tačiau kai kuriose ugdymas vyksta rusų, lenkų, hebrajų, prancūzų ir baltarusių kalba. 1995 m. Vyriausybė kurčiųjų gimtąja kalba oficialiai pripažino gestų kalbą. Dauguma ikimokyklinio amžiaus vaikų užsienio kalbos pradeda mokytis likus 1–2 metams iki mokyklos, bet yra daug ikimokyklinių įstaigų, kuriose, tėvų pageidavimu, pagal specialias pasaulyje pripažintas programas vaikai jau nuo 3 metų mokosi kitų kalbų (dažniausiai anglų).

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems/ imigrantams	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	CLIL	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visi	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	neapibrėžta	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
UK	visi	nuosekli ir aiški	Taikoma atskirose mokyklose	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	neapibrėžta	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	finansiskai remiamos atskirų stažuotojų iniciatyvos

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
UK	privaloma viena iš šių trijų kalbų: anglų, prancūzų arba vokiečių

Pradžios mokykloje ugdymas vyksta pagal Švietimo ministerijos patvirtintą programą gimtosiomis kalbomis (lietuvių, rusų, lenkų, hebrajų, baltarusių), tačiau tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu pasirinktų ugdymo programos dalykų gali būti mokoma ir valstybine kalba. Užsienio kalba (anglų, vokiečių ar prancūzų) privaloma nuo antros klasės. Imigrantų kalbomis nei ikimokyklinis, nei mokyklinis ugdymas nepraktikuojamas ir teisės aktais nereglamentuojamas.

Lietuvoje didelis dėmesys kreipiamas pedagogų pasirengimui – pradžios mokykloje gali dirbti tik pradžios mokyklos pedagogo kvalifikaciją turintys mokytojai, o užsienio kalbų moko tik tos kalbos kvalifikacinį laipsnį įgiję mokytojai. Tautinių mažumų mokyklose dirbantys pedagogai specialiai neruošiami, nes aukštesiose mokyklose jie mokomi visoms kalboms bendrų ugdymo metodikos dalykų.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Papildoma pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	CLIL	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neapibrėžti	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
UK	Privaloma viena iš šių trijų kalbų: anglų, prancūzų arba vokiečių. Kitos kalbos pasirenkamos

Švietimo įstatymo 30 straipsnis skelbia, kad kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, garantuojamas mokymas valstybine kalba ir valstybinės kalbos mokymasis, kad jie galėtų be problemų integruotis į valstybės gyvenimą. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba ir tautinės mažumos kultūros puoselėjimas, ugdymo procesas vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose valstybinės lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui. Valstybinės, savivaldybės ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo mokyklos sudaro sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams papildomai mokytis gimtosios kalbos, jeigu yra realus poreikis, mokykla turi tos kalbos specialistą, o ugdymo procesas vykdomas kita mokomąja kalba.

Vidurinio ugdymo sistemoje privaloma viena užsienio kalba, paprastai mokomasi pradžios mokykloje pasirinktos kalbos (anglų, vokiečių, prancūzų), bet galima rinktis ir iš kitų kalbų. Pagal 2011–2013 m. pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosius ugdymo planus antrąją užsienio kalbą galima rinktis: anglų, latvių, lenkų, prancūzų, rusų, vokiečių ir kitas kalbas. Mokykla privalo sudaryti galimybę rinktis antrąją užsienio kalbą iš ne mažiau nei dviejų užsienio kalbų (neįskaitant pirmosios užsienio kalbos).

Imigrantų kalbomis mokymo procesas nevyksta, nes nesama poreikio, bet teisinės prielaidos yra – Švietimo įstatyme pasakyta, kad asmens, turinčio teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, vaikams sudaromos sąlygos mokytis valstybinės kalbos, valstybine kalba ir esant galimybei mokytis jų gimtosios kalbos.

Kas gali dirbti mokytoju, reglamentuoja Švietimo įstatymo 48 straipsnis – tai asmuo, įgijęs aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, turintis pedagogo kvalifikaciją. Lietuvos edukologijos universitetas pateikia gana platų specialybių spektrą: čia rengiami lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių kalbų mokytojai, kurie šių kalbų moko kaip gimtųjų, ir anglų, vokiečių, prancūzų kalbų mokytojai, mokantys užsienio kalbų.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Profesinis mokymas (trijose institucijose)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A				
	Institucija B	įvairios	nuosekli ir aiški	N/A	pilnas
	Institucija C				
UK	Institucija A	įvairios	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis	pilnas
	Institucija B	įvairios	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis	pilnas
	Institucija C				

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visi	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Profesinėse mokyklose didžiausias dėmesys skiriamas profesijos dalykams, kalboms skiriama mažiau dėmesio, tačiau, jeigu profesinė mokykla suteikia ir viduriniojo ugdymo atestatą, užsienio kalbų privaloma išmokyti pagal Švietimo ministerijos patvirtintas programas ir standartus. Pastebima, kad šios pakopos mokiniai labiau linkę pirmąją užsienio kalba rinktis rusų, kiek rečiau kitas kalbas.

Universitetai turi savo kalbų politiką. Pavyzdžiui, Vilniaus universiteto Filologijos fakultete visiems privaloma lotynų kalba, vykdomos ne tik lietuvių, bet ir rusų, lenkų, anglų, vokiečių, prancūzų, skandinavų filologijos programos, ypač populiarios dvigubos specialybės: lietuvių su lenkų, vokiečių, ispanų, italų, estų, latvių, turkų, slovėnų, čekų kalbomis. Lietuvių filologijos studentams taip pat privalomos latvių, lenkų ir lotynų kalbos. Visame universitete pirmuosiuose bakalauro studijų kursuose dažniausiai tęsiamos mokykloje pasirinktos pirmosios arba antrosios užsienio kalbos studijos, tačiau pastaruose metu linkstama mokyti tų kalbų, kurių nesimokyta mokykloje (pvz., portugalų, lenkų ir t. t.). Kiti universitetai užsienio kalbas pasirenka pagal savo specifiką ir poreikį – pirmenybė teikiama anglų kalbai. Universitetuose (ypač magistro studijose) daugėja programų anglų kalba – šitaip stengiamasi pritraukti studentų iš kitų šalių.

Lenkų tautybės asmenys turi galimybę mokytis lenkų kalba visuose švietimo lygmenyse.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	subtitruota	visada	kartais

Lietuvos radijo klausytojams, televizijos bei kino teatrų žiūrovams, be lietuvių kalba pagamintos audiovizualinės produkcijos, dažniausiai prieinamos laidos ir filmai rusų ir anglų kalbomis. Televizijos rodoma produkcija, įrašyta nelietuviškai, paprastai dubliuojama, o kino teatruose rodomi filmai subtitruojami, išskyrus vaikams skirtus kūrinius, kuriuos įprasta dubliuoti. Kurtiesiems ir neprigirdintiems informacijos prieinamumas televizijos kanalais nepakankamas; tai lemia laidų subtitravimo tradicijų stoka, menkas į gestų kalbą verčiamų laidų skaičius bei prasta paties vertimo kokybė. Kalbant apie Lietuvos spaudą, reikia pažymėti, kad bendras leidžiamų knygų, taip pat laikraščių, žurnalų ir kitų periodinių leidinių skaičius mažėja, kaip mažėja ir jų tiražai. Palyginti mažas vidinis šalies spausdintinės produkcijos vartojimas kartu lemia gan nedidelį knygų bei kitų leidinių nelietuvių kalba paplitimą.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4		Vilnius		–		
3–4	Klaipėda		Vilnius	–	Vilnius Kaunas	
1–2	Vilnius Kaunas	Kaunas Klaipėda	Klaipėda	–		Vilnius

Bendravimo priemonės mieste

Bendravimas žodžiu	Bendravimas raštu
Turizmo paslaugos Švietimo paslaugos Skubios pagalbos paslaugos Sveikatos priežiūros paslaugos = Socialinės paslaugos = Transporto paslaugos = Imigracijos ir integracijos paslaugos	Švietimo paslaugos Turizmo paslaugos Teatro programos Transporto paslaugos = Skubios pagalbos paslaugos = Socialinės paslaugos = Imigracijos ir integracijos paslaugos

Nagrinėjant nevalstybinių kalbų vartojimą viešųjų paslaugų sektoriuje, pirmiausiai pastebima, kad kalbų pasirinkimas priklauso nuo tautinės gyventojų sudėties atskirose šalies teritorijose. Savivaldybėse švietimo paslaugos įvairiaučiams prieinamos gimtąja kalba. Didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybėse taip pat geras viešųjų paslaugų prieinamumas kalbantiesiems rusų kalba. Pastebimas didėjantis vietos valdžios rūpinimasis atvykstančiais iš ES ar kitų šalių: savivaldybėse žodžiu ir/ar raštu teikiamos paslaugos valstybinės kalbos nemokantiems asmenims dažniausiai prieinamos anglų ir rusų kalbomis. Turizmo paslaugų sferoje vartojamų paslaugų spektras yra tik šiek tiek platesnis. Nepaisant gan paplitusio užsienio kalbų vartojimo savivaldybių veikloje, vietos valdžios institucijų darbuotojų kalbų mokėjimo skatinimui skiriama nepakankamai dėmesio, nors ir daugiau nei privačiame sektoriuje.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilybos) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	4	17	3	13	1	3	3	1

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekes ženklui/ivaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	0	0	2	1	24	21	24	23	23	23
VAK	plačiai taikoma	3	0	8	0	12	12	10	14	15	21
Kitos	plačiai taikoma	0	0	1	0	3	3	3	12	12	17

Lietuvos įmonėse vartojamų kalbų spektras gana platus. Dažniausiai vartojama verslo anglų kalba, tačiau gana dažnai reklamoje ir rinkodaroje pasitelkiamos rusų ir vokiečių kalbos. Užsienio kalbų vartojimas verslo įmonėse iš esmės atitinka svarbiausias šalies užsienio prekybos kryptis. Priklausomai nuo veiklos tikslų ir pobūdžio, vidinė ir išorinė komunikacija kai kuriose analizuotose viešbučių, mažmeninės prekybos įmonėse ir bankuose vyksta ir latvių, lenkų, estų, danų, prancūzų, bulgarų ir kitomis kalbomis. Remdamiesi atlikta apklausa, galime daryti prielaidą, kad tik nedidelė šalyje veikiančių įmonių dalis kalbos strategijas pripažįsta kaip lygiavertį įmonės plėtros elementą. Nepaisant to, kad šalies įmonėse vartojamos įvairios užsienio kalbos, darbuotojų skatinimui mokytis ar tobulinti kalbinius įgūdžius skiriama nepakankamai dėmesio. Labiausiai tikėtinos pagrindinės susiklosčiusios padėties priežastys – darbuotojų kalbų žinių lygis darbdavių vertinamas kaip pakankamas, o darbuotojų mokymų išlaidos įmonėms (ypač smulkiosioms ir vidutinėms) atrodo per didelės. Kita vertus, verslininkai menkai išnaudoja Lietuvoje ir užsienyje veikiančių tinklų teikiamas galimybes, leidžiančias plėtoti darbuotojų kalbines kompetencijas.

Bendrosios išvados

Lietuvos įstatymai leidžia puoselėti individualią daugiakalbystę. Tačiau ES daugiakalbystės strategijos efektyviam įgyvendinimui trūksta institucinio koordinavimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir aiškesnio atsakomybės paskirstymo įgyvendinant ES daugiakalbystės strategiją.

Daug žadanti iniciatyva

Nuo 2010 metų Lietuvoje rengiami Metų kalbų ambasadoriaus rinkimai, kuriais siekiama skatinti ir populiarinti daugiakalbystę. Šią iniciatyvą vykdo Švietimo mainų paramos centras su partneriais pagal Europos Komisijos Europos kalbų ženklo programą. 2010 m. kalbų ambasadoriumi buvo išrinktas individualus asmuo, 2011 m. kalbų ambasadore buvo renkama verslo įmonė, o 2012 m. kalbų ambasadore planuojama paskelbti šio titulo nusipelnusių mokyklą.

Metų kalbų ambasadoriaus rinkimų organizatoriai siekia formuoti supratimą, kad asmenims ir darbdaviams pelninga investuoti į kalbų mokymąsi, ir atkreipti dėmesį į valstybės investicijas kalbų mokymui, kurios turėtų būti strategiškai planuojamos, priklausomai nuo valstybės poreikių.

Šaltiniai

Lietuvos ekonomikos perspektyvos, 2009. DnB NORD bankas, 2009.

LR Visuomenės informavimo įstatymas, 1996 m. liepos 2 d., Nr. I–1418. Valstybės žinios, 2006–07–27, Nr. 82–3254.

Markevičienė R., Tamulygienė L., Lietuvos spaudos statistika 2010. Lietuvos Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras. Vilnius, 2011.

Pedagogų rengimo programos. Prieiga per internetą: www.vpu.lt/Page.aspx?pageID=2722.

Teisės aktų bazė. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3984&p_k=1.

Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6141&p_k=1.

Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: www.stat.gov.lt.

Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: www.smm.lt.

12 NYDERLANDAI

12.1 Nyderlandai bendrai

Saskia Benedictus-van den Berg

Šalies kontekstas

Šiame straipsnyje aptariama bendra Nyderlandų padėtis, Fryzijos provincijai skirtas atskiras straipsnis.

Nyderlandų Karalystėje gyvena 16,6 mln. žmonių. Apytikriai 1,9 mln. gyventojų (11,4 proc.) yra ne Vakarų kilmės (pirmosios ar antrosios kartos imigrantai). Du trečdaliai imigrantų kilę iš Turkijos, Maroko, Antilų ar Surinamo (CBS, 2011a). Juos galima skirstyti į dvi grupes: imigrantai iš buvusių kolonijų Karibuose, Antilų salų ir Surinamo, kur olandų kalba yra oficiali kalba, ir imigrantai iš ne kolonijinių valstybių, Turkijos ir Maroko, niekada prieš tai neturėję jokių sąlyčio taškų su olandų kalba ar kultūra.

Olandų kalba yra oficiali Nyderlandų kalba. Olandų kalbos statusas oficialiai įteisintas 1995 m. (Nederlandse Taalunie, 2011). Tame pačiame įstatyme (Bendrajame administracinės teisės akte, oland. *Algemene Wet Bestuursrecht*) fryzų kalbai buvo suteiktas oficialiosios kalbos statusas Fryzijos provincijoje.

Nyderlanduose reikalaujama, kad ne olandų tautybės asmenys, ypač ne Vakarų kilmės imigrantai, išlaikytų olandų kalbos ir kultūros bei istorijos žinių patikrinimą, kad parodytų, jog yra pakankamai integravęsi olandų visuomenėje. Vyriausybė pabrėžia kiekvieno piliečio asmeninę atsakomybę ir olandų kalbos svarbą. Tai atsispindi ir šios studijos rezultatuose.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir regioninės ir mažumų kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Nyderlandų kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas daugiau nei 80-yje šalių, ypač kaimyninėse Vokietijoje, Belgijoje ir Prancūzijoje. Nyderlandai ratifikavo *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios 5 regioninės ir mažumų kalbos – fryzų, jidiš, limburgiečių, romų ir žemutinių saksų. Pagal chartijos įsipareigojimus, švietimo sistemoje regiono mastu oficialiai teikiama tik fryzų kalba.

Oficialūs duomenys apie Nyderlandų kalbų įvairovę renkami tik apie fryzų kalbą, duomenų rinkimo priemonės apima periodiškai atnaujinamus apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie fryzų kalbos padėtį sužinoma iš klausimų apie namų kalbą ir kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas šia kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

Valstybinio mastu duomenys apie kalbų įvairovę nerenkami, tačiau nuolat atnaujinamos duomenų bazės apie kalbų įvairovę galėtų suteikti itin naudingų duomenų plėtojant kalbų politiką, kaip tai daroma kitose šalyse.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	bendras	bendras	pilnas
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	bendras	bendras	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Fryzų tik Fryzijoje
------------	---------------------

Ikimokyklinis ugdymas Nyderlanduose neprivalomas, bet plačiai paplitęs.

Švietimo ministerija olandų kalbai teikia daug svarbos, tai atsispindi ikimokyklinio ugdymo programose, kuriomis siekiama „kovoti su (olandų) kalbos vystymosi sutrikimais ir vėlavimu“ (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b). Tai atitinka Europos Parlamento 2009 m. rezoliuciją, kurioje sakoma, kad ikimokyklinėse įstaigose turi būti ypač rūpinamasi valstybine kalba.

3 Kalbos pradiniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	nėra	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pabaigos	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	nėra

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Fryzų tik Fryzijoje
UK	Anglų yra privaloma. Prancūzų, vokiečių, ispanų – pasirenkamos.

Švietimas yra privalomas vaikams nuo penkerių iki 16 metų, tačiau daugiau nei 95 proc. vaikų pradeda mokytis nuo ketverių metų.

Kaip ir ikimokykliniame ugdyme, taip ir pradiniam ugdyme rengiamos programos įveikti sunkumus, susijusius su (olandų) kalbos mokymosi atsilikimu ir sutrikimais (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b).

Vyriausybė pabrėžia olandų kalbos ir aritmetikos svarbą švietimo procese. Parengtuose kalbų ir aritmetikos metmenyse išvardyti šių dalykų mokėjimo lygiai ir susieti su skirtingais moksleivių mokymosi proceso etapais, pavyzdžiui, pradinės mokyklos baigimu. Edukacinis egzaminų turinys taip pat bus siejamas su šiais mokėjimo lygiais. Metmenys taip pat įtraukti į 2010 m. įsigaliojusį įstatymą (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a).

Anglų kalba yra privaloma paskutiniams dviem pradinio ugdymo metais.

Anksčiau įstatymai garantavo švietimą imigrantų kalbomis. 1998–2004 m. vyriausybė finansavo popamokinį švietimą imigrantų kalbomis pradinėse mokyklose. Finansavimas buvo nutrauktas, remiantis nuostata, kad švietimas imigrantų kalbomis „prieštarauja [imigrantų mažumų] vaikų integracijos politikai“ (Extra & Yağmur, 2006: 55). Puikus olandų kalbos mokėjimas laikomas integracijos pagrindu (Eerste Kamer, 2004). Nepaisant to, įstatymai vis dar leidžia ne olandų kilmės vaikams vartoti kitas kalbas šalia olandų, jei tik tai gelbsti jiems pradėti ar pereiti prie švietimo olandų kalba.

Kaip atsako į imigrantų kalbų trūkumą ikimokyklinio ir pradinio ugdymo sistemoje, imtasi įvairių privačių iniciatyvų, pavyzdžiui, atsirado kinų, japonų, lenkų ir rusų kalbų mokyklų, kuriose papildomai mokoma atitinkamų kalbų ir kultūrų. Panašių iniciatyvų galima rasti visoje šalyje, paprastai jos kuriasi bendruomeniniu pagrindu.

Taip pat buvo įsteigta mišri olandų ir turkų organizacija, organizuojanti (popamokinį) turkų kalbos mokymą (Stichting TON). Šios privačios iniciatyvos įgyvendina 2001 m. Nyderlandų švietimo tarybos rekomendacijas vyriausybei dėl imigrantų kalbų mokymo (Onderwijsraad, 2001). Vyriausybė į šias rekomendacijas neatsižvelgė.

4 Kalbos viduriniame ugdyme

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas
IK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytomis normomis	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A	N/A

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Fryzų tik Fryzijoje.
UK <i>Kalbos parašytos kursyvų siūlomos tik aukštesniojo vidurinio ugdymo pakopoje</i>	Privaloma anglų ir dar viena kalba aukštesniajame vidurinio ugdymo lygmenyje. Pasirenkamos senovės graikų, kiniečių, prancūzų, vokiečių, itlaų, lotynų, rusų, ispanų.
IK	Arabų, turkų.

Vidurinio ugdymo sistemoje taip pat naudojami kalbų mokėjimo metmenys (žr. skyrių apie pradinį ugdymą).

Olandų kalbos įgūdžiai, kaip ir anglų, yra privalomi visuose vidurinio ugdymo etapuose ir yra visų egzaminų sudedamoji dalis. Be anglų kalbos, antroji užsienio kalba privaloma tik vėliausiame vidurinio ugdymo etape, paprastai tai vokiečių arba prancūzų kalbos, kartais ispanų. Mokyklos gali laisvai rinktis mokyti ir kitų užsienio kalbų.

Turkų ir arabų kalbos gali būtų dėstomos kaip mokomieji dalykai, iš jų taip pat galima laikyti egzaminus, tačiau mokyklos pačios sprendžia, ar jos nori mokyti šių kalbų. Be to, turkų ar arabų kalbų egzaminus laikančių moksleivių skaičius yra nedidelis, ir pastebimai mažėja – nuo 0,28 proc. 2002 m. iki 0,08 proc. 2003 m. Pastaruoju metu šis skaičius šiek tiek padidėjo iki 0,13 2011 m., tačiau dar nepasiekė 2002 m. lygio (plg. Alberts ir Erens, 2011). Šiuos pokyčius galima mėginti aiškinti jau minėtu vyriausybės sprendimu nutraukti imigrantų kalbų švietimo finansavimą. Pažymėtina, kad turkų ir arabų kalbų įsisavinimas menkas, nors miestų pradinėse mokyklose mokosi vis daugiau turkų-olandų ar marokiečių-olandų kilmės vaikų.

Vis daugiau vidurinių mokyklų siūlo dvikalbes olandų ir anglų kalbų mokymo programas (paremtas integruotu dalyko ir užsienio kalbos mokymu, angl. *Content and Language Integrated Learning – CLIL*). Dažniausiai pagal šias programas mokoma paskutiniaisiais vidurinio ugdymo metais, kai moksleiviai ruošiami universitetui, tačiau pastaruoju metu panašias programas imta taikyti ir ankstesniais vidurinio ugdymo metais (Europees Platform, 2011a).

Daugėja ikimokyklinių įstaigų ir pradinėse mokyklų, kuriose vis daugiau laiko skiriama anglų kalbos mokymui (ankstyvajam užsienio kalbos mokymui) (Europees Platform, 2011b). Šie pokyčiai verčia susimąstyti, kokios (kalbinės) kvalifikacijos mokytojai turėtų dirbti dvikalbėse mokyklose.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas	
UK	Institucija A	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija C	įvairus	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi CEFR	dalinis

Aukštasis mokslas (dviejuose universitetuose)

	Dėstyto kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas

Profesiniame švietime ir mokyme (angl. *Vocational Education and Training* – VET) taip pat taikomi jau minėti kalbų mokėjimo metmenys (žr. skyrių apie pradinį ugdymą).

2002 m. Nyderlanduose įvesta anglosaksiška universitetinio lavinimo sistema (bakaluro ir magistro studijos). Tai buvo Bolonijos proceso dalis kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę. Šie pokyčiai, kartu ir apskritai didėjantis susidomėjimas internacionalizacija, lėmė, kad siekdamas pritraukti tarptautinių studentų olandų aukštojo mokslo institucijos vis daugiau kursų rengia anglų kalba. Tai sukėlė diskusijų apie olandų ir anglų kalbos vartojimą universitetiniame švietime ir apie paties švietimo kokybę, atsižvelgiant į dėstytojų ir studentų anglų kalbos įgūdžius.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	kartais	kartais

Įprasta televizijos programų subtitravimo praktika lemia tai, kad nuo pat ankstyvo amžiaus žmonės susiduria su kitomis kalbomis. Taip jie įgyja daugiau žinių apie įvairias kalbas. Tai atitinka 2009 m. Europos parlamento rezoliucijos dėl daugiakalbystės nuostatas. Vis dėlto didžioji olandų televizijoje rodomų užsienio programų dalis yra anglų kalba, todėl žiūrovai daugiausia susiduria su britų ir amerikiečių kalba ir kultūra. Programos vaikams, pirmiausia animaciniai filmai, paprastai dubliuojami.

Fryzijoje pagrindinis radijo ir televizijos programų transliuotojas dažniausiai vartoja fryzų kalbą, kartais ir olandų. Taigi, Fryzijos garsinė ir vaizdinė žiniasklaida, atspindinti kalbų įvairovę provincijoje, atitinka Europos Tarybos ir ES rekomendacijas.

Kitų kalbų, be olandų, prieinamumas olandų televizijoje ribotas.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Amsterdamas	Amsterdamas	Amsterdamas		Amsterdamas Leuwardenas	
3–4						
1–2	Roterdamas Leuwardenas	Leuwardenas	Leuwardenas	Leuwardenas		

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Sveikatos priežiūros paslaugos	Turizmo paslaugos
2	Socialinės paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
3	Teisinės paslaugos	Socialinės paslaugos
4	Turizmo paslaugos	Transporto paslaugos
5	Transporto paslaugos	Teisinės paslaugos

Viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse vartojamų kalbų spektras (tirtuose miestuose) yra ribotas. Paprastai vartojama olandų kalba, retkarčiais turkų ar arabų, kitais atvejais daugiausia anglų kalba. Fryzijoje bendravimui su viešosiomis institucijomis gyventojams leidžiama vartoti fryzų kalbą. Tačiau rašytinė informacija šiose institucijose dažnai pateikiama tik olandų kalba.

Įvairiems viešiesiems reikalams galima pasinaudoti vertėjų telefonu paslauga (oland. *tolkentelefoon*), kuri labiausiai paplitusi sveikatos priežiūroje. Anksčiau šią paslaugą finansavo vyriausybė, tačiau 2012 m. sausio 1 d. finansavimas buvo nutrauktas. Dabar laikoma, kad pacientas pats atsakingas už savo gebėjimą susikalbėti olandų kalba ar susirasti ir apmokėti vertėjo paslaugas (Rijksoverheid, 2011).

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	2	14	4	1	1	0	1	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vietiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinės įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklui/vaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	1	0	0	0	22	20	20	23	20	23
VAK	plačiai taikoma	2	0	3	0	9	11	11	7	10	13
Kitos	plačiai taikoma	1	0	2	0	3	3	2	3	4	5

Eksportas sudaro daugiau nei 70 proc. BVP (CBS, 2011b). Tačiau tai neatspindi Nyderlandų profilyje apie versle vartojamas kalbas. Kita vertus, keturių tirtų rūšių įmonės (bankai, viešbučiai, prekybos centrai ir statybos bendrovės) nebūtinai visais atvejais orientuojasi į tarptautinį verslą, ypač vietinės ar regioninės įmonės. Apskritai, kalbų vaidmuo versle nėra labai ryškus. Verslas galėtų būti labiau informuotas apie daugiakalbystės teikiamą naudą.

Fryzijos bendrovėse fryzų kalba daugiausia vartojama bendraujant neformaliai, o rašytinė fryzų kalba apskritai nevartojama.

Bendrosios išvados

Didėjančios kalbų įvairovės laikais, olandų vyriausybė pabrėžia olandų kalbos svarbą. Tai atitinka Europos Komisijos (EK) ir Europos Tarybos (ET) politiką. Kita vertus, EK ir ET politikoje taip pat akcentuojama mažumų, užsienio ir imigrantų kalbų įtrauktis švietime ir kituose visuomenės srityse. Ypač imigrantų kalbų atžvilgiu olandų politika galėtų būti labiau suderinta su Europos politika.

Nepaisant to, esama įvairių iniciatyvų, pripažįstančių daugiakalbystės vertę ir tiriančių ar pasinaudojančių daugiakalbyste ir jos teikiamais privalumais. Pavyzdžiui, keletas privačių mokyklų papildomai teikia mokymą imigrantų kalbomis ir, ypač viduriniame ugdyme, vis labiau plinta dalykų dėstymas per anglų kalbą (CLIL).

Trikalbystės uždavinys „gimtoji kalba + 2“ ne visiškai įgyvendintas, tačiau tai, kad anglų kalba privaloma vidurinėje mokykloje, reiškia, jog moksleiviai išmoks bent vieną užsienio kalbą.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Kaip gerosios praktikos pavyzdys minėtinas Utrechte, ketvirtajame pagal dydį Nyderlandų mieste, vykdomas įdomus novatoriškas projektas. Utrechtas save apibūdina kaip „daugiakalbį karštąjį tašką“ (angl. *multilingual hotspot*; City of Utrecht, 2009: 1). Didžioji gyventojų dalis kalba trimis ar daugiau kalbų, projekte tiesiogiai pabrėžiamos sąsajos su Europos politika ir skelbiamas uždavinys „gimtoji kalba + 2“. Nėgana to, Utrechte rengiama daug tarptautinių kampanijų, o Utrechto universitetas pritraukia daug tarptautinių studentų. Utrechtas siekia išnaudoti šias aplinkybes kaip atspirties tašką kuriant miestą kaip „daugiakalbystės laboratoriją“ (*ibidem*: 1). Pradėta daugybė tyrimų apie daugiakalbystę ir daugiakalbių projektų (*ibidem*). 2011 m. paskelbta projekto ataskaita „Olandijos miestas Utrechtas – Europos daugiakalbystės laboratorija ir karštasis taškas“ (angl. *The Dutch City of Utrecht as a European Hotspot and Laboratory for Multilingualism*; Martinovic, 2011).

Šaltiniai

Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). *Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs*. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2011a). „Bevolking; leeftijd, herkomstgroepering, geslacht en regio, 1 januari.“ Prieiga per internetą: <http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?dm=slnl&pa=37713> (2011–12–09).

Centraal Bureau voor de Statistiek, 2011b. *De Nederlandse economie 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek. Prieiga per internetą: www.cbs.nl/NR/rdonlyres/03E81D9F-8714-4AEA-B0F7-8EC72111EA56/0/2010p19pub.pdf (2011–10–28).

City of Utrecht, Dept. Public, Internal, Subsidy Affairs (2009). *Utrecht: Multilingual hotspot and laboratory in Europe*. Prieiga per internetą: www.ec.europa.eu/languages/documents/utrecht-multilingual-hotspot-and-laboratory-in-europe_en.pdf (2011–10–13).

Eerste Kamer der Staten-Generaal (2004). *Beeindiging be kostiging onderwijs in allochtone levende talen*. Prieiga per internetą: www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/29019_beeindiging_bekostiging (2011 spalio).

European Parliament (2009). *EP Resolution on Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment*. Brussels: European Parliament.

Europees Platform (2011a). *Tto. Tweetalig onderwijs – Content and Language Integrated Learning*. Prieiga per internetą: www.europeesplatform.nl (2011–12–16).

Europees Platform (2011b). *Vroeg vreemde talen onderwijs*. Prieiga per internetą: www.europeesplatform.nl (2011–12–16).

Extra, G. and D. Gorter (eds.) (2001). *The other languages of Europe: Demographic, sociolinguistic and educational perspectives*. Clevedon: Multilingual Matters.

Extra, G. and K. Yağmur (2006). „Immigrant Minority Languages ad Home and at School. A Case Study of the Netherlands.“ *European Education* 38.2, pp. 50–63.

Martinovic, B. (2011). *The Dutch City of Utrecht as a European Hotspot and Laboratory for Multilingualism*. Utrecht: Utrecht University. Prieiga per internetą: www.docs.google.com/viewer?url=http://www.utrecht.nl/images/Secretarie/Internationaal/pdf/Multilingualism%2520Utrecht.pdf (2011–12–19).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Doorlopende leerlijnen taal en rekenen*. Prieiga per internetą: www.taalenrekenen.nl (2011–10–14).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b). *Leerachterstand. Taalachterstand bij peuters*. Prieiga per internetą: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/taalachterstand-bij-peuters (2011–12–16).

Mortier, J. (2009). *Nederland meertalenland. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid*. Amsterdam: Aksant.

Nederlandse Taalunie, 2011. *Het Nederlandse taalgebied*. Prieiga per internetą: www.taalunieversum.org/taalpeil/2005/het_nederlandse_taalgebied.html (2011–10).

Onderwijsraad, 2001. *Samen naar de taalschool. Nieuwe moderne vreemde talen in perspectief*. Den Haag. Prieiga per internetą: www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/423/documenten/advies_taal school.pdf (2011–10–27).

Rijksoverheid (2011). *Tolk-en vertaaldiensten in de zorg*. Prieiga per internetą: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/tolk-en-vertaaldiensten-in-de-zorg (2011–10–13).

12 NYDERLANDAI

12.2 Fryzija

Saskia Benedictus-van den Berg

Šis tekstas sietinas su padėtimi Fryzijos provincijoje ir yra skirtas aptarti šios provincijos ypatybėms toliau išvardytuose domenuose: kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse, ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo sistemoje. Rekomenduojama šį tekstą skaityti kartu su tekstu apie Nyderlandus.

Šalies kontekstas

Fryzija yra provincija Nyderlandų šiaurėje. Tai daugiausia žemės ūkio provincija (Provinsje Fryslân, 2010) ir yra rečiau apgyvendinta nei likusi šalies dalis – palyginti 193 gyv./km² su 491 gyv./km² šalies mastu (CBS, 2012). Beveik 650 tūkst. Fryzijos gyventojų sudaro 4 proc. visų Nyderlandų gyventojų. Imigrantų iš ne Vakarų šalių dalis sudaro 3,7 proc., tai kur kas mažiau nei 11,4 proc. imigrantų visų Nyderlandų mastu. Irako, Maroko, Surinamo ir Antilų kilmės žmonės sudaro 39 proc. visų Fryzijos imigrantų iš ne Vakarų šalių (CBS, 2011).

Fryzų kalba yra oficiali provincijos kalba šalia olandų kalbos, tad Fryzija yra vienintelė dvikalbė Nyderlandų provincija. Kiek daugiau nei pusės Fryzijos gyventojų gimtoji kalba yra fryzų. Didžioji gyventojų dauguma šią kalbą supranta arba gerai (20 proc.), arba labai gerai (65 proc.). Trys ketvirtadaliai gyventojų gali kalbėti fryzų kalba nuo patenkinamo iki labai gero lygio. Lygiai tiek pat, trys ketvirtadaliai, gyventojų gali skaityti fryzų kalbą patenkinamai, gerai arba labai gerai. Tačiau tik 12 proc. moka gerai rašyti šia kalba (Provinsje Fryslân, 2011a).

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir fryzų kalba. Fryzų kalbai suteiktas oficialios Nyderlandų kalbos statusas šalia olandų kalbos. Šiame profilyje susitelkiama ties 1–4 domenais. Išvados apie 5–8 domenų aptariamos bendrame Nyderlandų profilyje, kuriame nagrinėjami ir Fryzijos sostinėje Leuwardene surinkti duomenys. Palyginus su Nyderlandais bendrai, o ypač su pagrindiniais miestų rajonais, Fryzija turi proporcingai kur kas mažiau imigrantų gyventojų. Tas pats pasakytina ir apie imigrantų kilmės moksleivius švietimo srityje.

Oficialūs duomenys apie Nyderlandų kalbų įvairovę renkami tik apie fryzų kalbą, duomenų rinkimo priemonės apima periodiškai atnaujinamus apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie fryzų kalbos padėtį sužinoma iš klausimų apie namų kalbą ir kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas šia kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

Fryzų kalba yra vienintelė mažumų kalba, dėl kurios olandų vyriausybė ratifikavo *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* III dalį, kitos kalbos pripažįstamos tik pagal II dalį. Ratifikavus chartiją, 1998 m. įsteigta Fryzų kalbos patariamoji taryba (*Consultatief orgaan Fries*) – patariamasis Vidaus reikalų ministerijos (*Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*, 2011) organas. 2005 m. valstybės valdžia taip pat ratifikavo *Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją*, tuo pripažindama fryzų tautinę mažumą (Riemersma & De Jong, 2007).

Teisinė fryzų padėtis buvo sutvarkyta 1995 m. teisės akte *Algemene Wet Bestuursrecht*. 2011 m. vyriausybė pasiūlė naują įstatymo projektą dėl fryzų kalbos vartojimo. Projekto esmė yra užtikrinti kiekvieno teisę vartoti savo kalbą, olandų ar fryzų, bendraujant su teismais ir administracinėmis institucijomis Fryzijos provincijos ribose ir taip sustiprinti fryzų kalbos vartojimo galimybes. Negana to, įstatymo projektas numato *Fryzų kalbos tarybos* įsteigimą. Praktiškai tai reiškia, kad išplečiama minėtos Patariamąsios tarybos veiklos sritis (*Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*, 2011).

Daugumoje iš 27 Fryzijos savivaldybių vykdoma specifinė kalbos politika (Provinsje Fryslân, 2011a).

Fryzijoje rinkti duomenims apie kalbų įvairovę taikomos dvi priemonės. Visų pirma, 1967, 1980 ir 1994 m. buvo vykdytos išsamios kalbų apklausos, netolimoje ateityje planuojama dar viena apklausa. Be to, kas ketverius metus provincijos administracija vykdo tyrimą apie fryzų kalbos įgūdžius ir vartojimą provincijoje (*De Fryske taalAtlas*). Pirmasis šio tyrimo leidimas, pasirodęs 2007 m., suteikia Fryzijos institucijoms pagrindinės informacijos, reikalingos toliau plėtoti kalbų politiką (Provinsje Fryslân, 2011a). Šios apklausos neteikia duomenų apie imigrantų kalbas, tiriama tik fryzų kalba.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	bendras	bendras	pilnas
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	bendras	bendras	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Fryzų
------------	-------

Fryzijoje yra daugiau nei 60 dvikalbių (olandų ir fryzų) ar fryzų kalba vedamų žaidimų grupių (Sintrum Frysktalige Berne-opfang, 2011). Fryzų kalbos dienos centras (*Sintrum Frysktalige Berne-opfang*) atsakingas už šių žaidimų grupių veiklą (Riemersma, De Jong, 2007).

Rengiant ikimokyklinio ugdymo mokytojus, daugiakalbei provincijos padėčiai skiriamas tik bendro pobūdžio dėmesys, fryzų kalbos mokymas neįtrauktas į formaliojo rengimo programą.

Ikimokykliniame ugdyme skiriama dėmesio daugiakalbystei, kaip ir valstybinės kalbos ir mažumos kalbos mokymuisi, bet visai nemokoma užsienio ar imigrantų kalbų. Taigi, ES rekomendacijomis vadovaujama iki tam tikro lygio, tačiau padėtį būtų galima dar pagerinti.

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdami lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	nėra	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pabaigos	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytomis normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	nėra

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Fryzų
UK	Privaloma: anglų. Pasirenkamos: prancūzų, vokiečių, ispanų.

Fryzų kalba Fryzijoje yra privalomas pradinio ugdymo dalykas. Vis dėlto, daugeliu atveju fryzų kalbai per savaitę skiriama mažiau nei valanda (Inspectie van het Onderwijs, 2010), Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos ekspertų komiteto manymu, to nepakanka, atsižvelgiant į III chartijos dalyje pasirašytus įsipareigojimus (Council of Europe, 2008).

Valstybinio švietimo įstatymai leidžia vartoti fryzų kalbą kaip mokymo kalbą, daugelis mokyklų tai ir daro. Tačiau žemesnėse klasėse fryzų kalbai skiriama daugiau laiko nei aukštesnėse klasėse. Ketvirtadalis visų pradinių mokyklų iš viso nevertoja fryzų kalbos kaip mokomosios kalbos (Inspectie van het Onderwijs, 2010).

Švietimo inspekcija nustatė, kad maždaug 20 proc. mokytojų formaliai nėra kvalifikuoti mokyti fryzų kalbos (*ibidem*).

Pradinio ugdymo sektoriuje Fryzijoje imigrantų kalboms neskiriama ypatingo dėmesio.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis	N/A
RMK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Fryzų
UK <i>Kalbos parašytos kursyvu siūlomos tik aukštesniojo vidurinio ugdymo pakopoje</i>	Anglų yra privaloma ir dar viena kalba aukščiausiam vidurinio išsilavinimo lygyje. <i>Senovės graikų, kinų, prancūzų, vokiečių, italų, lotynų, rusų, ispanų yra pasirenkamos.</i>

Fryzų kalba kaip dalykas privaloma pirmaisiais dvejais metais. Taip pat galima laikyti fryzų kalbos egzaminą, tačiau jis rengiamas ne visose vidurinėse mokyklose (Inspectie van het Onderwijs, 2010), nėra daug ir norinčių jį laikyti moksleivių – 2011 m. tik 47 mokiniai laikė fryzų egzaminus (Alberts & Erens, 2011).

Viduriniame ugdyme neskiriama ypatingo dėmesio imigrantų kalboms.

Bendrosios išvados

Fryzija yra provincija kalbanti dviem kalbomis, tai atsispindi ir tyrimo rezultatuose. Ypač švietime sistemingai rūpinamasi fryzų kalba, nors ir ne iki galo laikomasi pasirašytoje Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje nurodytų įsipareigojimų. Per visą ugdymo laikotarpį nuo pradinės mokyklos iki vidurinės mokyklos ir profesinio lavinimo fryzų kalbos statusas švietime tampa vis menkesnis.

Imigrantų kalbų padėtis yra tokia pat kaip ir visuose Nyderlanduose, tiek, kad Fryzijoje šioms kalbos skiriama mažiau dėmesio, turbūt dėl to, kad imigrantai sudaro mažą provincijos gyventojų dalį.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Kalbų rinkinys

Kūdikio gimimą registruojantys tėvai Fryzijoje gauna kalbų rinkinį (*Taaltaske*). Šį kalbų rinkinį suteikia Fryzijos provincija. Tikslas – atkreipti dėmesį į įvairiakalbystės privalumus. Rinkinį sudaro brošiūra apie įvairiakalbystę, vaikiška knyga fryzų kalba ir kompaktinis diskas su dainomis vaikams (Provinsje Fryslân, 2011b).

Trikalbis švietimas

Visoje provincijoje yra kelios trikalbės pradinės mokyklos. Šiose mokyklose mokoma olandų, fryzų ir anglų kalbomis, per pirmuosius šešerius metus (nuo keturių iki dešimties metų amžiaus) olandų ir fryzų kalbai skiriamas lygiai po pusę visų valandų, o per paskutiniuosius dvejus metus 40 proc. skiriamas olandų kalbai, 40 proc. – fryzų ir 20 proc. – anglų kalboms. Toks trikalbis modelis duoda gerų rezultatų – mokinių olandų kalbos lygiui neturi įtakos anglų ir fryzų kalboms skiriamas laikas, todėl olandų kalbos žinios išlieka panašios kaip ir visoje šalyje; gerėja mokinių skaitymo ir rašymo fryzų kalba įgūdžiai; moksleiviai laisviau jaučiasi vartodami anglų kalbą (Taalsintrum Frysk/Cedin, 2011b). 2011 m. trikalbių mokyklų tinklas išaugo iki 41 narės (Taalsintrum Frysk/Cedin, 2011a).

Šaltiniai

Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). *Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs*. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling. Prieiga per internetą: www.cito.nl/~media/cito_nl/Files/Voortgezet%20onderwijs/Cito_verslag_examencampagne_2011.ashx.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). "Bevolking; leeftijd, herkomstgroepering, geslacht en regio, 1 januari." Prieiga per internetą: <http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?dm=snl&pa=37713> (2011–12–09).

Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). "Regionale kerncijfers Nederland." Prieiga per internetą: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70072ned&LA=NL> (2012–01–03).

Council of Europe (2008). "European Charter for Regional of Minority Languages. Application of the charter in the Netherlands. 3rd monitoring cycle." Strasbourg: Council of Europe. Prieiga per internetą: www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/NetherlandsECRML3_en.pdf (2011–12–08).

Inspectie van het Onderwijs (2010). "Tussen wens en werkelijkheid. De kwaliteit van het vak Fries in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân." Utrecht. Prieiga per internetą: www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Tussen+wens+en+werkelijkheid.html (2011–12–08).

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2011). *Wet gebruik Friese taal – Memorie van Toelichting*. Prieiga per internetą: www.internetconsultatie.nl/wetfriesetaal (2011–12–08).

Provinsje Fryslân (2010). *De staat van Fryslân. Beleids- en geo-informatie, november 2010*. Prieiga per internetą: www.fryslan.nl/download.asp?objectID=33162&link=De+staat+van+Fryslan%2Epdf (2011–12–09).

Provinsje Fryslân (2011a). "De Fryske taalatlas: Friese taal in beeld 2011." Leeuwarden. Prieiga per internetą: www.fryslan.nl/taalatlas (2011–12–09).

Provinsje Fryslân (2011b). "Taaltasje. Taaltaske." Prieiga per internetą: www.fryslan.nl/taaltaske (2011–12–09).

Riemersma, A. & S. de Jong (2007). *Frisian: The Frisian language in education in the Netherlands*, 4th edition. Ljouwert/Leeuwarden: Mercator Research Centre. Prieiga per internetą: www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossiers_pdf/frisian_in_netherlands4th_072010.pdf (2012–01–03).

Sintrum Frysktalige Berne-opfang (2011). "Sintrum Frysktalige Berne-opfang." Prieiga per internetą: www.sfbo.nl/engels (2011–12–06).

Taalsintrum Frysk/Cedin (2011). *De Trijetalige skoalle*. Prieiga per internetą: www.taalsintrum.nl/trijetalige-skoalle.html (2011–12–09).

Taalsintrum Frysk/Cedin (2011). *De Trijetalige Skoalle*. Drachten: Taalsintrum Frysk/Cedin. Prieiga per internetą: www.3ts.nl/images/trijetalige-skoalle2011.pdf (2011–12–09).

13 LENKIJA

Liliana Szczuka-Dorna

Šalies kontekstas

Lenkijos Respublika (Lenkija), įsikūrusi centrinėje Europos dalyje, ribojasi su Kaliningrado sritimi, Lietuva, Baltarusija, Ukraina, Slovakija, Čekijos Respublika, Vokietija ir Baltijos jūra. Tai šalis, turinti 38 mln. gyventojų 312 679 kvadratinuose kilometruose (Nacionalinis statistikos biuras).

Oficiali kalba yra lenkų – lechitų kalba, vartojama Lenkijoje ir užsienyje. Lenkijos regioninė kalba yra kašubų kalba, kurią vartoja tam tikra etninė senbuvių grupė. Prie Lenkijos mažumų kalbų priskiriamos baltarusių, čekų, lietuvių, vokiečių, slovakų, rusų, ukrainiečių ir jidiš kalbos. Taip pat vartojamos ir diasporos kalbos, siejamos su etninėmis grupėmis, neturinčioms savos teritorijos Europoje: jidiš, romų, karaimų, grabaro (senoji armėnų) ir totorių. Pagrindinės imigrantų kalbos yra čekų, rytų jidiš, graikų, lietuvių, rusų, slovakų ir kitos. Pagrindinės lenkų vartojamos užsienio kalbos yra anglų, rusų ir vokiečių.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba ir visa regioninių ir mažumų kalbų įvairovė. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Lenkijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas daugiau nei 25-iose šalyse Europoje ir už jos ribų. Lenkija yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios 15 regioninių ir mažumų kalbų – armėnų, baltarusių, čekų, hebrajų, jidiš, karaimų, kašubų, lemų, lietuvių, romų, rusų, slovakų, totorių, ukrainų, vokiečių. Pagal chartijos įsipareigojimus visos šios 15 regioninių ir mažumų kalbų oficialiai teikiamos regioninėje švietimo sistemoje.

Oficialios duomenų apie Lenkijos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimo apie namų kalbą.

Jau daug metų pastebimas daugelio suinteresuotų šalių polinkis megzti dialogą apie regionines ir mažumų kalbas. 2003 m. gegužės 12 d. Lenkija pasirašė *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartija šalyje įsigalėjo 2009 m. birželio 1 d. Lenkija deklaravo II ir III Chartijos dalis taikysianti armėnų, baltarusių, čekų, jidiš, hebrajų, karaimų, kašubų, lemų rusinų, lietuvių, romų, rusų, slovakų, totorių, ukrainiečių, vokiečių kalboms.

Oficialią informaciją apie kalbų politiką teikia Nacionalinis statistikos institutas, Švietimo ministerija, Mokslo ir aukštojo švietimo ministerija, taip pat daugelis tarptautinių projektų svetainių. Oficialiame leidinyje *Švietimas 2009–2010 mokslo metais* pateikiama informacija apie visus švietimo aspektus, įskaitant ir regionines ir mažumų kalbas ir užsienio kalbas.

Pokyčiai švietimo sistemoje, numatyti 1999 m. sausio 8 d. akte *Švietimo sistemos reformos įgyvendinimo gairės* yra geriausias įrodymas, kad Lenkijos švietimo sistema patyrė fundamentalių pokyčių, kad šiuolaikiniai vaikai, moksleiviai ir suaugusieji galėtų įgyti jiems reikiamų žinių ir gebėjimų.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (nesiūlomos)

Ikimokykliniame lygmenyje mokytis užsienio kalbų neprivaloma. Jos neįtrauktos į bendrąją ugdymo programą. Tačiau dauguma vaikų pradeda mokytis užsienio kalbos jau ikimokykliniame ugdyme. Už užsiėmimus paprastai moka tėvai arba rėmėjai, suprantantys visuotinį užsienio kalbų mokėjimo poreikį. Tai specialiai parengti kursai, pritaikyti jaunųjų mokinių poreikiams. Šiuose kursuose derinami žaidimai su pasirinkta kalba, pasitelkus naują vaikams pritaikytą metodiką ir mokymo technikas. Populiariausios užsienio kalbos yra anglų, vokiečių ir prancūzų. Nors užsienio kalbų švietimas ikimokykliniame lygmenyje vystosi labai greitai, būtina pradėti diegti panašius pamokų organizavimo būdus su aukštos kvalifikacijos mokytojais kaip ir pradiniame ar viduriniame ugdyme. Reikėtų pradėti visuomenines diskusijas su vietos valdžios atstovais, ministerija ir mokinių tėvais.

3 Kalbos pradiniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Papildoma pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	CLIL	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	nėra	nuo pradinio ugdymo vidurio	iš dalies per mokyklos valandas	5–10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	bendras	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	Kašubų
UK	Privaloma pasirinkti vieną iš anglų, vokiečių ar prancūzų kalbų

Privalomas ugdymas Lenkijoje prasideda nuo septynerių metų amžiaus pradžios mokykloje ir baigiasi sulaukus 16 metų amžiaus (bet ne vėliau kaip 18 m.) pagrindinėje mokykloje. Nuo 2004–2005 m. Lenkijoje vaikams privaloma lankyti vadinamąją „nulinę“ klasę darželyje arba pradžios mokykloje.

Regioninės ir mažumų kalbos

Vaikai gali rinktis regioninių ir mažumų kalbų pamokas. Lenkijos statistikos biuro duomenimis 2010–2011 mokslo metais 46 500 mokinių lankė regioninių ir mažumų kalbų pamokas, daugiausiai buvo mokomasi vokiečių kalbos – didžiausios Lenkijos tautinės mažumos kalbos.

Užsienio kalbos

Pradiname ugdyme viena užsienio kalba yra privaloma nuo pirmosios klasės, t. y. nuo septynerių metų amžiaus. Ši padėtis gal pagerėti po 2014 m., kai bus pilnai įgyvendinta naujoji švietimo reforma. Populiariausios dėstomos užsienio kalbos yra anglų, vokiečių ir prancūzų. Padėtis pradiname ugdyme yra gera. Pagal neseniai parengtas programas 2009–2010 m. buvo įvestos privalomos kalbų pamokos septynerių metų amžiaus vaikams: privaloma viena užsienio kalba nuo pirmos klasės ir antra užsienio kalba, dėstoma pirmaisiais vidurinės mokyklos metais. Dirba profesionalūs ir aukštos kvalifikacijos mokytojai, baigę skirtingas filologijos katedras, toliau vystantys savo gebėjimus įvairiuose kursuose, gaunantys stipendijas ir dalyvaujantys praktiniuose seminaruose ir konferencijose.

Pradinių klasių mokiniai laiko vadinamąjį „kompetencijų testą“, į kurį įeina ir užsienio kalbos testas raštu.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)**Organizavimas**

	Mokymo programa	Papildoma pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	CLIL	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neapibrėžti	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

UK	Privaloma pasirinkti dvi iš anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų ir ispanų kalbų
-----------	--

Viduriniame ugdyme moksleiviai toliau mokosi tos pačios užsienio kalbos, kurią pasirinko pradžios mokykloje. Pirmaisiais vidurinio ugdymo metais jie taip pat pradeda mokytis antrosios užsienio kalbos. Privalomos dvi užsienio kalbos – moksleiviai renkasi iš anglų, ispanų, italų, prancūzų, rusų ir vokiečių kalbų. Kai kuriose mokyklose dėstoma kinų kalba. Taip pat yra tarptautinio bakalaureato mokyklų (CIB), kur mokymo programa paremta turinio ir kalbos mokymusi. Kai kurios vidurinės mokyklos siūlo intensyvias kalbų programas. Moksleiviai laiko baigiamuosius egzaminus (*Matura*), kuriuos organizuoja Centrinė egzaminų komisija (kartu su regioniniais padaliniais) bendradarbiaudama su Švietimo ministerija ir kitomis profesionaliomis mokslinių tyrimų ir plėtros organizacijomis. Vienas iš dalykų yra užsienio kalbos egzaminas.

Kašubų kalba vidurinio ugdyme nedėstoma. Statistikos biuro duomenimis, 2010 m. per stojamuosius egzaminus (*Matura*) dauguma moksleivių rinkosi pradedančiųjų lygmens regioninių ir mažumų kalbų testus.

Mokytojai yra profesionalios kvalifikacijos, visi dirbantys viduriniame ugdyme turi universitetinį laipsnį (humanitarinių mokslų ar tikslųjų mokslų magistrą). Mokytojai gauna aiškius Švietimo ministerijos nurodymus dėl mokymo programų ir reikalavimų.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje

Profesinis mokymas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija B	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija C	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Profesinio rengimo lygmenyje užsienio kalbų mokymui tenka susidurti su tam tikrais sunkumais – mokymo programos ir turinys paprastai rengiami vietoje. Profesinio rengimo mokyklos savarankiškai, tačiau remdamasis CEFR, nustato baigiamuosius kalbų reikalavimus. Kokybės užtikrinimo ir su baigiamuoju vertinimu susijusios procedūros nėra paplitusios. Vienas iš galimų pokyčių galėtų būti bendros platformos sukūrimas dialogui tarp profesinio rengimo įstaigų siekiant sukurti bendruosius užsienio kalbų reikalavimus, įskaitant mokymo programas ir baigiamuosius egzaminus.

Universitetai savo programose turi privalomus užsienio kalbų kursus. Lenkijos universitetai yra autonomiški, o dėstomų dalykų programas tvirtina atitinkamų fakultetų tarybos. Standartizuoti universitetuose dėstomus užsienio kalbų kursus labai sudėtinga. Studentai laiko B1 ir B2 (pirmojoje pakopoje) arba B2 ir C1 (antrojoje pakopoje) lygmens baigiamuosius egzaminus. Doktorantams siūlomi akademinės anglų kalbos, specialiosios anglų kalbos ir komunikacinių gebėjimų kursai. Dėstomos anglų, vokiečių, prancūzų, italų, ispanų, kinų, norvegų, arabų, japonų ir lietuvių kalbos. Lenkų kalba dėstoma kaip užsienio kalba tarptautiniams studentams, atvykusiems į Lenkiją pagal *Erasmus* programą ar privačias mainų programas.

Daugelyje Lenkijos universitetų yra dėstoma anglų ar prancūzų kalbomis. Ir lenkai, ir tarptautiniai studentai gauna mokslo laipsnį kalba, kuri jiems nėra gimtoji. Siekiantys standartizavimo ir geresnės mokymo kokybės universitetai gali prisijungti prie SERMO (Akademinė užsienio kalbų centrų asociacija).

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	subtitruota	kartais	niekada

Lenkijos televizija transliuoja daug tarptautinių filmų, kurie dubliuojami. Panaši padėtis susiklosčiusi ir kino teatruose, kur daugelis paprastai žiūri dubliuotus filmų versijas be titrų. Esama palydovinių programų, per kurias originalios filmų versijos rodomos su titrais.

Pasitaiko ir gerosios praktikos pavyzdžių tarp regioninės televizijos transliuotojų (pavyzdžiui, Silezijos televizija), kurie rodo vietines programas.

Laikraščiuose daugiausiai vartojama lenkų kalba. Kai kuriuose knygynuose ir parduotuvėse parduodama tarptautinių anglų, prancūzų, vokiečių ar italų laikraščių. Kai kurie Lenkijos laikraščiai savo internetinėse svetainėse spausdina straipsnių santraukas anglų kalba.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Gdanskas	Gdanskas Krokuva Varšuva				Gdanskas
3-4	Krokuva					
1-2	Varšuva		Gdanskas Krokuva		Gdanskas Krokuva Varšuva	Krokuva

Bendravimo priemonės mieste

Bendravimas žodžiu	Bendravimas raštu
Imigracijos ir integracijos paslaugos Teatro programos Turizmo paslaugos Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas Skubios pagalbos paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos Transporto paslaugos Turizmo paslaugos Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas Teatro programos

Lenkijoje kai kurios viešosios institucijos pateikia informaciją užsienio kalbomis, pavyzdžiui, rengia savo internetines svetaines anglų ir lenkų kalbomis. Daugelyje miestų pagrindinė informacija pateikiama anglų kalba. Vartojamos ir mažumų kalbos, o valdžios institucijos garantuoja, kad viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų institucijos remtų mažumų kalbų vartojimą.

Kalbų gebėjimai įtraukti į kai kurių institucijų darbuotojų pareigybių aprašymus, tačiau nėra nuoseklių kalbos politikos planų, kalbų gebėjimų ugdymo nei paskatinimo už užsienio kalbų mokėjimą.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba idarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
Plačiai taikoma	8	14	6	5	0	1	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	1	2	4	0	21	17	15	22	20	20
VEK	plačiai taikoma	0	3	9	2	11	12	9	12	12	16
Kitos	plačiai taikoma	0	1	1	0	2	1	0	1	1	3

Lenkija yra šalis, kuri kreipia dėmesį į užsienio kalbų lygį verslo įmonėse. Žmogiškųjų išteklių departamentas samdo darbuotojus, mokančius bent dvi užsienio kalbas. Verslo įmonėse galimybės plėtoti kalbų gebėjimus rūpinasi vadovai. Darbuotojai gali lankyti kalbų kursus, kuriuos apmoka ar remia pati įmonė. Nors Lenkijoje ir gerai išvystytos tokių kursų europinio finansavimo galimybės, panašu, kad mūsų tyrime dalyvavusios įmonės nesinaudoja šia darbuotojų žinių tobulinimo forma. Reikėtų daugiau tyrimų sprendžiant šią klausimą. Vadovams sudarytos sąlygos mokytis užsienio kalbos. Duomenys rodo, kad tokios pat sąlygos turėtų būti sukurtos visiems darbuotojams, įskaitant ir aptarnaujantį personalą, pavyzdžiui, registratūrų darbuotojus, raštininkus ar autobusų vairuotojus.

Verslo įmonės vartoja užsienio kalbas ne tik reklaminiais tikslais brošiūrose ar kataloguose, bet ir savo internetinėse svetainėse. Pagrindinės vartojamos kalbos, be anglų, yra vokiečių, rusų, prancūzų, vengrų, ispanų, japonų, italų, kinų, čekų, olandų ir slovakų. Ukrainiečių, arabų, baltarusių ir korėjiečių kalbos yra gimtosios partnerių organizacijų kalbos.

Bendrosios išvados

Lenkija patyrė esminių pokyčių švietimo srityje. Įvairūs Europos dokumentai sukūrė pagrindą skatinti lenkų suvokimą, kad jie yra Europos piliečiai. Užsienio kalbas besimokančių moksleivių skaičius mokyklose nuolat auga, dominuoja anglų kalba, 2010–2011 m. dėstyta 89 proc. pradžios mokyklų, pagrindinių mokyklų ir gimnazijų moksleiviams. Tarp kitų plačiai dėstomų kalbų buvo vokiečių (36,4 proc. moksleivių), rusų (4,8 proc. moksleivių) ir prancūzų (2,9 proc. moksleivių). Skirtingų mokyklose dėstomų užsienio kalbų populiarumas atskiruose regionuose skiriasi. 46,8 proc. iš visų jaunimo mokyklas lankiusių moksleivių mokėsi tik vienos užsienio kalbos, dviejų kalbų mokėsi beveik kas antras moksleivis. Paprastai mokyklose dirba labai geros kvalifikacijos mokytojai. Be universitetinio išsilavinimo, kas trečias mokytojas turi paskirtojo mokytojo statusą, o privileijuotieji mokytojai – aukščiausia kategorija profesiniame rengime – sudaro beveik pusę mokyklose dirbančių pedagogų. Likusią mokyklų darbuotojų dalį (23 proc.) sudaro mokytojai, dirbantys pagal sutartį. Moksleiviams ir studentams sudarytos galimybės lankyti įvairius papildomus kursus, užsiėmimus ir tyrimų grupes, organizuojamas įvairiuose būreliuose ir mokymo įstaigose. Be to, daugelyje Lenkijos pradžios ir vidurinių mokyklų papildomiems kalbų kursams skiriamos europinės lėšos.

Vis dėlto, yra sričių, kuriose trūksta aiškumo, pavyzdžiui, neaiškus užsienio kalbų mokymo statusas ikimokykliniame ugdyme, užsienio kalbų statusas aukštojo mokslo institucijose, tirtų vartojimas televizijoje ir kine siekiant paskatinti daugiakalbystę žiniasklaidoje, radijo programose ir kai kuriuose televizijos kanaluose, kurie transliuoja programas užsienio ir mažumų kalbomis. Galiausiai daugiau dėmesio reikėtų skirti kalbų vartojimui verslo įmonėse, šiam sektoriui teikti pagalbą, mokymus ir siūlyti iniciatyvas. Kalbinis ir kultūrinis sąmoningumas – tai raktas į sėkmę pasaulinėje ir tarptautinėje verslo rinkoje.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Kalbų padėtis Lenkijoje juda teigiama kryptimi. Įvairios žmonių grupės, kurioms kalbų švietimas yra prioritetas, kartu ir pareigą, imasi visokiausių naujų iniciatyvų. Čia pateikiama tik keletas jų pavyzdžių, turinčių įtakos Lenkijos kalbų politikai.

1. Konferencijos, praktiniai mokymai, seminarai

Lenkijoje organizuojama daug konferencijų daugiakalbystės ir įvairiakalbystės temomis. Neseniai buvo įgyvendinta svarbi iniciatyva. Lenkijos pirminikavimo metu 2011 m. rugsėjį buvo surengta konferencija *Daugiakalbė kompetencija – profesinei ir socialinei Europos sėkmei užtikrinti*. Konferencijos tikslas buvo pradėti oficialias diskusijas apie kalbų švietimą ir jo svarbą siekiant geresnių įsidarbinimo ir karjeros galimybių.

2. *FIJED* – *Švietimo kokybės institutas* buvo įsteigtas 2010 m. kaip skėtinė organizacija ir susitikimų centras įvairioms asociacijoms, draugijoms, organizacijoms, kurių veikla susijusi su švietimu. *FIJED* tikslas yra įvairiakalbystės skatinimas per įvairius renginius, konferencijas ir susitikimus bendradarbiaujant su asociacijomis, leidyklomis ir Švietimo ir aukštojo mokslo ministerija (žr. www.fijed.pl).

3. *FRSE* – *Švietimo sistemos plėtros fondas* yra viena iš Lenkijos rinkoje pirmaujančių organizacijų, kuri užsiima studijomis užsienyje (LLP, Erasmus Mundus, Eurodesk), konferencijomis, renginiais (eTwinning) ir konkursais (Europos kalbų ženklo konkursas). Be to, *FRSE* leidžia *Języki Obce w szkole, Europos kalbų ženklo* leidinius, *Europa dla aktywnych*.¹

Lenkijos ir užsienio žurnaluose paskelbta įvairių straipsnių, pristatančių dabartinę Lenkijos švietimo padėtį. 2011 m. *FRSE* išleido Walemaro Martyniuko parengtą knygą *Aukštojo mokslo internalizavimas*.

5. *SERMO* – *Užsienio kalbų centrų asociacija* buvo įsteigta 2006 m. Jos nariai yra Lenkijos universitetų kalbų centrų vadovai ir jų pavaduotojai. *SERMO* tikslai ir siekiai įvairūs, pavyzdžiui, standartizuoti universitetuose vykstančių kalbų egzaminų turinį ir tikslus remiantis CEFR. *SERMO* nariai susitinka bent du kartus per metus kalbų centrų organizuojamose konferencijose. Bendradarbiavimas su Švietimo ministrija, Mokslo ir švietimo ministrija, KRASP, kitomis asociacijomis, Britų taryba, taip pat su tarptautinėmis organizacijomis yra vienas iš *SERMO* siekių (žr. www.sermo.org.pl).

6. Esama daug vietos ir nacionalinių iniciatyvų, kurios skatina valstybinės, regioninių ir mažumų, užsienio kalbų mokymą ir mokymąsi. Galima paminėti keletą:

- Studijuok Lenkijoje – programa skirta tarptautiniams studentams, studijuojantiems Lenkijos universitetuose (skatina lenkų kalbą ir kultūrą);
- CLIL – įdiegtas pradiniam, viduriniame ugdyme ir aukštajame moksle;
- *Europos kalbų diena* – organizuojama kiekvienų metų rugsėjį visos Lenkijos mokyklose.

Šios ir kitos iniciatyvos yra puikus įrodymas, kad kalbinis ir kultūrinis sąmoningumas sudaro švietimo pagrindą Lenkijoje. Šiam procesui reikia laiko ir visų suinteresuotų šalių empatijos, įskaitant valdžios, švietimo institucijas, vietos verslo įmones, taip pat studentus ir jų tėvus. Lenkijos miestai turėtų tapti patogesni gyventojams, skatinti toleranciją ir daugiakalbystę, taip pat lenkų svetingumą ir Lenkijos piliečiams, ir lankytojams iš užsienio.

Šaltiniai

Central Statistical Office. Prieiga per internetą: www.stat.gov.pl.

Council of Europe. Prieiga per internetą: www.conventions.coe.int/Treaty.

Institute for Quality In Education. Prieiga per internetą: www.fijed.pl.

Foundation for the Development of the Education System. Prieiga per internetą: www.frse.org.pl.

Internacionalizacja studiów Wyższych, red. Waldemar Martyniuk, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2011.

Association of Academic Foreign Languages Centres. Prieiga per internetą: www.sermo.org.pl.

¹Šaltinis: www.frse.org.pl.

14 PORTUGALIJA

J. Lachlan Mackenzie

Šalies kontekstas

Išankstiniais 2011 m. gyventojų surašymo duomenimis, Portugalijos Respublikoje gyvena 10 561 614 žmonių. Pagrindinė šalies kalba – portugalų, kurios ištakos dabartinėje Galisijoje (Ispanijos šiaurės vakarai) ir dabartinės Portugalijos šiaurėje. Galisų portugalų kalba atlaikė arabų viešpatavimą ir buvo atkurta kaip pagrindinė kalba, kai šios kalbos vartotojai persikėlė į pietus. 1297 m. karalius Dinis įteisino portugalų kalbos vartojimą teismuose.

Šiandien portugalų kalba pripažįstama oficialia kalba aštuoniuose šalyse (Portugalijoje, Angoloje, Brazilijoje, Žalajame Kyšulyje, Bisau Gvinėjoje, Mozambike, San Tomėje ir Principėje, Rytų Timore – vadinamojoje Portugalų kalbos šalių bendrijoje, angl. CPLP) ir viename regione – Makao (Ypatingajame Administraciniame Kinijos Regione Makao). Bendras portugalų kalbos vartotojų skaičius sudaro maždaug 240 mln. Įvairiose pasaulio šalyse galima rasti didelių portugalų kalbą vartojančių emigrantų grupių, ypač Prancūzijoje, Liuksemburge, Andoroje, Jungtinėje Karalystėje, Šveicarijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje, Venesueloje ir Pietų Afrikoje.

4,1 proc. Portugalijos gyventojų yra ne portugalų tautybės (2006, OCDE). Pagal 2006 m. Portugalijos imigracijos tarnybos pateiktus duomenis, dažniausios imigrantų tautybės yra šios (mažėjančia tvarka): Žaliojo Kyšulio gyventojai, brazilai, angoliečiai, bisaugvinėjiečiai, ukrainiečiai (ir kitos Rytų Europos tautybės), taip pat indai ir kinai, be to esama atvykėlių iš Jungtinės Karalystės ir kitų Europos valstybių. Portugalijos dirbančiųjų asmenų skaičius siekia 5 580 700 (2010, Pordata).

Portugalijoje pripažįstama viena mažumos kalba – mirandų, kuria kalba ir moka rašyti (iki tam tikro lygio) iš viso apie 10 tūkst. žmonių šiaurės rytų pasienyje esančiame Miranda do Dore (turinčiame apie 2 tūkst. gyventojų) ir aplinkinėse Portugalijos teritorijose, (beveik) visi iš jų yra dvikalbiai. 1999 m. mirandų kalba pripažinta oficialia kalba, vidaus reikmėms vartojama šalia portugalų kalbos. Mirandų kalba priklauso astūrų-leoniečių kalbų grupei.

Portugalija taip pat pripažino portugalų gestų kalbą oficialiaja kalba, teigdama, kad valstybė privalo ją saugoti ir vertinti kaip kultūrinės raiškos būdą ir priemonę pasinaudoti teise į švietimą bei lygias galimybes.

Dvylikos metų švietimas privalomas nuo šešerių metų, ugdymo procesas susideda iš devynerių pagrindinio ugdymo metų ir trejų vidurinio ar profesinio lavinimo metų.

Pagrindiniai įstatymai – portugalų kalba įteisinta kaip oficiali Portugalijos kalba Portugalijos Respublikos konstitucijos 3 paragrafo 11 straipsnyje. 1999 m. sausio 29 d. Miranda do Doro taryba pripažino mirandų kalbą oficialia. Portugalų gestų kalba buvo pripažinta 1997 m. Portugalijos Respublikos konstitucijos redakcijos 74 straipsnio (2h) paragrafe.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir viena regioninė ir mažumų kalba (t. y. mirandų). Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Portugalijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas 13-oje šalių Europoje ir už jos ribų. Portugalija nėra pasirašiusi (ratifikavusi) *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos*. Valstybės mastu mirandų kalba yra vienintelė pripažįstama regioninė ir mažumų kalba, sutinkama ir švietimo sistemoje.

Oficialios duomenų apie Portugalijos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Vis dėlto, šiose duomenų rinkimo priemonėse iš klausimo apie gimtąją kalbą sužinoma tik apie valstybinės kalbos vartojimą.

Portugalijoje, kaip iš esmės vienakalbėje šalyje, kurios dabartinės ribos buvo nustatytos dar 1249 m., įsigalėjęs demografinis ir kalbinis stabilumas. Tačiau Portugalijos istorija klostėsi taip, kad jai nuolatos teko palaikyti ryšius su kitomis Europos (daugiausiai ispanų, anglų ir prancūzų) kalbomis, o dėl kolonijinės praeities – ir su pasaulio (Pietų Amerikos, Afrikos, Azijos) kalbomis. Todėl portugalai anksti suvokė daugiakalbystės privalumus, o vėlesnės vyriausybės savo vykdoma politika ir teisės aktais įtvirtino paramą valstybinei kalbai, įgalino užsienio kalbų mokymą, kartu ir švietimo portugalų kalba finansavimą užsienyje. Buvo pripažinta regioninė mirandų kalba, tačiau imigrantų kalbos nesusilaukė pripažinimo nei teisės aktuose, nei gyventojų surašymuose.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (papildomas valstybinės kalbos mokymas, užsienio ir imigrantų kalbų mokymas nesiūlomas)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko	bendras	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Mirandiečių
------------	-------------

Portugalijoje ikimokyklinis ugdymas neprivalomas, tačiau nuo 2009 m. valstybė įsipareigojo teikti darželio mokymą vaikams nuo penkerių metų. Didžiajai mokinių daugumai portugalų kalba yra vienintelė mokymo kalba ikimokykliniame periode. Bet nuo 1990 m. pradėta palaipsniui suprasti apie sunkumus, su kuriais susiduria ikimokyklinio amžiaus vaikai, kurių gimtoji kalba yra ne portugalų (Litwinoff 1992), o daugiausiai Žaliojo kyšulio kreolų, kriolų (Bisau Gvinėjos kreolų kalba), San Tomės ir Principės kreolų kalbos, ukrainų ar kinų (žr. Mateus et al. 2008). Buvo pasiūlyta priemonių gerinti pedagogų suvokimą apie imigrantų ikimokyklinukų dvikalbystę. Vietovėse, kur vartojama mirandų kalba, ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojams vedami parengiamieji kursai.

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	tik kaip užklasinė veikla	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	Mirandiečių
UK	Anglų arba prancūzų yra privaloma.

Visose mokyklose pamokos vyksta portugalų kalba, nors kai kuriose privačiose mokyklose vartojamos ir kitos kalbos (kaip anglų, prancūzų ir vokiečių), o portugalų kalba mokoma kaip dalykas visais pagrindinio ugdymo metais. Pirmojoje pakopoje (nuo pirmos iki ketvirtos klasės) užsienio kalbos mokytis neprivaloma. Tačiau pastarųjų metų ugdymo gerinimo programoje Švietimo ministerija primygtinai rekomenduoja (ir skiria tam lėšų) mokykloms mokyti vaikus anglų kalbos nuo trečios klasės. 2008 m. daugiau nei 99 proc. mokyklų jau buvo įgyvendinusios šias rekomendacijas, o daugiau nei 50 proc. mokyklų anglų kalbos buvo mokoma nuo pat pirmųjų metų. Antrojoje pakopoje (penktaisiais ir šeštaisiais metais) užsienio kalba yra vienas iš privalomųjų programos dalykų; dabartinė vyriausybė pateikė pasiūlymą įvesti reikalavimą, kad antrojo etapo užsienio kalba būtų anglų.

Pradinių klasių mokytojai, ypač dirbantys daugiakalbėse vietovėse, yra informuoti ir apmokyti, kaip dirbti su jų rūpesčiui patikėtais keliakalbiais vaikais. Tačiau imigrantų kalbos nėra laikomos mokomuoju dalyku, nors ukrainų ir kinų bendruomenės organizuoja neakivaizdinius savo kalbų kursus. Mokytojams mirandų kalba kalbančiose vietovėse 1985 m. buvo leista skirti daugiau dėmesio mirandų kalbai ir vartoti ją kaip dėstyimo kalbą.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	nėra

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Mirandiečių
UK <i>kalbos parašytos kursyvu siūlomos tik aukštesniojoje vidurinio ugdymo pakopoje</i>	Dvi kalbos yra privalomos iš anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų, lotynų, graikų.

Viduriniame ugdyme (pradedant nuo pagrindinio ugdymo trečiosios pakopos) privaloma mokytis dviejų kalbų; vyriausybė pasiūlė, kad anglų kalba turi būti viena iš jų. Dabartinėje praktikoje didžioji mokinių dauguma derina anglų kalbą su prancūzų, vokiečių, ispanų, lotynų, klasikine graikų (mokymas organizuojamas vadovaujantis Bendraisiais Europos kalbų metmenimis). Nuo dešimtujų iki dvyliktųjų metų toliau dėstoma portugalų kalba, tikslųjų mokslų moksleiviai mokosi vienos užsienio kalbos, humanitarinių mokslų – dviejų užsienio kalbų. Portugalijos mokyklose imigrantų kalbų nei mokomasi, nei jos vartojamos kaip dėstymo kalba. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad apie 50 proc. imigrantų yra atvykę iš šalių, kur oficiali kalba yra portugalų. Regioninės mirandų kalbos galima mokytis šią kalbą vartojančiose vietovėse.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Profesinis rengimas (trijose institucijose)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A				
	Institucija B				
	Institucija C	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	N/A	pilnas
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija C	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Aukštojo mokslo sistemoje dėstymo kalba beveik visur yra portugalų. Tačiau paskatinti Bolonijos proceso sąlygotos švietimo internacionalizacijos kai kurie fakultetai pradėjo vietas studentams ir studentams iš užsienio siūlyti kursus anglų kalba. Portugalijos universitetai suvokia kalbinės kompetencijos vertę, organizuoja portugalų kalbos kursus negimtakalbiams, norintiems užsitikrinti, kad bus priimti į norimą studijų programą, bei dėsto įvairias kalbas kaip pasirenkamuosius dalykus. Regionų ir imigrantų kalboms neskiriama papildomo dėmesio.

Profesinio lavinimo įstaigos užtikrina studentų mokymą portugalų kalba, kad šie galėtų plėtoti kalbinio tikslumo ir veiksmingos komunikacijos įgūdžius. Šios įstaigos taip pat skiria dėmesio užsienio kalboms, orientuojamasi į su darbų susijusius įgūdžius.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	visada	reguliariai

Televizijos turinys ir filmai kino teatruose rodomi originalo kalba su portugališkais subtitrais, išskyrus tam tikrą vaikams skirtą produkciją, kuri paprastai dubliuojama. Kai kuriose televizijos transliacijose rodomas papildomas langas, kuriame vertėjas verčia turinį į portugalų ženklų kalbą. Parduodama laikraščių ir žurnalų užsienio kalbomis, pirmiausia siekiant patenkinti turistų poreikius, tačiau taip pat yra ir leidinių imigrantams, pavyzdžiui, laikraštis „Slovo“ rusų kalba.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4		Lisabona Portas Miranda do Doras				
3–4	Miranda do Doras			Lisabona	Miranda do Doras	
1–2	Portas		Lisabona Portas Miranda do Doras	Portas	Lisabona Portas	

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Švietimo paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
2	Teisinės paslaugos	Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas
3	Turizmo paslaugos	Švietimo paslaugos
4	Transporto paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos
5	Imigracijos ir integracijos paslaugos	Transporto paslaugos

Miestų tarybos susipažinusios su daugiakalbystės padėtimi savo bendruomenėse ir kai kurias paslaugas teikia anglų ir ispanų kalbomis, taip pat prireikus gali būti kreipiamasi į net 60 kalbų vertėjus žodžiu. Rašytiniuose tarybų tekstuose paprastai vartojama portugalų kalba, nors migracijos ir turizmo paslaugos daugiakalbės. Miranda do Doro miesto taryba daug paslaugų raštu teikia ne tik portugalų, bet ir mirandų bei ispanų kalbomis.

8 Kalbos verslo įmonėse (20 įmonių)

BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA								
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	5	8	3	0	0	1	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklui/ivaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	1	0	1	0	20	18	20	20	17	19
VAK	plačiai taikoma	1	3	3	1	5	7	5	8	9	14
Kitos	plačiai taikoma	1	2	1	1	1	1	0	0	3	2

Apklaustose įmonėse atsispindėjo bendra tendencija vartoti portugalų kalbą, tačiau taip pat pripažįstama verslo anglų kalbos reikšmė bendraujant su užsienio klientais ir užsienio kompanijomis. Kitos kalbos neužima tokios svarbios vietos, gal tik išskyrus įmonėse, turinčiose specifinių interesų tam tikrose užsienio šalyse. Darbuotojų gimtosios, anglų (kaip *lingua franca*) ar kitų kalbų kompetencijos nėra prioritetas. Užpildžiusių klausimyną Portugalijos įmonių planuose daugiakalbystė neužima svarbios vietos.

Bendrosios išvados

Portugalija išryškėja kaip šalis, giliai suvokianti savo nacionalinės kalbos kaip penktosios labiausiai pasaulyje vartojamos kalbos statusą, tačiau kartu pripažįstanti (verslo) anglų kalbos svarbą Portugalijos vaidmeniui pasaulyje. Šalis skatina regioninės mirandų kalbos, kuria kalba 0,1 proc. šalies gyventojų, vartojimą ir suteikia konstitucinę apsaugą portugalų ženklų kalbai (LGP). Mokykloje mokoma portugalų kalbos, taip pat anglų – nuo pradinių klasių, ir antrosios užsienio kalbos. Žiniasklaida teigiamai veikia visuomenės nuostatas užsienio kalbų atžvilgiu ir skatina užsienio kalbų įgūdžius, tačiau sakyti, kad viešųjų paslaugų sektoriuje ar versle būtų būtų aukštai vertinami personalo kalbiniai įgūdžiai, negalime.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Prie visuomenės informuotumo gerinimo apie kalbines mažumas ryškiai prisidėjo *Kalbų įvairovės Portugalijos mokyklose* projektas (2003–2007), kurį parėmė Gulbenkiano fondas, o įgyvendino Teorinės ir kompiuterinės lingvistikos institutas (portug. *Instituto de Linguística Teórica e Computacional*, ILTEC), bendradarbiaudamas su įvairiomis mokyklomis. Buvo ne tik įgyvendinta dvikalbio mokymo programa atrinktose mokyklose (tebevyksta), bet ir parengta įvairios medžiagos, rekomendacijų Švietimo ministerijai ir įvairių publikacijų (žr. Mateus et al. 2008).

Britų taryba glaudžiai bendradarbiauja su Švietimo ministerija vykdydama ketverių metų (2011–2015) trukmės pilotinį projektą, kuriuo siekiama įvesti dvikalbį ugdymą nuo pat pirmųjų metų aštuoniose valstybinėse pradinėse mokyklose visoje šalyje. Maždaug penkias valandas per savaitę mokoma anglų kalbos, o Britų taryba rengia mokymus ir teikia paramą.

Taip pat esama ir pastangų skatinti daugiakalbystę tarptautiniame versle, pavyzdžiui, „Trys kalbinės erdvės“ (angl. *Three Linguistic Spaces*, www.3el.org, skirta prancūzų, ispanų ir portugalų kalbas vartojančioms pasaulio vietovėms) – grupė, pabrėžianti trijų romanų kalbų panašumus ir tarpusavio suprantamumą.

RFELECT (2000–2002), PROTOCOL II (2002–2004) ir ECLAT (2006–2008, www.eclatproject.eu) projektai parengė kalbos ir kultūros audito programą į eksportą orientuotoms MVĮ, kurioje pateikiama realių domėnų apie kalbinių ir kultūrinių įgūdžių poreikius ir tendencijas versle ir skatinama kalbos planavimo plėtra (Salomão 2011) plėtra.

Šaltiniai

Litwinoff, Raja (1992). Projecto piloto de educação bilingue e bicultural no ensino pré-primário e primário *Documentos do Encontro a Comunidade Africana em Portugal*. Lisbon: Colibri, 71–73.

Mateus, Maria Helena Mira et al. (2008). *Diversidade Linguística na Escola Portuguesa*. Lisbon: Fundação Gulbenkian.

Salomão, Ricardo (2011). *Comunicação e exportação*. Lisbon: Nova Vega.

15 RUMUNIJA

Alexandru Cernat, Anca Nedelcu, Stefan Colibaba, Čalin Rus ir Ruxandra Popovici

Šalies kontekstas

Rumunijos gyventojų skaičius 2002 m. gyventojų surašymo duomenimis – 21 462 186 gyv. (Nacionalinis statistikos institutas, 2010¹). Spėjama, kad 2,8 mln. gyventojų išvyko iš šalies ieškoti darbo svetur, daugiausiai į Italiją ir Ispaniją (Sandu, 2010).

Rumunijoje oficialiai pripažįstama (arba oficialiai atstovaujama politikoje) apie 20 tautinių mažumų, kurios iš viso sudaro daugiau nei 11 proc. visų šalies gyventojų. 2002 m. gyventojų surašymas atskleidė, kad didžiausią tautinę mažumą sudaro vengrai (6,6 proc. visų gyventojų) ir romai (2,5 proc. visų gyventojų). Vengrai gyvena daugiausiai centrinėje ir vakarinėje šalies dalyje ir jiems gerai atstovaujama politikoje ir žiniasklaidoje. Vietovėse, kur daugiau nei 20 proc. gyventojų yra vengrai, švietime, vietos administracinėje ir teisinėje sistemoje plačiai vartojama vengrų kalba. Romų tautinei mažumai vis dar nepakankamai atstovaujama galios struktūrose, o jų kalbos vartojimas žiniasklaidoje ir švietime menkas. Apytikriai 11 proc. ikiuniversitetinio ugdymo institucijų programos dalykų moko tautinių mažumų kalba, daugiausiai vengrų – 90 proc. visų atvejų.²

Imigracija yra plintantis reiškinys, skaičiuojama, kad į šalį atvyko 57 211 trečiųjų šalių piliečių, daugiausiai iš Moldovos respublikos (28 proc.), Turkijos (17 proc.) ir Kinijos (14 proc.)³ (Europos Komisija, Europos Bendrijų statistikos tarnyba, 2010, 194 p.). Šie skaičiai neatspindi Europos Sąjungos piliečių judėjimo. Eurostato skaičiavimais, Rumunijos imigracijos rodiklis 2008–2060 metams yra 18,4 imigrantų tūkstančiui gyventojų (Alexe, Păunescu, 2010, 22 p.).

Statistiniai duomenys apie gyventojų skaičių ir pasiskirstymą bus atnaujinti 2012 m., kai bus paviešinti galutiniai 2011 m. gyventojų surašymo duomenys.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos ir įvairios regioninės ir mažumų kalbos. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Rumunijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiems (bendrai) finansuojamas 18-oje šalių Europoje ir už jos ribų. Rumunija yra ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios 20 regioninių ir mažumų kalbų – albanų, armėnų, bulgarų, čekų, graikų, italų, jidiš, kroatų, lenkų, makedonų, romų, rusinų, rusų, serbų, slovakų, totorių, turkų, ukrainų, vengrų ir vokiečių. Pagal chartijos įsipareigojimus regioninėje švietimo sistemoje oficialiai teikiamos 15 iš šių kalbų, t. y. visos, išskyrus albanų, armėnų, jidiš, makedonų ir rusinų.

Oficialios duomenų apie Rumunijos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimo apie gimtąją kalbą.

1995 m. Rumunija pasirašė *Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją*, o 2007 m. buvo ratifikuota *Europos regioninių ir tautinių mažumų chartija*. Be oficialiosios rumunų kalbos, šalyje rūpinamasi ir šių dešimties tautinių mažumų kalbų bendrąja apsauga: albanų, armėnų, graikų, italų, lenkų, makedonų, romų, rusėnų, totorių ir žydų. Sustiprinta apsauga taikoma kitoms dešimčiai kalbų: bulgarų, čekų, kroatų, rusų, serbų, slovakų, turkų, ukrainų, vokiečių, vengrų.

Nors žiniasklaidoje kartais ir pasigirsta temų, susijusių su šių kalbų vartojimu, duomenų šiais klausimais vis dar nepakanka. Nacionaliniu lygmeniu informacijos galima rasti tik valstybinių gyventojų surašymų ataskaitose, kur pateikiami gyventojų atsakymai apie gimtąją kalbą. Be kita ko, Rumunija buvo įtraukta į 2005 m. Eurobarometrą 63.4 („Europiečiai ir jų kalbos“), kur respondentų buvo klausama apie jų gimtąją kalbą, kitų kalbų mokėjimą ir kalbines kompetencijas. Nacionalinio statistikos instituto ir Švietimo ministerijos šaltiniuose pateikiama duomenų apie tautinių mažumų kalbų vartojimą.⁴

¹ Prieiga per internetą: www.statistici.insse.ro.

² 2002 m. gyventojų surašymas. Prieiga per internetą: www.insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol4/tabele/t1.pdf.

³ Prieiga per internetą: www.ori.mai.gov.ro/api/media/userfiles/InfoStat_Octombrie_2009_text.pdf.

⁴ Prieiga per internetą: www.statistici.insse.ro.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbo

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	tik gimtakalbiai	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Bulgarų, kroatų, čekų, vokiečių, graikų, vengrų, lenkų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių.
------------	---

Ikimokykliniame ugdyme užsienio kalbos yra pasirenkamos. Vis dėlto, dauguma vaikų darželių įtraukia užsienio kalbą į mokymo programas. Tai, kad vieneri metai vaikų darželyje yra privalomi, padeda užtikrinti, kad dauguma vaikų susipažįsta su užsienio kalba dar prieš pradėdami lankyti pradinę mokyklą.

Taip pat minėtina, kad teisiškai visi pripažįstamų tautinių mažumų vaikai turi teisę į ugdymą jų gimtąja kalba. Nors tai svarbus teigiamas aspektas, tačiau šio įstatymo įgyvendinimas skirtingose tautinių mažumų grupėse vis dar nevienodas.

Šalies migracijos istorija, pažymėta didesne emigracija nei imigracija, yra viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl trūksta švietimo galimybių imigrantams. Svarbiausią imigrantų grupę sudaro atvykėliai iš Moldovos Respublikos, tačiau kalba nekelia sunkumų, nes jie kalba ta pačia kalba, o ir jų kultūra labai panaši į rumunų.

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdami lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Bulgarų, kroatų, vokiečių, vengrų, italų, lenkų, romų, rusų-lipovanų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių.
UK	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma.

Panaši padėtis ir pradiniam ugdyme. Čia privaloma viena užsienio kalba, kuri – sprendžia mokykla, nors kai kurios mokyklos suteikia galimybę vaikams ir jų tėvams pasirinkti, kokios kalbos mokytis. Be to, kai kurios mokyklos sudaro galimybę mokytis visų ar dalies dalykų tautinių mažumų kalbomis, dažniausiai vengrų. Visų dalykų, išskyrus rumunų kalbos ir literatūros pamokas, galima mokytis tautinių mažumų kalba. Vis dėlto ir pradinėse mokyklose nemokoma imigrantų kalbų.

Naujas švietimo įstatymas mokykloms suteikia daugiau autonomijos ir skatina jų tarpusavio konkurencingumą. Galima tikėtis, kad šis procesas pagerins užsienio kalbų mokymą, nes tai svarbus veiksnys renkantis mokyklą. Naujojo įstatymo nuostatos taip pat paskatins mokyklas rengti romų kalbos ir romų kultūros pamokas, jei to pageidautų tėvai.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	nėra

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Bulgarų, kroatų, vengrų, italų, lenkų, romų, rusų-lipovanų, slovakų, serbų, turkų, ukrainiečių.
UK	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, portugalų, rusų, ispanų – dvi iš šių kalbų yra privalomos priklausomai nuo mokyklos pasiūlymų.

Viduriniojo ugdymo charakteristika panaši kaip ir pradinio. Daugeliu atveju mokiniai tęsia pradinėje mokykloje pradėtą užsienio kalbos pamokas. Pirmaisiais vidurinės mokyklos metais mokiniai taip pat pradeda mokytis antrosios užsienio kalbos. Valstybiniu mastu yra mokyklų, kurios siūlo intensyvią užsienio kalbų mokymo programą, taip pat specializuotų vidurinių mokyklų, kuriose dalykų mokoma tam tikra užsienio kalba, pavyzdžiui, anglų, vokiečių, prancūzų, italų ar ispanų.

Kai kurių šalies regionų vidurinėse mokyklose moksleiviai mokomi tautinių mažumų kalbomis. Pagrindinė tautinių mažumų kalba, kurios mokymu rūpinasi atitinkamos institucijos ir personalas, yra vengrų, toliau vokiečių, ukrainų, serbų ir slovakų kalbos. Mokiniai turi galimybę laikyti valstybinius egzaminus tautinės mažumos kalba su adaptuotu rumunų kalbos testu.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje (imigrantų kalbos nesiūlomos)**Profesinis rengimas (trijose institucijose)**

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A				
	Institucija B				
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	pilnas
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	nesiūloma
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	pasirenkamas	nesiūloma
Universitetas C	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	nesiūloma

Profesinio lavinimo lygmenyje kalbų profilis apskritai yra vidutiniškas – valstybinė ir užsienio kalbos labai paplitusios, tačiau vengrų ir romų kalbomis dėstoma vos keletas kursų Kluže. Vis dėlto, tuose regionuose, kur tautinių mažumų gyventojai sudaro didelį procentą, vengrų ir vokiečių kalboms, kaip pagrindinėms tautinių mažumų kalboms, gerai atstovaujama tretiniame lygmenyje. Valstybinei ir užsienio kalboms taip pat atstovaujama labai gerai. Pirmenybė teikiama anglų ir prancūzų kalboms, joms skiriama specializuota programos dalis, kartais ir ištisa studijų programa – magistro ar doktorantūros, kai kur šiomis kalbomis dėstomos atskiros programos dalys.

Pastarųjų pokyčių kontekste vis daugiau finansavimo sulaukia užsienio kalbos, daugiausia anglų ar prancūzų, dėstomi įvairūs kursai, kai kurie universitetai vengrų ar romų kalboms skiria atskiras studijų programos dalis. Romų kalba, kaip ir kitos tautinių mažumų kalbos, taip pat studijuojama keliose pedagoginėse ar kalboms skirtose aukštojo mokslo institucijose, kurios rengia būsimus šios kalbos mokytojus ar mokytojus šia kalba. Imigrantų kalbomis šiame sektoriuje nedėstoma.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	Reguliariai Bukarešte Niekada Jasai Visada Kluže	Kartais Bukarešte Niekada Jasai ir Kluže

Tradiciškai Rumunijos žiniasklaidoje vartojama valstybinė kalba ir tautinių mažumų kalbos. Dauguma filmų ir užsienio televizijos programų subtitruojamos, kitos programos transliuojamos valstybine kalba. Valstybiniuose televizijos kanaluose šiek tiek vietos skiriama ir programoms vengrų ar vokiečių kalbomis, taip pat šiomis kalbomis rengiama keletas specializuotų vietinių televizijos programų. Televizijos kanalai vengrų, vokiečių, serbų ir kitomis tautinių mažumų kalbomis plačiai prieinami per kabelinės televizijos operatorius. Palyginti neseniai pradėta dubliuoti animacinius filmus, o žiūrovai patys gali pasirinkti, kokia kalba žiūrėti kai kurias programas.

Dauguma laikraščių leidžiami rumunų kalba. Kai kuriuose knygynuose ar parduotuvėse galima įsigyti tarptautinių laikraščių anglų, prancūzų ar vokiečių kalbomis. Centrinėje ir vakarinėje šalies dalyje taip pat parduodama laikraščių ir žurnalų vengrų ir vokiečių kalbomis. Internetinė žiniasklaida prieinama ir valstybine bei tautinių mažumų kalbomis, taip pat kai kuriomis imigrantų kalbomis, pavyzdžiui, arabų ar kinų.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėtų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4		Klužas	Klužas	Bukareštas Jasai Klužas		
3–4	Klužas				Klužas	
1–2	Bukareštas Jasai	Bukareštas Jasai	Jasai		Bukareštas	

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Teisinės paslaugos	Turizmo paslaugos
2	Imigracijos ir integracijos paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
3	Turizmo paslaugos	Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas
4	Transporto paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos
5	Socialinės paslaugos	Transporto paslaugos

Kai kurios viešosios institucijos teikia informaciją keliomis kalbomis, pavyzdžiui, interneto svetainės prieinamos ne tik valstybine kalba, bet ir anglų ar prancūzų kalbomis. Vengrų kalba plačiau vartojama centrinėje ir vakarinėje šalies dalyje – ar tai būtų internete pateikiama medžiaga, ar kai kurios viešosios paslaugos. Mažumų kalbų vartojimas susietas su gyventojų sudėtimi. Vietovėse, kur kuri nors tautinė mažuma sudaro bent 20 proc. vietos gyventojų, viešojo administravimo ar viešųjų paslaugų sektorius užtikrina, kad komunikacija vyktų tautinės mažumos kalba, kaip tai numatyta Konstitucijoje ir suderinama su tarptautinėmis sutartimis, kurių Rumunija įsipareigojo laikytis.

Viešosiose institucijose investicijos į kalbinius įgūdžius yra netolygios, tačiau kai kurios institucijos, atrodo, prisitaikė prie vietinės situacijos. Vietovėse, kur gyvena didelės tautinių mažumų grupės, paslaugas teikiantis personalas paprastai kalba ir atitinkama mažumos kalba. Romų mažumos atveju samdomi vertėjai, kurie padeda bendrauti su etninėmis grupėmis.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	3	17	4	3	0	0	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklui/ivaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	1	0	1	0	22	17	19	19	20	23
VAK	plačiai taikoma	2	3	3	0	9	15	8	9	14	18
Kitos	plačiai taikoma	0	0	0	0	3	3	1	1	3	6

Apklaustų verslo įmonių kalbinis profilis svyruoja tarp vidutinio ir žemesnio lygio. Nors kai kurios įmonės turi kalbų strategiją ir praktiką, tačiau mažai investuoja į savo darbuotojų kalbinių įgūdžių gerinimą. Daugeliu atveju galima spėti, kad kalbinių įgūdžių darbuotojai įgijo dar prieš pradėdami dirbti įmonėje. Valstybinė kalba ir anglų kalba vyrauja kaip daugiausiai vartojamos kalbos, po jų – prancūzų ir vokiečių.

Siekiant paskatinti daugiakalbystės praktiką versle, rekomenduojama imtis kalbų ir privačių investicijų svarbą pabrėžiančios politikos.

Bendrosios išvados

Rumunija atstovauja toms šalims, kuriose valstybinė kalba, tautinių mažumų ir užsienio kalbų vartojimas labai skatinamas, ypač švietimo sistemoje. Verslas, bent jau įmonės tirtos šiame projekte, atrodo, adekvačiai vartoja užsienio kalbas, tačiau nepakankamai investuoja į savo darbuotojų kalbinius įgūdžius.

Mažumų kalbų vartojimą teisiškai remia *Europos regioninių ir tautinių mažumų chartija* ir naujasis švietimo įstatymas, tačiau šių dokumentų poveikis nebūtinai vienodai paliečia visas mažumas. Kai kurios mažumų kalbos, pavyzdžiui, vengrų, plačiai vartojamos švietime ir kultūroje, tačiau kitos, kaip romų, – ne. Nors ir buvo skirta investicijų suteikti romams administravimo, mokyklų ir kitų viešųjų paslaugų prieinamumą per vertėjus, reikia kur kas daugiau pastangų norint sudaryti sąlygas romams vartoti savo kalbą švietime ir viešojoje erdvėje. Nors apie šias reikmes žinoma ir jau buvo skelbta teisinių pareiškimų apie romų kalbą ir kultūrą (Švietimo ministerijos pranešimas 29323/20.04.2004), tačiau jaučiamas ir praktinių priemonių poreikis.

Kita sritis, į kurią būtina skubiai atkreipti dėmesį, yra imigrantai ir su jais susijusios kalbų vartojimo problemos, pavyzdžiui, švietimo paslaugų prieinamumas. Labai tikėtina, kad ilgalaikė imigracija išaugs, todėl reikalinga apsvarstyti ir imtis įgyvendinti imigrantų poreikius atitinkančią politiką.

Kita sritis, kurią būtų galima pagerinti, galėtų būti rumunų kalbos kaip užsienio kalbos dėstymas universitetuose. Tai galėtų būti naudinga studentams iš užsienio, ketinantiems studijuoti Rumunijoje.

Viešųjų institucijų darbuotojų kalbinių įgūdžių vystymas ir komunikacijos strategijų gerinimas, ypač informacijos sklaida įvairesnėmis kalbomis, turėtų socialinės ir ekonominės svarbos ir imigrantams, ir užsienio verslininkams.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Šiandieninėje Rumunijoje kalbų kraštovaizdis labai įvairus ir pastebima tendencija pripažinti ir skatinti daugiakalbystę kaip visuomenės išteklių ir vertybę. Toliau trumpai pristatomos kai kurios teigiamos iniciatyvos šioje srityje.

Vyriausybiniu lygmeniu vienas iš tokių pavyzdžių yra Etninių grupių santykių departamento studija *Daugiakalbystė ir mažumų kalbos Rumunijoje*⁵, parengta kartu su Rumunijos akademija. Taip pat minėtinos Rumunijos imigracijos tarnybos ar Rumunijos tautinių mažumų tyrimų instituto Kluže-Napokoje vykdomos programos (pvz., *Dvikalbystės forumo* projektas). Verta atkreipti dėmesį ir į Rumunijos švietimo ministerijos neseniai pradėtą vykdyti politiką ir naujus projektus. Pavyzdžiui, 2011 m. sausį priimtas naujasis švietimo įstatymas ir naujasis švietimo programos projektas pabrėžia studentų komunikacinės kompetencijos įvairiomis kalbomis vystymo svarbą.

Neseniai pradėta *Nacionalinės Bendrijos programų asociacijos*, Europos Komisijos atstovybės Rumunijoje ir Etninių grupių santykių departamento iniciatyva Bukarešto prekybos centre organizuoti renginį *MALLkalbystė – balsai ir spalvos* (angl. *MALLtilingualism – Voices and Colour*) yra puikus pavyzdys, kaip naujoviškais būdais ir neformalioje aplinkoje galima pasiekti platesnę auditoriją. *Europos kalbų dienos 2011* šventė, kurią pagal kultūrinių mainų parduotuvės formatą (angl. *swap-shop*) surengė Rumunijos kultūros institutas ir EUNIC Rumunija, siekia tų pačių tikslų – skleisti kultūrų įvairovės žinutę visuomenėje.

Kitas vyriausybinių institucijų bendradarbiavimo su pilietine visuomene pavyzdys yra projektas *Mokykis rumunų kalbos*, kurį vykdė Vakarų universitetas Timišoaroje, Timišoaros kultūrų institutas ir Rumunijos švietimo ministerija. Kartu su projektu *Migrantas Rumunijoje*⁶, kurį remia Europos integracijos fondas, o kartu vykdo Timišoaros kultūrų institutas ir Pabėgėlių moterų Rumunijoje asociacija, aukščiau minėta iniciatyva siekiama paskatinti rumunų kalbos pagrindų mokymąsi.

Padidėjęs informuotumas apie daugiakalbystės svarbą akivaizdžiai atsispindi ir įvairių universitetų fakultetuose (ne tik tiesiogiai susijusiuose su kalbomis) organizuojamų tiriamųjų projektų bei mokslinių diskusijų apimtimi.

Šios iniciatyvos atitinka Leonardo Orbano, už daugiakalbystę atsakingo Europos Komisijos nario, pasiūlymus 2007–2010 m. universitetuose steigti daugiakalbystės padalinius.⁷ Vienas iš tokių pavyzdžių yra Babes Bolyai universiteto Sociologijos ir socialinio darbo fakulteto Kluže organizuota konferencija *Nuo imigracijos iki integracijos per daugiakalbystę*.⁸

Šaltiniai

Alexe, I., Păunescu, B. (ed.) (2011). Studia asupra fenomenului imigrației în România.

Integrarea străinilor în societatea românească. București: Fundația Soros.

European Commission; Statistical Office of the European Communities. (2010). *Europe in figures – Eurostat yearbook 2010*. Luxembourg: European Commission.

Sandu, D. (2010). *Lumile sociale ale migrației*. Iași: Polirom.

⁵ Prieiga per internetą: www.insse.ro, www.edu.ro, www.dri.gov.ro.

⁶ Prieiga per internetą: www.migrant.ro.

⁷ 2009 m. lapkričio 23 d. interviu. Prieiga per internetą: www.ziare.com/tv.

⁸ Prieiga per internetą: www.lumebuna.ro/2011/05/29/conferinta-%E2%80%9Cde-la-imigrare-la-integrare-prin-multilingvism-%E2%80%9D.

16 ISPANIJA

16.1 Madridas, Valensija, Sevilija

Marta Genis

Šalies kontekstas

Ispanams daugiakalbystė nėra naujas dalykas – keturi iš dešimties ispanų gyvena bendruomenėse, kur vartojama daugiau nei viena oficiali kalba. Turint omenyje, jog Ispanija turi 47,1 milijono gyventojų (2011 m. surašymas), tai reiškia, kad 34 proc. gyventojų yra bent jau dvikalbiai. Daugiakalbystė yra esminė Ispanijos kultūros savybė.

1978 m. Ispanijos Konstitucija pripažįsta kalbų įvairovės turtingumą, kuris turi būti gerbiamas ir saugomas kaip kultūros paveldas, ir skelbia, kad, be nacionalinės kastilų kalbos, kitos kalbos „taip pat pripažįstamos oficialiomis atitinkamose jų bendruomenėse“. Taigi, galima teigti, kad Ispanija yra daugiakalbė šalis, kurios oficiali kalba yra kastilų, paprastai vadinama ispanų kalba. Kitos kalbos – galisų, katalonų ir baskų, taip pat yra oficialios atitinkamose jų bendruomenėse ir kai kuriose kitose teritorijose, kurios istoriškai turėjo kalbančiųjų tomis kalbomis daugumą, pavyzdžiui, Valensijos ir Balearų salose katalonų atveju ir Navaros šiaurėje baskų atveju. Šiomis trimis kalbomis kartu kalba apie 16 mln. žmonių.

Be to, Ispanijoje vartojama daug tarmių: *Andalūzijos, Kanarų, Ekstremadūros, Mursijos* ir kt., taip pat tarmėmis, kurios *Europos regioninių arba mažumų kalbų chartijoje* įvardytos kaip teritorinės kalbos: *Fable aragonų* Aragone, *Bable* arba *astūrų* Astūrijoje, *valensų* Valensijoje ir *aranesų* – oficiali Vall d'Aran kalba. Chartija taip pat saugo *berberų* kalbą Meliloje, čigonų vartojamą teritorinės kalbos statuso neturinčią *calo* ir *portugalų* kalbą, vartojamą Estremadūroje ir kitose pasienyje su Portugalija esančiose vietovėse. Visos šios kalbos yra tik nedidelė vietinių kalbų įvairovės dalis. Dėl imigracijos Ispanijoje atsirado kitomis kalbomis kalbančių žmonių. 2011 m. surašymo duomenimis čia gyvena 5,7 milijono atvykėlių iš užsienio (12,2 proc.), daugiausia iš Pietų Amerikos valstybių, kuriose kalbama įvairiomis ispanų kalbos atmainomis. Gausiausiai Ispanijos imigrantų vartojamos kalbos yra *arabų, bulgarų, kinų, anglų, vokiečių, portugalų* ir *rumunų*.

Apie švietimo sistemą galima pasakyti, kad kalbos Ispanijoje niekada nebuvo laikomos svarbiausiu dalyku. Pirmuoju susidomėjimo užsienio kalbomis ženklų galima laikyti 1900 m. liepos 20 d. Karališkąjį dekretą, kuriame, siekiant išsivaduoti nuo iki tol egzistavusios Ispanijos izoliacijos, rekomenduota visų pirma studijuoti prancūzų, po to anglų bei vokiečių kalbas.

1970 m. priimtas Bendrasis švietimo įstatymas tapo dideliu žingsniu į priekį kalbų mokyme, nes trečiosios pakopos pagrindinio ugdymo sistemoje įdiegė užsienio kalbų mokymą, o svarbiausia – į pagrindinio ugdymo sistemą įtraukė atitinkamų bendruomenių regionines kalbas ir literatūrą.

1990 m. LOGSE (isp. *Ley orgánica General del Sistema Educativo*) įsteigė decentralizuotą švietimo sistemą, sudariusią sąlygas autonominėms bendruomenėms savo nuožiūra nustatyti mokymo programų turinį.

Šiuo metu galiojantis 2002 m. priimtas įstatymas (isp. *Ley Orgánica de Educación*) numato, kad užsienio kalbų mokytis pradedama pradinėje mokykloje (nuo penkerių metų amžiaus); įstatyme įtvirtinta galimybė nuo devynerių metų amžiaus pasirinkti trečią užsienio kalbą.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos, regioninės ir mažumų kalbos ir imigrantų kalbos. Ispanų kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Ispanijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas 13-oje šalių Europoje ir už jos ribų, ypač Lotynų Amerikoje. Ispanija yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios 12 regioninių ir mažumų kalbų – Aranés, astūrų, baskų, katalonų, Fablas Aragonesas, galisų, valensų, portugalų, arabų, berberų, Caló ir romų. Pagal chartijos įsipareigojimus regioninėje švietimo sistemoje oficialiai teikiamos baskų, katalonų, galisų ir valensų kalbos.

Oficialios duomenų apie Ispanijos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo ir apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimų apie namų kalbą ir kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

Apibendrinus atsakymus į visoje šalyje atliekamuose gyventojų surašymuose užduodamus klausimus apie gimtąją kalbą ir kalbos mokėjimą, gaunami periodiškai atnaujinami duomenys apie nacionalines, regionų ar mažumų kalbas, taip pat imigrantų kalbas.

Nacionalinių, tautinių mažumų, užsienio ir imigrantų kalbų statusą apibrėžia įvairūs Ispanijos teisės aktai ir politiniai dokumentai, iš kurių svarbiausi yra parlamento (isp. Cortes Generales) priimta ir Ispanijos piliečių 1978 m. referendume ratifikuota *Ispanijos Konstitucija* ir 2001 m. ratifikuota *Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija*. Labai didelę įtaką Ispanijos švietimo sistemai taip pat turėjo Bendra Europos kalbų mokėjimo orientacinė sistema.

Keliose iš Europos Sąjungai pateiktų ataskaitų paaiškinama, ką Ispanija padarė dėl mažumų arba regioninių kalbų nuo 1980 m., kai buvo pasirašyti įvairių regionų autonomijos įstatai, nustatantys skirtingų bendruomenių oficialiąsias kalbas: aranesų buvo paskelbta oficialiąja bendruomenės kalba 2006 m. liepos

mėn. priimta *Katalonijos statute*; Aragone vartojama Fable kalba įteisinta 1999 m. kovo 10 d. Įstatymu Nr. 3/1999; Parlamente 2004 m. rugsėjo 22 d. priimtas *Bendrasis galisų kalbos standartizavimo planas*. Tačiau regioninių kalbų mokėjimas

nėra skatinamas ir jų nėra mokoma kitose bendruomenėse, perleidžiant iniciatyvos teisę regioniniams klubams ar akademijoms.

VK=valstybinė kalba(-os)

UK=užsienio kalbos

RMK=regioninės ir mažumų kalbos

IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
UK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
IK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	bendras	kalbos kaip dalyko	dalinis
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	5–10	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Valensų tik Valensijoje
UK	Anglų Valensijos ir Madrido regionuose ir anglų, prancūzų bei vokiečių Andalūzijos regione
IK	Portugalų Valensijoje, portugalų ir Maroko arabų Madride ir portugalų, Maroko arabų bei rumunų Andalūzijoje

Ikimokyklinio ugdymo srityje Ispanija išsiskiria dėmesiu daugiakalbystei, aukštais rezultatais tiek užsienio, tiek mažumų kalbų mokyme todėl, kad į *Strateginio pilietybės ir integracijos plano 2007–2010 metams* tikslus buvo įtrauktas kalbų ir kultūrų kilmės išsaugojimas, jų skatinimas švietimo sistemoje pasitelkiant dvišalius susitarimus.

Bendruomenių pasirinkimu, siūlomos mokytis užsienio kalbos yra anglų, prancūzų, vokiečių, portugalų, arabų ir rumunų; paprastai anglų arba prancūzų kalba yra privaloma, o iš likusių galima pasirinkti.

3 Kalbos pradiniam ugdyme

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas
IK	tik gimtakalbiai	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	dalinis

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama
IK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	N/A

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Valensų tik Valensijoje.
UK	Anglų ir prancūzų Madride ir anglų, prancūzų bei vokiečių Valensijoje ir Andalūzijoje; viena iš šių kalbų yra privaloma.
IK	Maroko arabų ir portugalų Madride ir Andalūzijoje.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	Nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	nėra	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Valensų tik Valensijoje.
UK	Anglų, prancūzų, vokiečių: viena iš šių kalbų yra privaloma.

Vidurinis ugdymas nėra išskirtinis kalbų aspektu, nes nauja daugiakalbystės tendencija dar nepasiekė šio švietimo lygmens, tik kai kurios vidurinės mokyklos yra dvikalbės. Nepaisant to, siūlomų kalbų spektras, mokymo ir pedagogų parengimo bei kvalifikacijos organizavimas daro įspūdį.

Nors ir buvo įgyvendinti keli, ypač su kalbų išsaugojimu susiję, veiksmų planai, vidurinėje mokykloje nėra visuotinai mokoma imigrantų kalbų. Imigrantų integracija į Ispanijos kultūrą skatinama suteikiant ispanų kalbos žinių.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A	nėra	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	pilnas
	Institucija B	ribotas	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	pilnas
	Institucija C	ribotas	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė ir užsienio	valstybinė ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas

Profesinio mokymo sistemoje kaip laisvieji dalykai siūlomos tik anglų ir prancūzų kalbos, tad rezultatai yra žemi. Šioje srityje reikalingas didesnis švietimo institucijų dėmesys, turint omenyje tai, kad profesinis mokymas yra skirtas suteikti išsilavinimą su profesine kryptimi.

Universitetiniame švietime dominuoja anglų ir prancūzų kalbos, o joms įkandin seka vokiečių bei italų kalbos.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	dubliuota	kartais	reguliariai

Kadangi visos televizijos programos yra skaitmeninės, produkcija transliuojama ir originalo kalba; vadinasi, dauguma dubliuotų programų taip pat pateikiamos originalo kalba, įskaitant regionines katalonų, galisų ir baskų kalbas. Tai, kad plačiai visuomenei ši galimybė nėra gerai žinoma, sumenkina šios srities rezultatus.

Spaudoje ir leidyboje vyrauja šešios kalbos. Išskirtinai dominuoja anglų kalba.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėtų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius igūdžius
>4	Sevilija	Madridas Sevilija Valensija		–	Madridas	–
3–4				–		–
1–2	Valensija		Valensija Sevilija	–	Valensija Sevilija	–

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Švietimo paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
2	Skubios pagalbos paslaugos	Socialinės paslaugos
3	Sveikatos priežiūros paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
4	Socialinės paslaugos	Turizmo paslaugos
5	Teisinės paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos

Nors buvo paminėta 12 kalbų, miestų erdvėse dominuoja anglų kalba, tačiau pastebimas didėjantis susidomėjimas daugiakalbyste ir didesnė kalbų paklausa viešosiose paslaugose ir vietos, ir regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu. Žodinio informavimo priemonės yra mažiau reikšmingos nei institucionalizuotos strategijos ar rašytinio bendravimo priemonės.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžiu pasiaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	5	11	4	10	0	0	3	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamose programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklo/įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	2	3	6	1	23	22	23	24	20	22
VAK	plačiai taikoma	2	9	8	0	9	9	11	11	7	14
Kitos	plačiai taikoma	2	2	4	0	3	0	4	11	7	11

Nors ir pritaikyta nacionalinėms kalboms, vadybos praktika tampa vis atviresnė daugiakalbystei. Nepaisant to, rezultatai vis dar nėra aukšti, tad yra kur tobulėti ateityje, ypač kalbų strategijų ir darbuotojų kalbų mokymo srityse. Įvairiautės bendrovės turi daugiau pasaulinių perspektyvų kalbų reikaluose, ypač dėl to, kad daugiakalbystė labai padidina jų konkurencingumą.

Bendrosios išvados

Didžiausia pažanga daugiakalbystės srityje pasiekta ikimokyklinio ir pradinio ugdymo sistemoje ir imigrantų vartojamose kalbose, kur perėjimas yra laipsniškas ir dėsningas.

Taip pat svarbu pabrėžti teigiamus pokyčius viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse, turint omenyje, kad dar prieš dešimtmetį šioje srityje buvo sunku aptikti kokią nors kitą kalbą nei ispanų.

Beveik tą patį galima pasakyti apie laikraščius ir knygas, kurių pasiūla, palyginti su prieš kelerius metus buvusia padėtimi, yra didžiulė.

Tačiau yra sričių, kurias reikia tobulinti, pavyzdžiui, garsinė ir vaizdinė žiniasklaida bei verslo įmonės, kur išlieka tvirtai įsišakniję įpročiai ir tradicijos.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

2010 m. Vyriausybės pasirašytame *Veiksmų plane 2010–2020 metams* išvardyta 12 kalbų mokymosi ir daugiakalbystės skatinimo priemonių, didžiausius lūkesčius siejant su profesiniu mokytojų rengimu.

Kai kurie iš šių tikslų jau pasiekti daugumoje autonominių bendruomenių, nors pradinį siekį ir prislopino išgyvenama grėsminga finansų krizė.

Šaltiniai

Avance Censo 2001, INE. Prieiga per internetą: www.ine.es/prensa/np648.pdf.

Constitución española (1978). Prieiga per internetą: www.boe.es/aeboe/consultas/enlaces/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf.

Common European Framework of Reference for Languages. Prieiga per internetą: www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf.

Council of Europe (2001) *The European Framework of Reference for the Teaching of Languages*. Strasbourg: Council of Europe.

European Charter for regional or Minority languages. Prieiga per internetą: www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/default_en.asp.

REAL DECRETO 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria.

Ley 10/2009 de 22 de diciembre de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón. Prieiga per internetą: www.noticias.juridicas.com/base_datos/CAA/ar-I10-2009.html.

Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa. Prieiga per internetą: www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?id=BOE-A-1970-852.

Morales, C. et al. (2000) *La enseñanza de lenguas extranjeras en España*. Madrid: CIDE.MECD.

Plan de Acción 2010–2020. Prieiga per internetą: www.educacion.gob.es/dctm/ministerio/horizontales/prensa/documentos/2010/plan-de-accion-2010-2011vdefinitivafinal.pdf?documentId=0901e72b801b3cad.

Plan estratégico de ciudadanía e Integración 2007–2010. Prieiga per internetą: extranjeros.mtin.es/es/IntegracionRetorno/Plan_estrategico/pdf/PECIDEF180407.pdf.

Plan General de Normalización de la Lengua Gallega (2004). Prieiga per internetą: www.xunta.es/linguagalega/archivos/PNL22x24_textointegro.pdf.

Programa de Lengua y cultura Portuguesa. Prieiga per internetą: www.educacion.gob.es/educacion/sistema-educativo/educacion-inclusiva/programas-educativos/lengua-cultura-portuguesa.html.

Real decreto de 20 de julio de 1900, Colección Legislativa de España, vol. 2° de 1900, art. 3, p. 533–534.

Estatuto de Cataluña Julio 2006. Prieiga per internetą: www.gencat.cat/generalitat/cas/estatut/index_2006.htm.

16 ISPANIJA

16.2 Katalonija

F. Xavier Vila i Moreno

Šalies kontekstas

Istoriškai susiklosčiusios Ispanijos daugiakalbystės atviras pripažinimas tapo pagrindiniu klausimu pasibaigus generolo F. Franko diktatūrai. Daugiakalbystei buvo skirta svarbi vieta 1978 m. Ispanijos Konstitucijoje (3 straipsnis) ir vėliau priimtame 1979 m. Katalonijos autonomijos statute (3 straipsnis). Abiejuose dokumentuose katalonų ir kastilų (pastarasis terminas oficialiai vartojamas Konstitucijoje ispanų kalbai įvardyti) kalbos pripažintos oficialiomis Katalonijos kalbomis.

Šis sprendimas buvo suprastas skirtingai, o diskusijos apie kalbų politiką dar ir dabar išlieka aktualios. Netyla svarstymai, kai reikėtų įgyvendinti šį „oficialų statusą“. Empiriškai skirtis tarp kastilų kalbos kaip „valstybinės“ ir katalonų kalbos kaip „regioninės“ Katalonijoje mažai ką reiškia, nes abi kalbos vartojamos visose srityse. Tyrimuose ateityje reikėtų abi kalbas vadinti vienu ir geriau padėtų atitinkančiu pavadinimu – „nacionalinės“, „oficialios“ kalbos ar dar kaip kitaip.

Pastaruoju metu Katalonijos daugiakalbystei įtakos turėjo šie veiksniai: 1) svarba turizmo pramonei, 2) Europos integracijos procesas, 3) spartus Katalonijos ekonomikos internacionalizavimas, 4) daugiau nei 1,3 mln. imigrantų iš ispanakalbės Amerikos ir kitų pasaulio šalių (kitakalbių, arba *aloglotų*) atvykimas per pirmąjį XXI a. dešimtmetį. Kitakalbiai yra itin susiskaidę ir pasklidę visoje šalyje – *Katalonijos gyventojų kalbų praktikos apklausa* (EULP 2008) atskleidė, kad didžiausią grupę sudarė arabų kalbos vartotojai (2,6 proc. visų vyresnių nei 15 m. gyventojų – šis skaičius taip pat apima tamazigtų kalbos vartotojus). Jokios kitos kalbos gimtakalbių (pirmosios kalbos vartotojų, L1) dalis nepasiekė vieno procento: iš daugiau nei 400 kalbinių L1 grupių daugiausiai buvo kalbančiųjų rumunų kalba – 0,9 proc., galisų – 0,6 proc., prancūzų – 0,5 proc., portugalų ir anglų – 0,4 proc., rusų – 0,3 proc.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos, regioninės ir mažumų kalbos ir imigrantų kalbos. Katalonų kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Katalonijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas Argentinoje, Ekvadore, Portugalijoje, Šveicarijoje ir JAV. Ispanija bendrai yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Pagal chartijos įsipareigojimus regiono švietimo sistemoje oficialiai teikiamos katalonų ir Aranés kalbos.

Oficialios duomenų apie Katalonijos kalbų įvairovę rinkimo priemonės regiono mastu apima gyventojų surašymo duomenis, nuolat atnaujinamus savivaldybių registro duomenis ir periodiškai atliekamų apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės ir regioninės kalbos atmainas sužinoma iš klausimų apie namų kalbą, pagrindinę kalbą ir gimtąją kalbą. Taip pat įtrauktas ir klausimas apie kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

2006 m. priėmus naująjį Autonomijos statutą Katalonijoje atsirado trečia oficialioji kalba – oksitanų kalba, kurią vartoja Katalonijos Pirėnuose esančios nedidelės teritorijos Arano slėnio autochtonai. Oficialų oksitanų kalbos statusą reglamentuoja 2010 m. rugsėjo mėn. Katalonijos Parlamento priimtas įstatymas, kurio galiojimas laikinai sustabdytas Ispanijos Konstitucinio Teismo po to, kai į jį kreipėsi Ispanijos vyriausybė.

OVK=oficiali valstybinė kalba

UK=užsienio kalbos

KOK=kitos oficialios kalbos

IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (imigrantų kalbos ir papildomas valstybinės kalbos mokymas nesiūlomas)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
KOK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	dalinis
UK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	dalinis

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

KOK	Katalonų visur ir aranesų oksitanų tik Val d'Arane
UK	Anglų

3 Kalbos pradiniam ugdymui (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
Papildomas OVK mokymas	nuosekli ir aiški	lankant mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
KOK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
Papildomas OVK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
KOK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	integruota mokytojų rengimo dalis

Kalbos pradiniam ugdyme

KOK	Katalonų visur ir aranesų oksitanų tik Val d'Arane
UK	Anglų privaloma.

Per pastaruosius du dešimtmečius Katalonijos švietimas buvo pagrįstas „konjunkcijos modeliu“, pagal kurį vaikai neturėtų būti atskirti nuo jų pirmosios kalbos; katalonų kalba yra pagrindinė ugdymo kalba (tačiau tėvų pageidavimu pirmaisiais ugdymo metais vaikai turi teisę mokytis kastilų kalbos), o privalomojo ugdymo pabaigoje visi vaikai turi mokėti kalbėti ir rašyti abiem kalbom. Lyginamieji rezultatai rodo, kad dėl šio modelio daugelis vaikų yra dvikalbiai, nors kastilų kalbos mokėjimas tebėra geresnis (žr. Vila 2008, 2010). Tokia padėtis – demografinių, lingvistinių ir sociolingvistinių veiksnių pasekmė: kastilų kalba yra pagrindinė *lingua franca* tarp katalonų, kastilų kalbų vartotojų bei kitakalbių, o atsižvelgiant į šios kalbos įtaką ir paplitimą visuomenėje, ja veikia ima kalbėti ir tie, kuriems ši kalba nėra gimtoji. Taip pat derėtų prisiminti, kad *Europos kalbų lobbyne* remiamasi oficialių šaltinių duomenimis, o stebėjimai ir pačių vaikų atsakymai atskleidžia, kad klasėje su mokytojais dažnai bendraujama kastilų kalba, ypač jei daugumą sudaro kastilų kalbos vartotojai ir kitakalbiai. Plačiai aptariamas 2010 m. Konstitucinio Teismo nutarimas dėl naujojo 2006 m. Katalonijos autonomijos statuto, kuriame nustatyta, kad kastilų kalba turėtų būti plačiau vartojama kaip Katalonijos mokyklų dėstymo kalba, sukėlė aštrų teisinį ir politinį konfliktą, kuris tebesitęsia iki šiol.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
Papildomas OVK mokymas	nuosekli ir aiški	lankant mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
KOK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
Papildomas OVK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	N/A
KOK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	integruota mokytojų rengimo dalis

Kalbos viduriniame ugdyme

KOK	Katalonų visur ir aranesų oksitanų tik Val d'Arane
UK	Privaloma viena iš anglų, prancūzų, kartais vokiečių ir italų. Pasirenkamos senovės graikų, lotynų ir kitos.

Tyrimė gana tiksliai atsispindi daugelio kalbų padėtis. Takoskyrą tarp užsienio ir imigrantų kalbų kiek iškreipia tai, kad dviejų iš pagrindinių L1 užsienio kalbų – prancūzų ir anglų – vartotojai švietimo sistemoje palyginti nesunkiai gali rasti, kur galėtų mokytis jų L1 kalba (žr. pirmiau pateiktus duomenis). Privačių užsienio mokyklų – amerikiečių, prancūzų, italų, ir tarptautinių, gausa taip pat gana gerai patenkina pasiturinčių užsieniečių ir vietinių gyventojų, norinčių, kad jų vaikai būtų daugiakalbiai, poreikius.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje

Profesinis mokymas (trijose institucijose) (imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
KOK	Institucija A	įvairus	neparengta	N/A	pilnas
	Institucija B	ribotas	nuosekli ir aiški	N/A	pilnas
	Institucija C	įvairus	bendrosios gairės arba tiksla	N/A	pilnas
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija B	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	dalinis

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	Oficiali valstybinė, užsienio ir KOK	Oficiali valstybinė, užsienio ir KOK	neapibrėžta	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	Oficiali valstybinė, užsienio ir KOK	Oficiali valstybinė, užsienio ir KOK	ribojama	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	Oficiali valstybinė, užsienio ir KOK	Oficiali valstybinė, užsienio ir KOK	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas

Tyrimė užfiksuota bendra kalbų mokymosi padėtis profesinio švietimo ir mokymo (VET) sistemoje, tačiau kalbant apie daugelį tirtų Katalonijos aukštojo mokslo įstaigų nepasakytina, kad juose sudaryta daug galimybių mokytis kalbų. Universitetuose, išskyrus pagrindines tarptautines kalbas, dar studijuojamos oksitanų ir kitos regioninės kalbos, taip pat plačiai vartojamos imigrantų kalbos, įskaitant tamazigtų arba berberų, kelios vidutiniškai paplitusios Europos kalbos, kaip olandų ar švedų, taip pat Azijos kalbos, įskaitant japonų, kinų, persų ir turkų kalbas.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	dubliuota	kartais	kartais

Tyrimo duomenimis, žiniasklaidoje dažniausiai vartojama kastilų kalba, toliau eina katalonų ir anglų kalbos, nuo kurių visos kitos kalbos pastebimai atsilieka. Kastilų kalba vyrauja televizijoje dėl visojo Ispanijos teritorijoje transliuojamų kanalų, ir kine, kur kastilų kalba įgarsinta produkcija vis dar sudaro didžiąją dalį. Palyginimui, radijuje bei laikraščiuose katalonų ir kastilų kalbų pasiskirstymas daug tolygesnis.

Kur kas sunkiau nustatyti kitų kalbų padėtį. Kadangi skaitmeninė televizija pakeitė analoginę, įgarsinimas ir subtitravimas nebėra tiek svarbūs, kaip anksčiau: dauguma televizijos kanalų transliuoja užsienio kūrinius ir originalo kalba, paprastai su subtitrais, ir dubliuotus. Tam tikrose visuomenės dalyse, įskaitant kai kurias imigrantų grupes, populiariu žiūrėti filmus ar laidas originalo kalba, tačiau iki šiol šioje srityje nebuvo atlikta jokių tyrimų. Imigrantų bendruomenėse gana paplitusi palydovinė televizija, tačiau dėl mažų skaičių atskirose kalbinėse bendruomenėse jos paplitimas neatsispindi tyrimo rezultatuose.

Iki 2011 m. pabaigos dėl ekonominės krizės sumažėjo pasiūla visose srityse ir visomis kalbomis. Pavyzdžiui, 2011 m. gruodį buvo uždarytas nemokamas kastilų kalba leistas laikraštis *ADN*. Krizė ypač paveikė vietines ir visuomenės iniciatyvas, pavyzdžiui, regioninius televizijos kanalus, kuriuose ilgą laiką dominavo katalonų kalba. Kur kas svarbiau tai, kad 2011 m. pabaigoje Katalonijos vyriausybė paskelbė stipriai mažinanti visuomeninės televizijos finansavimą. Tikėtina, kad dėl šios priežasties bus nutrauktos dviejų visuomeninių kanalų katalonų kalba transliacijos.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4		Barselona Taragona Ljobregato l'Hospitaletas	Barselona	Barselona		
3–4	Barselona				Barselona	Barselona
1–2	Taragona Ljobregato l'Hospitaletas		Taragona Ljobregato l'Hospitaletas	Taragona Ljobregato l'Hospitaletas	Taragona Ljobregato l'Hospitaletas	

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Sveikatos priežiūros paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos
2	Socialinės paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
3	Imigracijos ir integracijos paslaugos	Turizmo paslaugos
4	Švietimo paslaugos	Socialinės paslaugos
5	Skubios pagalbos paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos

Daugiakalbystės padėties viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse duomenys aiškiai atskleidžia šios sferos daugialypę prigimtį: joje tuo pat metu aptarnaujami visų rūšių klientai – vietiniai gyventojai, imigrantai ir turistai. Tad nenuostabu, kad čia aptinkamos kalbos iš skirtingų kalbų šeimų ir žemynų – nuo katalonų kalbos iki japonų, nuo suomių iki svahilių.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilitumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžių paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	9	14	5	8	0	5	4	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/įvaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
OVK	plačiai taikoma	0	2	2	2	21	23	18	21	20	21
VAK	plačiai taikoma	3	4	10	5	7	11	10	12	13	14
Kitos	plačiai taikoma	3	4	6	5	11	7	10	15	14	15

Surinkti duomenys atskleidžia, kad įgyvendinant daugiakalbystės strategiją kasdienėje veikloje privatus sektorius apskritai atsilieka nuo vietos viešųjų institucijų. Verslo sektoriuje katalonų kalba nustumta į trečią vietą po kastilų ir verslo anglų kalbos, nuo jų gerokai atsilieka kitos Europos kalbos – daugiausia turistų ir Europos gyventojų arba kitos Ispanijos kalbos. Ne Europos šalių kalbos šiame sektoriuje neturi reikšmingesnės įtakos; apklaustos įmonės arba visi neskiria dėmesio Afrikos ir Azijos imigrantams ar šių regionų rinkoms, arba bendraudamos su šiais regionais vartoja verslo anglų kalbą.

Vis dėlto, šias išvadas reikėtų vertinti skeptiškai: apklausta nedidelė ir iš vidaus nevienalytė įmonių imtis, įskaitant įmones iš skirtingų sektorių, iš kurių kelios yra tarptautinės, kelios vykdo veiklą visoje Ispanijos teritorijoje, o likusios – išimtina tik Katalonijoje. Dėl to negalime vienareikšmiškai lyginti verslo srities su viešųjų paslaugų ir erdvių sritimi, kur tirtos tik vietos institucijos.

Bendrosios išvados

- 1 Katalonijoje skirtumas tarp kastilų, kaip nacionalinės kalbos, ir katalonų, kaip regioninės kalbos, nėra empiriškai reikšmingas – abi kalbos plačiai vartojamos visose srityse. Tolesniuose tyrimuose jos turėtų būti vertinamos bendrai kaip nacionalinės, oficialios ar kitokios kalbos.
- 2 Nepaisant to, kad *Europos kalbų lobyne* susitelkiama ties kalbų politika kalbų pasiūlos aspektu, tačiau pastaroji gali būti tinkamai įvertinta tik atsižvelgiant į paklausą ir rezultatus. Dabartinė kalbų ekosistema, kai mokyklose kastilų kalbos mokoma palyginti nedaug, pasižymi aukštais šios kalbos mokėjimo rezultatais, o anglų kalbos mokymo, kurio taip pat palyginti nedaug, rezultatai yra prasti. Kitaip tariant, atsižvelgiant į visą kalbų ekosistemą, daugiakalbystės skatinimo metodai kiekvienos kalbos atžvilgiu ir kiekvienu atskiru atveju gali būti skirtingi. Dauguma rodiklių atskleidžia, kad užsienio kalbų mokymasis yra silpnoji Katalonijos kalbų ekosistemos, kuriai reikėtų iš esmės atsinaujinti, pusė.
- 3 Apskritai, apklausa tinkamai atspindi silpną imigrantų kalbų poziciją Katalonijoje, sąlygojamą jų naujumo ir heterogeniškumo. Iš esmės, apklausos anketa skirta aptikti tik tas iniciatyvas, kurios turi įtakos didelėms visuomenės grupėms. Ateityje galima būtų sukurti metodiką, kuri apimtų naujų, mažiau nusistovėjusių imigrantų grupių bendruomenių iniciatyvas, pavyzdžiui, papildomo ugdymo kalbų kursus, bendruomenės bibliotekas ir knygynus, palydovinę televiziją ar televizijos žiūrimumą internetu. Bet kokiu atveju, pedagogai šioms kalboms turėtų skirti daugiau dėmesio, kad prisidėtų prie imigrantų vaikų kalbinio paveldo išsaugojimo Katalonijos visuomenės ir pačių moksleivių labui.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

- 1 Keletas *Kalbos savanorių* programų, kurias rėmė privačios ir viešosios iniciatyvos, suvedė „kalbų poras“ ir taip sudarė sąlygas tūkstančiams besimokančių katalonų kalbos tobulintis su šia kalba sklandžiai kalbančiais asmenimis visoje Katalonijoje (plg. Boix-Fuster Melià ir Montoya 2011).
- 2 Vila (2010) pateikia keletą kitų iniciatyvių, pavyzdžiui, *Language Gymkhana* ar *Amazing Spring*, skirtų gerinti Katalonijos mažumų kalbų žinomumą.
- 3 *Proxecto Galauda* (<http://phobos.xtec.cat/galauda>, galisų k.) – projektas, skirtas galisų kalbos mokymui Katalonijoje ir katalonų kalbos mokymui Galisijoje keliuose vidurinio lavinimo centruose, siekiant gerinti kalbų mokėjimą ir skatinti suvokimą apie kalbinės įvairovės teikiamą vertę.

16 ISPANIJA

16.3 Baskų kraštas

Iván Igartua

Regiono kontekstas

Baskų krašto autonominė sritis turi dvi oficialias kalbas: baskų ir ispanų. Vėliausiais duomenimis, apie 37 proc. baskų populiacijos yra dvikalbiai (beveik 800 tūkst. žmonių). Baskų kalba vartojama ir kitose teritorijose. Prancūziškoje Baskų krašto dalyje, kur baskų kalba nėra oficialiai pripažinta, šia kalbą vartoja apie trečdalis gyventojų (apie 80 tūkst. žmonių). Navaros regione, kur baskų kalba oficialiai pripažįstama tik šiaurinėje dalyje, šia kalba kalba apie dešimtadalis gyventojų (apie 50 tūkst. žmonių).

Šiandien jau sunku rasti vienakalbių baskų – nemokantys ispanų ar prancūzų kalbos baskai sudaro mažiau nei vieną procentą visų gyventojų. Dabartiniame lingvistiniame kontekste svarbiausias Baskijos vyriausybės tikslas yra pasistūmėti iki galimos dvikalbystės, kuri būtų paremta trimis principais: pirmiausia, skirtingų politinių jėgų sutarimu Baskijos parlamente, antra, įvairovės baskų visuomenėje pripažinimu ir, galiausiai, pagarba piliečių pasirinkimui kurią kalbą vartoti. Būtent tokiais principais grįstas 1982 metais priimtas Standartizavimo įstatymas.

Nuo tada, kai įstatymas buvo priimtas, baskų kalbos padėtis gerokai pagerėjo. Baskijoje kalbos standartizavimas visada buvo suvokiamas kaip privalumas. Baskai ir baskų vyriausybė įsipareigojo palaikyti daugiakalbystę, o ne vienakalbystę vienos ar kitos kalbos naudai. Baskų krašte kalbinės teisės yra įstatymų leidybos ir politinės praktikos pagrindas. Kai kalbama apie kalbines teises, turimos galvoje ir baskų, ir ispanų kalbų vartotojų teisės. Per pastaruosius kelis dešimtmečius baskų kalbos padėtis pagerėjo, tačiau ispanų kalbos padėtis nėra nesuprastėjo.

Per pastaruosius trisdešimt metų baskų kalbos politika buvo vykdoma dviejose prioritėtinėse srityse – švietime ir administravime. Trečioji prioritėtinė sritis bet kokiame kalbos standartizavimo procese – žiniasklaida, ypač televizija – turėjo palyginti mažiau įtakos baskų kalbos išmokimui, tačiau kartu tai buvo itin svarbus veiksnys bendrinės baskų kalbos raidoje. Priėmus *Standartizavimo įstatymą*, buvo suprasta, kad skirtis tarp prioritėtinių ir antrinių sričių (kaip policijos pajėgos, visuomenės sveikatos sistema, teisinė sistema ar privatusis sektorius) išliks vos keletą metų. Tiesą sakant, nors standartizavimas vyksta jau ketvirtą dešimtmetį, ši skirtis vis dar juntama, nes baskų kalbos vartojimas kai kuriose iš paminėtų sričių vis dar palyginti menkas.

Nuo pat standartizavimo pradžios politikams ir pačiai baskų visuomenei buvo aišku, kad baskų kalba turės tapti oficialia kalba visoje teritorijoje, net ir tose vietovėse, kur ši kalba nebuvo vartojama šimtmečiais. Iš tiesų, baskų atveju reikėtų kalbėti apie kalbos atgaivinimą ar atgimimą labiau nei apie klasikinę kalbos normalizavimą ar standartizavimą. Tai reiškė, kad kalbos perdavimo šeimoje nepakaks. Dėl to mokyklinis ugdymas tapo kalbos gaivinimo pagrindu, o svarbiausia, kad kalbos gaivinimas grindžiamas visuomenės sutarimu ir asmenine laisve, nes patys mokinių tėvai, o ne Baskijos vyriausybė renkasi kuria kalba mokyti vaikus.

Svarbi Baskijos švietimo ypatybė yra kalbinė suaugusiųjų *baskizacija*. Šimtmečiais ryšys tarp baskų kalbos ir ispanų bei prancūzų kalbų buvo vienakryptis. Daug baskų kalbos vartotojų apleido savo kalbą ir laisva valia arba aplinkybių priversti perėmė vieną iš oficialiųjų kalbų. Nuo septintojo dešimtmečio ryšys tarp baskų kalbos ir ispanų ar prancūzų kalbų tapo abipusis. Baskų kalba vis dar netenka vartotojų prancūziškoje Baskų krašto dalyje, tačiau kartu daugėja baskų, kurių gimtoji kalba prancūzų arba ispanų, bet jie vis tiek mokosi baskų kalbos. Kai kurie baskų kalbos vartotojai, išmokę šios kalbos jau pilnametystėje, pasiekė tokią kalbinę kompetenciją, kad tapo žinomais baskų rašytojais ar net Baskų kalbos akademijos nariais. Šiuo metu apie 40 tūkst. žmonių mokosi baskų kalbos ar tobulina savo žinias vadinamosiose *euskaltegijose* (bask. *euskaltegia*) – suaugusiųjų švietimo ir baskų kalbos įgūdžių tobulinimo centruose. Be šių mokymo centrų ir baskų kalbos vartotojų bendruomenės plėtos baskų kalbos atgimimas (iki šiol vartota termino prasme) būtų buvęs beveik neįmanomas.

Administravimo srityje viešosios institucijos, užuot vertusios piliečius vartoti vieną ar kitą kalbą, taikosi prie piliečių ir gerbia jų kalbos pasirinkimą. Tai reiškia, kad iš valstybės tarnautojų reikalaujama mokėti dvi autonominės bendrijos kalbas. Šiuo metu Baskų krašte 44 proc. viešųjų institucijų darbuotojų turi baskų kalbos sertifikatus. Iš tiesų, Baskijoje galima dirbti valstybės tarnautoju – ir net užimti aukšto lygio postą – nemokant nė žodžio baskiškai, ypač anksčiau minėtose neprioritėtinėse srityse. Kita vertus, duomenys apie piliečių užklausas atskleidžia, kad baskų kalbą kreipdamiesi į viešąsias įstaigas vartoja tik 14–15 proc. piliečių.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima ispanų, baskų ir užsienio kalbos. Baskų kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje (bendrai) finansuojamas 34-uoju Europos, Šiaurės ir Pietų Amerikos universitetuose. Ispanija bendrai yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Pagal chartijos įsipareigojimus baskų kalba oficialiai teikiama Baskijos švietimo sistemoje.

Baskijoje oficialios duomenų apie kalbų įvairovę rinkimo regiono mastu priemonės apima gyventojų surašymo ir apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės ir regioninės kalbos atmainas sužinoma iš klausimų apie namų kalbą, pagrindinę kalbą ir gimtąją kalbą ir apie kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

Per pastaruosius dvidešimt metų Baskijos vyriausybė parengė daug kalbos planavimo ir kalbos politikos dokumentų. Tarp labiausiai minėtų dokumentų, kurie 21 a. pradžioje sudaro kalbos politikos pagrindą, yra Bendrasis baskų kalbos skatinimo planas (angl. *General Plan for Promoting Basque*, EBPN, 1999) ir dokumentas „Atnaujinto susitarimo link“ (angl. *Towards a Renewed Agreement*, 2009). Po Standartizavimo įstatymo (1982), su įvairiais dvikalbystės aspektais, įskaitant ir privačiojo verslo

sektorių, susiję įstatymai buvo vystomi toliau. Nuo 1991 metų kas penkeri metai Baskų krašte vykdomos sociolingvistinės apklausos siekiant išsiaiškinti kalbinės kompetencijos lygį ir kalbų vartojimą regione. Apklausoje taip pat renkami pagrindiniai duomenys apie piliečių gimtąją kalbą. 2011 m. Baskijos vyriausybė atliko įvairiais rodikliais pagrįstą (angl. *indicator-based*) studiją apie dabartinę baskų kalbos padėtį ir raidą.

PVK=pagrindinė valstybinė kalba

UK=užsienio kalbos

KVK=kitos valstybinės kalbos

IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
UK	visi	2 metai ar daugiau	reikalavimų nėra	0,5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
KVK	visi	2 metai ar daugiau	reikalavimų nėra	>1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
Papildomas PVK mokymas	visi	2 metai ar daugiau	reikalavimų nėra	0,5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

PVK	baskų
UK	anglų

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems/imigrantams	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
PVK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	CLIL	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
PVK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regiono nustatytomis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regiono nustatytomis normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
PVK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	bendras	N/A
KVK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiniam ugdyme

KVK	baskų
UK	anglų privaloma

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

Mokymo programa	Papildoma pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną	Mokymo programa
PVK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	CLIL	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
KVK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regiono nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	taikoma atskirose mokyklose	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
PVK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	bendras	remiasi CEFR	N/A
KVK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	finansškai remiamos atskirų stažuotojų iniciatyvos

Kalbos viduriniame ugdyme

KVK	baskų
UK <i>kalbos kursyvu siūlomos tik aukštesniojoje vidurinio ugdymo pakopoje</i>	Privalomos anglų, vokiečių Pasirenkamos arabų, prancūzų, italų, rusų, turkų

Perduodant baskų kalbos žinias, mokyklos vaidmuo kur kas svarbesnis nei šeimos. Baskų kalbą kaip mokymo kalbą renkasi 60 proc. moksleivių tėvų, nepaisant, ar jie kalba baskiškai, nei ar baskų kalba dar gyvuoja jų regione ar mieste (kiti 22 proc. renkasi dvikalbį modelį, o likę 18 proc. – renkasi baskų kalbą kaip mokomąjį dalyką). Ikimokyklinio ugdymo sistemoje tėvų, kurie renkasi baskų kalbą, dalis yra dar didesnė, tai rodo, kad vaikų amžiaus grupėje iki 6 metų mažėja ispanų vienakalbių skaičius.

Pagrindinė problema mokykloje yra ta, kad vaikai, kurių gimtoji kalba ispanų, baskų kalbą tapatina tik su namų darbų užduotimis ir nevalo šios kalbos už mokyklos ribų. Paprastai vaikai iš ispaniškai kalbančių regionų namuose ar gatvėje vartoja ispanų kalbą, nebent bent vienas iš tėvų yra baskų kalbos vartotojas. Esant tokioms sąlygoms, moksleiviai retai pasitiki savimi ar jaučiasi patogiai tiek, kad vartotų mokykloje išmoktą kalbą. Vis dėlto, kaip jau anksčiau minėta, mokykla yra lemiamas veiksnys gaivinant baskų kalbą.

Pradinio ir vidurinio ugdymo sistemoje privalomas užsienio kalbos mokymasis. Nors didžioji mokyklų dauguma moko anglų kalbą kaip užsienio, tačiau galima rinktis ir kitas kalbas, pavyzdžiui, prancūzų ar vokiečių.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis mokymas (trijose institucijose) (imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
KVK	Institucija A	įvairios	nuosekli ir aiški	N/A	pilnas
	Institucija B				
	Institucija C	ribotas	neparengta	N/A	pilnas
UK	Institucija A	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija B	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	neapibrėžti	pilnas
	Institucija C	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi nacionalinėmis arba institucijos nustatytais normomis	tik valstybinės kalbos gimtakalbiai	nesiūloma	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	neapibrėžta	neapibrėžti	tik iš užsienio	nesiūloma	pasirenkamas

Kalbant apie universitetus, 45 proc. Baskijos universiteto studentų šiuo metu mokosi baskų kalbą, taigi baskų kalbos padėtis universitetų sektoriuje šiandien kur kas geresnė nei prieš trisdešimt metų. Antrosios ir ypač trečiosios studijų pakopos programose sparčiai įvedama anglų kalba.

Daugiakalbystės modelis pradėtas taikyti ir profesiniame mokyme, nors ir ne taip plačiai. Pavyzdžiui, baskų kalbą dėstymo kalba renkasi tik 25 proc. studentų.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	dubliuota	kartais	kartais

Baskijoje baskų kalba leidžiamas vienas laikraštis regiono mastu ir beveik 50 regioninių ar vietinių žurnalų. Du visuomeniniai televizijos kanalai transliuoja programas išskirtinai tik baskų kalba (taip pat ir kai kurie vietiniai kanalai). Informacijos prieinamumas Baskijos piliečiams kitomis kalbomis, be oficialiųjų kalbų, sparčiai gerėja, tačiau susidomėjimas užsienio kalbomis vis dar palyginti nedidelis.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4						
3–4	Vitoria-Gasteiz					
1–2	Donostia-San Sebastian Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas žodžiu	Bendravimas raštu
Teisinės paslaugos Imigracijos ir integracijos paslaugos Turizmo paslaugos Transporto paslaugos = Švietimo paslaugos = Skubios pagalbos paslaugos = Sveikatos priežiūros paslaugos = Socialinės paslaugos = Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas	Imigracijos ir integracijos paslaugos Transporto paslaugos Turizmo paslaugos Švietimo paslaugos Teatro programos

Viešosios paslaugos paprastai teikiamos ispanų ir baskų kalbomis, dviem oficialiosiomis Baskijos kalbomis. Kartais (teikiant vertimo paslaugas, paslaugas imigrantams ir pan.) vartojamos ir kitos kalbos, kaip anglų, prancūzų, arabų, kinų, rusų, gruzinų ar volofų.

8 Kalbos verslo įmonėse (20 įmonių)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	6	14	8	8	1	5	3	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/vaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
PVK	plačiai taikoma	1	0	2	3	20	19	19	20	19	18
VAK	plačiai taikoma	3	1	10	5	5	8	9	4	8	11
Kitos	plačiai taikoma	4	1	6	2	3	1	2	9	8	10

Baskijos įmonės bando integruoti kalbų vadybos praktiką į savo kasdienę veiklą. Ši verslo strategijos dalis pranoksta oficialųjį dvikalbystės modelį, nes versle kitos kalbos, dažniausiai, bet ne visada – anglų kalba, yra absoliučiai būtinos palaikant ryšius su kitomis kompanijomis visame pasaulyje. Čia reikėtų gerinti darbuotojų kalbinių kompetencijų skatinimą.

Bendrosios išvados

Panašu, kad Baskijos daugiakalbystės profilis palyginti stiprus pradinio ir viduriniojo ugdymo sistemoje, įskaitant ispanų, baskų ir pagrindines užsienio kalbas (anglų kalba sąrašo viršuje). Vis tik, pavyzdžiui, imigrantų kalbos švietimo sistemoje arba išvis nesutinkamos, arba sutinkamos labai retai.

Universitetinio lavinimo sistemoje, spaudoje, viešųjų paslaugų sektoriuje ir privačiose įmonėse gana sparčiai randasi daugiakalbystės praktikų. Ateityje padėtis turėtų būti gerinama ir stiprinama plėtojant atitinkamus švietimo pagrindus, nukreiptus į daugiakalbystės skatinimą.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Daugiakalbystė yra iššūkis visuomenei, kuriai dar toloka iki visiškos dvikalbystės. Laipsnišką judėjimą link dvikalbės visuomenės reikia derinti su augančiu daugiakalbystės strategijų poreikiu ir paklausa. Viena iš tokių strategijų jau startavo – pradėtas pilotinis projektas, kuriuo siekiama įgyvendinti trikalbį modelį pradinio ir viduriniojo ugdymo sistemoje. Šis modelis, kuris, kaip tikimasi, turėtų galiausiai išplisti visoje švietimo sistemoje, jau dabar taikomas apie 120 šalies mokyklų.

Naujųjų technologijų kontekste pastaruoju metu daug pastangų nukreipta į automatinio vertimo sistemos kūrimą, kuri gebėtų versti tekstus ir tinklalapius iš ispanų ir anglų kalbų į baskų kalbą ir atvirkščiai. Ši nauja priemonė pagrįsta galingu gramatinės analizės įrankiu ir didele vieša vertimo atminties saugykla.

Šių (ir kitų) iniciatyvų tikslas nors ir nelengvai pasiekiamas, bet labai patrauklus – vystyti ir stiprinti daugiakalbystės profilį visuomenėje, kuri nori ir siekia padidinti sociolingvistiškai silpniausios baskų kalbos vartojimą.

Šaltiniai

Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia/Plan general de Promoción del Uso del Euskera (EBPN), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 1999.

Euskararen egoerari eta bilakaerari buruzko adierazleak/Indicadores de situación y evolución del euskera, Viceconsejería de Política Lingüística, 2011. Prieiga per internetą: www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/argitalpenak/es_6092/adjuntos/ebpn_txostena/EBPN%20Txostena%20cast.pdf.

Fourth Sociolinguistic Survey (2006), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 2008.

Itun berritu baterantz/Hacia un pacto renovado, Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 2009. Prieiga per internetą: www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/7041/es_2447/adjuntos/Maketa-Pacto_Baja-1eng%202.pdf.

17 ŠVEICARIJA

Raphael Berthele, Bernhard Lindt-Bangerter

Šalies kontekstas

Šveicarija yra parlamentinė konfederacija, kurią sudaro 26 kantonai. 2010 m. duomenimis, čia gyvena 7,9 mln. gyventojų.

Kaip ir federacinės valstijos turi savo atskirą konstituciją, taip ir kantonai turi daug autonomijos. Tai ypač pasakytina apie švietimo sistemą, kuri, kaip aptariama straipsnyje, organizuojama kantonų lygmenyje, todėl padėtis atskirų kantonų mokyklinėje sistemoje neretai labai skiriasi. Šiuo metu stengiamasi harmonizuoti šias sistemas, kaip numatyta ir 2006 m. Konstitucijos straipsnyje, ir susitarime harmonizuoti privalomąjį mokymą mokyklose (žr. žemiau).

Šveicarija susideda iš palyginti homogeniškų teritorijų, kuriose tradiciškai kalbama keturiomis kalbomis: vokiečių, prancūzų, italų ir retoromanų. Pirmosios trys pripažintos valstybinėmis kalbomis nuo pat Konfederacijos įkūrimo 1848 m., o retoromanų kalba – nuo 1938 m. Peržiūrėtas Kalbų įstatymas, įsigaliojęs 2010 m., numato kalbų vartojimą ir skatinimą, gerina retoromanų kalbos, kaip vienos iš oficialiųjų kalbų, statusą. Alemanų – kuri yra daugumos šveicarų pirmoji kalba – tarmių statusas iki šiol dar neaiškus. Nors UNESCO įtraukė šveicarų-vokiečių tarmes į pasaulio pažeidžiamiausių kalbų sąrašą, švietimo įstaigose šių tarmių vartojimas ribotas. Iki šiol Tičine vartotas italų tarmės sparčiai keičia bendrinė italų kalba, o prancūzų-provansalų atmainos, kuriomis kalbama Vakarų Šveicarijoje, kone merdėja.

Kiekvienas kantonas atsakingas už savo oficialiosios kalbos pasirinkimą. Iš visų 26 kantonų, 17 oficialiąja kalba nurodo vokiečių kalbą, 4 – prancūzų, 1 – italų. Trys kantonai oficialiai dvikalbiai (prancūzų, vokiečių), o vienas – trikalbis (vokiečių, retoromanų, italų). Be to, kai kurios savivaldybės ties vokiškosios ir prancūziškosios Šveicarijos dalies riba yra dvikalbės.

Trikalbiame Graubiudeno kantone susidariusi lingvistiniu požiūriu unikali padėtis. Retoromanų, mažumų, kalbos įtaka per šimtmečius sumažėjo, ketvirtosios Šveicarijos kalbos turtingumui ir gyvybingumui vis labiau kelia grėsmę *lingua franca* statusą turinti vokiečių kalba. Siekdamas išsaugoti retoromanų kalbos vartojimą vietovėje, Graubiudenas išleido naują kantono įstatymą su naujomis nuostatomis. Pagal šį dokumentą savivaldybė laikoma vienkalba, jei bent 40 proc. jos gyventojų kalba retoromanų kalba, ir daugiakalba – jei šią kalbą vartoja bent 20 proc. gyventojų. Be to, retoromanų teritorijose vietinės tarmės išskirtinėmis teisėmis vartojamos vaikų darželiuose ir pirmaisiais pradinės mokyklos metais.

2000 m. visuotinio surašymo duomenimis, 63,7 proc. visų gyventojų kaip pagrindinę kalbą vartojo vokiečių kalbą, 20,4 proc. – prancūzų, 6,5 proc. – italų, 0,5 proc. – retoromanų ir 9 proc. – nei vienos iš oficialiųjų kalbų.

Apytikriai 30 proc. visų gyventojų yra imigrantų kilmės, t. y. arba jie patys, arba jų tėvai atsikėlė į Šveicariją. Maždaug trečdalis iš jų yra asimiliavęsi Šveicarijos piliečiai. Labiausiai paplitusios šios kilmės kalbos (pagal dažnumą): vokiečių, prancūzų, italų, bosnių-kroatų-serbų, albanų, portugalų, ispanų, anglų, turkų ir tamilų (2000 m. gyventojų surašymo duomenys).

Užsienio kalbomis kalbančių imigrantų kalbinė integracija šiuo metu yra federalinės politikos dėmesio centre (įskaitant ir kalbų kursus regioninėmis kalbomis).

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minimos visos keturios valstybinės kalbos (prancūzų, vokiečių, italų ir retoromanų), užsienio kalbos ir imigrantų kalbos. Valstybinių kalbų mokymasis ir mokymas užsienyje Šveicarijos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas daugiau nei 20-ye šalių Europoje ir už jos ribų. Šveicarijos vyriausybė pasirašė, o parlamentas ratifikavo *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios kalbos – italų ir retoromanų kalbos federacijos lygmenyje, prancūzų kalba Berno kantone, vokiečių Bosko Gurine, Edersvileryje ir Fribūro bei Valė kantonuose, taip pat jidiš, jeniš ir valserų. Pagal chartijos įsipareigojimus valstybinėje ir regioninėje švietimo sistemoje oficialiai teikiamos retoromanų ir italų kalbos.

Nuo 2010 m. oficialios duomenų apie Šveicarijos kalbų įvairovę rinkimo valstybės mastu priemonės apima kasmet atnaujinamus savivaldybių registro (STATPOP) duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš trijų skirtingų klausimų apie kalbas, t. y. 1) kurią kalbą, jūsų manymu, mokate geriausiai? 2) kurią kalbą(-as) paprastai vartojate namie, su savo šeimos nariais? 3) kurią kalbą(-as) vartojate mokykloje ar darbe?

Iki pat 2000 m. Šveicarijoje buvo atliekami gyventojų surašymai siekiant surinkti duomenų apie visus gyventojus. Nuo 2010 m. taikomas atsiktinės atrankos principas, nepaisant atskirų savivaldybių ataskaitų, dėl to itin sunku įvertinti retoromanų kalbų gyvybingumą. Kalbų vartojimas tiriamas atsižvelgiant į šiuos tris kriterijus: pagrindinė kalba, kalba(-os) namuose, mokykloje ir darbe.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme

Ciurichas (RM ir užsienio kalbos nesiūlomos)

Ženeva (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

Tičinas (jokių kalbų mokymas nesiūlomas)

		Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
IK	Ciurichas	tik gimtakalbiai	1 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	bendras	kalbos kaip dalyko	dalinis
Papildomas VK mokymas	Ciurichas	tik imigrantų vaikai	≥2 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	nėra	pilnas
	Ženeva	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

IK	Ciuriche albanų, arabų, bosnių, kinų, kroatų, suomių, prancūzų, graikų, vengrų, italų korėjiečių, portugalų, portugalų (Brazilija), rusų, slovėnų, ispanų (Lotynų Amerika), turkų. Ženevoje albanų, arabų, italų, portugalų, ispanų ir turkų.
-----------	--

Institucijos, skatindamos kalbinių įgūdžių vystymą ikimokykliniame švietime, didžiausią dėmesį skiria oficialiajai atitinkamo regiono kalbai. Pagal dabartinę švietimo politiką vaikai paprastai darželį lanko 2 metus, o kalbinė integracija vyksta imersijos būdu (metodas, kai kalbos išmokstama atsidūrus kitoje kalbinėje aplinkoje). Vaikų darželiuose, kuriuose didelis užsienio kalbas vartojančių vaikų procentas, taip pat organizuojamos pamokos mažomis grupelėmis su specializuotais kalbos mokymo moduliais.

Artimiausiais metais planuojama pradėti taikyti specializuotas integracijos priemones, kurios paskatintų projektus, skirtus padėti imigrantų kilmės vaikams mokytis vietos kalbos nuo pat ankstyvųjų metų (ikimokyklinio amžiaus).

3 Kalbos pradiniam ugdyme

Organizavimas

		Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėsena
VK mokymas	Ciurichas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	pasitelkus mokyklos turimas priemones
	Ženeva	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones
	Tičinas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdant lankyti mokyklą	tik imigrantams	nėra

		Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėsena	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
Kitos VK	Ciurichas	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
	Ženeva	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
	Tičinas	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	Ciurichas	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas
	Ženeva	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas
	Tičinas	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas
IK	Ciurichas	tik gimtą kalbą	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	dalinis
	Ženeva	nesiūloma								
	Tičinas	nesiūloma								

Mokymas

		Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	Ciurichas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A
	Ženeva	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
	Tičinas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	nėra	N/A
Kitos VK	Ciurichas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	nėra	N/A
	Ženeva	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
	Tičinas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	nėra	N/A
UK	Ciurichas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	integruota mokytojų rengimo dalis
	Ženeva	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	integruota mokytojų rengimo dalis
	Tičinas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	nėra	integruota mokytojų rengimo dalis
IK	Ciurichas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	N/A
	Ženeva	nesiūloma			
	Tičinas	nesiūloma			

Kalbos pradiniam ugdyme

Kitos VK	Vokiečių, prancūzų, italų
UK	Ciuricho kantone anglų ir prancūzų privalomos Ženevos kantone anglų ir vokiečių privalomos Tičino kantone prancūzų privaloma
IK	Ciuriche albanų, arabų, bosnių, bulgarų, kinų, kroatų, suomių, prancūzų, graikų, vengrų, italų, korėjiečių, kurdu, portugalų, rusų, serbų, slovėnų, ispanų, švedų, turkų. Ženevoje albanų, arabų, italų, portugalų, ispanų ir turkų.

Šveicarijoje privalomasis mokymas trunka devynerius metus. Po septintųjų metų daugumoje kantonų skiriamos dvi ar trys kategorijos priklausomai nuo mokymosi gabumų. Moksleiviai paprastai pereina į vidurinę mokyklą (gimnaziją) po aštuntos ar devintos klasės.

Mokykloje tradiciškai privalomas antros valstybinės kalbos mokymas. Tačiau pastaraisiais metais kalbų mokymas buvo smarkiai pertvarkytas – parengtas daugumos kantonų susitarimas (HarmoS), kuriuo siekiama suderinti dėstomųjų dalykų seką ir švietimo tikslus. Keletas pakeitimų tiesiogiai liečia kalbų mokymą. Šalia antrosios oficialiosios kalbos visi moksleiviai turi mokytis ir anglų kalbos. Be to, pirmosios užsienio kalbos turi būti pradėta mokytis vėliausiai trečioje klasėje, o antrosios užsienio kalbos – vėliausiai penktoje klasėje. Ateityje vokiečių kalba turėtų tapti pirmąja užsienio kalba prancūziškai kalbančioje Šveicarijos dalyje ir Graubiundo vietovėse, kur regioninės kalbos yra retoromanų ir italų, prancūzų kalba – itališkai kalbančiame Tičine ir daugelyje vokiškai kalbančių kantonų Šveicarijos vakaruose. Italų kalba turėtų tapti pirmąja užsienio kalba vokiškai kalbančiose Graubiundo teritorijose, o dauguma vokiškai kalbančių kantonų centrinėje ir rytinėje Šveicarijos dalyje žada įsivesti anglų kaip pirmąją užsienio kalbą. Dalis vokiškai kalbančios Šveicarijos jau susilaukė daug kritikos už tai, kad nutarė pasirinkti anglų, o ne prancūzų kalbą.

HarmoS susitarimas įsipareigoja siekti, kad moksleiviai privalomojo ugdymo metu įgytų palyginamų abiejų užsienio kalbų įgūdžių. Šiuo metu rengiami visų minėtų kalbų mokėjimo standartai.

Kaip įprasta, vaikų, kurie kilę iš imigrantų šeimų, pirmosios kalbos skatinimas ir vartojimas yra atitinkamų tautų atsakomybė, kartais įtraukiant ir privačias organizacijas. Šveicarijos kantonų švietimo ministrų konferencija rekomenduoja kantonams remti paveldo kalbų ir kultūrų kursus. Daugumoje kantonų šioms kursams organizuoti suteikiama mokyklų infrastruktūra (klasės ir pan.), o kai kuriuose vokiškuose kantonuose tokie kursai net ir akredituojami, jei atitinka mokymo programose numatytuose reikalavimus. Įprastų ir paveldo kalbų mokytojai įvairiai bendradarbiauja, vedamos integruotos pamokos.

4 Kalbos viduriniame ugdyme

Organizavimas

		Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	Ciurichas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones
	Ženeva	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones
	Tičinas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

		Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
Kitos VK	Ciurichas	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
	Ženeva	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
	Tičinas	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	Ciurichas	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas
	Ženeva	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas
	Tičinas	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas
IK	Ciurichas	tik gimtakalbiai	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai taikoma	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	dalinis
	Ženeva	tik gimtakalbiai	bendrosios gairės arba tikslai	plačiai taikoma	tik kaip užklausinė veikla	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	dalinis
	Tičinas								

Mokymas

		Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
Kitos VK	Ciurichas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A	N/A
	Ženeva	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
	Tičinas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A	N/A
UK	Ciurichas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi CEFR	neformali finansinė parama
	Ženeva	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama
	Tičinas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama
IK	Ciurichas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	N/A	N/A
	Ženeva	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	bendras	N/A	N/A
	Tičinas					
VK mokymas	Ciurichas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	remiasi CEFR	N/A
	Ženeva	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	N/A
	Tičinas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	nėra	remiasi CEFR	N/A

Kalbos viduriniame ugdyme

Kitos VK	Vokiečių, prancūzų, italų
UK	Anglų, graikų, lotynų, ispanų: 1–2 iš šitų kalbų yra privaloma
IK	Ciuriche albanų, bosnių, kinų, kroatų, suomių, prancūzų, graikų, vengrų, italų, korėjiečių, kurdų, portugalų, rusų, serbų, slovėnų, ispanų, švedų, turkų. Ženevoje albanų, arabų, italų, portugalų, ispanų ir turkų.

Valstybinių ir užsienio kalbų mokymas bei individualiosios daugiakalbystės skatinimas vidurinio ugdymo sistemoje išlieka svarbiausiu kantonų ir federacinių institucijų rūpesčiu. Paprastai iki pat vidurinio ugdymo pabaigos visiems moksleiviams privaloma mokytis dviejų užsienio kalbų (dažniausiai kurios nors iš valstybinių kalbų ir anglų kalbos). Moksleiviai turėtų baigti vidurinę mokyklą pasiekę B2 lygį pagal Europos Tarybos patvirtintus Bendruosius Europos kalbų metmenis.

Daugelis vidurinių mokyklų siūlo dvikalbes programas. Labiausiai paplitęs oficialiosios regioninės kalbos ir anglų kalbos derinys, ypač vokiškai kalbančioje Šveicarijos dalyje.

Moksleiviai, kilę iš imigrantų šeimų, turi galimybę mokytis imigrantų kalbų popamokiniuose kursuose, kuriuos organizuoja tų kalbų bendruomenės, kartais šiuos kursus remia ir vietos mokyklų valdžia.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
Kitos VK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	pilnas
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	Valstybinė, kitos valstybinės ir užsienio	Valstybinė, kitos valstybinės ir užsienio	visos	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	Valstybinė, kitos valstybinės ir užsienio	Valstybinė, kitos valstybinės ir užsienio	visos	neapibrėžti	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	Valstybinė, kitos valstybinės ir užsienio	Valstybinė, kitos valstybinės ir užsienio	ribojama	remiasi CEFR	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas

Šveicarijoje palyginti nedidelė dalis studentų įgija universitetinio lygio kvalifikaciją. Taip yra todėl, kad visuomenė labai vertina aukštos kokybės profesinį mokymą. Pagal profesinio lavinimo programas praktikantai dirba verslo arba prekybos įmonėse ir vieną ar dvi dienas per savaitę lanko vadinamąsias profesines mokyklas, kuriose regioninių oficialiųjų kalbų ar užsienio kalbų skatinimui skiriamas dėmesys labai įvairuoja. Pavyzdžiui, komercinėse mokymo programose kalboms tenka labai svarbus vaidmuo (privaloma mokytis antrosios oficialiosios kalbos ir anglų kalbos), o fizinio darbo reikalaujančiose profesijose užsienio kalbų jei ir mokoma, tai labai nenuosekliai. Dėl šios priežasties sunku ką nors apibendrintai teigti apie užsienio kalbų padėtį profesiniame lavinime.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
dubliuota	subtitruota	visada	reguliariai

Visoje Šveicarijoje transliuojamos nacionalinės radijo ir televizijos programos iš įvairiai kalbančių regionų. Visų keturių kalbų regionuose panašiomis sąlygomis transliuojamos panašios kokybės programos. Pajamos iš licencijos mokesčių perskirstomos mažumų regionuose veikiančių kompanijų naudai, taip siekiama remti ir skatinti kalbų ir kultūrų įvairovę.

Negana to, dauguma namų ūkių turi kabelinę ar internetinę televiziją, o kartu ir priėjimą prie papildomų šalies ir užsienio programų įvairiomis kalbomis. Tačiau reikėtų pastebėti, kad dauguma televizijos ir radijo vartotojų mieliau renkasi translacijas jų pačių kalba.

Nors visoje šalyje spauda prieinama visomis valstybinėmis ir įvairiomis užsienio kalbomis, tačiau ją daugiausiai skaito atitinkamos kalbinės bendruomenės.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4		Ciurichas Ženeva	Ciurichas			
3–4	Ženeva Luganas	Luganas	Luganas			
1–2	Ciurichas		Ženeva	Ciurichas Ženeva	Ciurichas	

Bendravimo priemonės mieste

Penkios populiariausios	Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
1	Švietimo paslaugos	Švietimo paslaugos
2	Sveikatos priežiūros paslaugos	Teisinės paslaugos
3	Socialinės paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
4	Teisinės paslaugos	Turizmo paslaugos
5	Imigracijos ir integracijos paslaugos	Transporto paslaugos

Federalinės administracijos darbuotojų, priklausančių vienai ar kitai kalbinei bendruomenei, procentas yra proporcingas visai populiacijai. Visgi yra hierarchinių nelygumų, nes vykdomuosiuose postuose palyginti menkai atstovaujama tautinėms mažumoms. Be to, pastebėta trūkumų, susijusių su Federalinės administracijos darbuotojų individualiosios daugiakalbystės skatinimu.

Akivaizdu, kad Federalinėje administracijoje nepakankamai atstovaujama ir imigrantų mažumų kalboms.

Neseniai sumažinus Šveicarijos kariuomenės būrių apimtį, pagausėjo kalbinių požiūriu mišrių grupių (iki tol kariuomenė buvo organizuojama teritoriškai, paprastai vienakalbėmis grupėmis, taikant nusistovėjusį teritorinį principą). Nesant nuoseklios kalbos politikos, šie pokyčiai kariuomenėje kelią susirūpinimą dėl tautinių mažumų grupių germanizacijos, nes mišriose grupėse linkstama vartoti daugumos kalbą – vokiečių.

8 Kalbos verslo įmonėse (32 įmonės)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	8	23	4	5	0	3	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/mėtinės įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklui/ivaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	4	0	5	2	30	28	29	29	32	28
VAK	plačiai taikoma	3	1	6	2	11	7	4	7	13	10
Kitos	plačiai taikoma	3	0	3	1	7	3	7	5	11	13

Pagrindiniai veiksniai, skatinantys verslą vertinti kalbinius įgūdžius, sietini su verslo pobūdžiu, klientūra ir padėtimi įmonės hierarchijoje. Nors aptariamas tyrimas atspindi šį teiginį labai ribotai, gauti duomenys patvirtino didesnių tyrimų rezultatus, kad valstybinės kalbos ir toliau užima svarbią poziciją profesiniame pasaulyje. Šie tyrimai taip pat parodė, kad apie anglų kalbos pranašumą regioninės kalbos atžvilgiu reikėtų kalbėti ne apibendrintai, o atsižvelgiant į verslo sektorių ir vietovę. Dauguma smulkiųjų įmonių visuose šalies regionuose yra vienakalbės.

Bendrosios išvados

Ekonominė anglų kalbos svarba lėmė šios kalbos konkurenciją privalomojo švietimo sistemoje su nepagrindinėmis regionų oficialiosiomis kalbomis. Susidariusi padėtis silpnina mažesnių oficialiųjų kalbų, ypač italų, pozicijas. Iš tiesų, už retoromanų ir italų teritorijų ribų šioms kalboms beveik neatstovaujama nei mokykloje, nei visuomenėje.

Imigrantų kilmės kalbų integravimas ir vartosenos gerinimas mokykloje ir visuomenėje taip pat vyksta nepatenkinamai.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Šveicarijos vaikų ir jaunimo žinių ir komunikacijos institutas skatina raštingumą šeimoje. Imigrantų šeimoms skirtas instituto projektas „Padovanok man istoriją“ (vok. *Schenk mir eine Geschichte*) siekia paskatinti imigrantus vartoti jų kilmės kalbas. (www.sikjm.ch/d/?/d/lesefoerderung/projekte/family_literacy.html)

Fondas „ch“ yra svarbi kontaktinė institucija, kuri rūpinasi moksleivių, praktikantų ir studentų kalbų mainų programomis Šveicarijoje ir užsienyje. Centro veiklą remia Konfederacija ir kantonai. (www.chstiftung.ch)

Bazelio srities kantonas mokyklose inicijavo skėtinę kalbų koncepciją, kuri pripažįsta įvairių kalbų – vokiečių kaip pagrindinės kalbos, dėstomų užsienio kalbų ir imigrantų kilmės kalbų, svarbą. (sdu.edubs.ch/faecher/fremdsprachen/herkunftssprachen)

Dvikalbystės forumas (pranc. *Forum du bilinguisme*) Bylyje, kuriame vartojamos dvi kalbos, remia daugiakalbystę skatinančius projektus, pavyzdžiui, teikia apdovanojimus organizacijoms, kuriose puoselėjama dvikalbystės kultūra. (www.bilinguisme.ch)

Keletas akademių institucijų vykdo taikomuosius daugiakalbystės tyrimus, kaip antai Šveicarijos italų kalbos observatorija (it. *Osservatorio linguistico della Svizzera italiana*) ar Graubiundenio mokytojų rengimo universiteto Daugiakalbystės institutas (vok. *Fachstelle für Mehrsprachigkeit*). Abi institucijos tiria italų ir retoromanų kalbomis kalbančioje Šveicarijos dalyje vykdomą kalbų politiką ir skelbia raginimus imtis veiksmų. Freiburgo Daugiakalbystės tyrimų centras, kurį remia Konfederacija, koordinuoja akademinėse institucijose atliekamus tyrimus institucinės ir individualiosios daugiakalbystės temomis. (www4.ti.ch/index.php?id=38747; www.phgr.ch/Mehrsprachigkeit.404.0.htm?&L=0; www.institute-multilingualism.ch/en)

Šaltiniai

Schweizerisches Sprachengesetz. Prieiga per internetą: www.admin.ch/ch/d/ff/2007/6951.pdf.

Sprachengesetz des Kantons Graubünden. Prieiga per internetą: www.gr-lex.gr.ch/frontend/versions/238.

Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK), Teaching languages (in German and French). Prieiga per internetą: www.edk.ch/dyn/11911.php.

Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK), Teaching in immigrant languages (in German, French and Italian). Prieiga per internetą: www.edk.ch/dyn/19191.php.

Georges Lüdi; Iwar Werlen (2005) "Sprachenlandschaft in der Schweiz", Neuchâtel, available at Swiss Federal Statistical Office.

18 UKRAINA

Lyubov Naydonova

Šalies kontekstas

2011 m. spalio 1 d. duomenimis Ukrainoje gyveno 45,7 mln. gyventojų (Ukrainos valstybinės statistikos tarnybos duomenimis). 2001 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, Ukrainoje gyveno daugiau nei 130 tautybių ir etninių grupių žmonių, o ukrainiečiai sudarė 77,8 procentus visų gyventojų. Didžiausia tautinė mažuma buvo rusai – 8,3 mln. žmonių (17,3 proc. šalies gyventojų). Visos kitos etnolingvistinės mažumos kartu sudaro ne daugiau kaip 2,4 milijono žmonių (4,9 proc. Ukrainos gyventojų), kurių kiekvienai priklauso mažiau kaip 300 000 žmonių.¹

Pagal 1989 metų *Kalbų įstatymą* ir 1996 metų *Konstituciją* šalies valstybinė kalba yra ukrainiečių. Ukrainoje labiausiai paplitusios kalbos – ukrainiečių ir rusų. Ukraina regioniniu atžvilgiu yra suskirstyta ukrainietiška kalbančius Vakarų ir daugiausia rusakalbius Rytus, centriniuose regionuose rusų kalba dominuoja didžiuosiuose miestuose, o ukrainiečių – mažuose miesteliuose ir kaimuose. Gausiausiai apgyvendinti miestai ir miesteliai yra įsikūrę Rytų Ukrainoje – tai nulėmė Lvovo pasirinkimą trijų savivaldybių apklausai, kaip didžiausio miesto tarp miestų ir miestelių ukrainietiška kalbančiuose vakaruose.

Ukrainos kalbų vaizdą formuoja ta aplinkybė, kad rusų kalbą, kuri nėra valstybinė, vartoja dauguma gyventojų, įskaitant ir kitoms mažumoms priklausančius žmones. 2001 m. 67,5 procento Ukrainos gyventojų savo gimtąja kalba laikė ukrainiečių, o 29,6 procento teigė, kad jų gimtoji kalba yra rusų. Remiantis naujausiais sociologiniais duomenimis,² bendravimas ukrainiečių kalba nyksta, o rusų kalba – plinta.

Nuo pusiausvyros tarp ukrainiečių ir rusų kalbų neatsiejama kalbos problema yra karštų diskusijų objektas. Plintantis ukrainiečių kalbos vartojimas neišvengiamai mažintų rusų kalbos vartojimą tose srityse, iš kurių prieš tai ukrainiečių kalbą buvo išstūmusi rusų kalba. Nors ukrainiečių kalbos statuso atkūrimas turi oficialų palaikymą, rusų kalbos pozicija visuomenėje išlieka stipri. Tinkama pusiausvyra tarp ukrainiečių ir rusų kalbų yra itin svarbus dabartinių socialinių ir politinių procesų Ukrainoje uždavinys.

Imigracijos į Ukrainą lygis yra gana aukštas, į šalį kiekvienais metais atvyksta daugiau nei 30 tūkst. žmonių³. Ukrainoje gyvenantys imigrantai kalbos atžvilgiu yra laikomi mažumomis. Dažniausiai naujai atvykę imigrantai išmoksta ukrainiečių (retai) arba rusų (dažniau) kalbas arba vartoja anglų kalbą.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima valstybinė kalba, užsienio kalbos, ir visa regioninių ir mažumų kalbų įvairovė. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje Ukrainos kilmės vaikams ir (arba) suaugusiesiems (bendrai) finansuojamas 15-oje šalių Europoje ir už jos ribų. Ukraina yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje pripažįstamos šios 13 regioninių ir mažumų kalbų – baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, jidiš, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų ir vokiečių. Pagal chartijos įsipareigojimus visos šios kalbos teikiamos valstybinėje ir regioninėje švietimo sistemoje.

Oficialios duomenų apie Ukrainos kalbų įvairovę rinkimo šalies mastu priemonės apima gyventojų surašymo ir periodiškai atnaujinamus apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės ir regioninių ir mažumų kalbų atmainas sužinoma iš klausimo apie gimtąją kalbą.

1996 m. Ukraina pasirašė *Europos regioninių arba mažumų kalbų chartiją*, įsigaliojusią nuo 2003 m. sausio 1 d. Pagrindinė už mažumų klausimus atsakinga institucija – *Valstybinis tautybių ir religijų komitetas*. Pagal šalies vyriausybės pateiktą informaciją, kalbos klausimas yra oficialiai prižiūrimas. Savo pirmąją periodinę ataskaitą apie Chartijos įgyvendinimą Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui Ukraina pateikė 2007 m. rugpjūčio 1 d. Ekspertų komitetas iš 27 narių 2008 m. lapkričio 27 d. patvirtino ataskaitos išvadas, o 2010 m. liepos 7 d. – ir susijusias rekomendacijas³. Kalbos klausimai sistemingai studijuojami mokslo institucijose, o socialinių bei sociolingvistinių tyrimų rezultatai yra skelbiami spaudoje ir elektroninėje žiniasklaidoje bei yra prieinami plačiai visuomenei.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	neapibrėžta	≥2 metai	>10	>1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
UK	neapibrėžta	≥2 metai	>10	<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko	bendras	dalinis
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	bendras	bendras	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Krymo totorių, vokiečių, vengrų, moldavų, lenkų, rumunų, rusų.
UK	Anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų: viena iš šių kalbų yra privaloma.

Ukrainos švietimo sistemą sudaro apie 15 tūkst. ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir 21 tūkst. mokyklų, kur 84,6 proc. vaikų mokosi ukrainiečių, 14,8 proc. rusų kalba, o tankiai kitų tautybių apgyvendintose srityse apie 6,5 tūkst. vaikų mokosi vengrų, moldavų, rumunų, Krymo totorių ir kitomis kalbomis. Ikimokyklinis ugdymas baltarusių, gagauzų ir graikų kalbomis nevykdomas. Tam, kad tiksliau įvertintų vietinių mažumų poreikį mokytis vaikus savo kalba, užtikrintų pedagogų paruošimą ir mokymo medžiagos teikimą, valdžios institucijos turėtų skirti daugiau dėmesio dialogui su šių kalbų vartotojais.

3 Kalbos pradiniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	neteikiama	nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	bendras	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	Baltarusų, bulgarų, krymo totrių, gagaūzų, vokiečių, graikų, hebrajų, vengrų, moldavų, lenkų, rumunų, rusų, slovakų.
UK	Privaloma: 1–2 iš anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų, priklausomai nuo mokyklos. Paisrenkama: armėnų, čekų, korėjiečių, turkų, vietnamiečių; kaip už-programinė kalba.

Nors anksčiau užsienio kalbos buvo mokoma nuo penktos klasės, nuo 2002 m. jos mokyti pradeda nuo antros klasės. Priimtas sprendimas, kad nuo 2012 m. pradinėje mokykloje nuo pirmos klasės bus privaloma mokytis vienos užsienio kalbos. Nuo 1996 iki 2006 m. pradinių mokyklų užsienio kalbos mokytojų skaičius padidėjo šešis kartus.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	neteikiama	visiems	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytomis normomis	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Rusų, vengrų, rumunų, moldavų, Krymo totrių, lenkų, vokiečių, slovakų, baltarusų, bulgarų, gagaūzų, graikų.
UK	Anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų: priklausomia nuo mokyklos viena ar dvi iš šių kalbų yra privalomos. Korėjiečių, turkų, armėnų, čekų, vietnamiečių: pasirenkamos už-programinės kalbos

Vidurines mokyklas Ukrainoje lanko 3,1 mln. moksleivių. Galima rinktis iš šešiolikos kalbų, iš kurių viena arba dvi yra privalomos. Daugiau nei 90 proc. mokyklų pasirenkama anglų kalba. Per pastaruosius kelerius metus anglų kalbos mokytojų skaičius išaugo trečdaliu (nuo 1996 iki 2008 m.).

Vidurinėse mokyklose dėstomosios kalbos pasirinkimas priklauso nuo tėvų ir daugeliu atvejų jie turi iš ko rinktis. Palyginus su padėtimi kituose ugdymo lygiuose, vidurinio ugdymo sistemoje mokymas mažumų kalbomis organizuotas pakankamai gerai. Ateityje planuojama sudaryti sąlygas vidurinėse mokyklose mokyti vaikus karaimų, krymčakų bei romų kalbomis.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A	ribotas	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija B	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija C	ribotas	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė ir užsienio	valstybinė, užsienio ir RMK	visos	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytomis normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas C	tik valstybinė	valstybinė ir užsienio	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytomis normomis	tik iš užsienio	pasirenkamas	pasirenkamas

Profesinį išsilavinimą Ukrainoje galima įgyti 919 valstybinių mokslo institucijų, kuriose vyrauja ukrainiečių dėstomoji kalba. 39 švietimo įstaigos siūlo savo mokiniams mokytis rusų kalba (123 įstaigose dalis dalykų dėstomi rusų kalba) ir tik vienoje mokykloje dėstoma vengrų kalba. Universitetuose užsienio ir mažumų kalbos yra dėstomos kaip atskiros disciplinos.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

	Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
Kijevas	kartais dubliuota	dubliuota	niekada	kartais
Charkovas	subtituluota	dubliuota	reguliariai	kartais
Lvovas	kartais dubliuota	kartais dubliuota	kartais	kartais

Teisingumo ministerijos viešųjų ryšių tarnybos duomenimis, 2007 m. iš visų spausdintų nacionalinių leidinių 4 390 registruotų periodinių leidinių išspausdinta vien ukrainiečių kalba, 2 495 leidiniai – rusų kalba ir 35 leidiniai – anglų kalba. 4 389 registruoti leidiniai kalbiniu aspektu buvo mišrūs: dauguma jų leisti rusų ir kitomis kalbomis, 13 – Krymo totorių ir kitomis kalbomis, 8 – bulgarų ir kitomis kalbomis, 10 – lenkų ir kitomis kalbomis, 5 – rumunų ir kitomis kalbomis, 324 – anglų ir kitomis kalbomis, 28 – vokiečių ir kitomis kalbomis, 8 – prancūzų ir kitomis kalbomis, 2 – kinų ir kitomis kalbomis, 4 – baltarusių ir kitomis kalbomis. Trijuose tyrimui pasirinktuose didžiuosiuose miestuose nėra leidžiama daug leidinių mažumų kalbomis (išskyrus rusų kalbą), tad gauti duomenys daugiakalbystės padėtį Ukrainoje atspindi nepakankamai tiksliai.

Kalbos padėtį žiniasklaidoje apibūdina du ypatumai. Pirmasis yra susijęs su tarpusavio santykiu tarp ukrainiečių ir rusų kalbos vartojimo ten, kur dominuoja rusų kalba, ypač atsižvelgiant į laikraščių ir žurnalų apyvartą, geriausiu laiku rodomų televizijos programų kalbą bei FM radijo stočių grojaraščius. Antrasis yra akivaizdžiai prastai tenkinami kitų mažumų grupių kalbų poreikiai. Taigi, televizijos bei radijo transliacijos mažumų kalbomis – išskyrus rusų – vyksta tik penkiose iš 26 Ukrainos sričių. Egzistuoja dar sovietiniais laikais susiformavusi nuomonė, kad kitakalbių grupių poreikiai turėtų būti patenkinti per rusakalbę žiniasklaidą.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimas vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	–	–	–	–	–	–
3–4		Kijevas Charkovas Lvovas		Charkovas		Kijevas
1–2			Kijevas Charkovas	Lvovas	Kijevas Charkovas Lvovas	Charkovas

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Imigracijos ir integracijos paslaugos	Turizmo paslaugos
Transporto paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
Turizmo paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
Sveikatos priežiūros paslaugos	Transporto paslaugos
Teatro programos	= Švietimo paslaugos
	= Skubios pagalbos paslaugos
	= Socialinės paslaugos
	= Teisinės paslaugos
	= Teatro programos

Teisėtvarkos srityje daugiausia vartojama valstybinė kalba. Iš mažumų kalbų dažniausia vartojama rusų, ypač Rytų Ukrainoje. Esama nedaug informacijos apie vertimo paslaugų teikimą nei ukrainiečių, nei rusų kalbomis nekalbantiems asmenims. Oficialūs dokumentai vietinės valdžios lygiu skelbiami ukrainiečių ir rusų kalbomis, o tautinių mažumų gyvenvietėse, kaimo tarybų lygmeniu, viešosiose ir valstybinėse įstaigose bendravimas žodžiu vyksta ir kitomis kalbomis. Tautinių mažumų atstovai (išskyrus rusų) gali bendrauti su valstybinėmis institucijomis savo kalba tose teritorijose, kuriose atitinkama etninė grupė sudaro daugumą ar bent žymią gyventojų dalį. Kitais atvejais reikalavimas pateikti informaciją vietos kalba yra patenkinamas retai arba netenkinamas apskritai.

Ruošdamasi 2012 m. Europos futbolo čempionatui, Ukraina skatina anglų kalbos vartojimą viešosiose erdvėse bei teikiant paslaugas, skatina paslaugas kitakalbiams turistams teikiančių agentūrų plėtrą.

8 Kalbos verslo įmonėse (24 įmonės)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimas vertėjų raštu ir žodžiu pasiaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	8	13	6	6	0	2	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklo/ivaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
VK	plačiai taikoma	1	0	1	0	23	22	23	22	23	20
Verslo anglų kalba	plačiai taikoma	2	0	6	1	9	15	11	5	11	12
Kitos	plačiai taikoma	0	1	0	1	10	12	6	7	11	15

Informacija apie daugiakalbystę verslo pasaulyje yra mažiausiai prieinama. Įmonių reglamentuose nėra nuostatų, draudžiančių vartoti regionines ar mažumų kalbas arba apriboti jų vartojimą, bent jau tarp ta pačia kalba kalbančių žmonių.

Bendrosios išvados

Kalbų koreliacija šiandieninėje Ukrainoje, viena vertus, yra rusifikacijos proceso tąsa, kita vertus, ji atspindi Ukrainos žmonių nacionalinės ir politinės savimonės siekį. Todėl ukrainiečių ir rusų kalbų vartojimas, tapęs karščiausių diskusijų objektu, išlieka pagrindiniu iššūkiu kalbų vystymuisi. Ukrainiečių kalbos atkūrimo bei rusų kalbos vartojimo išsaugojimo klausimų prieštara turi būti sprendžiama strategiškai bei sureguliuota teisiškai.⁴ Ši prieštara susijusi su konkrečiomis sritimis, pavyzdžiui, žiniasklaida, švietimu ir socialiniu gyvenimu. Kitų mažumų kalbų plėtrai (išskyrus rusų) reikalinga valstybės parama, taip pat ir pačių etninių grupių sąmoningas siekis išsaugoti ir puoselėti savo tautinę kalbą, tuo pat metu reikalaujant sudaryti sąlygas maksimaliam Ukrainos įstatymų užtikrintų teisių įgyvendinimui. Šiuo metu Ukrainoje mažiausiai apsaugotos imigrantų kalbos, joms būtinas valstybės institucijų ir viešųjų organizacijų dėmesys ir jų pripažinimo visuomenėje skatinimas.

Reikšmingiausios tarptautinių santykių ir Ukrainos mažumų kultūros plėtros iniciatyvos yra šios: toleranciją, pagarbą kultūrai, istorijai, skirtingų tautų atstovų papročiams bei tradicijoms skatinantys kultūros ir švietimo renginiai; valstybės finansinė parama mažumų kalbų laikraščiams ir pagalba kultūros centrams; turizmo maršrutai tankiai mažumų gyvenamose srityse, kad skleistų supratimą apie jų etninę, kultūrinę ir kalbinę tapatybę.

Šaltiniai

1. Publications of statistical reference books by the State Statistics Service of Ukraine. Prieiga per internetą: www.ukrstat.gov.ua.
2. Language Policy and Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations/Ed. J. Besters-Dilger. – 2nd Edition. – Publishing House “Kyiv-Mohyla Academy”, 2008. – page 363. – INTAS Project “Language Policy in Ukraine: Anthropological, Linguistic and Further Perspectives” (2006–2008).
3. Application of the Charter in Ukraine. First Stage of Monitoring: A Report by the Committee of Experts about the Charter Application by Ukraine. Recommendation by Committee of Ministers of Council of Europe as to the Application of the Charter by Ukraine./ECRML 2010 (6). – Strasbourg, July 7, 2010.
4. Personal and Interpersonal Backgrounds for Increasing Status Value of Communication in Ukrainian among Students (V.O. Vasiutynskyi, K.M. Kalachnikova, D.V. Pozniak, G.V. Tsyganenko, V.V. Chorny) – K., 2010.

19 JUNG TINĖ KARALYSTĖ

19.1 Anglija

Teresa Tinsley ir Philip Harding-Esch

Šalies kontekstas

Anglija turi 51,8 mln. gyventojų, iš kurių 16 proc. priklauso etninių mažumų grupei arba yra mišrios rasės.¹ Kalbų padėtis čia palanki ne tik dėl to, kad oficiali kalba yra anglų, viena iš labiausiai paplitusių pasaulio kalbų, bet ir dėl didelės kalbų įvairovės – vėliausių tyrimų duomenimis Londone sutinkamos 233 skirtingos kalbos.² Vienas iš šešių pradinių klasių mokinių (16,8 proc.) ir vienas iš aštuonių vidurinių klasių moksleivių (12,3 proc.) šalia anglų kalbos mokosi dar vienos kalbos – tai sudaro beveik milijoną moksleivių visoje Anglijoje.

Anglijoje oficialiai pripažįstama tik viena regioninė mažumos kalba – kornų, kurią daugiau ar mažiau vartoja keli šimtai žmonių (2008).⁴

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Anglijos kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima anglų kalba, užsienio kalbos, regioninės ir mažumų kalbos ir imigrantų kalbos. Anglų kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje vaikams ir (arba) suaugusiesiems iš Jungtinės Karalystės (bendrai) finansuojamas Belgijoje, Belize, Brunėjuje, Folklando Salose, Gibraltare, Italijoje, Kanadoje, Kipre, Nyderlanduose ir Vokietijoje. Jungtinė Karalystė yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje regionine ir mažumų kalba pripažinta Anglijoje vartojama kornų kalba, kuri taip pat oficialiai teikiama regioninėje švietimo sistemoje. Oficialios duomenų apie Anglijos kalbų įvairovę rinkimo priemonės apima periodiškai atnaujinamus savivaldybių registro, gyventojų surašymo ir apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimų apie namų kalbą, pagrindinę kalbą ir kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

Anglijoje ir bendrai Jungtinėje Karalystėje nėra daug kalbų vartojimą reglamentuojančių teisės aktų, išskyrus tuos, kurie susiję su regioninėmis ir mažumų kalbomis. Anglų kalbai, užsienio kalboms, regioninėms ir mažumų kalboms ar gestų kalbai parengta įvairių kalbos politikos dokumentų ir rekomendacijų. Po 2010 m. rinkimų Anglijoje daugelis šių dokumentų buvo peržiūrėti iš naujo.

¹Office for National Statistics, Resident Population Estimates by Ethnic Group, 2009.

²Language Capital: mapping the languages of London's schoolchildren, Eversley et al., CILT, 2011.

³Department for Education pupil data 2011.

⁴Report on the Cornish Language Survey, Cornish Language Partnership, 2008.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	bendras	bendras	dalinis
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Kornų Kornvale
UK	Retkarčiais prancūzų, vokiečių, italų, ispanų

Visi vaikai nuo ketverių metų amžiaus su ribotais anglų kalbos įgūdžiais susilaukia papildomos paramos iš atitinkamai parengtų mokytojų. Užsienio kalbų retkarčiais mokoma ikimokykliniame ugdyme, tačiau mokytojai negauna specialaus rengimo. Keliose ikimokyklinio ugdymo mokyklose neoficialiai mokoma kornų kalbos, tokių mokyklų skaičius nuolat auga.

3 Kalbos pradiniam ugdymui (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	tik kaip užklasinė veikla	5–10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	dalinis
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo vidurio	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytomis normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	nėra	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Kornų
UK	Neprivaloma. Bet kokia gyva kalba gali būti siūloma. Praktikoje daugiausia prancūzų, ispanų, vokiečių su trupučiu kinų, italų, urdų.
IK	Pavyzdžiui urdų, kinų, turkų.

2000 m. Nuffield kalbų tyrimas¹ po plataus masto viešųjų konsultacijų rekomendavo imtis įvairių priemonių įskaitant ir ankstyvąjį kitos kalbos mokymą. Tai tapo viena iš pagrindinių 2002 m. leiboristų vyriausybės paskelbtos *Anglijos nacionalinės kalbų strategijos* sudedamųjų dalių. Iki 2010 m., vadovaudamasi plataus užmojo mokymo programų, paramos mokykloms ir mokytojų rengimo strategija, 92 proc. pradžios mokyklų ėmė siūlyti mokytis užsienio kalbos. Nors dažniausiai tai prancūzų kalba, gairėse labai skatinamas holistinis požiūris į kalbų kompetencijų vystymą, aiškiai siejant anglų kalbos ir kitų vaikams žinomų kalbų raštingumą. Užsienio kalbų paprastai moko bendrųjų dalykų mokytojai, dažnai padedami kolegų iš vidurinių mokyklų. Daugumoje mokyklų kalbų mokytis pradeda pirmaisiais pradžios mokyklos metais, nuo septynerių metų amžiaus, paprastai tam skiriant 30–40 min. per savaitę.²

Nors atėjus į valdžią dabartinei vyriausybei buvo atsisakyta *Nacionalinės kalbų strategijos*, neoficialios gairės *Antrojo etapo kalbų programa* (angl. *Key Stage 2 Framework for Languages*) vis dar yra lengvai pasiekiamos ir daugelis mokyklų savo praktikoje tebesiremia šiuo dokumentu. Šiuo metu vyksta konsultacijos dėl nacionalinės mokymo programos, o patariamasis komitetas jau pateikė rekomendacijas nuo 2014 m. mokyklose pradėti mokytis kalbų bent nuo devynerių metų amžiaus. 2012 m. birželį vyriausybė paskelbė apie ketinimus įteisinti privalomą užsienio kalbos mokymą nuo septynerių metų amžiaus.

Klestintis savanoryste pagrįstas *papildomo* ugdymo sektorius suteikia galimybę vaikams mokytis jų bendruomenėse vartojamų kalbų. Tai pasitarnauja ir pradžios, ir vidurinių mokyklų mokiniams (taip pat ir jaunesniems). 2005 m. tyrimo³ duomenimis, popamokinėje veikloje ir šeštadieninėse klasėse dėstoma bent 61 kalba. 2008–2010 metais buvo vykdoma novatoriška nacionalinė programa *Mūsų kalbos* (angl. *Our Languages*), skirta skatinti ir stiprinti tokį kalbų mokymo būdą ir susieti su bendrojo lavinimo mokyklomis. Pagal šią programą pradinės mokyklos gali dėstyti bet kokias kalbas – dėstomos įvairios pasaulio kalbos, paprastai daug mažumų kilmės gyventojų turinčiose vietovėse ir (arba) kaip „kalbų ragautojų“ (angl. *language taster*) bei tarpkultūrinio sąmoningumo ugdymo programų dalis.

Padėti naujai atvykusiems ir dvikalbiams moksleiviams mokytis kalbų skirta lėšų pagal dotacijų programą skatinti etninių mažumų pasiekimams (angl. *Ethnic Minority Achievement Grant*, EMAG). Užsiėmimai vyksta per bendrojo lavinimo pamokas ar po jų, be to vyksta nuolatinė moksleivių pasiekimų stebėseną. 2011 m. EMAG buvo integruota į bendrąjį švietimo finansavimą, todėl dabar suabejojama dėl dotacijų panaudojimo ateityje.

Kornvalyje maždaug 30 proc. pradžios mokyklų siūlo mokytis kornų kalbos, paprastai kaip užklasinio KS2 dalyko. Kornų kalbos mokytojams ir nuoseklios mokymo programos rengimui skirta ribotai lėšų, kornų kalbos gebėjimų vertinimas suderintas CEFR.

¹ *Languages – the next generation: The final report and recommendations of the Nuffield Languages Inquiry, London 2000.*

² *Language learning at key stage 2, a longitudinal study, DCSF Research report RR198, Department for Children, Schools and Families, 2010.*

³ *Community Language Learning in England, Wales and Scotland, CLT, 2005.*

4 Kalbos viduriniame ugdyme (RM kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas
IK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	neapibrėžti	dalinis

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytomis normomis	
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama
IK	nequalifikuoti mokytojai	nėra	kalbos kaip dalyko	nėra	

Kalbos viduriniame ugdyme

UK	Viena kalba privaloma iki 14 metų. Bet kokia gyva kalba, tačiau su rekomendacija, kad būtų tinkama akreditacija. Pagrindinės kalbos yra prancūzų, vokiečių, ispanų, tačiau taip pat turimos italų, urdų, arabų, lenkų, kinų, rusų, portugalų, turkų ir japonų.
IK	Arabų, kinų, urdų, lenkų, portugalų, turkų, bengalų ir pandžabų

Užsienio kalbų mokymas Anglijos vidurinėse mokyklose jau daug metų kelia susirūpinimą. Iki 2004 m. kalbos buvo privalomos iki 16 metų amžiaus, o 2004 m. amžiaus riba sumažinta iki 14 metų. Nuo tada valstybinius egzaminus laikančiųjų skaičius sumažėjo dramatiškai: 2001 m. 78 proc. egzaminus laikusių moksleivių laikė ir GCSE kalbų egzaminą, o 2011 m. – vos 43 proc. Didžiausią smukimą patyrė prancūzų ir vokiečių kalbos, tačiau daugiau dėmesio susilaukė ispanų ir kitos rečiau dėstomos kalbos. 16–18 metų amžiaus tarpsnyje kalbas besimokančiųjų skaičius išliko pastovesnis. Santykinę sėkmę labiausiai nulėmė tai, kad kalbų mokymas buvo išlaikytas nepriklausomose mokyklose, kurios rengia maždaug septynis procentus visų Anglijos moksleivių, bet kurių moksleiviai sudaro beveik 40 proc. visų laikančiųjų kalbų egzaminus pažengusiems. Tai tik rodo pagrindinių su kalbų mokymo ateitimi Anglijoje susijusių nuogaštavimų dėl socialinės nelygybės pagrįstumą.

Dabartinė vyriausybė siekdama paskatinti mokyklas teikti pirmenybę kalbų mokymui, įdiegė „anglų bakalaureatą“ – tarpdalykinę mokymo programą mokiniam, gerai išlaikiusiems penkis pagrindinius dalykus, įskaitant kalbą. Vyriausybės patariamoji grupė valstybinių mokymo programų klausimais rekomendavo kalbų mokymą vėl padaryti privalomą visiems moksleiviams iki 16 metų amžiaus.

Kalbų mokoma kaip atskirų dalykų. Taip pat esama pilotinių ir atskirų CLIL programų, kuriose kita kalba vartojama kaip dėstymo kalba.¹ Sudaryta aiški mokymo programa, o įgūdžiai tikrinami pasitelkus nacionalines priemones. Šie nacionalinės programos pasiekimų aprašai remiasi su CEFR suderintomis „Kalbų kopėčiomis“ (angl. *The Language Ladder*, DCSF 2007).

Valstybiniai egzaminai vyksta 28 kalbomis. Daugelis vidurinių mokyklų sudaro sąlygas laikyti egzaminus šiomis kalbomis, jeigu moksleiviai turi įgiję pakankamą kalbinę kompetenciją – paprastai už mokyklos ribų. Inicijatyva *Asset Languages*, pradėta kaip Nacionalinės kalbų strategijos dalis, sėkmingai rengia egzaminus naujomis, iki tol egzaminuose dar nevertotomis, kalbomis, pavyzdžiui, kornų, tamilų ar jorubų.

Kornvalyje po truputėlį daugėja pagrindinių mokyklų, kuriose kornų kalba dėstoma kaip papildomas dalykas. Mokymas vyksta be iš anksto parengtos programos. Taip pat kai kuriuose didžiuosiuose miestuose, kaip Londone, mokoma valų ir airių kalbų.

Mokant anglų kalbos kaip antrosios kalbos (EAL)² paprastai naudojamos anglų kalbos mokymo programos standartais. Prieš pradėdant mokytis vidurinėje mokykloje patikrinami anglų kalbos gebėjimai ir toliau vyksta nuolatinė stebėseną, pasitelkus tinkamas standartizuotas priemones. Kalbų mokymui vidurinėse mokyklose taip pat skiriamos dotacijos etninių mažumų pasiekimams skatinti (žr. aukščiau apie pradinį ugdymą).

¹ *Towards an integrated curriculum – CLIL National Statement and Guidelines 2009.*

² Šaltinis: www.naldic.org.uk/eal-teaching-and-learning/faqs.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (RM kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis
	Institucija B	neapibrėžta	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis
IK	Institucija A				
	Institucija B				
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	dalinis

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	tik valstybinė	tik valstybinė	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	pasirenkamas	pasirenkamas
Universitetas B	tik valstybinė	tik valstybinė	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	privalomas	pasirenkamas
Universitetas C	tik valstybinė	tik valstybinė	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	privalomas	pasirenkamas

Nors *Europos kalbų lobyne* apklaustose trijose profesinio rengimo institucijose ir mokoma kalbų, visos Anglijos mastu profesinio ugdymo programose kalbos dėstomos labai retai. 2006 m. apklausos duomenimis, kalbų mokėsi mažiau nei vienas procentas visų profesinio rengimo programų studentų. Tai daugiausiai kelionių ir turizmo ar verslo programų studentai, pasirinkę ispanų kalbą. Pakartotinė apklausa 2011 m. parodė, kad šis skaičius dar labiau sumažėjo ir kad šiame sektoriuje dedama nepankamai pastangų susieti kalbų mokymąsi su profesiniu kontekstu.¹

Anglijos universitetuose įvairių kalbų galima mokytis kaip pagrindinių programos dalykų arba kaip papildomų modulių. Tradicinės kalbos ir literatūros studijos visada buvo stipresnės senuosiuose universitetuose. Vis tik per pastaruosius dešimtmečius susidomėjimas kalbų mokymusi sumažėjo. Nuo 2005 m. kalbos priskiriamos „strategiškai svarbiems ir pažeidžiamiems“ Anglijos aukštojo mokslo sistemos dalykams. Tai reiškia, kad kalbų dalykai atitinka kriterijus, reikalingus gauti papildomą valstybės finansavimą, skirtą stabdyti nacionalinių kompetencijų smukimui. Trūksta laipsnį suteikiančių studijų keturiomis plačiausiai paplitusiomis bendrijos kalbomis (Jungtinės Karalystės terminas, atitinkantis *Europos kalbų lobyne* vartojamą imigrantų kalbų sąvoką): urdų, kantonų, pandžabų ir bengalų, o kliūtys rengti bendrijos kalbų mokytojus ir vertėjus žodžiu bei raštu buvo laikomos keliančiomis susirūpinimą.² Šiame sektoriuje papildomų rūpesčių kelia ir kalbų koncentracija senuosiuose universitetuose, siauras kalbų bakalauro studentų profilis ir mažas kalbas bei tiksluosius ir techninius mokslus derinančių programų paplitimas.

¹ *Vocationally related language learning in further education, CILT, 2006.*

² *Community Languages in Higher Education, McPake and Sachdev, Routes into Languages, 2008.*

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	kartais	reguliariai

Kitų kalbų nei anglų vartojimas pagrindinėje audiovizualinėje žiniasklaidoje (kaip radijas ar antžeminė televizija) nėra paplitęs, nors subtitruojama keletas gana populiarių detektyvinių serialų. Tačiau naujesnė žiniasklaidos priemonė – kabelinėje ar palydovinėje televizijoje, internete – plačiai prieinami televizijos kanalai Europos ir mažumų kalbomis. Anglijos miestuose taip pat transliuojama daug radijo programų bendrijos kalbomis. Laikraščių galima įsigyti įvairiomis kalbomis, ypač didžiuosiuose miestuose. Jungtinės Karalystės kino teatruose ir televizijoje visi filmai užsienio kalbomis be išimčių rodomi originalo kalba ir su titrais. Gestų kalba visuose miestuose vartojama per svarbiausius žiniasklaidos įvykius, o transliuotojai pagal įstatymą privalo aptarnauti ir sutrikusios klausos žiūrovus.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų paslaugomis	Kalbos personalo pareigybių aprašymuose	Kitų kalbų vartotojų įdarbinimas	Kalbų kursai personalui	Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius
>4	Londonas Šefildas	Londonas Šefildas	Londonas	Londonas Šefildas		Londonas
3–4						
1–2						

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
= Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas	= Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas
= Švietimo paslaugos	= Švietimo paslaugos
= Skubios pagalbos paslaugos	= Sveikatos priežiūros paslaugos
= Sveikatos priežiūros paslaugos	= Socialinės paslaugos
= Socialinės paslaugos	= Turizmo paslaugos
= Teisinės paslaugos	= Imigracijos ir integracijos paslaugos
= Imigracijos ir integracijos paslaugos	= Turizmo paslaugos

Visuose apklaustuose miestuose policija, sveikatos priežiūros įstaigos, teismai ir vietos valdžia plačiai naudojami vertimo žodžiu ir raštu paslaugomis, o rašytinė informacija ir informacija internete pateikiama daugeliu įvairių kalbų. Vartojamas kalbas nulemia visuomenės grupės, kurioms teikiamos paslaugos.

8 Kalbos verslo įmonėse (21 įmonė)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba idarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
plačiai taikoma	8	8	9	7	0	4	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, nei valstybinė priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/ įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/ivaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
Anglų	plačiai taikoma	3	2	10	0	21	21	21	21	19	21
Kitos	plačiai taikoma	4	3	8	0	8	7	8	9	12	12

Jungtinės Karalystės darbdavių reikalaujamų įgūdžių palyginimas neparodė didelės kalbų paklausos.¹ Viena vertus, tokius rezultatus galėjo nulemti ir tai, kad daugelio vienakalbių darbdavių suvokimas apie kalbų vertę jų verslui yra palyginti menkas. Kita vertus, suprantantys kalbų gebėjimų vertę darbdaviai gali lengvai pasirinkti iš didelės užsienyje gimusių daugiakalbių darbuotojų pasiūlos. Darbdavių organizacijos, kaip CBI, nuolat pabrėžia kalbų įgūdžių reikšmę konkurencingumui globalioje ekonomikoje, o naujausios apklausos duomenimis kalbų įgūdžiai visiškai neaktualūs tik ketvirtadaliui britų verslo.² Naujausi tyrimai apie smulkiojo ir vidutinio verslo požiūrį į eksportą atskleidė, kad versle su kalba ir susiję kultūriniai klausimai laikomi viena iš pagrindinių kliūčių plėtoti verslą užjūryje.³

¹ Leitch Review of Skills, 'Prosperity for all in the global economy: world class skills' 2006.

² Building for Growth: business priorities for education and skills, CBI Education and Skills survey 2011.

³ The eXport factor, British SME's approach to doing business overseas, Barclays and Kingston University Small Business Research Centre, 2011.

Bendrosios išvados

Anglijoje nacionaliniu mastu jaučiamas kalbinių įgūdžių trūkumas pastaraisiais metais sukėlė daug diskusijų, ypač po 2000 m. atlikto Nuffield kalbų tyrimo. Politikos lygmenyje ir viešajame diskurse kalbos laikomos svarbiomis, tačiau jų praktika ir pasiūla turi daug trūkumų. Be jokios abejonės, tai atspindi augančią anglų kalbos kaip *lingua franca* vertę ir toliau plintantį požiūrį, kad „anglų kalbos pakanka“ ir kad kitos kalbos yra „svarbios, bet nebūtinės“¹. Nepaisant to, pastebima didelė pažanga ir daugėja naujovių diegiant ankstyvąjį kitų kalbų mokymą, remiant bendrijos kalbas ir skatinant jaunimo kalbinę kompetenciją. Iš dalies dėl to kalbų klausimas ir išlieka politikų darbotvarkėje – byla dar nebaigta.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Anglijoje itin aktyviai stengiamasi išryškinti kalbų poreikį ir nuosekliai pagrįsti kalbų mokymosi naudą.

Nacionalinė kalbų strategija (2002–2011) apėmė daug įvairių iniciatyvų – parengta kalbų mokymosi programa 7–11 (angl. *Key Stage 2 Framework for Languages*) ir nauji vertinimo metmenys (angl. *The Languages Ladder, Asset Languages*), suderinti su CEFR. Strategijoje numatyta ir parama plėtoti ryšiams tarp bendrojo lavinimo ir papildomo ugdymo mokyklų, pavyzdžiui, iniciatyvai „Mūsų kalbos“ (angl. *Our Languages*).

Programa *Keliai į kalbas* (angl. *Routes into Languages*), kuriai vadovauja Sautamptono universitetas, tiesiogiai bendradarbiaudama su universitetais ir studentais ambasadoriais siekia atkreipti vidurinių mokyklų moksleivių dėmesį į kalbų mokymosi svarbą. Programa padėjo universitetams užmegzti ryšius su mokyklomis ir parengė itin sėkmingus bendradarbiavimo modelius.

2011 m. pranešimas *Darbo rinkos informacija apie kalbų ir tarpkultūrinius gebėjimus aukštajame moksle* (CILT) atskleidė įvairių kalbų poreikį ir viešajame, ir privačią sektoriuje derinant kalbas su skirtinga profesine kvalifikacija.

2011 m. pradėta nauja kampanija *Speak to the Future*, skirta skatinti kalbų mokymąsi. Tai padėjo suburti didelę grupę, kuri rūpinasi penkiais pagrindiniais uždaviniais siekiant pabrėžti kalbų gebėjimų svarbą, keisti nuostatas ir paskatinti pokyčius politikoje.

¹ King et al, *Languages in Europe, Towards 2020 – Analysis and Proposals from the LETPP Consultation and review*. London 2011

19 JUNG TINĖ KARALYSTĖ

19.2 Velsas

Hywel Jones

Šalies kontekstas

Velsas turi apie tris milijonus gyventojų. Gyventojų surašymo duomenimis, 2001 m. 20,8 proc. (582 tūkst.) gyventojų teigė mokantys valų kalbą.

Po to, kai Anglija užkariavo Velsą 1282 m., 1563 m. Sąjungos sutartyje buvo įrašytas draudimas valų kalbos vartotojams dirbti viešosiose įstaigose. Dauguma Velso gyventojų ir toliau vartojo valų kalbą iki 19 a. pabaigos. Dėl pramonės perversmo padidėjusi imigracija, daugiausiai iš Anglijos ir Airijos, kartu su valų kalbos atskirtimi po to, kai buvo įvestas privalomasis švietimas, lėmė valų kalbos vartotojų skaičiaus ir procentinės dalies sumažėjimą net ir tose vietovėse, kur valų kalba anksčiau plačiai vartota. Šioje studijoje tirtuose trijuose miestuose 2001 m. gyveno apie 75 tūkst. valų kalbos vartotojų, kurie sudaro 12 proc. visų šių miestų gyventojų.

20 a. pradžioje Kardifas buvo didžiausias akmens anglių eksporto uostas, tad jūrininkai iš įvairių pasaulio kraštų čia, kaip ir Niuporte bei Svonsyje, kūrėsi į imigrantų bendruomenes. Pastaruoju metu į kraštą atvyksta imigrantų iš Indijos subkontinento, o po ES plėtros – ir iš Rytų Europos. 2001 m. 25 proc. gyventojų sudarė gimusieji už Velso ribų (20 proc. – Anglijoje).

1999 m. buvo įkurta Nacionalinė Velso asamblėja. Jos įstatymų leidžiamoji galia iš pradžių buvo apribota iki antrinių teisės aktų leidybos ir tik kai kuriose srityse, įskaitant ir švietimą. Po 2006 m. Velso vyriausybės akto ir 2011 m. kovą įvykusio referendumo Asamblėjai suteikta įstatymų leidžiamoji galia daugelyje vidaus politikos sričių.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minimos anglų, valų ir užsienio kalbos. Valų kalbos mokymasis ir mokymas vaikams ir (arba) suaugusiesiems iš Velso užsienyje nėra finansuojamas. Jungtinė Karalystė yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Pagal chartijos įsipareigojimus valų kalba oficialiai teikiama Velso švietimo sistemoje.

Oficialios duomenų apie kalbų įvairovę rinkimo priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo ir apklausų duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimų apie namų kalbą, pagrindinę kalbą ir kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

Pirmasis šiuolaikinis teisinis dokumentas, susijęs su valų kalbos statusu, yra 1942 m. *Velso teismų įstatymas*, kuris leido teismuose vartoti valų kalbą, nors ir ribotai. 1967 m. Valų kalbos aktu buvo garantuota teisė plačiau vartoti valų kalbą teismuose, be to leista šią kalbą vartoti ir viešajame administravime. 1993 m. *Valų kalbos akte* numatyta, kad valų kalba ir anglų kalba viešajame versle ar teisingumo vykdymo sistemoje turi būti vertinamos remiantis lygybės principu. Šiuo aktu įsteigta *Valų kalbos taryba*, kurios vaidmuo yra skatinti ir gerinti valų kalbos vartojimo sąlygas bei vykdyti įstatyminę pareigą susitarti ir stebėti valų kalbos vartojimo planų įgyvendinimą viešosiose įstaigose. Šiuose valų kalbos planuose nurodytos priemonės, kurioms viešosioms įstaigoms patariama įgyvendinti kalbų lygybės principą.

2011 m. Valų kalbos (Velse) priemonėje skelbiama, kad „Velse valų kalba turi oficialios kalbos statusą“. Priemonėje numatyta įsteigti valų kalbos komisaro poziciją ir panaikinti Valų kalbos tarybą (žr. tolesnį skyrių apie naujas iniciatyvas).

Britų gestų kalba buvo pripažinta visateise kalba, tačiau, kaip ir užsienio kalbų ir imigrantų kalbų atveju, nėra jokių tiesioginių teisės aktų apie šios kalbos vartojimą, neskaitant teisės aktų, susijusių su švietimu. Kitos kalbos, be valų, jei ir minimos su švietimu nesusijusiuose teisės aktuose, tai paprastai vertimo žodžiu arba raštu kontekste.

VK=valstybinė kalba(-os)
 UK=užsienio kalbos
 RMK=regioninės ir mažumų kalbos
 IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Valų
-----	------

Valstybė neužtikrina visuotinio ikimokyklinio ugdymo, tuo daugiausiai rūpinasi savanoriškos organizacijos. 1971 m. buvo įsteigta organizacija *Mudiai Meithrin*, kurios tikslas steigti vaikų darželius, kuriuose būtų kalbama valų kalba. Organizacijai priklauso daugiau nei 550 ikimokyklinių grupių, kurias lanko maždaug 17 proc. dvimečių iš Velso. Daugiau nei du trečdaliai šias grupes lankančių vaikų kilę iš šeimų, kuriose valų kalba nėra pagrindinė. Šiems vaikams dalyvavimas ikimokyklinių grupių veikloje yra tarsi įvadas į valų kalbos pradmenis.

3 Kalbos pradiniam ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pasitelkus mokyklos turimas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A

Kalbos pradiname ugdyme

RMK	Valų
-----	------

Daugiau nei 20 proc. pradinukų mokosi valų kalba, pastaraisiais metais šis procentais laipsniškai augo. Pamokos valų kalba priinamos visame Velse. Kiti moksleiviai valų kalbos mokosi kaip antrosios kalbos. Nei bendrijos kalbomis (Jungtinėje Karalystėje šiam terminui teikiama pirmenybė prieš projekte „Europos kalbų lobynas“ vartojamą imigrantų kalbų terminą), nei užsienio kalbomis mokymas nevyksta. Kai kuriose mokyklose, nors ir gana retai, mokoma užsienio ir imigrantų kalbų. Taip pat vedamos anglų kalbos pamokos moksleiviams iš tautinių mažumų šeimų.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėsena
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėsena	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	neapibrėžti	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	neapibrėžti	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	integruota mokytojų rengimo dalis

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Valų
UK	Prancūzų, vokiečių, ispanų: viena iš šių kalbų yra privaloma

Mokymas valų kalba plinta ir vidurinio ugdymo sistemoje. Iki 2010–2011 m. 16,7 proc. moksleivių mokėsi valų kalbos kaip pirmosios (beveik visi iš vališku mokyklų). Visi kiti moksleiviai mokėsi valų kalbos kaip antrosios, tačiau jų pasiekimų lygis žemas. Per pirmuosius trejus metus vidurinėje mokykloje visi moksleiviai mokosi bent vienos užsienio kalbos. Jau daug metų pastebima, kad mažėja moksleivių, kurie sulaukę 15 metų nusprendžia laikyti kurios nors šiuolaikinės užsienio kalbos egzaminą: 2010 m. į GCSE užsienio kalbos egzaminą užsiregistravo 28 proc. moksleivių, palyginti su 50 proc. užsiregistravusiųjų 1997 m. Bendrijų kalbų mokoma vos daugiau nei keliose vidurinėse mokyklose ir pavieniais atvejais, atsižvelgiant į mokinių skaičių, kuris svyruoja priklausomai nuo imigracijos tendencijų. Kaip ir pradinio ugdymo sistemoje, taip ir čia tautinių mažumų moksleiviai gali papildomai gerinti anglų kalbos žinias.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje**Profesinis rengimas (trijose institucijose)**

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	dalinis
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	neapibrėžti	dalinis
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
IK	Institucija A				
	Institucija B				
	Institucija C	ribotas	bendrosios gairės arba tikslai	neapibrėžti	pilnas

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	privalomas	pasirenkamas
Universitetas B	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	privalomas	pasirenkamas
Universitetas C	valstybinė, užsienio ir RMK	valstybinė, užsienio ir RMK	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	nesiūloma	pasirenkamas

Trijuose tirtuose miestuose sutinkama daug imigrantų bendruomenių. Nepaisant to, visų bendrijos kalbų pasiūla ir paklausa švietimo srityje vis dar ribota. Valų kalba kaip dėstomoji kalba šiame sektoriuje taip pat menkai paplitusi, išskyrus šiame tyrime netirtus Bangoro ir Aberistvito universitetus, taip pat Velso, Trejbės ir Šv. Dovydo universitetą Karmartene.

2009–2010 m. nuolatiniai Europos Sąjungos gyventojai sudarė 5 proc. visų studentų, priimtų į Velso aukštojo mokslo institucijas, dar 13 proc. – tarptautiniai studentai iš už Europos Sąjungos ribų. Jiems sudarytos puikios galimybės studijuoti anglų kalba.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	visada	kartais

Valų kalbos vartojimas televizijoje ir radijuje apsiriboja vieninteliu vališku televizijos kanalu S4C (įkurtas 1982 m.) ir valstybine valų kalbos radijo stotimi *BBC Radio Cymru* (įkurta 1977 m.).

Programų kitomis kalbomis beveik nėra, tik retkarčiais subtitruojami kai kurie per televiziją rodomi filmai.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Vartojamų kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžių paslaugomis	Personalo pareigybių aprašymuose nurodomi kitų nei valstybinė kalbų gebėjimai	Kitų nei valstybinė kalbų vartotojų įdarbinimas strateginiams tikslams pasiekti	Kalbų kursai personalui	Reguliarus duomenų apie darbuotojų kitų nei valstybinė kalbų gebėjimus atnaujinimas
>4		Kardifas Svonsis Niuportas				
3–4	–	–	–	–	–	–
1–2	Kardifas Svonsis		Kardifas Svonsis Niuportas	Kardifas Svonsis Niuportas	Kardifas Svonsis Niuportas	Kardifas Svonsis Niuportas

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
Socialinės paslaugos	Socialinės paslaugos
Teisinės paslaugos	Turizmo paslaugos
Imigracijos ir integracijos paslaugos	= Švietimo paslaugos
Turizmo paslaugos	= Sveikatos priežiūros paslaugos
Sveikatos priežiūros paslaugos	= Teisinės paslaugos
	= Transporto paslaugos
	= Teatro programos

Vietos ir centrinės valdžios institucijose galiojantis valų kalbos planas, 1993 m. įtvirtintas *Valų kalbos akte*, užtikrina įvairių paslaugų prieinamumą valų kalba ir platų valų kalbos vartojimą, pavyzdžiui, viešuosiuose ženkluose ar dokumentų formose. Tačiau kadangi šiam tyrimui atrinktuose trijuose miestuose valų kalbos vartotojų procentas, palyginti su šiaurinėmis ir vakarinėmis Velso vietovėmis, yra nedidelis, tai ir valų kalba teikiama mažiau paslaugų negu būtų galima tikėtis miestuose, kuriuose gyvena daugiau vališkai kalbančių žmonių. Kita vertus, kadangi šiuose miestuose didesnė imigrantų koncentracija, galima manyti, kad vertimo paslaugomis naudojama kur kas daugiau nei kurioje nors kitoje Velso dalyje.

8 Kalbos verslo įmonėse (20 įmonių)

	BENDROJI ĮMONĖS KALBŲ STRATEGIJA							
	Kalbų strategijos naudojimas	Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje
Plačiai taikoma	1	2	2	3	1	0	0	0

		DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VIDUJE						DAUGIAKALBYSTĖS PRAKTIKA ĮMONĖS VEIKLOJE			
		Partnerystės su švietimo institucijomis	Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis nei valstybinė kalbomis, skatinimo priemonės	Kalbų kursai personalui	CEFR naudojimas	Kalbų vartojimas vidiniuose dokumentuose/įmonės tinkle (intranete)	Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	Kalbų vartojimas verslo/metinėse įmonės ataskaitose	Kalbų vartojimas rinkodaroje	Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklų/vaizdžio kūrimui	Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje
Anglų	plačiai taikoma	0	1	1	0	20	20	20	20	20	20
Valų	plačiai taikoma	0	0	0	0	1	0	0	2	3	2
Kitos	plačiai taikoma	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3

Kitų kalbų nei anglų vartojimas vidinėms verslo reikmėms tirtuose miestuose yra ribotas, bet pastebima, kad viešuosiuose ženkluose ir reklamoje kartais sutinkama ir valų kalba.

Bendrosios išvados

Ir toliau dedamos pastangos, kad Velse anglų ir valų kalboms būtų užtikrintos vienodos sąlygos. Padaryta didelė pažanga mokyklinio ugdymo sistemoje, tačiau kitose srityse reikėtų labiau pasistengti. Mokyklinio ugdymo sistemoje mažai paplitusios užsienio ir imigrantų kalbos.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

2011 m. buvo įsteigtas Valstybinis valų kalbos koledžas (val. *Coleg Cymraeg Cenedlaethol*). Tai mokslinio laipsnio nesuteikianti institucija ir jos veikla nesiejama su kuria nors konkrečia geografine vieta. Bendradarbiaudamas su visais Velso universitetais, koledžas sieks užtikrinti studentams galimybę mokytis valų kalba.

Vadovaujantis 2011 m. *Valų kalbos (Velse) priemone*, 2012 m. balandį turėtų būti paskelbtas valų kalbos komisaras(-ė). Komisaro funkcijos – skatinti ir gerinti valų kalbos vartojimo sąlygas, siekti užtikrinti, kad valų kalba būtų vertinama ne mažiau palankiai nei anglų kalba, nagrinėti trukdžius laisvai vartoti valų kalbą ir vykdyti apklausas susijusiais klausimais. Komisaras turi paisyti principo, kad Velse asmenims turi būti suteikta pasirinkimo galimybė visose gyvenimo srityse vartoti valų kalbą. Velso ministrai (Nacionalinėje Velso asamblėjoje) turi priimti strategiją su pasiūlymais, kaip skatinti ir gerinti valų kalbos vartojimo sąlygas. Tai suteiks jiems progą nustatyti standartus, kurių turės laikytis visos viešosios įstaigos. Šie standartai pakeis dabartinę valų kalbos planų sistemą, o už jų įgyvendinimo priežiūrą bus atsakingas komisaras.

Velso vyriausybė 2012 m. kovo 1 d. paskelbė naują valų kalbos strategiją.

Šaltiniai

Welsh Government (2010) *Welsh-medium education strategy: information. Information document No: 083/2010*, Cardiff, Welsh Government. Prieiga per internetą: www.wales.gov.uk/docs/dcells/publications/100420welshmediumstrategyen.pdf.

Welsh Government (2010) *Making languages count: Modern foreign languages in secondary schools and Learning Pathways 14–19 Information document No: 088/2010*, Cardiff, Welsh Government. Prieiga per internetą: www.wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/guidance/makinglanguagescount/?lang=en.

Welsh Language Act 1993. Prieiga per internetą: www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/38/pdfs/ukpga_19930038_en.pdf.

Welsh Language (Wales) Measure 2011. Prieiga per internetą: www.legislation.gov.uk/mwa/2011/1/pdfs/mwa_20110001_en.pdf.

Welsh Government (2012) *A living language: a language for living*, Cardiff, Welsh Government. Prieiga per internetą: www.wales.gov.uk/docs/dcells/publications/122902wls201217en.pdf.

19 JUNG TINĖ KARALYSTĖ

19.3 Škotija

Teresa Tinsley ir Philip Harding-Esch

Šalies kontekstas

Škotijoje gyvena 5,22 milijonų žmonių, iš kurių 92 tūkst., arba kiek mažiau nei 2 proc., daugiau ar mažiau moka škotų gėlių kalbą.¹ Škotija tapo imigrantų traukos centru nuo 2002 m.²: 2001 m. gyventojų surašymas parodė 2 proc. ne baltųjų rasės žmonių etninę mažumą, kurios daugumą sudaro pakistaniečių kilmės asmenys, bet 2009 m. nacionalinė moksleivių apklausa³ atskleidė, kad 4,3 proc. mokyklų lankančių vaikų namuose vartoja kitą kalbą nei anglų. Iš viso užregistruotos 138 vartojamos kalbos, sąrašo viršuje sutinkama lenkų kalba su 0,8 proc. mokinių, toliau eina atitinkamai pandžabų, urdų, arabų, kantonų, prancūzų ir gėlių kalbos. Užregistruota, kad šeši šimtai dvidešimt šeši mokiniai namuose kalba daugiausiai gėlių kalba, kiek mažiau nei vienas iš tūkstančio. Tačiau kur kas daugiau mokinių gauna išsilavinimą gėlių kalba arba lanko gėlių kalbos pamokas, vedamas gėlių kalba, – 2011 m. tokių mokinių buvo 4064, arba vienas iš 180 mokinių.⁴

Škotija jau antrus metus įgyvendina naująją kompetencijos ugdymo programą (angl. *Curriculum for Excellence*), pagal kurią mokymasis suvokiamas holistiškai, o ne kaip atskirų dalykų rinkinys. Kartais baiminamasi, kad tai gali apsunkinti kalbų padėtį, nes ir pradinės, ir vidurinės mokyklos pirmenybę teikia skaičiavimui, raštingumui ir sveikatai bei gerovei. Dėl to Škotijos mokyklų inspekcijai paskelbė pareiškimą apie šioje ugdymo programoje kalboms teikiamą svarbą.⁵

Škotiškose mokyklose paprastai nemokoma imigrantų kalbų, labiau akcentuojamas anglų kalbos dėstymas imigrantų vaikams.

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Škotijos kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima anglų kalba, užsienio kalbos, regioninės ir mažumų kalbos ir imigrantų kalbos. Užsienyje anglų kalbos mokymasis ir mokymas vaikams ir (arba) suaugusiesiems iš Jungtinės Karalystės (bendrai) finansuojamas Belgijoje, Belize, Brunėjuje, Folklando Salose, Gibraltare, Italijoje, Kanadoje, Kipre, Nyderlanduose ir Vokietijoje. Jungtinė Karalystė yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje regioninėmis ir mažumų kalbomis pripažintos Škotijoje vartojamos škotų ir škotų gėlių kalbos. Pagal chartijos įsipareigojimus regioninėje švietimo sistemoje oficialiai teikiama škotų kalba.

Oficialios duomenų apie Škotijos kalbų įvairovę rinkimo priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimų apie namų kalbą, pagrindinę kalbą ir kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

2005 m. *Gėlių kalbos (Škotijoje) akte* reikalaujama, kad būtų sudarytas *Nacionalinis gėlių kalbos planas*, o Škotijos vyriausybė yra įsipareigojusi gerinti šios kalbos statusą, mokymąsi ir vartojimą. Vyriausybė neseniai paskelbė *Nacionalinio gėlių kalbos plano* projektą 2012–2017 m.¹, kuriame numatyta sudaryti mokymo programą gėlių kalba. Palyginti palanki gėlių kalbos padėtis sukėlė klausimų apie škotų kalbos pozicijas, kuri, kartu su Olsterio škotų kalba, taip pat pripažįstama pagal *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. *Ministerijos darbo grupės pranešime dėl škotų kalbos* (2010 m. lapkritis)² reikalaujama, kad Škotijos vyriausybė sudarytų škotų kalbos politikos planą ir kad tarptautiniu mastu Škotija būtų pristatoma kaip trikalbis kraštas.

2009 m. buvo peržiūrėta politika ir praktika, susijusi su anglų kalbos kaip papildomos kalbos samprata (angl. English as an Additional Language, EAL) ir su pagalba naujai atvykusiems asmenims.³ Vėliau paskelbtoje ataskaitoje rekomenduojama imtis ir plačiau taikyti geriausių vietinių įstaigų praktiką, pavyzdžiui: priimti naujai atvykstančius gyventojus, pasitelkti naujus pirminio ir tęstinio vertinimo būdus, sudaryti sąlygas naujai atvykusiems vaikams ir jaunimui vartoti savo pirmąją kalbą kaip pagalbinę mokymosi priemonę, organizuoti tikslinius darbuotojų mokymus, kad darbuotojų pasirengimas geriau atitiktų naujai atvykusių vaikų ir jaunimo poreikius.

¹ Scotland's Census 2001: Gaelic Report 2005, General Register Office for Scotland.

² Scotland's Population 2010, The Registrar General's Annual Review of Demographic Trends, August 2011.

³ Pupils in Scotland 2009, Scottish Government Publications.

⁴ Scottish Government, Pupil Census, Supplementary Data 2011.

⁵ TESS 4/6/2010.

¹ Šaltinis: www.scottish.parliament.uk/parliamentarybusiness/CurrentCommittees/45383.aspx.

² Report of the Ministerial Working Group on the Scots Language, November 2010.

³ Count Us In' report, 2009. Prieiga per internetą: www.ltscotland.org.uk/Images/cuimnns_tcm4-618947.pdf.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	neapibrėžta	1 metai	reikalavimų nėra	>1 diena	kalbos kaip dalyko	nėra	pilnas
UK	neapibrėžta	<1 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	nėra	nėra	dalinis
Papildomas VK mokymas	visos	1 metai	reikalavimų nėra	<0.5 dienos	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

RMK	Škotų gėlų
UK	Kinų, prancūzų, vokiečių, italų, ispanų – tačiau dažnai tik privačiame sektoriuje

Nedidelė, bet nuolat auganti ikimokyklinio ugdymo įstaigų dalis, daugiau privačiame sektoriuje, teikia užsienio kalbų pamokas, bet ir kai kurios vietos institucijos moko užsienio kalbų vaikus nuo trejų metų amžiaus. Visi vaikai su ribotais anglų kalbos gebėjimais prirėkus gauna papildomų pamokų, kurias veda EAL (anglų kalbos kaip papildomos kalbos) ir kitokį pasirengimą turintys darbuotojai.

Gėlų kalba dėstoma keliuose ikimokyklinio ugdymo institucijose (apytikriai 2000 vaikų). Imigrantų kalbos dėstomos labai retai.

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi mokyklos nustatytais normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai	nuo pradinio ugdymo pabaigos	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	neformali finansinė parama

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	Škotų gėlų
UK	prancūzų, vokiečių, ispanų: neprivaloma

Škotija buvo viena pirmųjų šalių, įvedusių užsienio kalbų mokymą pradžios mokykloje (1992 m.), o nuo 2005 m. praktiškai visose Škotijos pradinėse mokyklose buvo mokoma užsienio kalbų. Prancūzų kalba buvo ir išlieka dominuojanti užsienio kalba, palyginti su ispanų, vokiečių, italų ir gėlų kalbomis. Visi jauni žmonės turi teisę mokytis bent vieną užsienio kalbą nuo vėlesnio pradinės mokyklos etapo, tačiau tai neprivaloma. Kompetencijų ugdymo programoje pateiktos aiškios užsienio kalbos (UK) mokymo gairės, o lygis, kurį mokiniai turi pasiekti iki pradinės mokyklos baigimo, yra A1 pagal Europos Tarybos Bendruosius Europos kalbų metmenis (CEFR). Dažniausiai užsienio kalbos pamokos vedamos tik paskutiniaisiais dvejais pradžios mokyklos metais – vaikams nuo 10 iki 12 metų amžiaus, o pamokoms skiriama palyginti nedaug valandų. Pastaruoju metu susirūpinimą kelia mokytojų rengimas ir vietos institucijų paramos trūkumas (dėl mažinamo finansavimo)¹.

Į gėlų kalbos mokymą žiūrima visiškai kitaip, visoje Škotijoje nuo 1986 m. pradinėse mokyklose įsteigti mokymo gėlų kalba skyriai, juos daugelyje vietovių dar papildo ikimokyklinis ugdymas gėlų kalba. Naujausios Jos Didenybės švietimo inspekcijos ataskaitos² duomenimis, 2312 vaikai pradžios mokykloje mokomi gėlų kalba, daugumai šių vaikų gėlų kalba nėra pirmoji. Daug pradžios mokyklų siūlo mokytis gėlų kalbos kaip antrosios kalbos.

Visi naujai atvykę asmenys mokyklose prieš ar per bendrojo lavinimo pamokas gauna papildomų anglų kalbos pamokų, o jų įgūdžius įvertina ir nuolat stebi EAL specialistas. Imigrantų kalbos dėstomos retai.

¹ 'Pupils risk being lost in translation', *Edinburgh Evening News* 16/4/2010.

² *HMIE, Gaelic Education: Building on the successes, addressing the barriers*, 21 June 2011.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	nuosekli ir aiški	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	per mokyklos valandas	5–10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pasitelkus mokyklos turimas priemones	remiasi CEFR	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba mokyklinėmis normomis	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	bendras	kalbos kaip dalyko	nėra	N/A
UK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	integruota mokytojų rengimo dalis

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Škotų gėlų
UK	Normaliai prancūzų, vokiečių ar ispanų. Taip pat italų ir kinų: vian iš šitų kalbų privaloma/pasirenkama
IK	Kinų, rusų, urdų

Šiuolaikinės kalbos yra integruotos į kompetencijų ugdymo programą, tad visi vaikai turi teisę mokytis šiuolaikinių kalbų kaip bendrojo lavinimo dalyko (S1–S3). Pagal šią teisę vaikams turi būti sudaryta galimybė pasiekti bent A2 lygį pagal CEFR. Daugumai mokinių šiam lygiui pasiekti pakanka platesnio bendrojo lavinimo (S1–S3) ir tolesnėje pakopoje (S4–S6) neprireikia daugiau pamokų. Škotijos vyriausybė siekia įgyvendinti tokia politiką, kuri užtikrintų, kad kiekvienas vaikas, be savo gimtosios, išmoktų dar dvi kalbas.

Vis dėlto susiklosčiusi užsienio kalbų padėtis vidurinėse mokyklose kelia susirūpinimą. Nors 2001 m. praktiškai visi moksleiviai mokėsi kurios nors kalbos bent iki ketvirtų vidurinio ugdymo metų, nuo 2010 m. šis skaičius nukrito iki 67 proc.¹ Prancūzų kalbos egzaminą laiko apie 70 proc. visų kalbų egzaminą pasirinkusių moksleivių, toliau eina vokiečių (16 proc.) ir ispanų (10 proc.) kalbos. Susidomėjimas ispanų kalba didėja, nepaisant bendro smukimo.² Labiau pažengusiųjų lygmenyje padėtis stabilesnė.³

2011 m. daugiau nei pusė Škotijos vietos institucijų teigė turinčios bent po vieną vidurinę mokyklą, kurioje kalbos nėra privalomos, nes tų mokyklų požiūriu teisė mokytis kalbų patenkinama dar pradžios mokykloje.⁴ Spaudimas dėl valstybės išlaidų mažinimo atsiliepė ir užsienio kalbų asistentų įdarbinimui mokyklose (2005 m. dirbo 285 asistentai, o 2011 m. – 59), tai sukėlė viešą užsienio generalinių konsulų nepasitenkinimą ir susirūpinimą dėl Škotijos verslo konkurencingumo ateityje.⁵ Susiduriama su rimtais iššūkiais, kaip išlaikyti vaikų mokymo gėlų kalba tęstinumą vidurinėse mokyklose, – tik 36 mokyklos sudaro galimybę mokytis gėlų kalba ir paprastai tam skiria tik pirmuosius dvejus vidurinio lavinimo metus.

Škotų kalba nėra dėstoma kaip atskiras dalykas, tačiau yra viena iš kalbų, kurias moksleiviai atsineša į mokyklą. Todėl mokyklos skatinamos tuo pasinaudoti ir sudaryti mokiniams sąlygas patirti įvairius škotų kalbos aspektus per įvairius mokymo programos dalykus.

Sudarytos aiškios anglų kaip pirmosios ir antrosios kalbos mokymo programos. Naujai atvykusiems asmenims suteikiama papildoma parama, tačiau jos mastai labai skiriasi skirtingose Škotijos vietovėse. Tankiai imigrantų gyvenamose vietose kur ne kur vaikams siūloma mokytis imigrantų kalbų, tačiau skatinant jų integraciją pabrėžiamas anglų kalbos vaidmuo.

¹Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.

²Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.

³Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.

⁴The survey was carried out by TESS and reported as: 'Poor language skills put Scots at disadvantage', TESS 25/3/2011.

⁵Backlash from diplomats over language cuts', Scotland on Sunday, 4/12/11.

5 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje (RM ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

Profesinis rengimas (trijose institucijose)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	pilnas
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis

Aukštasis mokslas (trijuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	tik valstybinė	tik valstybinė	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	itik iš užsienio	privalomas	pasirenkamas
Universitetas B	tik valstybinė	vtik valstybinė	ribojama	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	privalomas	pasirenkamas
Universitetas C	tik valstybinė	tik valstybinė	visos	remiasi CEFR	iš užsienio ir imigrantų kilmės	privalomas	pasirenkamas

Škotijos universitetai kenčia nuo rimto finansinio spaudimo, kai kuriuose universitetuose tai kelia grėsmę kalbų padalinių ateičiai ir ypač kai kurių rečiau dėstomų kalbų gajumui. Škotijos parlamentui buvo pateikta peticija, kurioje reikalaujama pagal Anglijos pavyzdį užtikrinti tikslingą paramą „strategiškai svarbioms ir pažeidžiamoms“ kalboms.

Naujausi Škotijos kvalifikacijų institucijos duomenys parodė, kad šiuolaikinių kalbų mokymas profesinio mokymo sektoriuje atsidūrė ant visiško žlugimo slenksčio¹. Analizė atskleidė, kad tarp darbdavių ir gebėjimų prognozuotojų įsitvirtinęs požiūris, kad „pakanka anglų kalbos“ neigiamai paveikė kalbų mokymą ir profesiniame, ir aukštajame mokyje.

¹ *La Grande Illusion: Why Scottish further education has failed to grasp the potential of modern languages*, Scottish Languages Review, Issue 23, Spring 2011, Hannah Doughty, University of Strathclyde.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	reguliariai	reguliariai

Radio programos transliuojamos daugiausiai anglų kalba, bet BBC radijos kanalu *Radio nan Gàidheal* kasdienis turinys prieinamas ir gėliškai. Televizijos programos paprastai rodomos anglų ar gėlių kalbomis, tačiau esama programų ir senegaliečių, hindi, danų ir britų gestų kalbomis. Nuo 2008 m. skaitmenine, palydovine televizija ir internetu pasiekiamas škotų gėlių BBC kanalas, *BBC Alba*, sulaukiantis daugiau nei 500 tūkst. peržiūrų per savaitę. Filmai užsienio kalbomis Škotijoje visada ir kine, ir televizijoje rodomi originalo kalba su subtitrais. Radio ir televizijos programos užsienio ar regioninėmis ir mažumi kalbomis taip pat prieinamos per *Freeview*, internetu ar palydovinį ryšį. Gestų kalba vartojama transliuojant svarbiausius žiniasklaidos įvykius visuose miestuose. Didesniuose miestuose galima įsigyti laikraščių įvairiomis kalbomis.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

Vartojamų kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėtų raštu ir žodžių paslaugomis	Personalo pareigybių aprašymuose nurodomi kitų nei valstybinė kalbų gebėjimai	Personalo kalbinių įgūdžių gerinimo planavimas	Kalbų kursai personalui	Reguliarus duomenų apie darbuotojų kitų nei valstybinė kalbų gebėjimus atnaujinimas
>4		Glasgas Edinburgas Aberdinas			Edinburgas	
3–4	–	–	–	–	–	–
1–2			Glasgas Edinburgas Aberdinas	Glasgas	Glasgas	Glas Edinburgas gas

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
= Švietimo paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos
= Skubios pagalbos paslaugos	Transporto paslaugos
= Sveikatos priežiūros paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
= Socialinės paslaugos	= Sveikatos priežiūros paslaugos
= Teisinės paslaugos	= Socialinės paslaugos
= Imigracijos ir integracijos	= Teisinės paslaugos

Tyrimo dalyvavusių miestų policija, teismai, sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios įstaigos ir vietos valdžios institucijos plačiai naudojami vertimo žodžiu ir raštu paslaugomis ir stengiasi pateikti informaciją raštu ir internetu įvairiomis kalbomis. Rašytinė informacija paprastai pateikiama anglų ir gėlų kalbomis, bet prieinama ir įvairiomis kitomis kalbomis. Kalbų pasirinkimas priklauso nuo aptarnaujamų bendruomenių vartojamų kalbų. Edinburge ir Glazge, vadovaujantis *Nacionaliniu gėlų kalbos planu* ir 2005 m. *Gėlų kalbos (Škotijoje) aktu*, planuojama gerinti darbuotojų gėlų kalbos gebėjimus.

8 Kalbos verslo įmonėse

Škotijos tyrimuose apie gebėjimų poreikius linkstama kalbinių įgūdžių trūkumo nelaikyti problema.¹ Tačiau išsamesni tyrimai šia linkme atskleidė, kad Škotijos darbdaviai yra labiau linkę apeiti nei spręsti kalbų poreikį ir savo produkciją eksportuoja tik į anglakalbes šalis ir šalis, kuriose gali lengvai rasti anglų kalbos vartotojų.² Akivaizdu, kad kalbinis aspektas susijęs su dažniausiai minima kliūtimi eksportui – sunkumais ieškant patikimų užsienio partnerių.

¹ Leitch Review of Skills, 'Prosperity for all in the global economy: world class skills' (2006), and Futureskills Scotland (2007), Skills in Scotland (2006), Glasgow, Scottish Enterprise.

² Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.

Bendrosios išvados

Kaip patvirtino *Europos kalbų lobyno* tyrimas, gėlių kalbai skiriama aukšto lygio politinė parama, sudarytas *Gėlių kalbos planas* ir toliau iš tėvų jaučiama lavinimo gėlių kalba paklausa. Šios kalbos statusas labai skiriasi nuo nuo kitų Škotijoje vartojamų kalbų statuso. 2006 m. paskelbto bendrijos kalbų (Jungtinės Karalystės terminas, *Europos kalbų lobyne* šios kalbos vadinamos imigrantų kalbomis) tyrimo¹ duomenimis, mokyklinio amžiaus vaikai papildomuose užsiėmimuose gali mokytis 21 tokios kalbos, bet likusioms kalboms, įskaitant ir škotų, neskiriama jokių papildomų užsiėmimų. Daugiausiai dėstoma urdų kalba, užregistruoti 42 šiai kalbai skirti papildomi užsiėmimai, ji taip pat kai kur aptinkama ir bendrosiose pradžios ir vidurinių mokyklų programose, įskaitant ir galimybę mokytis šios kalbos kaip šiuolaikinės kalbos dalyko. Nors užsienio kalbų mokymo klausimas, atrodo, šiaip ne taip pasiekė politikų darbotvarkę, akivaizdu, kad vis dar reikia plačiai kalbėti apie kalbų dėstymo socialinę, kultūrinę, intelektinę ir ekonominę naudą Škotijai, kaip ir investuoti į aukštos kokybės mokytojų rengimą.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Škotijos vyriausybė neseniai užsibrėžė tikslą siekti, kad Škotijoje kiekvienas vaikas, be savo gimtosios kalbos, papildomai mokytųsi dar dviejų kalbų (pagal Europos Tarybos susitarimą Barselonoje). Vyriausybė tikisi tai įgyvendinti per dvi parlamento kadencijas ir jau įsteigė darbo grupę, kuri 2012 m. turi pateikti Ministerijai savo rekomendacijas¹. Teigiamas postūmis, kad buvo nustatyti Bendruosius Europos kalbų metmenis atitinkantys standartai, kuriuos vaikai turėtų pasiekti baigę pradžios mokyklą (A1) ir po pirmųjų trejų metų vidurinėje mokykloje (A2).

Škotijos kalbų bakalaurėtas yra dar viena įdomi ir perspektyvi iniciatyva, kuria siekiama mažinti atotrūkį tarp mokyklos ir universiteto bei suteikti mokiniams mokymuisi, gyvenimui ir darbui reikalingų gebėjimų.

¹ *Provision for community language learning in Scotland, Scottish CLT/University of Stirling, 2006.*

¹ *Record of debate in Scottish Parliament 8/12/11, Scottish Parliament website*
² *Modern Languages Excellence Report, SCILT, March 2011.*

19 JUNG TINĖ KARALYSTĖ

19.4 Šiaurės Airija

Teresa Tinsley ir Philip Harding-Esch

Šalies kontekstas

Šiaurės Airija turi 1,8 mln. gyventojų. Nors kaip šnekamoji kalba vartojama anglų kalba, 2001 m. surašymo duomenimis 10 proc. gyventojų teigė kažkiek mokantys ir airių kalbos.¹ Nuo 20 deš. pabaigos, kai stabilizavosi šalies politinė padėtis, Š. Airija pritraukia vis daugiau imigrantų. Pagal 2001 m. gyventojų surašymą, didžiausias kalbines grupes sudaro kinai, arabai ir portugalai, tačiau naujausia imigracijos banga iš *Europos Sąjungos aštuonetuko* (A8) šalių lėmė, kad smarkiai išaugo ir lenkų skaičius, po jų eina lietuviai. Šiuo metu pradinukai, kurių pirmoji kalba yra kita nei anglų, sudaro tris procentus; Dunganone, mišriausiam rajone, šis skaičius siekia 11 proc.²

1 Kalbos oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse

Šiaurės Airijos kalbų teisės aktuose ir (arba) kalbų politikos dokumentuose minima anglų kalba, užsienio kalbos ir regioninės ir mažumų kalbos. Užsienyje anglų kalbos mokymasis ir mokymas vaikams ir (arba) suaugusiesiems iš Jungtinės Karalystės (bendrai finansuojamas Belgijoje, Belize, Brunėjuje, Folklando Salose, Gibraltare, Italijoje, Kanadoje, Kipre, Nyderlanduose ir Vokietijoje. Jungtinė Karalystė yra pasirašiusi ir ratifikavusi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją*. Chartijoje regioninėmis ir mažumų kalbomis pripažintos Šiaurės Airijoje vartojamos airių ir Olsterio škotų kalbos. Pagal chartijos įsipareigojimus regioninėje švietimo sistemoje oficialiai teikiama airių kalba.

Oficialios duomenų apie Šiaurės Airijos kalbų įvairovę rinkimo priemonės apima periodiškai atnaujinamus gyventojų surašymo duomenis. Šiose duomenų rinkimo priemonėse apie valstybinės, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų atmainas sužinoma iš klausimų apie pagrindinę kalbą ir kalbų mokėjimą – ar ir kaip gerai respondentas ta kalba kalba, supranta, skaito ar rašo.

1998 m. *Didžiojo penktadienio susitarime* nustatyti pagarbos ir tolerancijos principai kalbų įvairovės atžvilgiu. „Airių, Olsterio škotų ir įvairių etninių mažumų kalbos“ buvo visos atskirai paminėtos kaip prisidedančios prie provincijos „kultūrinės gerovės“.¹ *Šiaurės ir Pietų kalbos komisija*, įsteigta 1999 m. gruodžio 2 d. ir susidedanti iš dviejų atskirų institucijų – *Foras na Gaeilge* (Airių kalbos agentūros) ir *Tha Boord o Ulstèr-Scotch* (Olsterio škotų kalbos agentūros), skatina airių ir Olsterio škotų kalbų vartojimą bei įgyvendina Šiaurės Airijos *Šiaurės – Pietų ministrų tarybos* (angl. *North South Ministerial Council*, NSMC) ir Airijos Respublikos suderėta politiką šių dviejų kalbų atžvilgiu. 2000 m. rugpjūtį Šiaurės Airijos Švietimo skyrius įsteigė *Comhairle na Gaelscolaíochta*, kad paskatintų ir sudarytų sąlygas airių kaip dėstymo kalbos strateginiams vystymuisi ir rengtų rekomendacijas ir patarimus airių kaip dėstymo kalbą vartojančiam sektoriui.

Paskelbti statutiniai reikalavimai taikomi tik užsienio kalbų mokymui žemesnėje vidurinio lavinimo pakopoje (11–14 m.).² 2006 m. Švietimo skyrius pavedė sudaryti *Visapusišką Šiaurės Airijos kalbų strategiją* (angl. *Comprehensive Languages Strategy for Northern Ireland*), kuri „apreptų visus kalbų aspektus: pradinį ir vidurinį lavinimą, profesinį rengimą ir aukštąjį mokslą, anglų kaip papildomos kalbos mokymą, kalbas verslui, Šiaurės Airijos kalbas, imigrantų gimtąsias kalbas, gestų kalbą, asmenų su specialiaisiais poreikiais vartojamas kalbas“, tačiau strategija dar neparengta.³ Sulig 2009 m. balandžio 1 d. pradėta vykdyta politika „Kiekviena mokykla yra gera mokykla – pagalba naujai atvykusiems mokiniams“, 2005–2009 m. buvo iš naujo peržiūrėta anglų kaip papildomos kalbos (EAL) dėstymo programa. Jungtinės Karalystės vyriausybė pagal *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją* pripažįsta airių ir Olsterio škotų kalbas.

¹ Northern Ireland Statistics and Research Agency (NISRA) (2002) Northern Ireland Census 2001: Key Statistics Report. Belfast: HMSO.

² Registrar General Northern Ireland Annual Report 2010, Northern Ireland Statistics and Research Agency, 2011. Pupil data from School Census, October 2010.

¹ Agreement reached in the Multi-Party Negotiations ('The Good Friday Agreement') (1998) Government of the United Kingdom and the Government of Ireland.

² Šaltinis: www.nicurriculum.org.uk/key_stage_3/areas_of_learning/modern_languages.

³ Šaltinis: www.arts.ulster.ac.uk/nils/index.php.

VK=valstybinė kalba(-os)
UK=užsienio kalbos
RMK=regioninės ir mažumų kalbos
IK=imigrantų kalbos

2 Kalbos ikimokykliniame ugdyme (užsienio ir imigrantų kalbos nesiūlomos)

	Tikslinės grupės	Trukmė	Reikalaujamas grupės dydis	Dienų skaičius per savaitę	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Valstybės finansavimas
RMK	visos	≥2 metai	>10	>1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas
Papildomas VK mokymas	visos	≥2 metai	reikalavimų nėra	>0.5–1 diena	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	pilnas

Vaikai su ribotomis anglų kalbos žiniomis dažnai gauna papildomų pamokų, kurias veda mokytojai, patys dalyvaujantys profesinio rengimo ir kvalifikacijos kėlimo programose. Ikimokykliniame sektoriuje paprastai nemokoma užsienio kalbų, bet galima suskaičiuoti 44 ikimokyklinio ugdymo įstaigas, kuriose mokymas vyksta airių kalba¹, ir veikia mažiausiai vienas privatus dvikalbis prancūzų ir anglų kalbų darželis.²

¹Šaltinis: www.deni.gov.uk/index/85-schools/10-types_of_school-nischools_pg/schools_-_types_of_school-_irish-medium_schools_pg/schools_-_types_of_school_lists_of_irishmedium_schools_pg.htm.

²Report of the Review of Irish medium education, Department for Education for Northern Ireland (nedatuota).

3 Kalbos pradiniam ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdant lankyti mokyklą	visiems	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Kalbų mokymo pradžia	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	nuosekli ir aiški	plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	per mokyklos valandas	>10	pasitelkus mokyklos turimas priemones	neapibrėžti	pilnas
UK	visos	nuosekli ir aiški	nepasakytina, kad plačiai taikoma	nuo pradinio ugdymo pradžios	iš dalies per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	neapibrėžti	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	nėra	kalbos kaip dalyko	nėra

Kalbos pradiniam ugdyme

RMK	airių
UK	Prancūzų ir ispanų pasirenkama

Dėstymas airių kalba (angl. *Irish medium education*, IME) Šiaurės Airijoje pradėjo plisti nuo 1971 m., kai atskirai nuo bendrosios lavinimo programos pačių tėvų iniciatyva buvo įsteigta pirmoji airiška pradžios mokykla. 1,67 proc. visų dabartinių pradinukų lanko IME pradžios mokyklas ar IME klases angliškose pradžios mokyklose ir šis skaičius kasmet vis auga. IME mokymą remia vyriausybė.

Nors nuo 2005 iki 2007 m. vykę pilotiniai projektai, kurių metu 21 mokykloje buvo dėstoma daugiausia prancūzų kalba, kai kur dar ispanų, buvo palankiai įvertinti, šiuolaikinėms kalboms vis tik nepavyko išsikvoti pozicijų 2007 m. peržiūretoje naujojoje Šiaurės Airijos mokymo programoje pradžios mokykloms. 2007 m. tyrimas parodė, kad 57 proc. pradžios mokyklų buvo dėstoma užsienio kalba, nors programa to ir nereikalauja, bet daugiau nei pusėje šių mokyklų kalbos dėstytos per užklausinę veiklą. Naujoji programa skatina šiuolaikinių kalbų mokymą per tarpdalykines programas, taip pat paskelbtos gairės, padedančioms mokytojams naujoves integruoti į mokymą. Šiose gairėse minimi prancūzų, vokiečių, airių ir ispanų kalboms skirti interneto šaltiniai. Nuo 2008 m. Šiaurės Airijos švietimo skyrius finansuoja *Pagrindinių kalbų programą*, pagal kurią peripatetinio ispanų ir airių kalbų mokymo specialistai dirba kartu su esamais pirmųjų metų pradinukų mokytojais (nuo 2009 m. į programą įtraukta ir lenkų kalba). Programa susilaukė kritikos, kad neįtraukė prancūzų kalbos – vidurinėse mokyklose plačiausiai paplitusios kalbos. Iki 2009 m. ispanų kalbos programoje dalyvavo 247 mokyklose, airių kalbos programoje – 76.¹

Naujai atvykę asmenys mokyklose prieš ir per bendrojo lavinimo pamokas gali lankyti papildomas anglų kalbos pamokas, o pastaraisiais metais Š. Airijai priimant vis daugiau imigrantų derinamos pastangos sudaryti sąlygas mokytis anglų kalbos kaip papildomos kalbos. Imigrantų kalbos nedėstomos, išskyrus retais atvejais lenkų kalbą.

¹ *Primary languages in Northern Ireland: too little, too late?* Purdy et al, *Language Learning Journal* vol 38, 2, 2010.

4 Kalbos viduriniame ugdyme (imigrantų kalbos nesiūlomos)

Organizavimas

	Mokymo programa	Pagalba atvykusiems	Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	Kalbos įgūdžių stebėseną
VK mokymas	bendrosios gairės arba tikslai	prieš pradėdant lankyti mokyklą	nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones

	Tikslinės grupės	Mokymo programa	Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	Mokymosi laikas	Reikalaujamas grupės dydis	Kalbos įgūdžių stebėseną	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	nepasakytina, kad plačiai	per mokyklos valandas	>10	pagal nacionalines standartizuotas priemones	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	pilnas
UK	visos	bendrosios gairės arba tikslai	netaikoma	per mokyklos valandas	reikalavimų nėra	pagal nacionalines standartizuotas priemones	neapibrėžti	pilnas

Mokymas

	Mokytojų kvalifikacija	Mokytojų rengimas	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Mobilumas
VK mokymas	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	nėra	
RMK	kvalifikuoti kalbos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	N/A	
UK	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	kalbos kaip dalyko	kalbos kaip dalyko	remiasi nacionalinėmis arba regioninėmis normomis	neformali finansinė parama

Kalbos viduriniame ugdyme

RMK	Airių
UK	Privaloma viena iš prancūzų, vokiečių arba ispanų

Šiuolaikinių užsienio kalbų padėtis Šiaurės Airijos vidurinėse mokyklose staiga pablogėjo po to, kai dėl mokymo programų reformos kalbos nuo trečiųjų vidurinės mokyklos metų tapo tik pasirenkamuojamu dalyku. Dėl to per tris metus užsienio kalbų GCSE egzaminą laikančių mokinių skaičius sumažėjo 19 proc., o labiausiai nukentėjo daugiausiai dėstoma prancūzų kalba. Ispanų kalba dabar yra antroji daugiausiai dėstoma šiuolaikinė kalba ir kol kas sugeba išlaikyti savo mokinių skaičių. Vokiečių kalba taip pat patyrė smukimą. Vis dėlto reikėtų pasakyti, kad žemesnėje vidurinio lavinimo pakopoje daugelyje mokyklų reikalaujama mokytis dviejų kalbų.

Iki pat 1989 m., kai pradėta taikyti *Šiaurės Airijos mokymo programa*, airių kalba pagal paplitimą buvo antroji po prancūzų kalbos, nors buvo dėstoma tik katalikiškose mokyklose, ir išsilaiškė šioje pozicijoje iki 2002 m. Pagal Šiaurės Airijos mokymo programą airių kalba buvo pašalinta iš mokykloms privalomų įvykdyti kalbų mokymo reikalavimų,¹ bet nuo 2006 m. vėl sugrąžinta. 1993 m. pradėta rengti GCSE egzaminus airių kalba (*Gaeilge*), skirtus palyginti nedideliam skaičiui moksleivių, kurie mokosi airių kalba. Mokymas airių kalba kelia daugiau rūpesčių viduriniame ugdyme nei pradiniame, nes trūksta mokytojų, kurie galėtų šiame lygmenyje dėstyti kitus dalykus airių kalba. Visus dalykus airių kalba mokosi mažiau nei 0,5 proc. vidurinių mokyklų moksleivių.

16–18 metų amžiaus tarpsnyje moksleivių, kurie mokosi kalbų, skaičius išliko stabilus, bet sumažėjo jų proporcija. Tendencija tokia, kad ryškiai nusmuko prancūzų kalba, vokiečių – kiek mažiau, ispanų kalbos mokinių vis daugėja, o airių kalba išlaikė pusiausvyrą.

Naujai atvykę asmenys gauna papildomų anglų kalbos pamokų prieš ir per bendrąsias ugdymo pamokas. Prieš ateinant į vidurinio lavinimo mokyklą neatliekamas joks poreikis atitinkantis diagnostinis įgūdžių tikrinimas, bet vyksta nuolatinė kalbų gebėjimų stebėseną pasitelkiant kiekvienam amžiaus tarpsniui pritaikytas standartizuotas priemones. Kaip ir pradžios mokykloje, taip ir čia, Š. Airijai priimant vis daugiau imigrantų, stengiamasi sudaryti sąlygas mokytis anglų kalbos kaip papildomos kalbos. Imigrantų kalbos nedėstomos.

¹McKendry, E. (2007) *Minority-language Education in a Situation of Conflict: Irish in English-medium Schools in Northern Ireland. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism. Vol. 10, No. 4, 2007, 394–409.*

5 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoje

Profesinis rengimas (trijose institucijose) (imigrantų kalbos nesiūlomos)

		Kalbų mokymo programų pasirinkimas	Mokymo programa	Kalbos mokėjimo reikalavimai	Valstybės finansavimas
RMK	Institucija A	ribotas	nuosekli ir aiški	N/A	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	N/A	dalinis
	Institucija C	ribotas	nuosekli ir aiški	N/A	nėra
UK	Institucija A	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi CEFR	dalinis
	Institucija B	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis
	Institucija C	įvairus	nuosekli ir aiški	remiasi nacionalinėmis normomis	dalinis

Aukštasis mokslas (dviejuose universitetuose)

	Dėstymo kalba(-os)	Kalbos internetinėje svetainėje	Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės	Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai	Pastangos pritraukti studentus iš kitų valstybių	Kalbas studijuojančių studentų judumas	Kitus dalykus (ne kalbas) studijuojančių studentų judumas
Universitetas A	tik valstybinė	tik valstybinė	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	tik iš užsienio	privalomas	pasirenkamas
Universitetas B	tik valstybinė	tik valstybinė	visos	remiasi nacionalinėmis ar universiteto nustatytais normomis	iš užsienio ir imigrantų kilmės	privalomas	pasirenkamas

Kaip ir visoje Jungtinėje Karalystėje, profesiniame mokyme kalbos dėstomos retai, nors du Šiaurės Airijos universitetai (Karalienės universitetas Belfaste ir Olsterio universitetas) siūlo mokytis kalbų kartu su kitomis specialybėmis ir studijuoti mokyklose dėstomomis užsienio kalbomis. Tačiau tai, kad Karalienės universitetas Belfaste 2009 m. uždarė Vokiečių kalbos katedrą, atspindi aukštajame moksle kalboms daromą spaudimą, jaučiamą visoje Jungtinėje Karalystėje. Šiaurės Airija toli gražu nėra pajėgi parengti ateities verslui labiausiai reikalingų kalbų specialistų, pavyzdžiui, Azijos kalbų ir įvairesnių Europos kalbų.

6 Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

Televizijos produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Kino produkcija kitomis nei valstybinė kalbomis	Programos RM kalbomis už regiono ribų	Gestų kalbos vartojimas televizijoje
subtitruota	subtitruota	reguliariai	reguliariai

Radijo programos transliuojamos daugiausiai anglų kalba, keletas valandų skiriama airių ir kelios minutės kantonų kalbai. Televizijos programos transliuojamos daugiausiai anglų kalba, bet yra transliacijų ir airių, škotų gėlų, prancūzų ir Olsterio škotų kalbomis. Vis dėlto antžeminė televizijos samprata yra atgyvenusi skaitmeniniame amžiuje, kai televizijos ir radijo kanalai užsienio kalbomis yra plačiai pasiekiami per *Freeview*, internetu ir palydoviniu ryšiu. Gestų kalba vartojama per svarbiausius žiniasklaidos įvykius. Ne visa spauda užsienio kalbomis prieinama popierine forma, bet lengvai pasiekama internetu.

7 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

Institucionalizuotos kalbų strategijos Belfaste

Vartojamų kalbų skaičius N	Interneto svetainė	Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžių paslaugomis	Personalo pareigybių aprašymuose nurodomi kiti nei valstybinė kalbų gebėjimai	Kitų nei valstybinė kalbų vartotojų įdarbinimas strateginiams tikslams pasiekti	Kalbų kursai personalui	Reguliarus duomenų apie darbuotojų kity nei valstybinė kalbų gebėjimus atnaujinimas
>4		Belfastas			Belfastas	
3-4						
1-2				Belfastas		

Bendravimo priemonės mieste (penkios populiariausios)

Bendravimas ŽODŽIU	Bendravimas RAŠTU
= Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas	Skubios pagalbos paslaugos
= Skubios pagalbos paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
= Sveikatos priežiūros paslaugos	Socialinės paslaugos
= Socialinės paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
= Teisinės paslaugos	= Transporto paslaugos
= Imigracijos ir integracijos paslaugos	= Turizmo paslaugos
= Turizmo paslaugos	

Didžiojo penktadienio susitarimas, kartu su pastarojo meto imigracija, pagerino visuomenės sąmoningumą apie kalbų klausimus viešajame gyvenime ir vertimo žodžiu ir raštu poreikį viešųjų paslaugų sektoriuje. *Europos kalbų lobby* apklausos duomenimis, daugelis Belfasto viešųjų įstaigų teikia informaciją ne tik airių kalba ir kiek mažesniais mastais Olsferio škotų kalba, bet ir tokiomis kalbomis, kaip lenkų, lietuvių, portugalų, slovakių, kantonų ir arabų. Kalbų, kuriomis teikti paslaugas, pasirinkimą nulemia aptarnaujamų bendruomenių vartojamos kalbos.

8 Kalbos verslo įmonėse

Nors *Europos kalbų lobby* tyrime Šiaurės Airijos, kaip ir likusios Jungtinės Karalystės, darbdaviai ir nebuvo apklausti, galima sakyti, kad darbdaviai ne itin domisi kalbų klausimais. Kalbų įgūdžių tobulinimas galėtų pastiprinti Šiaurės Airijos ekonomiką, kuriai tenka susidurti su įvairiais iššūkiais didinant eksportą, skatinant turizmą ar vidaus investicijas.

Bendrosios išvados

Per pastaruosius dešimtmečius Šiaurės Airija patyrė didžiulių pokyčių. Iš 20 amžiuje emigracijos ir konfliktų nualintos šalies ji tapo taikesne ir globalesne šalimi su didėjančiu turizmu, pigiomis kelionėmis lėktuvais ir suaktyvėjusia imigracija. Nors Šiaurės Airijos kalbinė įvairovė vis dar turbūt mažiausia iš visų keturių Jungtinės Karalystės tautų, dėl savo istorijos šalis jautriai reaguoja į su kalbomis ir kultūra susijusius klausimus, todėl iki šiol taiko integracinius metodus. Tačiau, kaip rodo *Europos kalbų lobbyno* tyrimas, Šiaurės Airijos profilis užsienio kalbų mokymosi atžvilgiu yra silpnas ir šalis turi tam skirti didesnį prioritetą visuose švietimo sistemos lygmenyse.

Perspektyvios iniciatyvos ir pilotiniai projektai

Pasiūlyta *Šiaurės Airijos kalbų strategija*, daugiau nei penkerių metų konsultacijų ir diskusijų su politikais rezultatas, sudaryta siekiant parengti poreikių vertinimo ir veiksmų planą, skirtą įvairioms kalboms švietime, versle ir viešajame gyvenime, ir turėtų sudaryti sąlygas kryptingai plėtrai.

Šiaurės Airijoje įvyko paskatinančių pokyčių ir kalbų mokytojų rengime. Stranmillio universiteto koledžas sėkmingai įvedė pasirenkamą pagrindinių kalbų modulį, kuris dabar įeina į švietimo bakalauro programą.¹ Reaguodami į atskirų dalykų mokytojų poreikį plintant mokymui airių kalba pagrindinio lavinimo sektoriuje, Šv. Marijos universiteto koledžas, Karalienės universitetas Belfaste ir Olsterio universitetas užmezgė partnerystę ir parengė vienerių metų PGCE kursą studentams, norintiems tapti pagrindinio lavinimo airių kalba mokytojais. Abiems universitetams suteikta papildomai kvotų į PGCE programas priimti studentus, siekiančius tapti mokytojais pagrindinio lavinimo mokyklose, kuriose mokymas vyksta airių kalba. Baigusiems šį kursą studentams šalia PGCE kvalifikacijos bus suteiktas ir dvikalbio švietimo sertifikatas iš Šv. Marijos universiteto koledžo.

¹ Report of the Review of Irish medium education, Department for Education for Northern Ireland, undated.

Projektą *Europos kalbų lobynas* vykdo 30 partnerių konsorciumas

Projektą remia:

www.language-rich.eu

© **British Council 2012** Prekės ženklas ir dizainas / C001
 Britų taryba kuria tarptautines galimybes žmonėms Jungtinėje Karalystėje ir kitose šalyse bei stiprina pasitikėjimą tarp šalių visame pasaulyje.
 Registruota labdaros organizacija: 209131 (Anglijoje ir Velse) SC037733 (Škotijoje)

Išleido

CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS

ISBN 978-1-107-67326-7

9 781107 673267 >